

160757

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU
PERSPEKTİFİ-GÜVENLİK STRATEJİSİ, ENERJİ VE DİN
BOYUTLARINDAN BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİNE BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAŞAR KEMAL EVCİOĞLU

ANABİLİM DALI: ULUSLARARASI İLİŞKİLER

KOCAELİ-2005

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLGİLER ENSTİTÜSÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU PERSPEKTİFİ-
GÜVENLİK STRATEJİSİ, ENERJİ VE DİN BOYUTLARINDAN BÜYÜK
ORTADOĞU PROJESİNE BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: YAŞAR KEMAL EVCİOĞLU
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No: 25/05/2005-2005/12


Prof. Dr. Hasret ÇOMAK


Yrd. Doç. Dr. Bekir GÜNAY


Yrd. Doç. Dr. İrfan
Kaya ÜLGER

KOCAELİ-2005

SUNUŞ

Büyük Ortadoğu Projesi gündeme hızlı bir giriş yaptı. Süper güç ABD'nin ortaya attığı ve Türkiye Cumhuriyeti'ni de içeren tarihi proje Haziran 2004'te resmen ilan edildi.

Haziran 2004'te ABD'de Sea Island'da gerçekleştirilen G-8 Doruğu, 28-29 Haziran 2004'te İstanbul'da icra edilen tarihi NATO zirvesi ve AB nezdindeki Amerikan girişimleri, küresel rekabette yeni ve önemli bir perde açacağına benziyor.

Ortadoğu ülkeleri gibi Türkiye de, ABD tarafından, Büyük Ortadoğu Projesi'nin ilgilendiği coğrafyanın bir parçası olarak ele alınıyor.

Aslında BOP ile gündeme gelen konular yeni değil. Resmi olarak ilan edilmeden önce, pek çok gösterge "*Yeni Amerikan Yüzyılı*" için açık işaret veriyordu. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası resmi dokümanları ve Huntington'un ortaya attığı "*Medeniyetler Çatışması*" üzerinde yükselen strateji, küresel egemenlik mücadelesi çerçevesinde Ortadoğu odaklı çatışmalar, Birinci Körfez Savaşı bunlara birkaç örnek olarak gösterilebilir.

ABD'nin arayışı, Roma'nın yayılması, İskender'in doğu seferleri gibi farklı zaman ve aktörlerce uygulanan tarihteki projelerin benzeri gibidir. ABD, Soğuk Savaş sonrası yaşanan istikrarsızlığı ortadan kaldırarak, "*Yeni Dünya Düzeni*" ile dünyaya yeniden şekil vermek amacındadır. Bu amaçla, 11 Eylül saldırısı ile ortaya çıkan "*yeni tehdit algılaması*" doğrultusunda önceden belirlediği stratejisini uygulamaya koymuştur.

Ortadoğu, terörün kaynağı olarak görülmektedir. "*Teröre Karşı Savaş*" ve "*terör*" üreten ve ona yataklık eden ülkelere "*demokrasi ve özgürlük getirmek*" söylemi ile hedef bölgede dönüşüm için düğmeye basılmıştır. Önce, terör ürettiği öne sürülen Afganistan, daha sonra da "*Kitle İmha Silahları*" bulundurduğu gerekçesiyle Irak işgal edilmiştir.

Bu tez, güncel olan ve uygulaması sürmekte olan bir projeyi ele almaktadır. Tezin hazırlanmasında karşılaştığım en büyük güçlük bu oldu. Her geçen gün, projeye ilgili yeni bir gelişme yaşanıyor. Ancak yaklaşık bir yıllık bir incelemeden sonra benim için sevindirici olan, çalışmamım fütürist bir perspektif yakalaması. Küresel gelişmeler hızlandı. Yaşananlar hiçbir şeyin plansız olmadığını kanıtlıyor.

Tezde öne sürdüğüm varsayımları kanıtlamak için daha çok kaynak bulunabilir. Ancak, bu tezin amacının, "ABD'nin Yeni Ortadoğu Perspektifi"ni tanıtmak olduğu bilinmelidir. Resmi söylemle ortaya atılan, diplomasi ile yaşama geçirilen süreçlerin arka planındaki gerçekler aranmaktadır.

ABD'nin, diğer adıyla "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi" küresel egemenliğin ve dolayısıyla "Pax Americana"nın sürdürülmesi perspektifinden üretilen bir projedir. Moritanya'dan Endonezya'ya, bir başka yoruma göre Türkistan'ın doğusuna kadar uzanan coğrafyayı içeren BOP, dünya egemenliğini hedeflemekte ve jeostratejik çıkarlarını, "batı ve ötekî" düzleminde ele almaktadır. "Ötekî" ise yalnızca "İslam" değildir. Hindu ve Çin medeniyetlerini de içermektedir.

"Büyük Ortadoğu Projesi"nin argümanlarından olan, "Terörizme karşı savaş ve Kitle İmha Silahları'nın yayılmasını önleme", insanlığın üzerinde anlayış birliğine sahip olduğu büyük hedefler olmakla birlikte, terörizmin tanımı üzerinde ortak bir anlayış geliştirilememektedir. Bu da terörün çıkarlar için kullanılma olasılığı doğurmaktadır. Aynı oranda tehlikeli olan bir konu daha bulunmaktadır. Politik ve askeri güç kullanarak, demokrasi ve insan hakları'nın yaşama geçirilmesi koşulu öne sürülmekte, Batılı büyük güçler tarafından üçüncü dünya ülkeleri sıkıştırılırken, uygulamalar çifte standart içermektedir. Söz konusu durum, uluslararası hukuka ve uluslararası kurumlara inancı yok etmektedir.

Bu tez çalışmasında, herhangi bir ulusa ve dine karşı önyargılı olmak, söz konusu değildir. Ayrıca, fikirler ve görüşler, herhangi bir kurum ve kuruluşun resmi görüşlerini yansıtmamaktadır.

Çalışmanın ortaya çıkması için beni yönlendiren Sayın Prof. Dr. Hasret Çomak'a, benden değerli desteğini esirgemeyen eşim Çiğdem ile onlardan uzak kalarak borçlandığım zamanlar için oğlum Barbaros ve kızım Yağmur'a, katkıda bulunan Hv.Plt.Kd.Yzb.Ayhan Ertürk, İk.Kd.Bnb Recai Alkan ile Avukat Yıldırım Sezer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VI
ÖZET (TÜRKÇE).....	X
ÖZET (İNGİLİZCE).....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YENİ YÜZYILDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ULUSAL GÜCÜ.....	9
1.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KÜRESEL EGEMENLİK ARAYIŞININ TEORİK ZEMİNİ.....	9
1.2 ULUSAL GÜÇ KAVRAMI.....	18
1.3 GÜÇ DENKLEMİ VE GÜÇ PARAMETRELERİ İŞİĞİNDA YÜKSELİŞ VE ÇÖKÜŞ DİNAMİKLERİ.....	22
1.4 YENİ AMERİKAN YÜZYILININ BAŞINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ULUSAL GÜCÜ.....	32
1.5 ÖNEMLİ KUSURLAR.....	34
1.6 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DÖNÜŞÜMÜ.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN RESMİ SÖYLEMİNDE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ.....	48
2.1 BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN TEMEL ARGÜMANI DEMOKRASİ İÇİN YOL HARİTASI.....	48
2.1.1 Projenin Amacı.....	48
2.1.2 Büyük Ortadoğu Projesi'nin Kapsadığı Alan ve Bu Alanın Coğrafya, Nüfus, Ekonomi, Politik Durum Açısından İncelenmesi.....	49
2.1.3 Ortadoğu'nun Hastalıklı Yapısı.....	52
2.1.4 Ortadoğu'da Dönüşüm Gereksinimi	53
2.1.5 Din.....	55

2.1.6	Tarih.....	58
2.1.7	Büyük Ortadoğu Projesi'nin Kültürel ve Tarihsel Yönü.....	59
2.1.8	Diktatörlere Hoşgörü Gösterilmesi.....	65
2.1.9	Amerika Birleşik Devletleri'nin Demokrasi İçin Öngördüğü Yol ve Büyük Ortadoğu'nun Yeni Şekli	68
2.2	HEDEF ORTADOĞU'YU ÖZGÜRLEŞTİRMEK	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	YENİ AMERİKAN YÜZYILINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KÜRESEL GÜVENLİK VİZYONU VE BÜYÜK ORTADOĞU STRATEJİSİ.....	84
3.1	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ÜSTÜNLÜK TEZİ.....	84
3.2	YENİ DÜNYA DÜZENİNİN ARACI OLARAK KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK STRATEJİSİ.....	87
3.2.1	Küreselleşme Tartışması.....	87
3.2.2	Yeni Dünya Düzeninin Aracı Olarak Küreselleşme.....	95
3.3	SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AMERİKAN DİPLOMASİSİ.....	96
3.4	1992 SAVUNMA PLANLAMA KONSEPTİ'NDEN YENİ AMERİKAN YÜZYILI'NA.....	104
3.5	SOĞUK SAVAŞ'TAN YENİ HAÇLI SEFERLERİNE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI.....	107
3.6	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN TERÖRİZME DAYALI YENİ GÜVENLİK YAPILANMASININ TEMEL FELSEFESİ	114
3.6.1	Küreselleşen Terör ve Kitle İmha Silahları.....	114
3.6.2	İdeolojik Çatışmadan Kültürel Çatışmaya: Medeniyetler Çatışması.....	115
3.6.3	11 Eylül Sonrası Terörizmi Öne Süren Güvenlik Yapılanması.....	121
3.7	BUSH DOKTRİNİ-2002 ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DIŞ POLİTİKASI'NDA YENİ YÖNELİMLER	127

3.8	NATO VE TERÖRİZM.....	134
3.9	YENİ AMERİKAN YÜZYILININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	138

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU PERSPEKTİFİNİN ENERJİ BOYUTU.....	140
4.1	AVRASYA'DA PETROL MÜCADELESİ.....	140
4.2	BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN PETROLLE İLGİSİ OLMADIĞI YOLUNDAKİ GÖRÜŞLER.....	143
4.3	KÜRESEL PETROPOLİTİK VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ İLİŞKİSİ.....	149

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU PERSPEKTİFİNİN DİNSEL BOYUTU.....	154
5.1	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ MUHAFAZAKAR YÖNETİMİ VE DİN FAKTÖRÜ.....	154
5.2	BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE DİN ETMENİ.....	165

ALTINCI BÖLÜM

6.	ANALİZ.....	168
6.1	KÜRESEL KONJONKTÜR VE TÜRKİYE.....	168
6.2	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AVRASYA VE ORTADOĞU İLGİSİ	170
6.3	KALICI EGEMENLİK ARAYIŞI.....	173
6.4	YENİ YÜZYILDA TERÖRİZMLE MÜCADELE	177
6.5	YENİ KÜRESEL GÜÇ OLUŞUMU AÇISINDAN BÜYÜK ORTADOĞU STRATEJİSİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ.....	179

SONUÇ.....	188
------------	-----

YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	194
-----------------------------	-----

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

AAOK	: Avrupa-Atlantik Ortak Konseyi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABM	: Anti Ballistic Missile (Anti Balistik Füze)
ACRS	: Silahlanmanın Kontrolü ve Bölgesel Denge (Arms Control and Regional Stability (ACRS))
AGİK	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANZUS	: Australia-New Zealand-United States
ARGE	: Araştırma Geliştirme
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
AP	: Associated Press
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşik Müşterek Görev Kuvveti
BİP	: Büyük İsrail Projesi
BİO	: Barış İçin Ortaklık

BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
CENTCOM	: Central Command (Amerikan Merkez Komutanlığı)
CENTO	: Central Treaty Organization:
CIA	: Central Intelligence Agency (Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
CSIS	: Center for Strategy and International Studies (Strateji ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi)
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
DCI	: Defence Capability Initiative (Savunma Yetenekleri Girişimi)
DGP	: Dünya Gıda Programı
DSK	: Demokrasiyi Savunma Komitesi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DTM	: Dünya Ticaret Merkezi
AFC	: Almanya Federal Cumhuriyeti
G-7	: Gelişmiş Yedi Ülkeler Grubu (ABD, Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya)
G-8	: Gelişmiş Sekiz Ülkeler Grubu (ABD, Kanada, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, RF)
GME	: The Greater Middle East (Büyük Ortadoğu)
GMEI	: The Greater Middle East Initiative (Büyük Ortadoğu İnisiyatifi)
GMEP	: The Greater Middle East Project (Büyük Ortadoğu Projesi)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GDP	: Gross Domestic Product (Gayri Safi Milli Hasıla)
GOKAP	: Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GYK	: Geçici Yönetim Konseyi

VIII

HRW	: Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)
ICBM	: Intercontinental Ballistic Missile (Kıtalararası Balistik Füze)
ICG	: International Crisis Group (Uluslararası Kriz Grubu)
IKDP	: Irak Kürdistan Demokrat Partisi
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KDP	: Kürdistan Demokratik Partisi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
KİS	: Kitle İmha Silahları
MC	: Milletler Cemiyeti
MI6	: MI6 (İngiliz İstihbarat Teşkilatı)
NBK	: Nükleer Biyolojik Kimyasal
NGO	: Non Governmental Organizations (Hükümet Dışı Kuruluşlar)
NMG	: NATO Mukabele Gücü
NRC	: NATO-Rusya Konseyi (NATO-Russian Counsel)
NSS	: Ulusal Güvenlik Stratejisi (National Security Strategy)
NTIM-I	: NATO Training Implementation Mission-Iraq
NUC	: NATO-Ukrayna Konseyi
OECD	: Avrupa Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı
OSP	: Özel Planlar Ofisi (The Office of Special Plans)
PNAC	: Yeni Amerikan Yüzyılı (Project New American Century)
PYT	: Prag Yetenekler Taahhüdü
RF	: Rusya Federasyonu

SALT	: Stratejik Kuvvet İndirimi Müzakereleri (Strategic Arms Limited Talking)
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SEATO	: Güney Doğu Asya Antlaşması Örgütü
S.E.S.T.	: Siyasi Ekonomik Sosyal Teknolojik
S.P.R.	: Stratejik Petrol Rezervi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
START	: Stratejik Silah İndirimi Görüşmeleri
TPAO	: Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
UAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
VP	: Varşova Paktı
WAN	: World Association of Newspapers (Dünya Gazeteler Birliği)
WASP	: White Anglo –Sakson Protestant (Beyaz Anglo Sakson Protestan)
WMD	: Weapons of Mass Destruction (Kitle İmha Silahları)
YASED	: Yabancı Sermaye Derneği

ÖZET

Milenyumun başındaki gelişmeler, ABD için alışlagelmedik ve süper güç olgusuyla uyuşmayan bir eğilim göstermektedir. Bir tüketim devi olan ABD'nin bugün dorukta olan gücünün giderek daha çok erozyona uğramakta olduğu görülmektedir. ABD, tarihteki diğer süper güçler gibi, ulusal gücünün askeri boyutuna artık eskiden olduğundan daha fazla ağırlık vermektedir. Özellikle ekonomik gerekçeler, zaferle sonuçlandırılan Soğuk Savaş'ın ardından Amerikan çıkarlarını ve bu çıkarlara yön veren güçlerin araç-amaç bütünselliğini sağlayacak yeni bir proje ile ortaya çıkmayı kaçınılmaz kılmıştır.

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası küresel güçlerin dünya egemenliği mücadelesi kesintisiz sürmektedir. Ancak, artık yeni güçler, yeni rakipler vardır. 21inci yüzyılın Amerikan yüzyılı olarak sürmesi için küresel güç olmaya aday; Avrupa Birliği, Çin, Rusya Federasyonu, Hindistan'ın gelişmesinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Söz konusu kontrol gereksinimine istinaden ABD'nin yeni bir hegemonya projesine gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu gereksinimin, "*Büyük Ortadoğu Projesi*" veya diğer adıyla "*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi*" tarafından karşılanması planlanmaktadır.

Soğuk Savaşın ardından ortaya atılan "*medeniyetler çatışması*" felsefesi zemininden yükselen söz konusu projenin ana amacı, "*Yeni Dünya Düzeni*"nin tesis edilmesi yolunda 21inci yüzyılda küresel egemenliğin sürdürülmesidir. ABD, "*Büyük Ortadoğu Bölgesi*" olarak Moritanya'dan Çin Sınırı'na uzanan bütün bir bölgeyi hedef almıştır. ABD bölgeyi, enerji kaynaklarını ve yollarını fiilen kontrol etmek istemektedir.

"*Büyük Ortadoğu Bölgesi*" enerji zenginidir. Bu nedenle "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin başta petrol olmak üzere enerjiyle de çok sıkı ilişkisi bulunmaktadır. Enerji pazarının ve enerji yollarının kontrolü, ABD'nin küresel egemenliğini destekleyecek en önemli seçenektir.

Projeyi sahiplenen ABD'nin Yeni Muhafazakar (neocon) hükümeti, dinsel yönü ağırlıkta olan bir yönetim olduğundan söz konusu projenin aşırı Yahudi ve Hristiyan dincilerin çıkarları ile örtüşen dinsel boyutu da bulunmaktadır. Özetle; "*Büyük Ortadoğu Girişimi*" çok boyutludur.

11 Eylül terör eylemi, ABD Dış Politikası'nın, aktif ve tek taraflı realist muhafazakar yönelimleri için meşruiyet yaratmıştır. ABD, Afganistan, Ortadoğu, geri kalmış ve terörizme kaynaklık eden bir bölgedir. Bölgeye özgü olarak, terörizm kadar "*Kitle İmha Silahı*" tehdidi de bulunmaktadır. Bu silahların teröristlerin eline geçme olasılığı vardır. Resmi söyleme bakılırsa ABD'nin, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin, Büyük Ortadoğu'ya özgürlük getirmeyi ve bölgeyi demokratikleştirmeyi hedef aldığı ileri sürülmektedir. ABD, projenin hedefleri doğrultusunda, Büyük Ortadoğu ve onu çevreleyen ülkelerde "dönüşüm" yapmaktadır.

ABD'nin yeni küresel stratejisi, çok kutupluluktan tek kutuplu dünyaya geçişin bir sonucu olarak, Amerikan üstünlük teorisini yansıtmayı sürdürmektedir. G.Bush Yönetimi'nin, 1992 tarihli "*Savunma Planlama Klavuzu*" adlı dokümanında da açıklandığı üzere, ABD'nin Yeni Güvenlik Stratejisi, eski Sovyet Coğrafyası'nda ya da başka bir yerde yeni bir rakip gücün ortaya çıkarak, küresel bir güç olmasına yardım olabilecek değerdeki kaynakların bulunduğu bölgeyi kontrol altına almasının engellenmesinin gerekliliği üzerine kurulmuştur. Bu strateji gereği ABD'ye rakip olabilecek ülkelerin önünün kesilmesi zorunludur. ABD'nin yeni yüzyıldaki stratejisini içeren PNAC ve buna bağlı söylem ve açıklamalarda, ana hedefin 21inci yüzyılda "*Pax Americana*"nın sürmesini sağlamak olduğu görüşü resmen yer almaktadır. Ayrıca, "*Medeniyetler Çatışması*"nın çizdiği felsefi zemine dayanan politikalar ve planların 11 Eylül'den çok önce hazırlanmış olduğu görülmektedir.

Türkiye, proje çerçevesinde "*ılımlı İslam*" ülkesi olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel yapısına uygun değildir.

11 Eylül'den sonra sahneye konan medeniyetler kutuplaşması giderek hedefine ulaşmaktadır. Bu da dünya barışına tehdit olabilecek tehlikeli bir durumdur. BOP'un ilanıyla, İstanbul'da dünya tarihinin yeni bir dönemi başlatılmıştır. Büyük Ortadoğu Coğrafyası rekabet alanı olarak, geleceğe dönük derinleşen yeni krizler yaratmaya adaydır.

ABSTRACT

The happenings at the beginning of the new millennium show an unusual ve unexpected tendency that is not adequate with the United States' superpower state. The fact is that the power of the USA as the World's most consuming giant experiences an unavoided erosion,

Recently, the USA trusts in the military dimension of her national power more than ever. Seemingly, the specific economic problems such like the national debt enforced the USA to create a new project that is an integral of the benefits, tools and targets leading the expectations for the new century.

In the meantime, the struggle and the competition between the new powers for global dominance after the Cold War continue. However, the new candidates as the new opponents are trying to become the new global powers in the near future. These new candidates are the European Union, China, Russia, India. For the 21st Century to be an American Century, the development of those countries should be under control. The need for that control brought about the requirement of a new project giving way to the global hegemony. This project is known as "The Greater Middle East Project (GMEP)" or "The Greater Middle East Initiative (GMEI)". The main goal of the exciting Project that is put on the table following the Cold War and raised from the ground of "The Clash of Civilizations" is to assist building up the New World Order while ensuring the global American dominance throughout the new century.

The USA declared that the project consists of the region stretching from the Western North African countries beginning with Moritania to eastern region to the border of China. One of the reason laying behind it is actually to control the energy sources and the pipelines of the future.

Because the Greater Middle East is an energy-rich area. That is why the new US project has a close relation to the energy control. The control of the energy market and the energy transportation lines will surely be the most important strategic tool to assist the realization of the new project.

September 11 terrorist attacks caused the USA to review and rebuild her international policy. A more active, unilateral, realist and conservative perspective captured the US policy. USA invaded Afghanistan and Iraq followingly.

For USA, The Middle East is a soil abundant of terrorists. It is the land of backwardness and radicalism. Besides terrorism, the Weapons of Mass Destruction threat is another real important threat to the World Peace, since there is a possibility that terrorists may arm with the WMD which is an asymmetrical new threat that can destabilize the World. US formal explanations on the GMEP considering the real new threats frequently emphasize that upon having realized the project, GME region will be a prosperous and free democratic land. To reach the mentioned goals GME is from now on the subject of a transformation process that is supposed to develop the region socially, economically and culturally.

The GMEI is adopted by the neoconservative US government. The explanations show that the religious part of the project is also a serious concern. The Evangelic perspective of the project assists mostly the goals of Jewish and Christian extremists. Therefore it can be said that the GMEP is a project with multiple dimensions.

The US' new strategy reflects the global superiority concept based on the original American way of thinking and the passage from the multipolar status to the unipolar situation in the international arena. As explained in the 1992 Defence Planning Guide, the new US strategy is built on the prevention of raising an opponent in the ex-Soviet land or any other area as a rival super power. Besides it is another goal to avoid that any possible rival controlling the energy sources and energy lines to help her become a possible super power. Followingly, Project New American Century (PNAC) is a formal document that has been developed correlating with the defence planning guide carries tracks as a continuity in the US strategy. The US 2002 National Security Strategy declared after PNAC is also considered an integral part of this strategy. All these documents are focusing on the target to make the new century as an American Century.

Therefore it is obvious that the plans targeting the Middle East have been prepared long before 9/11 occurrence.

Turkey is considered to be a model for Islamic countries on the road to the realization of the Project that doesn't seem to be widely accepted by Turkish people and is not compatible with the modern Turkish Republic Constitution.

The polarization and the clash of the civilizations is on the stage now, which threatens the World Peace. Whatsoever, it can be said that the declaration of the GMEI in Istanbul, a new era of the history has been opened up. However the ongoing transformation process in the GME region brings more and more chaos creating new crisis every day.



GİRİŞ

1990'da Berlin Duvarı'nın yıkılması, Soğuk Savaş'ı bitiren bir simge olarak kabul görmüş ve özgür dünyanın bir zaferi olarak yorumlanmıştır.

Bundan yalnızca onbeş yıl sonra insanlık yeni bir duvarın inşası ile tanışmıştır. Anılan yeni duvarın "*teröristlerin önlenmesine yönelik olduğu*" savunulmaktadır.

Her iki duvar da ilginç çağrışımlar yaratmaktadır. Berlin Duvarı, bir ideolojik çatışmanın anıtıdır. Batı ve Doğu'yu birbirinden ayırmıştır. Komünizmle kapitalizm arasındaki savaşın bir sembolüdür. Bulunduğu coğrafya çatışmanın ilgi odağı olan bir coğrafyadır. İsrail'in, Batı Şeria'da ördüğü duvar da 1990'lardan sonra Huntington'ın ortaya attığı yeni çatışmanın, "*Medeniyetler Çatışması*"nın bir sembolü gibidir. 11 Eylül'le birlikte ABD'yi evinde vuran "*terörizm karşıtlığının*" yeni yüzyılda odaklandığı tarihi bir coğrafya olan Ortadoğu'daki anıttır. Bir başka deyişle, yeni fay hattı Ortadoğu'dan geçmektedir.

Gerek, ABD'nin gerekse de İsrail'in ortak güvenlik anlayışı doğrultusunda ana tehdit algılaması, 21inci yüzyılın hemen başında artık "*terör*" olmuştur. Usame Bin Ladin'in lideri olduğu El Kaide Terör Örgütü tarafından gerçekleştirildiği açıklanan 11 Eylül terör olayı, ABD'nin ve müttefiklerinin tehdit algılamasını değiştirmekle kalmamıştır. Yeni yüzyılın ilk savaşının "*terörle savaş*" olarak ilan edilmesine yolaçmıştır. ABD, genel olarak tüm dünya uluslarının meşru ve haklı olarak gördüğü bir operasyonla terör eylemine hızla yanıt vermiş ve El Kaide eylemcilerinin bulunduğu Afganistan işgal edilmiştir.

ABD, 11 Eylül sonrası daha fazla önem verdiği terör tehdidine karşı, "*önleyici vuruş (preemptive strike) doktrinini*" ortaya atmıştır. Terörün ve Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesinin en sağlam yolu olarak açıklanan yeni doktrin, ABD'nin 2002 yılında Başkan Bush tarafından açıklanan "*Ulusal Güvenlik Stratejisi*"nde de yer almaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra, "*Yeni Dünya Düzeni*"nin kurulması çabalarına hız verilmiştir. İyimser olanlara göre, "*Yeni Dünya Düzeni*", "*küreselleşme*" aracılığıyla özgürlüğün ve refahın dünya yüzeyine yayılmasını

sağlayacak ve barış içinde yaşayan bir dünya yaratacaktır. Kötümser olanlara göre, ABD'nin tek kutuplu kaldığı dünyada egemenliğini pekiştirmek için kurmak istediği bir düzen ve insanlığa mutluluk getirmeyecektir. Bazılarına göre, "*Yeni Dünya Düzeni*", yaşanacak küresel bir kaostan sonra bina edilecek yeni sistemin adıdır. Bu kesimin sorguladığı şudur: Neden ideolojik düzlemde bir anda inançlar düzlemine geçilmiş ve neden dinler yeniden ön plana çıkmıştır? Medeniyetler Çatışması aslında "*paradigmatik olarak dinler düzlemine geçiş*" için bir manipülasyon mudur? Kanımca ABD'nin yeni bakış açısını ve yeni düzeni aydınlatmak için ortaya atılan bu tarz tüm görüşlerde, doğrulanması ve kanıtlanması gereken iddialar bulunmaktadır.

Bu çalışmada, ABD'nin yeni yüzyıldaki küresel egemenlik arayışı ışığında ortaya attığı "*Büyük Ortadoğu Projesi*" ele alınmaktadır.

"*Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)*" ya da NATO'nun Haziran 2004'teki İstanbul Zirvesi'nden sonra anılan adıyla "*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP)*", Moritanya'dan Endonezya'ya, bir başka açıklamaya göre, Türkistan'ın doğusuna kadar uzanan coğrafyayı içermektedir.

Çalışmanın amacı, ABD'nin, Ortadoğu'ya yeni bakış açısını, yeni bakış açısının temel argümanlarını, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin gerçek hedefleri ile arka planını ortaya koymak ve projenin Türkiye Cumhuriyeti'ne etkisini tartışmaktır. Yeni Ortadoğu perspektifini içeren proje Haziran 2004'te gerçekleşen G-8 ve NATO'nun İstanbul doruklarında ABD tarafından ilan edilmiştir. Terör tehdidinin kaynağı olarak gördüğü Ortadoğu'da eskimiş ve köhnemiş olan yönetimlerin değişmesi, kadın haklarının geliştirilmesi, okuryazarlık oranının artırılması gibi amaçlarla "*Büyük Ortadoğu Projesi*"ni ortaya attığını öne süren ABD, Moritanya'dan Çin'in Doğusuna uzanan bölge olarak tanımladığı Büyük Ortadoğu'da, "*Batı standartlarında demokrasiler kurmak ve özgürlük yaymak*" gerekçesiyle yola çıkmıştır.

Condolezza Rice tarafından 11 Eylül'ün hemen ertesinde açıklandığı üzere, projenin uygulama sürecinde, 23 ülkede "*dönüşüm (transformasyon)*" yapılacağı açıklanmıştır. "*Dönüşüm*" konsepti ABD'nin yeni Ortadoğu perspektifinde önemli bir yer tutmaktadır. Kısacası, Ortadoğu haritası yenilenmektedir.

ABD, "Büyük Ortadoğu Bölgesi"nde ve çevresinde ilgi alanında bulunan devletlerde dönüşüm başlatmıştır. Afganistan, Irak, Lübnan, Sudan, İran, Suriye, Kırgızistan, Ukrayna ve Gürcistan birkaç örnek olarak sayılabilir.

ABD, "Büyük Ortadoğu Bölgesi"nin etnik ve dinsel farklılıklara göre haritasını yenilemektedir. Bölgenin haritası değiştirilirken etnik gruplara verilmek istenen "kendi kaderini belirleme hakkı" bölgeyi çatışmalara ve kaos ortamına sürükleme eğilimi taşımaktadır.

ABD'nin resmi söylemine göre;

Terörizmle Savaş, terörün kaynaklarını kurutmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda, yalnızca askeri önlem almak yeterli değildir. Terörle savaşın ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları vardır. Yoksulluk, eğitimsizlik, yanlış yönetim, batıl ve çürük inanışların yaygın olduğu, özgürlüğün demokrasi ve insan haklarının ve özede de kadın haklarının bulunmadığı Ortadoğu, terörü besleyen en önemli bölgedir. Tarihi gelişime ayak uyduramayan, geleceği karanlık ve insanların umutsuz olarak yaşadığı bu bölgedeki çürük yönetimlere o güne kadar Batı tarafından sağlanan destek basitçe yanlıştır. Bedelini yine Batı ödemiştir. Ortadoğu'yu zehirleyen ve sömürgeci güçlerden kalma "etnik ayrımcılık" başta olmak üzere bölgenin bu sorunlardan ayıklanarak küresel sisteme uyumlanması gerekmektedir.

ABD yönetiminin ileri sürdüğü gibi, bölge halklarına özgürlük ve refah ulaştırmak, demokrasinin nimetlerinden bölgenin yararlanmasını sağlamak için, ABD'nin gerekirse tek başına ve askeri yöntem kullanarak girişim yapması gereklidir. Uluslararası hukuka göre, ortak anlayışa dayanan bir meşruiyet arama gereksinimi yoktur. Çünkü ABD'nin meşruiyeti muhafazakar neoconların savunduğu tarihi ve tanrısal bir misyondan gelmektedir. Neoconların inanişına göre, "Şeytan'la savaşmak ve özgürlüğü yaymak" ABD'nin yeni ödevidir. "Büyük Ortadoğu Projesi" sözkonusu eksiklikleri gidermek için ortaya atılmıştır.

Princeton Üniversitesi'nde Yakın Doğu çalışmaları profesörü olan Bernard Lewis, Ortadoğu'nun modern tarihini Napolyon'un Mısır İşgali ile başlatır. Napolyon'un askerleri, 1789'da Mısır topraklarına ayak bastığında imparatorun sözcüsü şöyle bir açıklama yapmıştır :

“ Merhametli Tanrı adına;

Bu açıklama, özgürlük ve eşitlik uğruna Fransız yönetimince, Fransız Genelkurmay Başkanı ve Fransız Ordularının Komutanı Napolyon Bonapart'ın emriyle yapılmaktadır.

Uzun bir zamandır Mısır'ı idare edenler, Fransız toplumunu hor görmekte ve onlara tepeden bakmaktadırlar. Fransız tüccarlarına adil davranılmamakta, onlara saldırılmakta ve zarar verilmektedir.”¹

Ortadoğu'nun ikiyüzyıl önce modern tarihini başlatan güçler, iki yüzyıl boyunca Ortadoğu'ya zaman zaman doğrudan zaman zaman da dolaylı olarak sürekli müdahale etmişler ve Ortadoğu'ya düzen vermek istemişlerdir. Ortadoğu'ya odaklanan bu güçler, bugün de “*Büyük Ortadoğu Projesi*”yle yeni bir düzen arayışı içindedirler.

Bu çalışmada, ABD'nin proje için açıkladığı resmi söylem ve argümanlarını da içerecek şekilde BOP incelenmektedir. Tezin kanıtlamaya çalıştığı ana hipotez şudur:

“*Büyük Ortadoğu Projesi*”, Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş sonrasında tek kutuplu kalan dünya üzerinde egemenliğinin ve “*Pax Americana*”nın sürmesini sağlamak üzerine inşa edilmiş bir projedir. Bu ana varsayımı detaylandıran diğer alt varsayımlar ise şunlardır:

1. ABD, artık gücünün doruğunda değildir. Doruktan iniştedir. Ekonomik açıdan durumu zorlaşmaktadır. ABD'nin yeni dönemde küresel olarak egemen ülke konumunda kalabilmesi için riskli ekonomik gücünü askeri gücüyle dengelemesi, ülkelerin ve dünya pazarlarının gelişmesini kontrol altında tutması gerekmektedir.

2. ABD, projeyi askeri gücüyle benimsetmek istemektedir. Bunun nedeni yalnızca askeri güç açısından rakipsiz olmasıdır. Dış borcu, dış ticaret açıkları, aşırı tüketime dayanan ekonomik yapısı, parasının değerinin sürekli düşmesi gibi nedenlerle “*Büyük Ortadoğu Projesi*” gibi bir projeyi gündemine almak zorunda kalmıştır.

¹ Napolyon'un Mısır Halkına hitabı için bkz. Galal Amin, Ahram Weekly, www.arabworldbooks.com/article36.htm, 7 Nisan 2004.

3. Sözkonusu proje, “*iniş trendini*” yumuşatma çabası olarak da nitelenebilir. Bununla birlikte ABD, hedeflerine ulaşmadan maddi ve manevi maliyetleri üstlenememe tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu durumda ortaya çıkacak yeni küresel dengesizlik bütün dünyayı tehdit edebilecek potansiyel taşımaktadır.

4. Soğuk Savaş sonrası imparatorluğunu korumak isteyen ABD, “*Yeni Dünya Düzeni*”ni kurmak istemektedir. “*Yeni Dünya Düzeni*”nin en büyük aracının küreselleşme olacağı açıklanmıştır. ABD Başkanı Clinton döneminde hızlanan küreselleşme çabalarının anlaşılması sözkonusu olmadan, Amerika Birleşik Devletleri’nin yeni küresel stratejisini ve özelde de bu tezin ana teması olan yeni Ortadoğu perspektifini anlamak mümkün değildir. ABD, küreselleşmeyi ABD’nin güvenliğini ilgilendiren önemli bir boyut olarak görmektedir.

5. BOP, 11 Eylül sonrasında ortaya atılmış onunla doğrudan ilgisi olan bir projedir. Ancak, 11 Eylül olmadan ve “*Terörizmle Savaş*” ilan edilmeden önce “*Medeniyetler Çatışması*” ortaya atılmış ve “*Büyük Ortadoğu Bölgesi*” hedef alınmıştır. ABD’nin yeni Ortadoğu perspektifi “*süreklilik*” taşımakta olup 11 Eylül öncesine dayanmaktadır.

6. ABD’nin projesinde; askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, dinsel ve enerji boyutları ağırlık taşımaktadır. ABD’nin yeni stratejisi, sırasıyla; Soğuk Savaş’ın bitimi sonrası yıllara denk gelen 1992 Savunma Planlama Klavuzu, 1995 yılında şekillenen “*Project New American Century (PNAC) Projesi*” ve onun uzantısında 2002 yılında Başkan Bush tarafından açıklanan “*Ulusal Güvenlik Stratejisi (National Security Strategy: NSS)*” belgeleriyle bağlantılıdır. Bu belgelerde yer alan konsept, ABD’den başka bir gücün küresel bir güç olmasına olanak tanımamak üzerine kurulmuştur. “*Büyük Ortadoğu Projesi*”, konseptte bütünlük ve süreklilik içeren bu belgelerden doğmuştur. “*Terör ve Kitle imha silahları’nın engellenmesi*” ile “*demokrasi ve özgürlük götürme*” gibi amaçlar, resmi söylemde olduğu gibi ana hedef değil araç hedeflerdir.

7. ABD’nin küresel güvenlik stratejisinin şekillenmesine yön veren düşünce, ABD’nin karşısına yeni bir rakibin çıkmasının önlenmesidir. ABD’nin yeni güç oluşumundaki rakipleri, AB ile Rusya ve Çin’in içinde

bulunduğu “Şangay İşbirliği Örgütü”dür. Hindistan da önemsenmesi gereken bir güçtür. Bu nedenle, incelendiğinde BOP’un bazı yönlerden aynı zamanda bir tür “geçiş (transition) projesi” olduğu görülecektir. ABD, “Büyük Ortadoğu Bölgesi”ne egemen olunca, “21inci yüzyılın büyük karşılaşması” için gerekli olan konumlanma da tamamlanmış olacaktır.

8. Yeryüzünde yaşanan tüm güç mücadelelerinde ve savaşlarda ekonomik gerekçelerin büyük önemi yadsınamaz. BOP’a da yön veren en önemli etmenlerin başında ekonomik çıkarlar bulunmaktadır. Bu çalışmada, 21inci yüzyılın, tıpkı 20nci yüzyıl gibi bir petrol çağı olacağı öngörülmektedir. Sözkonusu proje ekonomik boyutuyla incelendiğinde, özellikle petrol üretimi ve kullanımı ile ilgili verilere dayanarak, “küresel güçlerin çıkarlarının, Büyük Ortadoğu ile kapsanan bölgede çatıştığı gerçeği” ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada “küresel petropolitiğin dünyanın geleceğini yönlendireceği” öngörüsü ortaya konmaktadır. Son dönemde Avrasya’ya odaklanan enerji rekabeti de ve yoğunlaşan petrol mücadelesi, BOP için de ipuçları vermektedir.

9. ABD’nin, Ortadoğu’da yürütmekte olduğu dönüştürme eylemleri büyük ölçüde İsrail’in hedefleriyle uyumludur. ABD’yi 2009 Ocak’ına kadar kontrol edecek olan yönetim, Hristiyanlığın Evanjelik mezhebinin etkisi altındadır. Bu yönetim, dini inanış nedeniyle, “terörle savaş”ta Amerikan ulusunun ortak tavır almasını sağlamak üzere olduğu kadar İsrail’in kutsallığını da korumak amacındadır. İsrail’in “asil topraklarına ulaşması, güvenliği ve korunması” Evanjelikler için uhrevi büyük bir ödevidir. Bu inanca sahip çıkan yeni muhafazakar (Neoconservative) yönetici kesimin içinde başta Başkan Bush ve yardımcılarının, içlerinde generaller de olmak üzere yönetici elitin dinsel söylemlerin etkisi altında kaldığı görülmektedir. “Haçlı Seferi” gibi söylemlerin, İsrail’e verilen desteğin arkasında dinsel boyutun etkisinin bulunduğu değerlendirilmektedir. Evanjelizm’in güçlü etkisiyle ABD, yeni stratejisinde de, İsrail’in güvenliğini kendi güvenliğiyle eş görmektedir. Bu nedenle, “Pax Americana”nın 21inci yüzyıldaki biçimlenmesinde “Hristiyan Siyonizm ve Musevi Siyonizm” eksenini dinsel açıdan baskın olmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde, her zaman ön planda nedensel bir zincir, arka planda ise yine başka bir nedensel zincir vardır. Bu çalışmada, yukarıda yer

verilen varsayımlardan hareketle olabildiğince arka plandaki gerçekler aranmıştır. Sözkonusu varsayımları gerçeklemek üzere yeteri kadar yerli ve yabancı kaynak incelenmiştir. Bununla birlikte ne kadar çok kaynak bulursanız bulun gerçekler, beklenenle örtüşebilen sonuçların etkileri ile şekillenmektedir.

Olayların ve süreçlerin sonuçları, her zaman beklenen yararı getirmese de “*sonucun kime yaradığı*” felsefesi aydınlatıcı önemli bir rehber olmaktadır. Bunca bilgi kirliliğinin yaşandığı bir ortamda en önemli kaynak akıl ve vicdan olmalıdır. Büyük Atatürk’ün onlarca vasiyetinden biri olan, ulusal çıkarların, kişisel çıkarların önünde olma duygusu olmalıdır. “*Büyük Ortadoğu*” için planlanan hedeflerin, 11 Eylül olmadan önce planlanmış olması gerçeği bu tezde öne sürülenler için başlıca kanıttır.

Soğuk Savaş öncesi ve sonrası uygulanan stratejiler birbirine eklemeliğinde, “*Yeni Dünya Düzeni*” ile çizilmek istenen resim belirginleşmektedir. ABD’nin yeni güvenlik anlayışı, “*tehdidi henüz gelişmeden önce kaynağında yoketmek*” olarak açıklanmıştır. “*Terörizme karşı ön alma*” ve “*kitle imha silahlarını yoketme*” gerekçelerine dayanarak Irak işgal edilmiştir.

Irak’ın işgali, 11 Eylül’ü yaratan teröristlerin desteklenmesinin veya bulunamayan Kitle imha silahlarının resmi gerekçelere temel olduğu bir süreç değil, gerçekte Soğuk Savaş sonrası dönemin süreklilik taşıyan stratejilerin sonucu olarak gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu strateji, demokrat veya cumhuriyetçi parti uygulamalarından bağımsızdır. Bu açıdan bakıldığında, 11 Eylül küresel “*terör*” olayı ve sonrasında Afganistan’ın ve Irak’ın işgali bütünlük bir süreçtir.

Tezin birinci bölümünde, Amerikan İmparatorluğu’nun şimdiki gücü için güç parametrelerine dayanan öz bir analiz yapılmakta ve “*tarihin sonunun geldiğine*” inananların aksine bir görüş olarak, “*ABD’nin ulusal gücünün doruktan inişe geçtiği*” öne sürülmektedir.

İkinci bölümde, ABD’nin ortaya koyduğu resmi argümanlar ışığında proje incelenmektedir. ABD’nin, resmi görüşünde kendi projesini nasıl

tanımladığı projenin hedefinde neleri gördüğü ve onu nasıl savunduğu anlatılmaktadır.

Üçüncü bölümde, önce “*Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni*” ilişkisinin ABD’nin yeni güvenlik stratejisi ile ilişkisi gösterilmektedir. ABD’nin yeni küresel güvenlik vizyonu ışığında, “*ABD’nin BOP odaklı Ortadoğu Perspektifi*”ni ortaya çıkaran stratejik ve felsefik zemin incelenmiştir. Bu kapsamda ABD’nin resmi güvenlik belgelerinde yer alan ve Soğuk Savaş sonrası giderek proaktif bir biçimde ele aldığı strateji irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde, küresel güç oluşumlarına yön veren 21inci yüzyıl petrol rekabeti ağırlıklı olmak üzere, “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin arkasında yer alan enerji boyutu ve petropolitik, beşinci bölümde, sözkonusu projenin din boyutu tartışılmıştır.

Altıncı bölüm, diğer bölümleri bir bütün içinde eleştiren analiz bölümüdür. Buna göre; aslında ABD için yeni yüzyılda yeni bir proje ile ortaya çıkmak kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca, BOP’un, stratejik konumu itibariyle bölgesel büyük bir aktör olan Türkiye’ye etkileri ele alınmıştır.

Hangi boyuttan bakılırsa bakılsın, yeni paylaşım savaşı için de asıl belirleyici çıkarlardır. Tehlikeli olan ise, artık uluslararası barışa ve hukuka olan inancın yitirilmekte olduğudur. Medeniyetler kutuplaşması, her geçen gün giderek daha fazla güçlenmektedir. Sağduyu ile uluslararası hukuka inancın sürmesi gerektiği bilinmekle beraber, insanlar artık “*güçlü olanın haklı olduğu*” bir dünyada yaşadıklarına daha fazla inanmaktadırlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YENİ YÜZYILDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ULUSAL GÜCÜ

Milenyumun başındaki gelişmeler, ABD'nin süper gücüyle uyuşmayan bir eğilim göstermektedir. Bir tüketim devi olan ABD'nin bugün dorukta olan gücünün giderek daha çok erozyona uğramakta olduğu görülmektedir. ABD, otoritesini korumak için tarihteki diğer süper güçler gibi, ulusal gücünün askeri boyutuna artık eskiden olduğundan daha fazla ağırlık vermektedir. Bu bölümde, öncelikle ABD'nin "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin muhafazakar realist felsefe ve güç-çıkar denklemi ile eşleştirilen teorik zemini ile bu zeminde yaşam bulan ulusal gücünün çok boyutlu analizi yapılmakta, bu gücün 21inci yüzyılda stratejik yeni Ortadoğu perspektifini taşıma potansiyeli incelenmektedir.

1.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN KÜRESEL EGEMENLİK ARAYIŞININ TEORİK ZEMİNİ

ABD'nin politik tarihinde realizmin olduğu kadar çatışmayı önleyici özgürlükçü düşüncenin ideolojisi olan liberalizmin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Ancak, Birinci Dünya Savaşı sonrasında çıkışa geçen, ulusal gücü ile 20nci yüzyıla damgasını vuran bir süper güç olarak uluslararası ilişkiler düzleminde ABD'nin stratejik yönelimlerinin realist teorilere ağırlık veren gerçekçi pratik uygulamalar olduğu görülmektedir.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası geliştirdiği küresel stratejik vizyon da, rekabete ve çatışmaya dayanmaktadır. Söz konusu yalın gerçek gözönüne alınarak, ABD'nin yeni yüzyıldaki küresel egemenlik arayışının bir ayağı olan "*Büyük Ortadoğu Projesi*"ni konu alan bu tezin teorik zeminini açıklamak için "*uluslararası ilişkilerde çatışmayı açıklayıcı teoriler*"den yararlanılmıştır.

Devletler, ulusal güçlerinin oluşturduğu kapasite çerçevesinde çıkarlarını koruma amacındadırlar. Gerçekçi yaklaşım, çıkarların ve rekabetin ön planda olduğu bir dünyayı analiz etmektedir. Uluslararası oluşumların ve

yapılanmaların analiz edilmesinde de en önemli rehber gerçekçi bakış açısıdır. İşbirliği ve barış yaklaşımı her zaman geçerli olmakla birlikte çoğunlukla insan doğasının gereği bazen ön ve bazen arkaplanında rekabet ve çatışmanın yaşandığı bir dünyada yaşamaktayız. Bu açıdan bakıldığında, “*Büyük Ortadoğu Projesi*”, Ortadoğu’ya barış ve özgürlük getirdiği söylemi ile ortaya atılan ancak realist bakış açısıyla aslında 21inci yüzyılda ABD’nin üstünlüğü için inşa ettiği bir arayış olarak görünmektedir.

Devletlerin asıl oyuncu olarak ele alındığı uluslararası ilişkiler sahnesindeki anarşinin dengelenmesi için ikna edici gerçek, güç parametresidir. Ulusal gücü değerlendiren içsel unsurlar devletlerin dış politikasına da etki ederek uluslararası güç dengelerini yönlendirmektedirler. Tezdeki yaklaşımlar, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletler arasındaki mücadele süreci olarak gören klasik realist teori ile örtüşmektedir. Bununla birlikte öne sürülen fikirler, çatışma teorilerinden yalnızca klasik realist yaklaşımı esas almamaktadır. Bunun nedeni ise klasik realist teorinin ulusal güç denkleminde insan ve değer unsurunun yerini iyi belirleyememesidir. Gücün temelindeki en önemli zemin kültürelidir. Güç denkleminde, stratejik zihniyet parametresi rakamsal olarak somut bir değer almamasına karşın burada kabul edilen ulusal güç denklemini çarpımsal olarak ağırlıklandıran bir olgudur. Ancak klasik realist teoride göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla realistlerin ortaya attığı güç denkleminin parametreleri eksik olduğu için güç denklemi de doğru kurulamamaktadır.

Prof. Dr. Tayyar Arı’ya göre, gücü uluslararası ilişkileri anlamada, uluslararası istikrarın sağlanması ve anlaşmazlıkların çözülmesinde en temel kavram gören, bu bağlamda askeri ve güvenlik konularına öncelik veren realist teoriler devlet içi dinamikleri gözardı etmektedir.² Tezdeki yaklaşımda devlet içi dinamiklerin ulusal gücü yönlendirdiği kabul edilmekte ve ulusal güç denklemi içsel etmenleri gözardı etmemektedir.

Realistler, çok uluslu şirketleri, uluslararası çevre veya insan hakları örgütleri gibi uluslararası örgütleri aktör kabul etmedikleri gibi, NATO ve BM gibi uluslararası örgütleri de üyesi olan devletlerden ayrı bir varlıkları ve

² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri- Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 1.b., Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd.Şirketi, İstanbul: 2002, ss.121-125.

egemenlikleri olmadığı gerekçesiyle uluslararası alanda oyuncu olarak kabul etmezler. Kanımca, burada indirgemeci bir yaklaşım bulunmaktadır. Soğuk Savaş sonrası küreselleşme aracılığıyla çok uluslu şirketlerin ve uluslararası sermayenin uluslararası ilişkiler alanına müdahale ettiği bir ortamda realist yaklaşım yetersiz olmaktadır. Güncel bir örnek verilirse; örneğin ulusal gücü görece olarak zayıf olan; Gürcistan, Kırgızistan ve Ukrayna gibi ülkelerde yaşanan renkli devrimlerde hükümet dışı kuruluşların ve uluslararası kamuoyunun etkisinin ve ağırlığının olduğu yolundaki görüşler ağırlık taşımaktadır. Bu nedenle klasik realist teori yalnız başına günümüzdeki ilişkileri ele almakta yetersiz kalmaktadır.

Realistlere göre, uluslararası ilişkilerde devletin varlığını sürdürmeye ilişkin olan ulusal güvenlik konusu “yüksek politika (*high politics*)”; ticari, mali ve sağlıkla ilgili politikalar ise “alçak politika (*low politics*)” olarak nitelenmektedir.³ Oysa günümüzde belki de bu yaklaşımın tersini düşünmek mümkündür. Ulusal güç denkleminde realistlerin alçak politika olarak gördükleri alanlar günümüzde belki de önceden yüksek politika alanı olarak görülen alanlardan daha fazla önem taşımaktadır.

Diğer önemli bir konu da devletlerin gücünün ölçülmesidir. Doğal olarak nitel unsurlar için rakamsal değerlerle ölçüm yapmak olanaksızdır. Bununla birlikte ağırlıkları konusunda yaklaşım getirmek mümkündür.

Gücün ölçümünü yorumlayan Frankel'in de belirttiği üzere, gücün değeri göreceli olarak karşılaştırmalar yapıldığında daha da belirginleşmektedir. Ayrıca, güç ancak kullanıldığında tanımlanmış olmakta

³ Realist teorisinin özünü oluşturan güç kavramlarına yüklenen anlamlar da çeşitlilik göstermektedir. Klasik realist teorisinin öncüsü Morgenthau, politikayı güç mücadelesi olarak tanımlamakla birlikte güç kavramını ayrıca ele alarak açık bir tanımını yapmamıştır. Kenneth Waltz ise gücü bir amaç olmaktan ziyade bir araç olarak devletin varlığının sürdürmesinin ve güvenliğinin sağlamasının aracı olarak görmektedir. Waltz'a göre devletin son amacı “güç” değil “güvenlik” olup devletin daha fazla güvenliğe sahip olmasının bir aracıdır. Morgenthau, ulusal gücün; coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi ve nüfus gibi nicel ve ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin ve hükümetin niteliği gibi nitel unsurlardan oluştuğuna inanmaktadır. Özellikle askeri ve ekonomik olarak fiziksel ve fiziksel olmayan unsurlarıyla nicel ve nitel ayırım birçok bilim insanı tarafından benimsenmiştir. bkz. Hans J.Morgenthau, **Uluslararası Politika**, Cilt 1, çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: 1970, s.130 ve Conway W.Henderson, **International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century**, Mc Graw Hill, New York:1998, ss.102-110.

ve anlam kazanmaktadır. Bu görüşü savunan Raymond Aron'a göre, kapasitenin istenilen etkiyi doğurabilmesi için kullanılması veya kullanılma olasılığının yüksek olması gerekmektedir.⁴

Gücü ve onun uluslararası ilişkilere etkisinin basit bir yaklaşımla açıklamak mümkün değildir. Bu noktada, gerçek güç ile potansiyel güç ayırımına gidilmesinin gücü anlamak açısından yararlı olduğu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan Keohane ve Nye gibi gücün salt kapasite olmadığını öne süren neorealist teorisyenler ise gücü geliştirdikleri karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde düşünmektedirler.

Prof. Dr. Tayyar Arı'ya göre, uluslararası ilişkiler alanında klasik realist yaklaşım, 1940 ve 1970 yılları arasında öne çıkmıştır. Siyasal gerçekçilik adı verilen realist paradigmada gerek uluslararası çatışmaların sonucunun belirlenmesinde gerekse diğer devletlerin davranışlarını etkileme konusunda devletlerin sahip oldukları kapasiteler büyük önem taşımaktadır.⁵

Klasik realist teoriler aslında bir anlamda çatışmaya başvurmayı meşrulaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin yeni yüzyıldaki stratejik perspektifine de realist çatışma teorisinden meşru zemin kazandırıldığı görülmektedir.

Arı, çatışmanın meşrulaştırılması konusundaki paradigmaya antik çağdan bir örnek vermekte ve Sparta'nın Atina'ya saldırmasını açıklayan Thucydides'i örnek göstermektedir. Atina, güçlenmiş ve ortaya çıkan kuşku Sparta için saldırmayı kaçınılmaz bir davranış yapmıştır.⁶

11 Eylül'den sonra ulusal güvenlik belgesinde "önleyici vuruş (*preemptive strike*)" stratejisini benimseyen ABD de realist okulun benimsemiş

⁴ Raymond Aron gücü diğer bir devlet üzerinde etki yapabilme, onların davranışlarını değişikliğe uğratabilme ve isteklerini onlara kabul ettirebilme yeteneği olarak görmüştür. Frankel'e göre güç aynı zamanda diğerlerinin davranışlarına etki edebilme kapasitesidir. bkz. Arı, a.g.e., s.131.

⁵ Eğer güç bir devletin diğeri üzerine etki uygulayabilme kapasitesi ise bu her zaman nicel anlamda sahip olunan güçle orantılı olmayabilmektedir. Bir başka deyişle, daha fazla kaynağa sahip olan devletin diğeri devlet üzerine baskı uygulayabilmesi karşılıklı bağımlılık nedeniyle her zaman gerçekleşmeyebilmektedir. Daha fazla bağımlı olanın daha fazla etkiye açık olduğu bu teoride asimetrik karşılıklı bağımlılık bir güç kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Arı, Arap petrolüne bağımlı olan Japonya'nın Ortadoğu konusunda Arap tezlerine yakın olmasını buna örnek olarak vermektedir. bkz. Arı, a.g.e., s.134.

⁶ Arı, a.g.e., s.137.

olduğu bu görüşü yaşama geçirmiştir. 2009 Aralık ayına kadar hükümet edecek “*yeni muhafazakar (neoconservative)*” şahinlerin ağırlıkta olduğu ABD hükümetinin uyguladığı aktif strateji ve şahinlik politikasını bu çerçevede görmek yanlış olmamaktadır. “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin temeli olarak, terörizme karşı savaş ve kitle imha silahlarını yeni dönemin argümanı olarak ele alan ABD’nin Afganistan ve Irak hareketini da realist çerçevede ele almak gereklidir.

Etike görece daha çok yer veren idealizmde olduğu gibi realizmde, adalet ve insanlık gibi kavramlar önemli değildir. Devletin çıkarı ve zorunluluklar karşısında bu kavramlar gereksiz ve lüks bulunmaktadır. Benzer şekilde etiki öncelikli gören idealistlerin tersine politika etikin değil, etik politikanın bir işlevi olarak görülmektedir. Realizmde çıkar ön plandadır. Bu noktada bir İtalyan siyaset bilimcisi olan Niccolo Machiavelli ve onun; gücün nasıl kazanılacağı, korunacağı ve sürdürüleceğine ilişkin “*Prens*” adlı çalışmasından söz etmek gerekir. Buna göre:⁷

“Prens iyi yürekli, sadık, insancıl, namuslu ve dindar görünebilir. Hatta gerçekten de öyle olabilir; fakat gerektiğinde tam tersini yapabilmeye hazır olmalıdır. Prens dilinde barış ve sadakat gibi sözcükler eksik olmamalıdır. Bu sözcüklerin düşmanı bile olsa; çünkü halk gördüğüne inanır; gerçeği ise pek az kişi fark eder.”

Gücü merkeze alan realizmde uluslararası sistemin anarşik olduğu öne sürülmektedir. Hobbes’a göre insanlar böyle bir ortamda yalnızca kendi güçlerine güvenebilirler.⁸ Bu bakış açısı doğal yaşamın kuralları ile uyuşmaktadır.

Realist teorilerin öncülerinden olan Niebuhr da anarşik bir sistem olan uluslararası ortamda istikrarı güç dengesinin sağladığına inanmaktadır. Niebuhr, Adam Smith’in ekonomi teorisinde piyasada var olduğunu öne sürdüğü görünmez ele benzer şekilde bir elin düzeni sağlayıcı bir mekanizmanın güç dengesi olarak sanki devletler arasında gizli bir kontrat

⁷ Ari, a.g.e., s.139.

⁸ Ari, a.g.e., s.142.

varmışçasına işlediğine inanmaktadır.⁹ Güç dengesi, uluslararası sistemde barışın korunmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak, realizmin çatışmaya ve hegemonik yapıya meşruiyet getirmesi kendi içinde bir paradoks yaratmakta ve zaten anarşik olan sistemi kanımca daha da anarşik ve güvensiz yapmaktadır. Hans J.Morgenthau siyasetal realizmi altı ilke ile özetlemektedir:¹⁰

- Toplum gibi politika da insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetilir.
- Siyasetal gerçekçiliğin hareket noktasını güç olarak tanımlanan çıkar kavramı oluşturmaktadır.
- Çıkar kavramı politikanın özüdür; zaman ve mekana bağılı değildir.
- Evrensel ahlaki ilkeler devletlerin dış politikadaki eylemlerine olduğu gibi uygulanamaz.
- Bir devletin siyasetal eylemlerini, ahlaki hareket edip etmediğini evrensel ahlaki ilkelerle ölçmek doğru değildir.
- Siyasetal eylemlerin siyasetal kriterlerle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte realizmin 1990 sonrası dönemi tek başına açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. Realizmin çetin özünü (hard core) kabul eden neorealitler, temel ilkeleri benimsemekle beraber realizmi yeniden yorumlamışlardır.¹¹ Bu çerçevede, neorealizmin öncüsü olan Kenneth Waltz "*Theory of International Politics*" adlı çalışmasıyla farklı siyasetal sistemler ve farklı ideolojilere sahip olan devletlerin benzer davranışlar ve politikalar uygulamasının nedenini açıklamaya çalışmaktadır.

⁹ Arı, a.g.e., s.144.

¹⁰ Morgenthau, a.g.e., s. 14.

¹¹ Steven Forde, "International Realism and the Science of Politics, Thucydides, Machiavelli, and Neorealism", *International Studies Quarterly*, Vol.39, No.2, June, ss.141-159.

Realizmin eksikliklerine tepki olarak *globalistler (Marksistler)* de, uluslararası ilişkilere ekonomi ağırlıklı açıklama getirmeye çalışmışlardır. Ancak, dış politikayı yalnız insan doğasına indirgeyen klasik realistler gibi bireye indirgeyen klasik liberalistler ile sınıf çatışması ve üretim biçimini ele alan Marksistler indirgemeci olduklarından yalnız başına uluslararası ilişki sistemini açıklamakta yetersizdirler. Hepsinin ortak yanışı ise ulusal sistem ile uluslararası sistemin birbirinden ayrılmamasıdır.

Neorealistler, gücü başlıbaşına amaç olmaktan çok mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir araç olarak görmektedir. Zayıf olmak güçlülerin saldırısına davetiye çıkarmakta ancak çok güçlü olmaya çalışmakta, öte yandan diğer devletleri silahlanmaya ve güçlerini birleştirmeye itmektedir. Olağanüstü durumlarda devletlerin son endişesi güç değil güvenlidir.¹² Neorealistler, realizmin etik ve değer unsurunu gözardı etmesini reddetmektedir. Pozitivist bir bilimsel teori oluşturma amacıyla olan yeni realistler değer unsurunu tamamlayıcı görmektedirler.

Realistler ve neorealistler, iç politik ve dış politik ortamı birbirinden ayırtetmeksizin ele almaktadırlar. Dış politikayı yalnız insan doğasına indirgeyen klasik ve yeni realistler gibi bireye indirgeyen klasik liberalistler ve sınıf çatışması ile üretim biçimini ele alan Marksistler indirgemeci yaklaşımları nedeniyle uluslararası ilişkiler sistemini açıklamakta yetersizdirler. Hepsinin ortak yanışı ise dış politika ile uluslararası sistemin birbirinden ayrılmamasıdır. Ulusal sistem uluslararası sistemden ayrılmalıdır.

Realizme yöneltilen en önemli eleştiri öngörme gücünün yetersizliği ile ilgili olanıdır. 1939-1989 arası dönemde uluslararası politikayı açıklamada temel bir paradigma olan realizmin açıklama ve öngörme kapasitesine güven duyuluyordu. Gerek klasik realizm gerekse de neorealizmin SSCB'nin çöküşünü öngöremediğini söyleyen Tayyar Arı;¹³ uluslararası karşılıklı bağımlılık, çevre sorunları, AIDS, ozon tabakasının zarar görmesi, uyuşturucu kaçakçılığı, doğal kaynakların etkin kullanımı, hızlı nüfus artışı, okyanuslar ve atmosferdeki kirlenme, uluslararası borç sorunları, ekonomik

¹² Arı, a.g.e., ss.149-159.

¹³ Arı, a.g.e., s.165.

resesyon, uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve insan hakları gibi konuların gündemdeki yeni konular olduğuna dikkat çekerek, uluslararası ilişkilerin artık realist teorinin bir şekilde anlayamayacağı yeni bir eksene kaydığı ve teorinin rehberlik etme yeteneğini yitirdiğini öne sürmektedir.

Realizmin tek başına uluslararası tüm ilişkileri açıkladığına katılmamakla birlikte, “*çetin öz (hard core)*” olarak kabul edilen çıkarlarını en çokta çıkarma çabası kanımca zaman ve mekana bağlı olmayan sürekli bir olgudur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan gelişmeler de bu yaklaşımı doğrulamaktadır. Dolayısıyla bu tezde izlenen yöntemler, ulusal güç kavramını ve çatışmaları açıklama anlamında realist teorileri kullanmaktadır. Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği üzere gücün içeriğini ve eksen değişimini açıklamada realist teorilerin eksiklikleri bulunduğundan jeopolitik teorinin boşluğu önemli ölçüde doldurduğuna inanılmaktadır.

Jeopolitiğe tez içinde önem verilmektedir. Çünkü, SSCB'nin dağılışımdan sonra güç konseptiyle dolaylı ve doğrudan ilişkili olan enerji ve enerji hatlarının stratejik önemi nedeniyle Avrasya coğrafyası ön plana çıkmıştır. Jeopolitik, karar vericilerin yönlendirilmesinde kanımca tarihin her döneminde olduğu gibi yeni yüzyılda da çekici olmuştur. Ancak toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal nedenlere yer veren siyasal coğrafyacıların görüşleri de bu tezde jeopolitik teorileri desteklemekte ve eksikliklerini gidermektedir. Dolayısıyla, yalnız başına devletin dış politikasını belirlediği öne sürülen jeopolitiğin eksikliğini kanımca siyasal coğrafya tamamlamaktadır. Tayyar Arı; McKinder'den Spykman'a uzanan çizgide coğrafyanın dış politikayı belirlediğinin kabul edildiği görüşündedir.

“*Büyük Ortadoğu Projesi*”, başlı başına adından da anlaşıldığı üzere “*coğrafya odaklı*” jeopolitik projedir. Siyasal coğrafyanın konusu olan parametreler de bir bölgeye yönelik realist vizyonun projeksiyonunda yer almaktadır. Bu nedenle tezde, realizm ve jeopolitik ilişkisinden de yararlanılmıştır.

Mahan, Mc Kinder veya Spykman gibi teorisyenlerin deterministik teorilerinin birbirini bütünleyen yönleri gözönüne alınmıştır. Örneğin, günümüzde Mahan'ın “*deniz gücü*”, Mc Kinder'in “*Kalpгах'ın (Heartland) ele geçirilmesi*” gibi teorilerinin aralarında günümüzde bütünleyici bir ilişki

kurulabildiği, her iki teorinin birbirinden ayrı olmayan ve birbirini güçlendiren yönlerinin bulunduğu açıktır.¹⁴ Bu çerçevede, realist ve jeopolitik yaklaşımların dışında kalan açıklamalar için devletlerarası alanda çıkarların egemenliğine dayanan işbirliği anlayışından ve oyun teorisi gibi yine “çatışmayı açıklayıcı” teorilerden yararlanmak gerektiğine inanılmaktadır. Bu kapsamda, örneğin “Şangay İşbirliği Örgütü”nü, diğer bir örnek NATO’yu bir çıkar işbirliği olarak görmek mümkündür. Öte yandan, uluslararası ilişkileri ve sistemi tarihsel bir evrimle ve ekonomik kavramlarla açıklamaya çalışan globalist (Marksist) teorideki anlayıştan, kapitalizmin ve çıkarların en yüksek düzeye çıkarılması arayışının tanımlanması açısından yararlanılmaktadır.

Çıkarların maksimizasyonunu amaçlayan realizmle, işbirliğine yönelen anlayışta dahi hegemonik emperyalist anlayışı ön plana alan “oyun teorisi” gibi diğer rekabet teorileriyle ortak yönleri olan globalist teori, sosyo ekonomik yönüyle tezde ele alınan uluslararası ilişkiler düzleminin yalnızca “birey” veya “devlet” düzlemi olarak algılanmasının önüne geçmektedir. Daha açık bir deyişle, her ne kadar güç ve çıkar ilişkileri ön planda olsa da kanımca uluslararası ilişkiler alanında yalnızca kazanan ve kaybedenlerin olmadığı, “sıfır toplamlı (zero sum)” olmayan ya da “pozitif toplamlı” olan ilişkilerin yaşanabileceği süreçlerde bulunmaktadır. Bu anlamda da yer yer oyun teorisiyle ilişki kurulmuştur.

Bununla birlikte globalist teoriler de, oyun teorileri de yalnız başına ilişkilerin açıklanmasına yetmemektedir. Özetle; ABD’nin yeni Ortadoğu perspektifini inceleyen bu tezdeki görüşün teorik tabanında indirgemeci ve deterministik açıklamalardan olabildiğince kaçınan çatışma ve rekabet teorilerinden yararlanan ve işbirliği arayışlarını dahi rekabet felsefesi

¹⁴ Mahan, denizlerin ve özellikle stratejik deniz hatlarının denetimini ele geçirmeyi büyük devlet olmanın ön koşulu olarak görmektedir. Ulusal güç ile coğrafya özdeşleştirilirken karalardan çok denizlerin önemi üzerinde durmaktadır. Mc Kinder, teknolojinin bu yaklaşımı değiştirdiğini, Mahan’ın 20nci yüzyıla kadar geçerli olan görüşünün bu yüzyıldan itibaren yerini kara gücüne bıraktığını öne sürmektedir. Nicholas Spykman da kenar kuşak (rimland) teorisi ile diğer teorilere seçenek getirmiştir. ABD, 21inci yüzyılda Amerikan stratejisinde Spykman’ın görüşlerinden yararlanmıştır. Spykman, Asya ve Avrupa’da güç dengesinin bozulmasını önleyici “müdahaleci politikaları” desteklemektedir. Arı, jeopolitik teorilerin de emperyalist ve yayılcı politikaları kılavuzluk eden uluslararası politika teorileri olduğunu öne sürmektedir. Arı, a.g.e., ss.177-185.

çerçevesinde algılayan, güç konseptini merkeze alan, realist jeopolitikçi bir yaklaşım bulunmaktadır.

İlginç olan, uluslararası ilişkilerin Makyavelist yönüdür. Yalnızca ABD değil, tüm aktörler ulusal politikalarının özgürlükçü ve barışçı olduğunu, rakiplerin şer güçleri temsil ettiğini ve insanlığa zarar verdiğini öne sürerek aslında işbirlikçi teorilere destek verdikleri resmi söylemini savunmaktadırlar. Ancak bu da barış umudunun kaybolmadığı anlamına da gelmektedir. İnsanlık yaşadığı savaşların onarılamaz zararlarının bilindiği dönemleri her zaman hatırd tutmalıdır.

1.2 ULUSAL GÜÇ KONSEPTİ

Ulusal gücün tanımlanması uluslararası ilişkiler bilim dalının temel konularından biridir. Bu konsept, gerek kavramsal gerekse parametrelerinin belirlenmesi konusunda farklı yaklaşımların bulunduğu bir konsepttir . Devletlerin oyuncu olarak görüldüğü uluslararası ilişki arenasında, devletlerin bir canlı organizma gibi doğup büyüdüğü ve öldüğü bir çevrimin yaşandığına inanan çok sayıda bilim insanı bulunmaktadır. Doç. Dr. Beril Dedeoğlu, ABD'nin 21inci yüzyıl stratejisini incelediği çalışmasında uluslararası sistemdeki güç-etkinlik çevrimini şöyle açıklamaktadır:

“Tarihin tüm evrelerinde uluslararası oyuncular dünya zenginliklerini kendilerine aktarmayı, bu zenginliklerden olabildiğince yararlanmayı öngören politikalar üretmişler ya da en azından denemişlerdir. Uluslararası sistemin özelliklerine bağlı olarak bazen bir, bazen birden fazla oyuncu, zenginlikler üzerinde diğerlerine oranla daha fazla egemenlik kurma olanağı bulmuştur. Bu egemenlik yüzyıllar ile ifade bulan zaman dilimleri içinde önce yükselen, ardından yüksekteki çizgisini sürdüren ve en sonunda da aşağıya inen bir ‘güç-etkinlik’ doğrusu izlemiştir. Sisteme egemen olan güç, bu gücünü yitirmeye başladığı sıralarda da yerini başka güç veya güçlere bırakmak zorunda kalmıştır. Sistemdeki dengeli güç dağılımı ve dinginlik de, genel

olarak egemen gücün egemenliğini sürdürmesi sırasında kullandığı yöntemlerle ifade bulmuştur.”¹⁵

Günümüzde, güç, gücün tanımı ve güç-etkinlik doğrusu ve gücün değerlerle ilişkisi konusundaki çalışmaları olan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'na göre,¹⁶ Thucydides, İbn-i Haldun, Clausewitz ve Morgenthau gibi siyasi tarihin seyri ve siyasi aktörlerin, bu seyir içindeki konumları konusunda çalışma yapanların odaklandıkları konu; gücün tanımı, gücün tezahürleri ve eksen değişimi olmuştur. Davutoğlu'na göre;¹⁷

“Güç-değer ilişkisini anlamlandırmak, yorumlamak ve gücün eksen değişimini anlamak ve bu değişimin dinamiklerini tanımlamak isteyenler, Eflatun ile Thyrsymakhos arasındaki adalet-güç ilişkisi tartışmasını, İbn-i Haldun'un siyasi gücün eksen değişimini sağlayan unsurları ve “Asabiyet teorisini”, Makyavel ile reel politiği değer boyutundan bağımsız olarak ele alan yaklaşımı incelemektedirler. Makyavel'in ‘Prens’i’ ile Kınalızade'nin ‘Ahlak-i Alai’si’ arasındaki anlayış farkı, ‘Pax Ottomana’ dönemindeki güç anlayışını da açıklamaktadır.”

Devletlerin uluslararası ilişkiler alanında güç birimi olarak etkinlik kazanması Fransız Devrimi'nden sonra hızlanmıştır. Davutoğlu, ulus devlet oluşum sürecinde ulus devletlerin güç aktörü olarak ortaya çıktığı sürecin, “30 Yıl Savaşları” sonucu, 1648 Westfalya antlaşması ile “Westfalya Düzeni” diye adlandırılan düzende başladığını söylemektedir. Ulus devlet oluşumunun hukuki çerçeve kazanması, “1789 Fransız Devrimi” sonrası 19uncu yüzyılda geliştirilen büyük ölçekli teorik çerçevelerle felsefi alt yapısı kurulduktan sonra olmuştur. Bu yüzyılda yaşanan birlik hareketleri ve sömürgeci rekabet, en temel reelpolitik güç birimi ve aktörü olmuştur.

¹⁵ Beril Dedeoğlu, “ABD'nin 21'inci Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkisi”, 2023 Dergisi, 2002, s.26.

¹⁶ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uuslararası Konumu**, 1.b., İstanbul: Küre Yayınları, 2001, s.15.

¹⁷ Davutoğlu, a.g.e, s.16.

Kissinger, "*Diplomasi*" adlı yapıtında, ABD'nin uluslararası sistemi en çok etkileyen devlet olduğunu vurgulayarak diplomasi tarihinde güç dengesini ele almaktadır.¹⁸

"XVII. yüzyılda Kardinal Richelieu'nun yönetimindeki Fransa, uluslararası ilişkilere, ulus devlet kavramına dayanan ve son amaç olarak da ulusal çıkarlardan güç alan modern bir yaklaşım getirmiştir. XVIII.Yüzyılda, Büyük Britanya, sonraki iki yüzyıl boyunca Avrupa diplomasisine egemen olan güç dengesi kavramını geliştirmiştir. XIX.Yüzyılda Metternich'in Avusturya'sı, Avrupa Antlaşması'nı yeniden kurmuş ve Bismarck'ın Almanya'sı da Avrupa diplomasisini soğukkanlı güç politikası oyununa döndürerek bu anlaşmayı yıkmıştır. XX. ve XXI. yüzyılda ise hiçbir ülke uluslararası sistemi ABD kadar etkilememiştir."

Güç tanımlamasını çıkar ve egemenlik kavramları ile bütünleştiren gerçekçi ekol uluslararası düzenin ulus devletler arasındaki reel güç dengeleri üzerinde kurulabileceğini savunurken, uluslararası ilişkilere hukuk ve değer boyutu kazandırmak isteyen idealist ekol, ulus devletleri bu hukukun muhatapları olarak görmektedir. Buna karşın, 20nci yüzyılın üçüncü çeyreğinde başlayarak son çeyreğinde ivme kazanan ekonomi-politik etmenlerle birlikte artan karşılıklı bağımlılık, ülkelerin güç tanımlamalarını, çok daha karmaşık bir yapıya büründürmüştür.

Ulus devletlere meşruiyet zemini sağlayan modern ideolojiler, etkisini kaybetmiştir. Ayrıca, geleneksel kültür değerlerinin yeni unsurlar ile birlikte uluslararası alana taşınması da, ülkelerin uluslararası konumlarını etkileyen bir "*yeniden tanımlama süreci*" başlatmıştır. Davutoğlu'na göre, küresel ekonomi-politik gelişmeler, ülkeler arasındaki karşılıklı egemenlik ilişkisinde ortaya çıkan gri etkileşim alanlarını genişletirken, reelpolitik alana yansıyan tarih ve kültür parametreleri, ülkelerin iç ve dış güç yapılanmalarını doğrudan etkilemektedir.¹⁹ Bu nedenle artık daha önce yalın kavramlarla anlatılan güç parametreleri yetersiz gözükmemektedir. Ayrıca birçok parametrenin etkileşimini yansıtan kavramlar öne çıkmıştır. Ekonomi-politik, jeopolitik, jeokültür,

¹⁸ Henry Kissinger, *Diplomasi*, 1.b.,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 2002, s.9.

¹⁹ Davutoğlu, *a.g.e*, s.16.

jeoekonomi, jeostrateji gibi kavramların ülkelerin güç tanımlamalarında daha sık ön plana çıkması, Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamik şartlarının getirdiği özel konjonktür ile birlikte daha da belirginlik kazanmıştır.²⁰ Bundan böyle, ülkelerin güç parametreleri birbirinden bağımsız yalın unsurlar değil, her biri yeni işlevlerle birbirini etkileyen, dinamik unsurlar olarak görülmelidir. Bu dinamik unsurlar da insan unsurunun devreye girdiği çarpanlarla birlikte ele alınmalıdır.

Uygun ifade edilememiş güç denklemlerinden uluslararası güçlerin yükseliş ve çöküş dinamiklerinin iyi anlaşılması mümkün değildir. SSCB'nin çöküşünü öngöremeyen ancak güç unsurunu ön plana alan realist stratejistlerin durumu buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu eksikliğin bir nedeni de güç denkleminin genelde doğrusal bir yöntemle incelenmekte olmasıdır. Çünkü, tarihsel olaylar, tarih laboratuvarına alındığında, yükseliş ve çöküş parametrelerini içeren güç denkleminin aslında doğrusal olmadığı görülmektedir. Örneğin, Çarlık Rusya'sı yıkılmadan önceki onluk yıl içinde GSMH'si hızla artış gösteren bir süper güç olarak inceleniyordu. Ne var ki bu, güç denkleminde yalnızca doğrusal bir boyuttu. Diğer etkenlerin ağırlığı hesaba katılmıyordu. Çarlık Rusya'sı tarihe gömülürken SSCB doğdu. Çünkü bu noktada eş zamanlı yükseliş ve çöküş dinamiklerinin vektörel bileşke etkisi mevcuttu. Başka ülkeler için yapılan benzer doğrusal analizler, SSCB için de yapılmıştı. Ve stratejistlerin çoğu yanılmış, SSCB'nin yıkılışını öngörememişti.

Güç dinamiklerinin analizlerini yapmanın ve sonuç çıkarmanın, sanıldığı kadar kolay olmadığı bilinmelidir. Bir de buna beklenmeyen ve kontrol edilemeyen değişkenlerin etkisi eklenirse, çözümlenmelerin daha da zorlaşması beklenmelidir.

Bu çalışmanın konusu, ABD'nin "güç-etkinlik" doğrusunda nerede olduğudur. Kanımca, ABD'nin uluslararası politikasına yön verenler önceki yanlışı yineleyerek ulusal güç dinamiklerini doğrusal hesapla ele almaktadırlar. Bu nedenle gözönüne alınması gereken diğer etmenler gözden kaçırılmakta veya gözardı edilmektedir. Ve ABD, yeni stratejik yanırlar içine

²⁰ Davutoğlu, a.g.e, s.17.

sürüklenmektedir. En büyük yanıışı ise, birtakım değerlerin varlığına ve çoklu disiplin yaklaşımına gerekli önemi vermemesidir. Bu yanıış en önemli stratejik çarpan olan “stratejik zihniyet” eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

1.3 GÜÇ DENKLEMİ VE GÜÇ PARAMETRELERİ İŞİĞİNDA YÜKSELİŞ VE ÇÖKÜŞ DİNAMİKLERİ

Bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki göreceli ağırlığı ve gücü konusunda değişik tanımlamalar yapılabilmektedir. Ahmet Davutoğlu'nun güç denklemi soyut parametrelerin somut yansımalarını tanımlaması açısından önemlidir. Buna göre:²¹

Sabit veriler SV, tarih (t), coğrafya (c), nüfus (n), kültür (k), potansiyel veriler (PV), ekonomik kapasite (ek), teknolojik kapasite (tk), askeri kapasite (ak) olarak gösterilirse bir ülkenin gücü :

$$G = (SV + PV) \times (SZ + SP + SI)$$

$$SV = c + n + k$$

$$PV = ek + tk + ak$$

olarak tanımlanabilir. Burada SZ, SP, SI sırasıyla; stratejik zihniyet, stratejik planlama ve siyasi iradeye karşılık gelmektedir.

Bu formülün ilginç olan yönü; SZ, SP, SI'deki zayıflamanın, sabit ve potansiyel veriler üzerine çarpımsal olarak etki ettiği gerçeğidir. Kısacası, gücün, zihniyet, planlama ve iradeyle, doğrusal olmayan bir artış veya azalma göstermesi sözkonusudur.

Ulusal güçle sıkı sıkıya ilişkili olan, güç denklemi için başka yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, zirvesinde “Ulusal Savunma” olan S.E.S.T. (Siyasi Ekonomik Sosyal ve Teknolojik) piramididir. Bir başka yaklaşım, “Değişen Unsurlar”, “Değişmeyen Unsurlar” ve “Zaman” etmenini

²¹ Davutoğlu, a.g.e., s.17.

²² Bir devletin, devletler grubunun veya bölgedeki devletlerin, mevcut coğrafi durum içerisinde güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı, o günkü dünya güç merkezlerini inceleyen, değerlendiren, hedefleri, bu hedeflere ulaşma koşul ile aşamalarını araştıran ve ortaya koyan, devletlerin, ulusal hedeflerine ulaşmalarını sağlayan bir planlama olan disiplin “jeopolitik” olarak adlandırılır. Jeopolitiğin üç ana unsuru, değişen, değişmeyen unsurlar ve zamandır. Değişen unsurlar; bir ülkenin demografik yapısı (nüfusu, nüfusun cinsiyete göre dağılımı, işgücü, genç-yaşlı nüfus vb.), siyasi yapısı, uluslararası ilişkileri ve

ele alan jeopolitik yaklaşımdır.²² Bu yaklaşıma göre, ulusal gücün tüm dinamiklerini, bilimsel altyapı, sanayi hamlesini sağlıklı bir şekilde bütünleştirmeden, bölgesel ve küresel olarak görece üstünlüğü yakalamadan, yükselişi yakalamak olanaklı olmamaktadır. Örneğin; bir enerji kaynağı olarak petrol, zamana bağlı olarak, uluslararası önem kazanıp kaybedebilir. NATO, AB vb. uluslararası paktların, önemi zamana bağlı olarak artabilir ya da azalabilir ya da Varşova Paketi'nde olduğu gibi bütünüyle yok olabilir. Bir ülkenin önemi, birdenbire artabilir ya da azalabilir.

Büyük güçlerin yükseliş çöküş dinamikleri için, halen yaygın olarak çeşitli teorilere dayanan analizler arasında, "Savaş ve nisbi güç çevrimi teorisi", Rasler ve Thompson'un, "Global Savaşlar, Kamu Borçları ve Uzun Çevrim" yapıtlarında söylediği teori, "imparatorlukların boyutları ve ömürleri" gibi teoriler de bulunmaktadır.²³

Uluslararası sistem, sürekli değişime uğramakta, bu değişiklikler yalnızca politik ve askeri olaylardan değil, aynı zamanda, dünya gücünün temellerinde oluşan ve zamanla yollarını bularak yüzeye çıkan daha derin değişimler yüzünden de ortaya çıkabilmektedir.

Uluslararası sistem açısından bakıldığında; zenginlik, güç ya da ekonomik ve askeri kudret her zaman görecelidir. Çünkü, tüm toplumlar, karşı konulmaz bir değişim içindedirler. Uluslararası dengeler, hiçbir zaman uzun süreli olarak oldukları yerde durmamaktadırlar. Çünkü, uluslararası rekabetler, düzen tanımaz ve yarışmacı nitelik taşırlar. Sözkonusu hızlı değişim ve dönüşüm sürecinde; ekonomik büyüme, verimlilik, mali durum büyük güçlerin en temel dayanağı olan dinamiklerdir. Verimli olan ekonomik kuvvetlerin yaşamsal etkileri olduğuna tarih tanık olmuştur. Büyük güçler

bağlantılı olduğu uluslararası kuruluşlar (AB, NATO, AĞİT, vb.), ekonomik gelir düzeyi, ekonomik kuruluşları (fabrikaları, yeraltı - yerüstü kaynakları, bunları kullanma ve işleme biçimleri vb.) bilim ve teknolojik düzeyi gibi unsurlardır. Değişmeyen unsurlar; ülkenin fiziki coğrafyasından kaynaklanan unsurlardır. Örneğin, o ülkenin dünyadaki fiziki konumu, ada ya da kara devleti olması, sahip olduğu doğal engeller (dağlar, nehirler, göller, denizler vs.) komşuları gibi parametrelerdir. Zaman ise; değişen ve değişmeyen unsurlardan birini veya birkaçını öne çıkarabilen, değerini artıran veya düşüren etmendir.

²³ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri- 1500'den 2000'e Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar**, 2.b, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990, s.632.

arasında farklılaşan ekonomik büyüme hızları bunların birbirlerine kıyasla yükselmeye veya çökmeye gitmelerini sağlamaktadır.²⁴ Neomerkantilist ve jeopolitik düşüncenin kurucularından McKinder'in görüşüne göre, tarihin büyük güçlerinin savaşlarının arkasında eşit olmayan büyüme hızları yatmaktadır.

Ancak, büyük güçlerin yükselişini ve çöküşünü belirleyen dinamiklerin birbiriyle etkileşimi doğrusal bir etkileşim değildir. Bu, dinamiklerin doğru analiz edilmesi, yakın yüzyıldan ele alınacak örneklerle incelenmesi gereklidir. Örneğin; Norman Angell'in, 1910'da Avrupa'da çıkan "*The Great Illusion*" adlı yapıtı, Avrupa'da yıkıma gidecek bir savaşı öngörmekteydi. Ne var ki gerekli itibarı görmemişti. 1990'lı yıllarda bugünkü duruma göre; ABD, SSCB, AB, Çin ve Japonya pentarşisine yakın gelecekte büyük gücün katılma olasılığını o gün için zor olduğunu değerlendiren²⁵ Paul Kennedy de, SSCB'nin çöküşünü öngörememişti.

Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların önemli tehlikesi olduğu bugün de potansiyel olarak dünyayı yıkıma götürebilecek bir savaş tehlikesi bulunmaktadır. "*ABD'nin Ortadoğu Perspektifi*" ile, dünya güç dengesinde "*Pax Americana*"yı sürdürmek için ortaya koyduğu yaklaşım sonucu ortaya çıkan güç dengelerindeki değişimler, dünyada yeni bir bloklaşmaya gidileceği şeklinde işaretler sunmaktadır. Söz konusu eğilimin bir göstergesi, ekonomik üretim ve stratejik güç düzeylerinde de sürekli değişim yaşanmasıdır.

Bugünkü küresel konjonktür, tarihin garip bir döngüsüyle, 20nci yüzyılın başındaki durumu andırmaktadır. Büyük güçler arasında Japonya, ekonomik gücünü yeniden askeri güce dönüştürebilecek siyasi kararlar alma yolundadır. Çıkarlarını yalnızca tüccar devlet olarak koruyamayacağını ve dünya meselelerinde aktif siyasetin içinde yer almak zorunda olduğunu anlayan Japonya, böyle bir yola başvurabilecektir. Uzun vadede, mevcut büyüme hızı ile süper güç olma beklentisine sahip olan Almanya, Çin gibi devletler, ABD, SSCB, İngiltere gibi güçlerin yaptığı hataya düşmemek için askeri yatırımlarının dengeli olmasına dikkat etmektedirler.

²⁴ Kennedy, a.g.e., s.633.

²⁵ Kennedy, a.g.e., s.634.

Almanya'nın 21inci yüzyılda çıkışı ve yalnızca bir yüzyıl içinde AB bünyesinde de olsa üçüncü kez küresel güç olma olanağını ele geçirmesi incelenmesi gereken bir süreçtir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda, Almanya'nın savaşı yenik bitirmesine karşın, son ana kadar, gücünün stratejik getirilerden yararlanma yeteneğini koruduğu ve ABD'nin müdahalesi olmaması durumunda İngiltere'nin yetersiz desteği nedeniyle Fransa ve Rusya'nın yenilebileceği olasılığı gözlemlendiğinde, aşağı yukarı benzer bir şekilde iki kez yaşanmış bir gerçek ortaya çıkmaktadır. Ekonomik tabanının son derece sağlam olması nedeniyle, Kaiser Wilhelm'in; *"20nci yüzyıl Alman yüzyılı olacaktır"* şeklindeki öngörüsü, Almanlarca peşinden gidilen ve etkisi günümüze taşınan bir stratejik vizyon olmuştur. Bu stratejik oyun, tarih sahnesinde iki kez oynandıktan sonra AB ile üçüncü kez sahneye gelmektedir. *"3üncü Reich"* denilebilecek bir Franko-Cermen yapılanma refleksini gösteren Almanya, hiçbir zaman sözkonusu hayalinden vazgeçmemiştir. İki dünya savaşının kaybı ve çektiği acılara, sosyal genlerinden kaynaklanan, *"atılım yaratma"* eğilimiyle iki kez dibe vurmasına karşın, Alman Halkı yeniden ve üçüncü kez, dünya liderliğine giden yolun önünü açmayı becermiştir. Almanya'nın başarısı ve daha sonra yenilgisi de, incelenmesi gereken önemli bir konudur. Cermen ulusunun karakter yapısından kaynaklanan bu çıkışın, yine kibirden kaynaklanan bir stratejik öngörüsüzlükle Almanya'yı son tahlilde sınırlandırdığı iyi anlaşılammıştır. Bugün Almanya, AB'nin genişlemesi konusunda haris davranır ve AB asimetrik bir gelişme gösterirse, *"21inci yüzyılda Almanya'nın üçüncü kez yenilgiye aday olma olasılığı bulunmaktadır"* denilebilir.

Güç analizlerinin yanlış veya eksik olması, uluslararası oyuncuların kapasitesinin anlaşılammaması demektir. Bu analizlerin indirgemeci ve basitlikten uzak incelemeler olması zorunludur. Sözkonusu yaklaşımın en iyi gerçekleyicisinin tarih olduğu bilinmelidir. Tarih, ekonomik tabanı zengin olmasına karşın, siyasi yapısı kuvvetli olmayan bir ulusun, yükselirken çökeceğine, yani hem yükselme hem de çökme dinamiklerinin aynı anda birlikte yaşanabildiğine, güç vektörlerinin bileşen etkisinin sonucu belirlediğine ilişkin kuvvetli deliller sunmaktadır. Avusturya-Macaristan imparatorluğu ve Çarlık Rusyası buna örnek olarak verilebilir.

Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı öncesinde, büyük güçler arasında yer alan en zayıf imparatorluk olarak görülmesine karşın, makro-ekonomik göstergeler, bunun tersini söylemekteydi. Avusturya-Macaristan, 24 senede 11 milyonluk bir nüfus artışı ile dönemin İngiltere kadar nüfus yoğunluğuna sahip ve bu açıdan Fransa ve İtalya'dan daha büyük bir ülkeydi. İmparatorluk sanayileşmişti.

Avusturya-Macaristan, kömür ve çelik üretimi, 20nci yüzyılın başında, ekonomik güç parametreleri arasında yer alan en önemli etkenler olarak görülüyordu. Kömür üretimine bakıldığında, 47 milyon tonla imparatorluk, Fransa ve Rusya'nın üretimini aşmıştı. Çelik üretimi ve enerji tüketimi açısından ikili ittifak güçleri ile başa baştı. Avusturya-Macaristan bazı hesaplara göre, 1913 yılında Fransa'nın GSMH'sına eşit bir güçtü. 1870-1913 yılları arasında, Avrupa'da en hızlı büyüyen ülkeler arasındaydı. Sanayi potansiyeli, Prusya'ninkinden daha fazla olan bir devlettir.²⁶

Yukarıda sayılanlar, Avusturya-Macaristan'ın güçlü yanları gibi gözükmekteydi. Ama ekonomik açıdan önemli zafiyetler mevcuttu. En önemli olan kusur, kişi başına düşen gelir açısından, bölgeler arasında uçurum olmasıydı. Bu uçurum, çoklu bir etnik yapıdaki imparatorlukta gerginlik yaratmaktaydı.

Paul Kennedy, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bölgesel güçlerden biri olarak görüldüğü 19uncu yüzyılda ülkeyi çöküşe götüren yumuşak karnı olan konuları, "*Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*" adlı yapıtında şöyle ele almaktadır; "*Sanayideki ileri hamle, Avusturya'daki illerde, Çek topraklarında gerçekleşirken ve Macaristan'da tarımı iyileştirme hareketleri sürmekteyken, nüfusun en hızlı arttığı Slav bölgelerinde yoksulluk kol gezmekteydi. Bu nedenle kişi başına sanayileşme açısından imparatorluk, diğer ülkelerin çok gerisinde kalmıştı.*

1914'te başlayan savaşın seferberlik, on beş farklı dilde duyurulmuştu. Özellikle Macaristan'la olan gerginlik, 1899'da ülkenin dağılmasına kadar gidebilecek ölçülere uzanmıştı. Viyana'nın ulusal sorunları arasında, Çekler ve Macarlar başta olmasına karşın, bu listede yalnızca onlar yer almamaktaydı.

²⁶ Kennedy, a.g.e., s.252.

İmparatorluğun bütününe yönelik tehlike Slavlardan gelmekteydi. Genelkurmay Başkanı General Conrad bu gibi etnik gruplarla şiddet uygulanarak uğraşılması taraftarıydı. Ancak bu çok ırklılık, ustaca bir yönetimle orduya yansıtılmamıştı.

1914'e gelindiğinde, idari yönetim açısından önemli zafiyetlerden birisi de 3 milyonu aşan memur sayısıydı. Savunma ödeneklerinin kamu harcamaları içindeki payının az olması nedeniyle, askerler, Ruslara ve Prusyalı askerlere verilenin üçte biri ile yetinmek zorunda kalıyorlardı."²⁷

Paul Kennedy'nin verileri üzerinde yapılan güç analizinde, Avusturya Macaristan'ın siyasi zafiyetinin ekonomik olarak güçlü olmasına baskın geldiği görülmekteydi. Kaldı ki, ekonomik gücün yalnızca göstergelerden ibaret olmadığı, temelinde insan olmayan ve gelir dağılımında uçurum yaşayan bu ülkenin, Birinci Dünya Savaşı'nda kısa süreli başarıları hariç yenilgi sonucu Almanya'ya sığınarak ve onun desteğine muhtaç olarak yıkıldığı ve parçalandığı görülmüştü.

Siyasi alanda ortaya çıkan eksiklikleri, Fransız İhtilal'i'nin imparatorluklar üzerindeki erozyon etkisini Metternich Sistemi ile dengeleyerek atlatan çok uluslu Avusturya-Macaristan, Avrupa'da yalnızca bir yüzyıl daha rüzgarı fırtınaya dönüştüren ulusçuluğun yarattığı erozyondan kurtulmasına karşın çöküşten kurtulamamıştı. Siyasi olayların ve bloklaşmanın dinamik etkileri güç dinamikleri ile birleşerek çöküş dinamiği olmuştu.

Aynı çözümlenmenin bir benzerini Çarlık Rusya'sı için yapmak mümkündü. Ekonomik göstergeleri kuvvetli olan, ancak kendi köylü nüfusunu sınırsız bir şekilde ezen Rusya'nın, iç dinamiklerinin olumsuz etkileri ekonomik gücüne baskın gelmişti. Ancak, Avusturya-Macaristan ile Rusya arasında bir karşılaştırma yapıldığında, her iki ülkeden özellikle Rusya'nın dış bağımlılık konusunda çok önde olduğu görülmüyordu. Rusya Federasyonu, buğday ihraç etmekteydi. Dış borçların faizini ödemek için daha fazla buğday üretmesi, bunun için de köylüsünü daha fazla ezmesi gerekiyordu. Zenginleri

²⁷ Kennedy, a.g.e., s.255.

içine alan bir sosyal düzenleme yapamayan Rusya için, tarih "*borçlanmanın*" ve "*dışa bağımlılığın*" çöküşün en önemli dinamiği olduğunu gösteriyordu.²⁸

Siyasi olarak ulus ve azınlık konusundaki, çeşitliliğin olumlu veya olumsuz etmen olması uygulanan iç dinamiklerle doğrudan ilişkilidir. Bu konu büyük güç olmak için "*çeşitliliğin ve farklılığın*" sinerjik vektörel bileşimi bir dinamizm yaratmakta, fakat bu durum aynı zamanda çöküşe gidebilecek bir dinamik durumuna da gelebilmektedir. Burada siyasi yönetimin kuvvetli olmasından ziyade adalet anlayışı ve kişi başına düşen gelir önde gelmekte, insan odaklı bu iç dinamik parametrelerinin çöküş ve yükseliş üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Söz konusu analiz, günümüzün büyük güçleri için de geçerlidir.

Günümüzde yükseliş ve çöküş parametreleri arasında yer alan ve üstün çarpan etkisi olduğu kabul edilen önemli bir faktör de teknolojidir. Teknolojinin, ulusal güç üzerindeki etkisi oldukça yüksek bir düzeye yükselmiştir. Ülkeler arasında güç karşılaştırmasında teknoloji, çok etkili bir yerde bulunmakta ve teknolojik farklar literatürde "*teknolojik boşluk (technological gap)*" olarak ifade edilmektedir.

Özetle, çöküş ve yükseliş dinamiklerini inceleyen tüm çalışmalar, genelde, siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik parametreleri esas almaktadır. Ancak son tahlilde hiçbir güç unsuru tek başına yeterli olmamaktadır. Güç unsurlarının birbirine toplamsal veya çarpımsal yönden etki ettiği bilinmelidir.

Bunlardan birisi, bir ülkenin coğrafik konumundan kaynaklanan gücü olabilir. Örneğin, askeri gücün önemli bir yönü olan deniz gücünün önemini anlayan İngiltere, coğrafi konumunun ve jeostratejik öneminden yararlanarak, adadaki yalnızlığını, güvenlik, lojistik ve güç projeksiyonu açısından kullanmış, yani coğrafik konumunun olumlu getirilerinden yararlanmış, denizciliğin ağır bastığı askeri gücün çarpımsal etkisinden yararlanarak, ulusal gücünü arttırmış ve üzerinde güneş batmayan bir imparatorluk olabilmıştır. İngiltere, bir deniz devleti olmanın verdiği stratejik avantajı, *Malvinas (Falkland) Savaşı* örneğinde olduğu gibi, yakın dönemde de

²⁸ Kennedy, a.g.e., s. 272.

kullanma becerisini göstermiştir. Ancak bu da İngiltere'nin küresel hegemonyanın ele geçirmesinin arkasındaki tek neden değildir.

Büyük güçler arasında 18nci yüzyıla damgasını vuran İngiltere'nin dinamik ekonomisinin onu bu konuma yükselttiğini savunan Edward McNall Burns ve Philip Lee Ralph'e göre İngiltere'nin aslında fiziksel anlamda ciddi eksiklikleri bulunmaktaydı. 1640'lardaki devrimin ardından burjuvazinin devletin yönetiminde söz sahibi olması ile birlikte, İngiliz ekonomisi hızlı bir gelişme içine girmişti. 1694'te "*İngiltere Bankası'nın (Bank of England)*"ın ve 1698'te Londra Borsası'nın kurulması ile finans alanında güvenli bir yapı oluşturularak özel sektörün girişimciliği desteklenmiş ve böylece İngiltere 18inci yüzyılın lider kapitalist devleti olarak öne çıkmıştı.²⁹ Paul Kennedy de İngiltere'nin güçlü mali yapısının ve sağlam kredi sisteminin ülkenin gücüne olan katkısından söz etmekteydi.

Küresel ilişkilerin asimetrik etkileşimleri, Birinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren ABD'nin yüzyılın gücü olmasına giden yolu açmıştır. 20nci yüzyıl başında, küresel güç dengelerinde ortaya çıkan tüm değişiklikler, arasında en belirleyici olanı Amerika Birleşik Devletleri'nin büyümesidir. Iç savaş sona erdikten sonra zengin tarım alanları, çok büyük miktarlarda hammadde ve bu tür kaynakları geliştirecek demiryolları, buhar makinesi, madencilik donanımı gibi çağdaş teknolojinin tamamı olağanüstü elverişli koşullarda bulunmaktaydı. Bunlardaki evrim ve hızlı gelişmeyle birlikte toplumsal ve coğrafi kısıtlamaların olmayışı, önemli dış tehlikelerin bulunmayışı, yabancı ve giderek daha büyük miktarlarda yerli yatırım sermayesinin bulunması ABD için büyük getiriler arasındaydı.

ABD'nin, 20nci yüzyıl başında süper güç olarak ön plana çıkışı ve yükselişi, çöküş ve yükseliş dinamiklerinin göreceli olduğu, ülkelerin güçlerinin birbiri üzerinde ve diğer güçlere nazaran göreceli durumu gözönüne alınarak ele alınması gerektiği ana mesajını veren iyi bir örnektir. Aynı koşullarda ortaya çıkan Amerikan gücü, ekonomik potansiyelini ve dünya konjonktürünü her iki dünya savaşında da süper güç olma yolunda azami ölçüde kullanmıştı. Aslında, yıpranmasına karşın, 20nci yüzyıl başında

²⁹ Edward McNall Burns ve Philip Lee Ralph, *World Civilizations*, 3.b, New York, 1964, s.188.

da büyük bir güç olan İngiltere'nin, deniz aşırı gücünü zayıflatan ABD, Avrupa'yı borçlandırarak özellikle "*finans*" dinamiğinden de yararlanmıştı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda ABD'nin erken süper güç olarak çıkma girişiminin öncüsü olan Wilson temelde, Avrupa diplomasisinin ve güç politikasının mevcut savaşa neden olduğu düşüncesindeydi. Bu nedenle, yeni düzende ABD'nin egemen olacağı bir uluslararası örgütün barışı koruyacağını hesaplamaktaydı. Milletler Cemiyeti bunun üzerine kuruldu.³⁰

Wilson'un amaçlarından biri de yeni ulus devletlerin kurulması ve bunların uluslararası ticarete eklenmesiydi. Wilson tıpkı İngiltere gibi, ABD'nin ekonomik potansiyelini besleyecek bir sistemin ortaya çıkmasını arzulamaktaydı. Ancak, 1920'de yapılan genel seçimleri Warren Harding kazanırken ABD yeniden, "*infirat*" yalnızcılık politikasına dönüş yaptı. Bununla birlikte ABD, 1919 yapamadığını, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleştirecekti. ABD kendi liderliğinde dünyaya yeni bir düzen şekillendirmek üzere yola çıktı. Soğuk Savaş'tan sonra da bütün ağırlığını "*Yeni Dünya Düzeni*"nin oluşturulmasına verdi.³¹

Güç karşılaştırmalarının göreceliliğinin anlaşılması için en güzel örneklerden biri de, SSCB'nin yükselişidir. SSCB, Çarlık Rusya'sının yıkıntılarında doğmuştu. Komünizm teorisi yerel bir teori olmadığı için SSCB hızla küresel bir oyuncu olmuştu. Avrupa'daki konjonktürde, kanlı bir devrimle çöken diğer ülkelerin savaştaki göreceli güç kaybı ortamında Çarlık Rusyası'nın mirasından doğan SSCB, Avrupa'nın durumundan yararlanarak yalnızca üç onluk yıldan sonra yeniden, bu kez İngiltere yerine ABD'nin karşısındaki ikinci süper güç olmuş ve "*Soğuk Savaş*" dönemini başlatmıştır. Doğuşu ve süratli gelişmesi, göreceli karşılaştırma, iç ve dış güç dinamiklerinin birlikte ve birbirine göreceli etkileri için güzel bir tarihi örnek olan SSCB, komünizmin kimilerine göre ütöpik olan hedeflerine inanan milyonların sinerjisi ile süper güç olmuştu. Ancak kapitalizmin erozyonik etkisi, sosyalizm idealinin yaşama geçirilememesi, değişen dinamiklerin

³⁰ Kennedy, *a.g.e.*, s.283.

³¹ 22 Ocak 1917'de Wilson'un Kongre'ye yaptığı konuşma için bkz. www.lib.byu.edu/rdh/wwi/1917/senate.html, 26 Şubat 2005.

kullanılamaması, askeri güç ve ekonomik güç arasında geçişkenlik sağlanamaması gibi nedenlerle çökmüştü.

Temel hukuk ve temel felsefik güç dinamiğine bağlı olan “stratejik zihniyet” parametresi ve buna tabi askeri güç ile ekonomik güç arasında verimlilik döngüsü kuramayan dev SSCB'nin çöküşü, dünya güç dengelerinin değişmesine yol açmıştır. Kanımca, bugün Roma İmparatorluğu gibi, “Tarihin sonu geldi” gibi bir felsefik yanılığında olan, hukuksuzluğu ve üretimsizliği seçen ABD'ye SSCB önemli örnektir. 11 Eylül'den sonra yaşananlar, ABD üzerinde artık çöküş dinamiklerinin etkili olmaya başladığının delilleridir.

ABD, Avrupa ve Asya başta olmak üzere bütün dünyada, diplomatik ve stratejik dengeleme yapmak gereksinimi duymaktadır. Pierre Hassner'in deyişiyle, “ABD, her tür denge ve sorunda belirleyici olmayı” sürdürmektedir.³² ABD'nin ekonomik ve belki de askeri açıdan gerilediğine Paul Kennedy de inanmaktadır. Paul Kennedy, Batı ittifakının temel direği ve küresel ekonomik sistemin merkezi olduğundan ABD'nin gücünü her şeye karşın koruyacağına inanmaktadır. Ancak ABD, uluslararası planda otoritesinin karşılığı olması gereken saygıyı ve saygınlığı giderek yitirmektedir. Bundan başka; psikolojik, ekonomik, askeri, siyasi, sosyal, teknolojik güç parametrelerine bakıldığında, Asya'lı güçlerden Çin, Hindistan, Japonya, Rusya gibi devletlerin güç alanında göstereceği görece gelişmelerin, “Pax Americana'yı, yeni yüzyılda erozyona uğratacağına dair kuvvetli işaretler” vardır.

Büyük güç olma dinamiklerinin içinde belki de en başında, “psikososyal güç” denen olgu yer almaktadır. “Seciye-i milliyeden”³³ kaynaklanan ve tarihte yukarıda sayılan tüm parametrelerin son derece zayıfladığı bir anda bir ulusun yeniden ayağa kalkışının veya silahsız olarak silahlı güce karşı inançla direnişinin arkasındaki gücü temsil eden bir

³² Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri- 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar**, 2.b, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990, s.621'den Pierre Hassner, **America as an Ordinary Power**, Newyork: Ithaca,1976, s.86.

³³ Eskiden Sosyolojik anlamıyla sıkça kullanılan bir terimdir. Her ulusun kendine özgü bir karakteri bulunmaktadır. Seciye-i Milliye, “Ulusal karakter” anlamına gelmektedir.

parametredir bu. En büyük örneklerinin başında, emperyalizme karşı verilen Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı gelmektedir.

Özetle; en güçlü göründükleri durumda bile büyük güçlerin çöküş dinamikleri etkisi altında kalabileceği değerlendirilmektedir. Değer-güç ilişkisi gözönüne alındığında, stratejik zihniyet yanlışlığı ve ekonomik güç boyutundaki sorunlar nedeniyle, ABD'nin gücünün ABD'nin küresel egemenlik hedeflerini destekleyemediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

1.4 YENİ AMERİKAN YÜZYILININ BAŞINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ULUSAL GÜCÜ

Carter döneminde başkan yardımcılığı, Ulusal Güvenlik İşleri Yardımcılığı ve Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanlığı görevlerinde bulunan Zbigniew Brezinski, 1993'te yayınlanan ve komünizmin çöküşünün anlamını, 21inci yüzyıla girerken dünya jeopolitik oluşumlarını ve Amerikan toplumunun dünya üzerindeki rolünü sorguladığı, "*Kontrolden Çıkmış Dünya*" adlı kitabının, bir tahmin değil acil bir uyarı olduğunu söylüyordu. Brezinski'ye göre, küresel değişiklikler kontrolden çıkmış olup çağımızın politik anlamının ve mesajının yeniden yorumlanması gerekmektedir.³⁴

SSCB'nin çöküşü sonrası tek küresel güç olarak kalan ABD'nin, görünür gelecekte herhangi bir potansiyel rakibi tarafından tehdit edilmesi olası gözükmemektedir. Ancak bu durumun, "*durağanlık*" ve "*sürekli üstünlük*" olarak algılanması, tıpkı Roma İmparatorluğu'nun yaptığı hataya benzer bir hata olmaktadır. Zenginliğin ve bolluğun yarattığı eksiklikler Amerikan egemenliğinin uzun sürmesine engel olma riski taşımaktadır. ABD, gücüne karşın kültürel nedenlerden kaynaklanan zayıflıkları nedeniyle, etkin bir küresel otorite olmaktan giderek uzaklaşmaktadır.

Irak'ın işgali, "*kırılma noktası*" olmuştur. Fransa'nın başını çektiği ve Ekim 2004'ün ilk haftasında icra edilen AB-Asya Zirvesi bu otoritenin artık dünya çapında bütünüyle reddi anlamına gelmektedir. Zirvenin açık ve

³⁴ Zbigniew Brezinski, *Kontrolden Çıkmış Dünya-Yirmibirinci Yüzyılın Arifesinde Dünya Çapında Karmaşa*, çev. Haluk Menemencioğlu, [yayımlı yeri yok], Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şubat 1996, s.VII.

görünür amacı da, “*tek kutupluluğa ve ABD hegemonyasına karşı çıkmak*” olarak açıklanmıştır.

Brezinski'nin öngörüsüne göre; insanoğlunun kültürel şartlanması yoksulluk ve bolluk özlemi arasında kutuplaştığı için, gelecekte yoğun felsefi ve politik çelişkiler ortaya çıkacaktır. Bilim ise insanoğlunun iç ve dış boyutlarını değiştirmeye devam edecektir.³⁵

1992 yılında CNN'nin Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da yaptırdığı anket sonucu, “*dünyanın en güçlü devletinin ABD olduğu*” açıklanmıştır. Brezinski'ye göre, bunu yalnızca fizik gücü ile açıklamak doğru olmaz.

Fransız Devrimi, 19uncu ve 20inci yüzyıla damgasını basan kavramları yaşama geçirmiştir. Bu yüzyılda aynı rolü, dünyayı birbirine çok yaklaştıran modern iletişimin de etkisiyle, politik özgürlük ve kitle kültürü kavramlarını dünya çapında yayan ABD üstlenmiştir. İnsanlık tarihinin bu aşamasında, ABD'nin kişisel haklar konusuna da ağırlık vermesi dünya çapında gücünü arttırmasını sağlayan en büyük etkenlerden biri olmuştur.³⁶

Ancak, 11 Eylül terör” olayı ve sonrası uygulanan Amerikan politikası ABD'nin küresel gücü konusundaki sözkonusu algılamayı tersine çevirmiştir. Dolayısıyla, 11 Eylül bir milattır. Bugün ABD'nin dünya çapında üstlendiği rolü taşıma konusunda sıkıntıları bulunduğunu gösteren işaretler vardır. Afganistan'ın ve Irak'ın işgalinde yaşananlar, hukuki meşruiyeti kendi değerlerine göre üreten ABD'nin, uluslararası düzlemde yalnızlığa ve belirsizliğe gittiğini göstermektedir.

ABD'nin, dünyaya özgürlük mesajı yaydığına inanılmaktadır. Ama bundan daha önemlisi adetler ve yaşam biçimi ile yayılan sosyal ve kültürel olgulardır. Eğer bu kapsam uygun değilse, meşruluktan uzaklaştığı için olumlu bir kontrol sağlayamaz ve sonuç olarak da Amerika'nın küresel gücü, yine onun küreye yaydığı değerler tarafından tahrip edilmektedir.³⁷

³⁵ Brezinski, a.g.e., s. 81.

³⁶ Brezinski, a.g.e., s.82.

³⁷ Brezinski, a.g.e., s.101.

Eskiden bilinen ve tanımlanmış bir tehdit mevcuttu. Büyük Sermaye kazancını bu tehlide göre kurgulardı. Ancak, Soğuk Savaş sonrası ilk dönemde tehdidin bulunamaması, daha sonra da tehdidin değişmesi, silahlanmanın çökmesi, maddi getirilerin azalması olasılığını da beraberinde getirdiği için, yeni dönemde daha kolay bir yöntem keşfedildi. "*Kitamda huzur içindeyim*" inancının dönemi sona erdi. "*Belirsiz tehdit dönemi*" başladı, yani artık tehdidi de kurgulamak mümkündü. Bir tehdit yaratıp ona karşı savaşmak ve devletlerin bütçelerini buralara harcamak böylece daha kolaylaşmıştı.

Sonuç olarak; Soğuk Savaş sonrası gelişen yeni zihniyetle yönlendirilen, karşısında savaşılan ve henüz tam tanımlanmamış olan "*terör*" tehdidiyle ABD'nin de içinde olduğu ve bütün dünyanın dönüştürüldüğü hızlı bir değişim sürecine girildi.

1.5 ÖNEMLİ KUSURLAR

Brezinski'ye göre, ABD'nin küresel gücüyle küresel otoritesi aynı şey değildir. ABD'nin küresel liderliğini etkileyen ve bir an önce düzeltilmesi gereken önemli kusurları bulunmaktadır. Bu listeye eklemeye yapılabilir. Örneğin, başta ozon tabakasının incelemesi gibi çevre sorunlarına yeterince duyarlı olamayan dünya hükümetlerinin aksine duyarlı olması gereken ABD hükümetinin, bu konuda ne derece önder olduğu tartışmalıdır. Yaşanan ve giderek ağırlaşan doğal felaketlere karşı umursamazlık bilim adamlarını hayrete düşürmektedir.

ABD'nin diğer önemli kusuru ekonomisidir. 1992 yılı itibariyle ulusal borcu 4 trilyon dolar olan ABD'nin bütçe açığı 400 milyar dolarken yalnızca 12 yıllık bir süreçte %50 artarak 600 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Bu borçlanmanın, ABD'nin geleceği üzerinde, yıkıcı etkiler yaratması beklenmektedir. 1980'li yıllarda büyük rağbet gören borçlanmanın, bütün sosyo ekonomik sorunları önlemek için en iyi çare olduğu düşüncesi, bugün geçerliliğini yitirmiştir.³⁸

³⁸ Brezinski, a.g.e., s. 104.

Doç. Dr. Yıldız Sertel, 1960'lı yıllardan bu yana düşüşte olduğu savunulan ABD ekonomisinin, son üç yılındaki gelişmelerle yeniden tartışma başlattığını savunmaktadır. Paul Kennedy, ABD'nin, 1950'de dünyadaki altının yüzde 68'ine, 1973'te ise yalnızca 17'sine sahip olduğunu, bu nedenle doların dünya piyasasının temel parası olma niteliğini yitirdiğine inanmaktadır. 1970'te Nixon İdaresi doları özel pazarlarda altın dayanağından ayırmış ve dalgalanmaya bırakmıştır. Bretton Woods Anlaşmasına göre, altına dayanan ve dünya piyasalarında temel para olarak kabul edilen dolar giderek bu özelliğini kaybetmektedir. 2002'den bu yana son üç yılda dolar; euro karşısında yüzde 35, yen karşısında da yüzde 24 değer yitirmiştir. The Economist'e göre³⁹ doların değer yitirmesinin arkasında hızla artan borçlanma, çılgın tüketim ve iflası getirebilecek büyük cari açık bulunmaktadır. Young'a göre, korkulan olmakta ve paralarını dolara bağlamış olan Asya ekonomileri yerli para basmaya başlamaktadırlar.⁴⁰ Konunun önemini, ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan'de sıkça vurgulamaktadır.⁴¹

ABD, ulusal borç bağlamında yılda 1 milyar dolar faiz ödemektedir. Silah endüstrisi, yıllık 800 milyar dolarlık iş yapmaktadır. Young'a göre, Bush, bu endüstrilerin büyümesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, bazıları için savaş gerçekten iyi bir iş sahasıdır.⁴²

Dış ticaret açığı, Amerika'yı sürekli borçlanmaya yönelttiğinden zaten dünyanın en borçlu ülkesi olan ABD'nin, bazı ana üretim dallarında üretimi düşmektedir. Üretimin düşmesi de işsizliği artırmaktadır.

The Economist'e göre; eğer ABD bugünkü hızıyla harcamayı ve borç almayı sürdürürse dolar uluslararası mali piyasalardaki güçlü durumunu ve

³⁹ The Economist, 25 Ocak 2005.

⁴⁰ Young, a.g.m, s.17.

⁴¹ Ekonomi, Sabah, 22 Nisan 2005, s.11.

⁴² D. Lindley Young, "The Winds of War: Democratizing the Middle East Drawing the Line in the Sand", The Modern Tribune, 28 Mart 2004.

dünyanın yedek parasını basmak imtiyazını kaybedecektir. Doların durumu Dünya ekonomisini etkilemektedir. OECD'nin (Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü), hesaplarına göre, ABD'nin cari açığı 2006'da 825 milyar dolara çıkacaktır.

ABD'ye güvenin tam olduğu yabancı yatırımcıların bu açığı kapatacağı beklentisi de vardır. Bununla birlikte, sözkonusu beklentiye katılmayan The Economist, özel yatırımcıların dolarla yatırım yapmaktan vazgeçtiklerini söylemektedir. Avrupa ve Japonya'da yatırım yapmanın daha karlı olduğu öne sürülmektedir. The Economist, ABD'nin dış ticaret ve tediye açığını büyük ölçüde Asya merkez bankalarının kapattığını iddia etmektedir. Örneğin, ABD'nin Çin'den ithalatı Çin'e ihracatını aşmaktadır. ABD, 160 milyar dolara ulaşan bu açığını devlet tahvilleri ve çeklerle ödemektedir. Böylece ABD, Çin'e borçlanmaktadır. Çin de, ABD'nin bütün ısrarlarına karşın parasının değerini yükseltmemektedir. ABD, tahvillerini Merkez Bankası'nda tutmaktadır. Çin, bu tahvilleri bozduğu gün, ABD önemli bir bunalıma girecektir. Buna göre, eğer dolar değer kaybetmeyi sürdürürse, bu takdirde ABD'ye borç verenler ellerindeki tahvilleri, çekleri bozmaya başlayacaklardır. Bu süreç içinde dolar daha pek çok düşüşler gösterecektir. Bu ABD'nin derin bir bunalım girmesi anlamına gelmektedir. The Economist'e göre, petrol ve savunma masrafları da önemli boyuttadır.

Irak'ın işgali sonrası genelde varili 30 doları aşmayan dünya petrol fiyatları son bir yılın içinde 60 dolara yükselmiştir. ABD'nin 2004 yılının son üç ayında büyüme hızı yüzde 4 ten 3,5'e düşmüştür. Resmi rakamlara göre, 2004 yılında dış ticaret açığı 653 milyar dolar, tediye açığı 603 milyar dolardır. Bütçe açığının 2005 yılında 368 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. Beyaz Saray, Afganistan ve Irak savaşlarının masraflarına daha 80 milyar dolar istediği için bu iki savaşın masrafları toplam 300 milyar doları bulacak, dış borçlar da o oran da artacaktır. Bu rakamlar, ABD ekonomisinde baş aşağı gidişin bir göstergesidir. Sonuç olarak da borca boğulmuş Amerikalı tüketiciler bugünkü tüketim hızlarını sürdüremeyecektir.

ABD'nin vergi sistemi de sıkça eleştirilmektedir. İnsanları, özel ilgi alanlarında tüketime teşvik etmekte ve yatırım konusunda isteksiz yapmaktadır. Bu nedenle, Amerika'da hem tasarruflar, hem de yatırımlar

Amerika'nın küresel rakiplerine oranla çok daha düşük gerçekleşmektedir. Bu da Amerika'nın görsel olarak araştırma geliştirme çalışmalarında ve küresel liderliğinde bir düşüşe neden olmaktadır.

Doç. Dr. Yıldız Sertel'e göre ABD, işgal altındaki Irak'ta petrol kuyularını yeterince işletmemektedir.⁴³ Bu da dünya petrol fiyatlarının yükselme nedenlerinden biridir. Ayrıca, Irak petrollerini satın alan Hulliburton Şirketi'nin yaptığı yolsuzluklar Washington'da önemli rahatsızlık yaratmıştır. BM Danışma ve İzleme Kurumu'nun raporuna göre, bazı kontratlar daha ihale açılmadan Hulliburton şirketinin yan kuruluşlarına verilmiştir.⁴⁴

Sertel'e göre, ABD çıkmaza girmiştir. 2025'e kadar ABD'nin körfezden petrol ithalinin iki misline çıkacağı hesaplanmaktadır. Bu süre içerisinde ABD'nin bölgeye yatırım yapması gerekecektir. Bu yatırımların yalnızca yapılması değil korunması da gerekmektedir. Bu durumda Irak'ta güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusu gündeme gelmektedir. ABD, Irak'ta sürekli olarak kalmayı seçtiği takdirde bunun ağır masraflarına katlanmak zorunda kalacaktır.

Ergin Yıldızoğlu'na göre, Çin gibi çok güçlü bir oyuncunun yaratmaya başladığı talep nedeniyle enerji piyasalarındaki gelişmeler ABD'nin küresel politikalarının yolunda gitmesini güçleştirmiştir. Yıldızoğlu, Çin'in Sudan ve İran'la çok önemli petrol anlaşmaları yaptığını ve bunun da ABD-İran ilişkilerini etkilediğini öne sürmektedir.⁴⁵

Godley ve Izureta'ya göre tarihte ilk kez bir hegemonyacı güç borç kapanına düşmüştür. ABD yönetiminin ekonomisini çalıştırmak, büyümeyi sürdürmek halkın refah düzeyini koruyabilmek için günde yaklaşık 2,5 milyar dolar dış kaynağın ülkeye girmesini sağlaması gerekmektedir. Ancak ABD'nin hem cari açık ve bütçe açıkları, hem de özel şirketlerin ve hane

⁴³ Doç.Dr.Yıldız Sertel, "İmparatorluk Çöküyor mu?", **Cumhuriyet Strateji**, Yıl 1, Sayı 38, 2005.

⁴⁴ Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in CEO'lüğünü yaptığı Hulliburton, Irak'ta, 10 milyar dolarlık anlaşmada ABD hükümetinden fazla para almak dahil olmak üzere pek çok yolsuzlukla suçlanmıştır. Irak'ta petrol üretiminin denetimsiz yapıldığı, hesapların da yeterince kontrol edilmediği de öne sürülmektedir.

⁴⁵ Ergin Yıldızoğlu, **Cumhuriyet**, 29 Aralık 2004.

halkında biriken borç yükü ve kredi köpüğü artık patlama noktasına gelmiştir. Birçok araştırma, ABD'nin "sürdürülebilir net ihracat" yapmadan bu sorunu aşamayacağını göstermektedir. Ancak, bu net ihracatı gerçekleştirmek ise çok zordur. İki yıldır dolar değer kaybetmektedir ve dış ticaret açığında bir iyileşme yoktur. ABD ekonomisinde finans ve ticaret gibi hizmet sektörü ağırlıkta olup, sanayi üretimi GSMH'in %13'ü kadarını oluşturabilmektedir. Ayrıca, geçmişte hemen her resesyon dış ticaret açığını kapatırken 2001'de yaşanan resesyon varolan açığı kapatamamıştır. Bu, Amerikan ekonomisinin, yabancı üreticilere bağımlılığının çok tehlikeli ulaştığını göstermektedir.⁴⁶

ABD ekonomisinin, dış kaynak gereksinimini kapatacak çapta ihracatını emecek pazarlar da sınırlıdır. Çin, Hindistan gibi Asya pazarlarında ABD'nin rekabet gücü yeterli değildir. ABD şirketleri, bu yüzden bu pazarlara göç etmektedirler.

ABD'nin rekabet gücü bilgisayar, bilişim teknolojisi, silah sanayi gibi dallarda yüksektir. Ancak, ABD'nin bu sektörler aracılığıyla açığını kapatacak bir ihracat hacmini sağlaması hem çok zor, hem de teknoloji transferi içerdiğinden ABD'nin ulusal güvenliği açısından riskli görülmektedir.

Tahminler açıkların süreceği ve ABD'nin borçlanmayı sürdüreceği yönündedir. Bununla birlikte veriler, son yıllarda yabancı yatırımcıların ABD'yi finanse etmeyi sürdürmekte giderek daha isteksiz davrandıklarını göstermektedir. Bu doları devalüe etmekte, ettikçe de isteksizlik artmaktadır. Merkez bankaları döviz rezervlerini koruyabilmek için dolardan başka paralara geçmeye başlamaktadırlar ve uluslararası ticarete enerji sektöründe daha çok euro kullanılmaktadır.⁴⁷

"ABD Merkez Bankası" da ülkeye yabancı sermaye çekmeyi sürdürebilmek için faizleri yükseltmeye başlamıştır. Böylece, ülke içindeki tüketimi kısarak ithalat talebini, dolayısıyla dış açığı geriletme

⁴⁶ Wynne Godley, Alex Izuerieta, Gennaro Zezza, "Why net exports must now be the motor for U.S. Growth?", **Washington Post**, "Neden ABD'de net ihracat büyümenin motoru olmak zorundadır?", Cambridge Endowment for Research in Finance-Levy Economics Institute-Bard College, Temmuz 2004.

⁴⁷ **Financial Times**, 24 Ocak 2005.

amaçlanmaktadır. Ancak bu yalnızca yoksullaşma ve toplumsal anlaşmanın bozulması anlamına gelmemektedir Şiddetli bir mali kriz olasılığını da içermektedir.

Küreselleşme sürecinde, dünyada büyük bir kredi köpüğü yaratılmıştır, Ayrıca, ABD şirketlerinin uluslararası mali piyasalardaki ağırlığı çok yükselmiştir. John Plender, ABD'nin ve en büyük ABD bankalarıyla birlikte dünya parasal sisteminin çökme tehlikesinden söz etmektedir:⁴⁸

“Geçen 20 yılda en büyük beş ABD bankası paylarını ikiye katlayarak tüm ABD bankalarının varlıklarının yüzde 45'ini ele geçirmişlerdir. Bu dünyada türev piyasalarının hacmi 84 trilyon dolara ulaşmıştır. En büyük beş ABD bankası bu toplam türev stokunun yüzde 95'ini, yalnızca J.P.Morgan ise yarısından fazlasını elinde tutmaktadır.

Faizlerdeki artış ve resesyon ABD'yi içeriden zor duruma düşürme tehdidi taşımaktadır. Yabancı yatırımcıların doları terk etmesi, ellerindeki ABD menkul kıymetlerini satmaya kalkması olasılığı da dışardan ABD'yi ve sözkonusu kredi köpüğü nedeniyle en büyük ABD bankalarıyla birlikte dünya parasal sistemini çökertme tehlikesi taşımaktadır. Bu durumda uluslararası ekonominin ayakta kalması için yapılması gerekenler vardır. Bu gereksinim ABD yönetiminin bilinmektedir.”

ABD'nin askeri operasyonları da giderek daha maliyetli olmaktadır. Tıpkı Vietnam'da olduğu gibi Irak işgali uzadıkça, işgalin maddi ve manevi yükü de artmaktadır. ABD savaşı 32 günde bitireceğini, 125 günde de ülke içindeki tüm muhalif unsurları etkisiz hale getireceğini düşünmüştür. Ancak, işgalin ilk günlerinde ayda 3 milyar dolar harcamakta olduğu öne sürülen ABD'nin son dönemde masrafının ayda 4,5 milyar doları aştığı sanılmaktadır.⁴⁹

ABD'nin silah üretimi kendi savunma gereksiniminin çok üstündedir: Askeri uzmanlara göre, bugün ABD'de imal edilen bir bombardıman uçağının veya uçak gemisinin İkinci Dünya Savaşı dönemine kıyasla 100 kat daha

⁴⁸ John Plender, **Financial Times**, 15 Şubat 2005.

⁴⁹ Mustafa Balbay, “İşgalin İkinci Yılı”, **Cumhuriyet**, 21 Mart 2005, s.8.

pahalı olduğu söylenmektedir. Çok pahalıya mal olan bu silahları depolamanın da bir maliyeti vardır. Üretimi durdurmak ise olası değildir. Fazla üretimi tüketmenin yolu bunları ya satmak ya da savaşlarda kullanmaktır. ABD'nin, "İkinci Dünya Savaşı"ndan bu yana, 20 ülkeye 50'den fazla askeri müdahale yapmasının bir nedeni de budur. Bazı durumlarda hedef, petrol ve maden gibi kaynaklara sahip olmaktır. Ancak bir süre komünizmin yayılmasını önlemek bahane edilmiştir. Vietnam ve Kore Savaşlarında olduğu gibi, diktatörleri devirmek, terörle mücadele de ortaya atılan temel nedenler arasındadır. Bu savaşlardan parayı toplayanlar Avrupalı ve ABD'li silah şirketleridir. ABD ekonomisi ise bundan zarar görmektedir.

Başkan Bush döneminde izlenen dış politika her geçen gün daha masraflı olmaktadır. Bu sistem, dünyanın her köşesinde yüksek teçhizatlı üsler, askeri birlikler, istihbarat teşkilatları vb. anlamına gelmektedir. Sertel'e göre, silah üreten şirketlere pazarlar açılırken aslında ABD'nin bütçesinde derin yaralar açılmaktadır.⁵⁰

Brezinski'ye göre ABD sanayisinin uzun dönem için ulusal hedefleri saptanmamıştır.⁵¹ ABD'nin hastalıklı olan otomobil endüstrisinde bazı düzelme belirtileri olmasına karşın, uzun dönemde ulusal hedeflerin saptanmayışı böyle bir sonuca yol açmıştır. Oysa, Avrupa ve Japonya'da tersine gelişmeler vardır. Bazı firmaların tüm hisselerinin satılması da bu sonucu hızlandıran bir etkidir. Hala görsel olarak daha çok görünse bile, ABD'nin verimlilik artışı oranları rakiplerine oranla çok yavaşlamıştır. Bu azalmayı, işçi kesiminde husursuzluk, grevler, iş ahlakının yok olması daha da hızlandırmaktadır.

Brezinski, ABD'nin mevcut sistemini başka boyutlardan da eleştirmektedir. Brezinski'ye göre, ABD'lilerin sağlığı için çok büyük miktarlarda paralar harcanıyorsa da, milyonlarca ABD'li normal sağlık hizmetlerinden bile yararlanamamaktadır. Bu nedenle Avrupa'nın ileri gelen

⁵⁰ Sertel, a.g.m., s.6.

⁵¹ Brezinski, a.g.e., s.104.

lkeleri ve Japonya'ya kıyasla, Amerika'da ortalama yaşam süresi daha düşük ve bebek ölümü oranları da daha yüksek çıkmaktadır. Her ne kadar GSMH'ya oranla göreceli olarak yüksek olsa bile, birçok Avrupa lkesi ve Japonya ile kıyaslandığında, ABD gençliğinin büyük bir bölümünün yetersiz eğitildiği ve bunun sonucu olarak da 23 milyon civarında erişkin ABD'linin resmen cahil olduğu ortaya çıkmıştır.⁵² Brezinski, ABD'nin belli başlı bütün büyük şehirlerinde şehirleşme oranı bozulduğunu ve kentlerin çevresini ancak en yoksul üçüncü dünya ülkelerinde görülebilen, her türlü alt yapı hizmetinden yoksun gecekondu tipi yapılar sardığını söylemektedir. Bu arada karayolları bozulmuş, ciddi onarımlar gerektiren köprülerin sayısı artmış, hızlı tramvay sistemleri pratikte işlemez hale gelmiş ve modern sosyal altyapıyı oluşturması gereken kanalizasyon sistemleri ve barajlar gibi hizmetler bir çok yerde yok olmaya yüz tutmuştur.

Brezinski, "*Amerikan Nüfus Bürosu*"nun 1992 yılında yayınladığı bir rapora göre, tüm siyah Amerikalıların % 32,7'si yani yaklaşık üçte birinin utanç verici bir biçimde yoksulluk sınırının altında yaşadığını iddia etmektedir. Beyaz Amerikalıların da yüzde 11,3' aynı durumdadır. Böylece yaklaşık 35,7 milyon ABD'li içlerinde milyonlarca evsiz insan da olmak üzere, dünyanın emsalsiz gücüne sahip bir ülkenin koşullarına yakışmayan bir biçimde yaşamaktadır.

Brezinski, ABD'de zengin sınıfın önemli bir bölümü iyileştirici bütün vergi politikalarına karşı çıkmasını gündeme getirmektedir. Ülkenin en zengin beşte bir dilimi 1991 yılında bütün gelirlerin yüzde 46,5'ini elde etmişken, en yoksul beşte bir dilimi yalnızca 3,8'ini elde edebilmiştir. Zengin sınıf, bazı aşırı örneklere olduğu gibi, kendisini daha da zenginleştirmek için, yaygın bir biçimde kanundışı yollara sapabilmektedir. Ayrıca kimi kamu kuruluşlarında idareciler, hisse sahiplerinin dikkatinden ve gözlerinden bile kaçacak bir biçimde, Batı Avrupa ve Japonya'daki emsallerinden çok daha fazla tutarda temettü alabilmektedir.

Brezinski'ye göre, avukatlık dünyada benzersiz bir biçimde, yalnızca ABD'de vardır. Dünyadaki bütün avukatların üçte biri bu ülkede çalışmakta ve

⁵² Brezinski, *a.g.e.*, ss.105-106.

yalnız haksız fiil davalarında ödenen ücretler, ABD GSMH'nın %3'nü tutmaktadır. Bu oran ABD'nin rakiplerine kıyasla üç misli daha yüksektir. Brezinski, bu yüksek oranın yatırımcılar üzerinde caydırıcı bir etki yarattığına inanmaktadır.

Brezinski, ayrıışmış bir ABD'de küresel bir kültürün ve etnik bir mozağin oluşmasının, ülkenin karşılaştığı sorunların çözümünü daha da güçleştireceğini öne sürmektedir:⁵³ Siyah ABD'liler, nüfusun %12'sini oluşturmasına karşın hapisanedeki mahkumların yaklaşık yarısı zencidir. Yaygın suç ve şiddetin nedeni kısmen var olan eşitsizliklerse de, kısmen de öldürücü silahların son derece kolay elde edilebilmesi, sivil kişilerde hatta suç işleyen kişilerde dünyanın birçok ordusundan fazla öldürücü silah bulunması, şiddet olaylarını gündelik hale getiren televizyon, film kültürü ve bunun sonucu uygar ülkeler içinde en fazla cinayet oranına ulaşılmasıdır.

Brezinski'ye göre; uyuşturucu kullanımı, özellikle etnik insanların yaşadığı gecekondularda yaygın olup kısmen psikolojik kaçıışı kamçılıyarak kısmen de çabuk zengin olma düşlerini körükleyerek gelişmektedir. ABD'de uyuşturucu ticaretinden elde edilen yasadışı gelirin yılda 100 milyar doları bulunduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca özellikle büyük şehirlerde uyuşturucu kültürü şehrin varoşları dışında da yaygın olarak görülmeye başlamıştır. Ümitsizlik ve karamsarlık yalnızca fakir ve evsiz insanlar arasında yaygınlaşmakla kalmamakta, aynı zamanda şehirlerde yaşayan bir çok genç zenci ve ikinci hatta üçüncü kuşak sosyal yardımlara alışmış insanlar arasında da hızla yayılmaktadır. ABD de boşanmalar artmakta ve evlilik dışı birlikte yaşam giderek daha fazla baskın yaşam biçimi haline gelmekte, toplumsal bütünleşme azalmaktadır. AIDS hastalığının yaygınlaşmasına da ayrıca değinmek gerekmektedir.

Eğlendirme maskesi altında seyirci sayısını artırmak amacıyla, cinsellik ve şiddeti sergileyip, izleyicilerde gereksinimlerini anında karşılama duyguları körüklenmektedir. Brezinski'ye göre, ABD'de, sonucu ulus devlet yararına olan herhangi bir hizmet veya özveri anlamsız hale gelmiştir.

⁵³ Brezinski, a.g.e., ss.106-108.

Kültür çeşitliliği, ABD mozağının doğasında yer alan bir özelliktir. Ancak ortak dil, tarihi gelenekler ve ortak politik değerlerin ulusal birleştirici ve toplumsal olarak eşitleyici etkileri gözönüne alınmadığı takdirde, çok uluslu ABD'nin parçalanmasına yol açabilecek riskler ortaya çıkabilecektir.

Brezinski'ye göre ABD'nde politik sistemin kilitlenmesi seçmenlerin hükümetlerini uzak, sorumsuz, çürümüş, hak etmedikleri özel haklardan yararlanan, bu ayrıcalıkları sonsuza kadar kullanan insanlar olarak görmelerine yol açmıştır.

ABD'nde manevi açıdan bir çok insan bir inanca gereksinim duymasına karşın var olan din biçimlerini yalnızca törensel görmekte ve devleti dinsel gereksinimlerine karşı ilgisiz bulmaktadırlar. Bu arada kiliseler de ahlaki değerlere saldıran kültürel kısımlara karşı çaresiz kalmaktadırlar.

ABD'nin sosyoekonomik ve kültürel eksikliklerini gidermek etmek için yeni yüzyılda aktif proje girişimlerine gereksinimi olduğuna inanılmaktadır. Ancak sözkonusu kusurlar, "*Büyük Ortadoğu Projesi*" gibi "*küresel egemenliği garanti altına alma*" amaçlı projelerinin başarısını tehdit etmektedir. Özellikle de, ABD'nin ve uluslararası kapitalist sistemin karşı karşıya kaldığı ekonomik tehlike sözkonusu projenin hedeflerine ulaşmasını daha da zorlaştırmaktadır.

Özetle; ABD, askeri gücüyle, BOP bölgesinde tüm enerji kaynaklarına el koymak zorunda olduğuna inanılmaktadır. "*Büyük Ortadoğu Bölgesi*"ni, kendi denetimine alarak, küresel ekonomik çarkları döndürecek şekilde düzenlemek istegindedir. Sözkonusu projesini tüm dünyada kabul ettirecek, gerektiğinde uygulayacağı yaptırımlarla yabancı yatırımcıların ve merkez bankalarının ABD finans piyasasını batırmalarını engelleyecektir.

1.6 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DÖNÜŞÜMÜ

"*Büyük Ortadoğu Projesi*" kapsamında, Ortadoğu'yu dönüştürmek isteyen ABD'nin kendisi de bir dönüşüm süreci içine girmiştir. ABD, çok güçlü görünmesine karşın, karşısına sürekli doğrusal olmayan ve kontrol edilemeyen etmenler ortaya çıkmakta, bu yüzden beklenti ve hesapları aksamaya mahkum olmaktadır.

1945'te Japonların savaşı kaybettiği yıl, Tokyo Üniversitesinde görevli bir profesör Japonları şöyle teselli ediyordu.⁵⁴

“Eğer yeniden silahlanmamıza engel olunursa çok mutlu olacağım. Üniformalı bir ordu tek ordu biçimi değildir. Bilimsel teknoloji ve işadamları giysileri ardında gizlenmiş savaşçı ruhumuz olacaktır. Japon-Amerikan savaşını üniformanın işadamları giysisine yenilgisi olarak görmek çok doğru olur.” Ona göre, toplumsal değerler önünde sonunda bu yarışta Japonya'ya kazandıracaktı. Japonya'nın silahlanmasının yasaklanması belki de Tanrı'dan bir ödüldü. Nitekim söyledikleri çok geçmeden 21inci yüzyılın başında gerçek oldu.

21inci yüzyılda büyük güçler arasındaki ekonomik rekabet giderek şiddetlenmektedir. 21inci yüzyılın başındaki ekonomik rekabet, 20nci yüzyılın başındaki rekabeti andırmaktadır. ABD'nin ikinci büyük ekonomik rakibi, AB'nin başını çeken Almanya ve Fransa'nın tutumları da, ABD'nin geleceğine önemli ölçüde etki etmektedir. 31 Aralık 1963'te De Gaulle'ün yaptığı konuşmadaki öngörüsü gerçeğe dönüşmektedir.⁵⁵

“Kendimizi yalnız zayıfların düşeceği hayallere kaptırmadan, ama yine de insanoğlunun özgürlük ve onur duygusunun birgün her yerde galip geleceğine inanarak; Varşova'da, Prag'ta, Budapeşte'de, Sofya'da, Belgrad'da, Tiran'da ve Moskova'da bugün insanları hapsetmiş olan komünist rejimin, birgün bizim amaçlarımıza uygun bir biçimde barışçı bir şekilde dönüşeceğine inanıyoruz. İşte o zaman Avrupa'nın kaynaklarını ve kapasitesini yansıtan umutlar bütün kıtaya açılmış olacaktır.”

ABD, özgür dünyanın bu beklentisini başarmasına en önemli katkıyı veren ülke olmuştur. Sembolik Berlin Duvarı'nın yıkılışı zaferin bir tanığı olmuştur. Zaferin öncesinde lider olan ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemini de şekillendirmek istemektedir. Bu anlamda, yeni dönemin de yenilmez gücü olduğunu Birinci Körfez Savaşı'nda tüm dünyaya ve özellikle de “ötek”lere göstermiştir. Buna karşın Birinci Körfez Savaşı, Ortadoğu'daki yapılanmanın

⁵⁴ Brezinski, a.g.e., s.119.

⁵⁵ Brezinski, a.g.e., s.140.

yalnızca bir başlangıcıdır. ABD, her nasılsa Saddam'ın iktidardan inmesini başaramamıştır. Bu zafer, G.W.Bush dönemine kısmet olacaktır.

Eski başkan Nixon yönetiminin yıkılmasına yol açan Watergate skandalını ortaya çıkaran gazeteci Bob Woodward, ABD Başkanı George Bush'un, Amerikan askerlerinin Afganistan operasyonundan iki ay sonra gizlice "Irak'a savaş için yeni bir planın hazırlanması" emrini verdiğini ileri sürmektedir.⁵⁶ Bununla birlikte, ABD'nin Irak savaşına gerekçe gösterdiği kitle imha silahları bulunamamıştır. Sorumluluk, istihbarat örgütlerine yüklenmiştir.

ABD'de, Ağustos 2004 başında yeniden paranoya yaratan ve verilen turuncu alarmla gerginlik doğuran terör beklentisi ile ilgili istihbaratın, 3-4 yıl önceki istihbaratlara dayandığının ortaya çıkması istihbarat konusunda yeniden kargaşa yaratmıştır. ABD'de halkın güvenlik endişesinin Bush'u ikinci kez liderliğe taşıdığı şeklinde bir inanış bulunmaktadır. Buna göre, kendisini Tanrı'nın görevlendirdiğine inanan G.W.Bush, seçim öncesi konuşmalarında sık sık tekrar ettiği; "Şimdi Amerika daha güvenli!" söylemiyle yeniden başkan olmuştur. Öte yandan El Kaide tehdidine karşı da ne derece etkili önlem alındığı tartışmalıdır. Usame Bin Ladin ve örgütün ileri gelen isimleri yakalanamamıştır.

Gerçekte, terör korkusu ile küresel stratejik dinamiklere hareket verilmiştir. 11 Eylül terörü ve sonrası yaşanan bu korku ABD'nin kendi içindeki "dönüşüm" için harekete geçmesine neden olmuştur. ABD'nin ve tüm dünyanın yeni güvenlik yapılanması da dalga dalga diğer sektörleri etkilemiştir.

ABD'nin sosyolojik dönüşüm dinamikleri içinde bulunan "çok kültürlü yapı", artık bir kazanım olduğu kadar tehlikeli de görülmektedir. Söz konusu çok kültürlülük konusuna önem veren Huntington, görüşleri açısından Brezinski'yi izlemektedir. "Medeniyetler Çatışması" kitabının yazarı Huntington, "Who are we? (Biz kimiz?)" adlı yeni kitabında, "ABD'deki çok kültürlülüğün ve çift dilliliğin ulusal kimliğe zarar verecek hale geleceğini"

⁵⁶ Bob Woodward, **Saldırı Planı**, Özgün Adı: Plan of Attack, çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2004, s.132.

belirterek özellikle Latin Amerika kökenlilere yani hispaniklere karşı politika geliştirilmesini savunmaktadır.

Hispanikleşmenin ABD'nin parçalanma tehdidi ile karşılaşmasına neden olacağını ileri süren Huntington, benzer kültürlerle (değerler, gelenekler, dinler) sahip halklar ve ülkelerin bir araya gelebilmesi yanında değişik kültürlerden oluşan ülkelerin de parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olabileceği iddiasındadır.⁵⁷ Bu görüşler, Huntington'un, ABD'lilerin yeniden değerlerine sahip çıkması gerektiğini ve ABD'nin başarısı için eski tarz asimilasyon politikalarının uygulanmasını savunduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Bu yaklaşım nedeniyle, çok kültürlülüğün yarattığı etkileşimin, yeni yüzyılda ABD başta olmak üzere AB'ni etkilemesi beklenmektedir. Bu anlamda, AB'nin ve Asya'dan yükselmekte olan güçlerin meydan okumasına karşı stratejik önlem alma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, her ne kadar Amerikan hegemonyası tehdit altında da olsa 21inci yüzyılın başında ve görünür gelecekte, Amerikanın üstünlüğüyle başa çıkmak çok zor olacaktır. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı en büyük tehdit, Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi kendi içinden gelecek gibi görünmektedir.⁵⁸

Ekonomik, siyasi, sosyal- hangi açıdan bakılırsa bakılınsa- milenyumun başındaki gelişmeler, ABD için alışıl gelmedik ve süper güç olgusuyla tam uyuşmayan bir eğilim taşımaktadır.

Gelişmeler, ABD'nin dönüşüm yaparken aslında dönüşüm geçiren ülkeler arasında olduğunu göstermektedir.

ABD ürettiğinden fazlasını tüketmektedir. Tüketim devi olan ABD'nin bugün dorukta olan gücünün, stratejik zihniyet, kültürel, ahlaki, ekonomik vb. çeşitli yönlerden giderek daha çok erozyona uğramakta olduğu görülmektedir.

⁵⁷ "Dünya", **Milli Gazete**, 12 Ağustos 2004, s.8.

⁵⁸ Batı Roma İmparatorluğu'nun dıştan Cermen ve Türk akınları ile yıprandığı, ancak özellikle saray içi entrikalar ve devletin kötü yönetimi nedeniyle çöktüğü tarihçiler tarafından üzerinde ittifak edilen bir görüştür. Bu gerçek, Doğu Roma'nın yıkılışına da etki eden gerçeklerdendir.

21inci yüzyılın başındaki göstergeler ve bizzat Amerikan Merkez Başkanı Alan Greenspan gibi yetkililerin demeçlerinde belirginleşen açıklamalar, ABD ekonomisinin önemli sorunları bulunduğunu göstermektedir. ABD, sorunlu olan ekonomisini ayakta tutmak için, tarihteki diğer süper güçlerin yaptığına benzer şekilde ulusal gücünün askeri boyutuna çok daha fazla ağırlık vermektedir.

21inci yüzyılın Amerikan yüzyılı olarak sürmesi için küresel güç olmaya aday; Avrupa Birliği, Çin, Rusya Federasyonu, Hindistan gibi birlik/devletlerin gelişmelerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu kontrol konsepti; kültürel, siyasi, ekonomik ve askeri boyutlarıyla yaşama geçirilmektedir.

Sözkonusu gereksinimler ve yeni yüzyılın başındaki konjonktür küresel egemenliğini sürdürmesi için ABD'nin yeni bir hegemonya projesi geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Bunun adı da "*Büyük Ortadoğu Projesi*" olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN RESMİ SÖYLEMİNDE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

Bu bölümde, "*ABD'nin Büyük Ortadoğu Girişimi*" kapsamında resmi plan ve stratejileri ile bu çerçevede projeye kendi bakış açısı ele alınmıştır. Ana savı "*demokrasi getirmek*" olan sözkonusu proje, ayrıntılarıyla somutlaştırılmakta ve resmi söylem incelenmektedir.

2.1 BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN TEMEL ARGÜMANI DEMOKRASİ İÇİN YOL HARİTASI⁵⁹

2.1.1 Projenin Amacı

"*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin resmi olarak ilan edilen ana amacının özgür olmayan geri kalmış bölgelere demokrasi getirmek olduğu açıklanmıştır.

ABD Başkanı George W. Bush hükümetin en yetkili kişisi olarak böyle bir proje ile Ortadoğu'ya yönelmelerinin gerekçesini birçok Ortadoğu ülkesinde sözkonusu olan yoksulluğun derinleşmesinde görmektedir. Bu ülkelerde kadın hakları bulunmamaktadır. Kadınların okula gitmesi engellenmektedir. Bütün dünya ilerlemekteyken Ortadoğu toplumları yerinde saymaktadır. Bu nedenle Başkan Bush'a göre; Ortadoğu, özgürlüğün yeşermediği bir yer olarak kaldığı sürece, bölgede durgunluk, gücenme ve şiddet her zaman var olacaktır.⁶⁰

⁵⁹ Başkan yardımcısı Dick Cheney'in, 24 Ocak 2004'te Davos'ta yaptığı konuşmada "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin boyutları detaylı olarak açıklanmıştır. Cheney'in açıklamaları, bu bölümde ABD'nin resmi söylemi olarak ele alınmış ve tercüme edilerek yer verilmiştir. Sözkonusu konuşma, "*ABD'nin Yeni Ortadoğu Perspektifi*"ni ve dünyada olan bitenlerin ve bundan sonra olması olası olayların anlaşılması ve kestirilmesi açısından önemli ipuçları ve uyarılar içermektedir. Konuşmanın tam metni için bkz.

www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm, 25 Nisan 2005.

⁶⁰ www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm, 6 Şubat 2005.

“*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin mimarlarından olan Dick Cheney:⁶¹ BOP'un ana fikrinin, demokrasiyi yaymak için bölgede gelişmeyi ve barışı garantilemek olduğunu açıklamaktadır. Ona göre; demokrasiye giden yol haritası kesinlikle değerlidir. Proje kapsamında Kadınların durumuna da eğilmek gerekmektedir. Demokratik süreci kolaylaştırmak için bölgenin sorunları çözümlenmelidir.⁶² Demokrasiye giden yolda kilometre taşları şunlardır:

- Sınırlardaki hukuk ihlallerini önlemek,
- Dinsel ve ulusal azınlıkların kendi kaderini tayin etmesini,
- Bütün bölgeyi zehirleyen yanlış ideolojileri bastırmak için eğitimdeki büyük ilerlemeyi sağlamak.

Bu yönetime göre ilk aşama da, önce hastalıkların nedenleri belirlenmelidir. Cheney'in bölgede travma olarak gördüğü bölgesel sorunlar tarif edilmeli, demokrasiye giden yoldaki çareler de daha sonra belirlenmelidir.

2.1.2 Büyük Ortadoğu Projesi'nin Kapsadığı Alan ve Bu Alanın Coğrafya, Nüfus, Ekonomi, Politik Durum Açısından İncelenmesi

Cheney'e göre; coğrafya, nüfus, ekonomi ve politik durum açısından incelendiğinde Ortadoğu'nun iyi yönetilmediği görülmektedir. “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nde içerilen ve çoğu yönetim reformuna gereksinim duyan 23 ülke mevcuttur:

⁶¹ Bu durumda sorulması gereken birçok soru bulunmaktadır. ABD, bu rejimleri neden uzunca bir süre korumuştur? Taliban'ı eski SSCB'ye karşı nasıl kullanmıştır? Neden aşırı dincileri buldukları ülkelerin rejimlerine karşı desteklemiştir? Bin Ladin ve yandaşlarının Soğuk Savaş'ın sona erdiği yıllarda CIA ile bağlantısı konusunda iddia doğru mudur? Yeşil Kuşak Projesi neden oluşturulmuştur? Ayrıca, şiddetin ana merkezinin Ortadoğu'daki ülkeler olduğu vurgulanarak dünyanın diğer bölgelerinin şiddetten uzak ve gelişmiş ülkeler olduğu gibi bir imaj çizilmektedir. Ancak, bugün geri kalmışlık başta olmak üzere birçok kötü olgu ile suçlanan bu bölgede yapılan manipülasyonun tarihi oldukça eskidir. Sınırların ve rejimlerin belirlenmesinde sömürgeci güçler rol almıştır. Ayrıca, özgür demokratik seçim yapılsa Moritanya'dan Çin sınırına kadar uzanan bölgede Amerikan çıkarlarına uygun kaç adet hükümet kurulabilir? Gerçek şudur: ABD, hegemonyasını sürdürmesine ve çıkarlarına ne uygun olacak ise ona destek vermektedir.

⁶² Cheney'in bunu özel olarak vurgulaması ilginçtir. “Demokrasi getirme” konusu ile doğal kaynakların ilgisi incelenmelidir.

Ortadoğu Projesi’nde içerilen ve çoğu yönetim reformuna gereksinim duyan 23 ülke mevcuttur:

Moritanya, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Irak, Suriye, Lübnan, Türkiye, İnan, Afganistan, Pakistan. Bölge, 16.909 kilometrekareyi kapsamaktadır. (ABD: 9.269; Avrupa 25 lke ile birlikte: 4,150). Atlantik Okyanusu, Akdeniz, Karadeniz, Hazar Denizi, Kızıldeniz, Arap Denizi bu bölgeyi çevrelemektedir. Aden, İnan ve Umman Körfezleri de bu bölge kapsamındadır.

Bölgede llerle beraber, Nil Vadisi, “*Verimli Ay*” denilen bölge yani Ürdün Nehri, Dicle ve Fırat Nehirleri, İndü Vadisi ve Arap Yarımadası’nın güneybatısı gibi çok verimli sahalarda bulunmaktadır. Bu bölge de petrol ve doğal gaz gibi çok büyük kaynaklar bulunmaktadır.⁶³

Cheney, medeniyetin İsa’dan 5000 yıl önce Sümer ve Mısır ile başladığını savunmaktadır. Avrupa’nın ormanlarla kaplı olduğu bir dönemde Avrupa, Ortadoğu’da bulunan Eden’e göre fakir bir bölgedir.

“*Büyük Ortadoğu Bölgesi*” olarak tanımlanan bölgede, toplam 575 milyon nüfus yaşamaktadır. Avrupa’da nüfus 453, ABD’de ise 285 milyondur. Nüfus artışı çok hızlıdır. Nüfusun artış oranı yüzde 1,9 ve 2,4 arasındadır. Bu rakam, her 30 yılda bir ikiye katlanmaktadır. 2030 yılında, bölgede bir milyar insanın yaşaması beklenmektedir. Büyük Ortadoğu’da yalnızca dört ülkenin nüfusu 50 milyonu aşmaktadır. (Mısır: 65, İnan: 65, Pakistan: 141 and Türkiye: 66). İnsanlar büyük şehirlerde yaşamaktadır. Yalnızca 100 bin insanın yaşayabileceği bir yer olan Kahire ve İstanbul nüfusu neredeyse toplam 15 milyon olmuştur. Bütün olarak bölgeye bakıldığında, bölgenin Asya ve Avrupa’ya göre daha çok kırsallaşmış olduğu görülmektedir.

“*Büyük Ortadoğu Bölgesi*”nde insanlar çoğunlukla İslam’a inanmaktadırlar. İslam Dini; şii ve Sünni olmak üzere ikiye bölünmüştür. İsrail, Lübnan, Irak ve Suriye’de Yahudi ve Hristiyanlar yaşamaktadır. İnan’da; Arapça, Berberice, Türkçe, Farsça, Pakistan’da; Urduca, İsrail’de de İbranice konuşulmakta olan ana dillerdir. Kuzey Afrika’da yaşayan elit, akıcı bir

⁶³ Dick Cheney, “*Medeniyetler atışması*” ile uyumlu bir yaklaşım içindedir.

şekilde İngilizce ve Fransızca konuşmaktadır. Cheney, yüzey alanı ve nüfusu itibariyle "*Büyük Ortadoğu Bölgesi*"ni bir dev olarak görmekte ancak ekonomik olarak tersi olduğunu söylemektedir. Cheney, ekonomik durumu bölgenin başta gelen önemli eksikliği olarak görmektedir.

Ortadoğu'da petrol ve doğal gaz ekonominin ana unsurlarıdır. Suudi Arabistan dahil Körfez ülkeleri yalnız başına petrol rezervlerinin %65'ini bulundurmaktadır. Bölge, Hazar petrolerinin ihraç yolu üzerindedir.

ABD'nin resmi görüşünü ifade eden Cheney, gelecekte nükleer füzyon ve elektrikle işleyen arabaların petrolü tahtından indirmesini beklediğini, buna karşın petrolün 2050 yılına kadar stratejik etkisini sürdürmesinin beklendiğini öne sürmektedir.

Bölgenin GSMH'sı, 2001'de bölge olarak yalnızca 1.058 milyar dolar olmuştur. (Fransa 1.460; Avrupa 25 ülkesi ile 8.540; ABD 10,065). Şüphesiz ki bölgedeki dağılımda kuvvetli farklılıklar bulunmaktadır.

Mısır, İran, İsrail, Suudi Arabistan, GSMH olarak 100 milyar doların üstüne çıkmaktadırlar. Ancak kişi başına ortalama gelir 1840 dolar civarındadır.

Bölgede işsizlik oranı yaklaşık olarak %30'dur. Bölge şehirlere, petrol bulunan ülkelere, Avrupa ve ABD'ye göç veren bir bölge olmaktadır.

Dick Cheney, Ortadoğu'da geçmişte, şehirlerde eğitimli elit ve dinsel azınlıklar yaşadığını, zamanla kırsal kesimden şehirlere yaşanan göçlerin Ortadoğu ülkelerinin sosyolojik yapısını değiştirdiğini savunmaktadır. Ona göre, okuma yazma bilmeyen köylülerin şehirlere göç etmesi bu gerçeği değiştirmiştir. Örneğin, Türkiye'de Anadolu insanının göçü ile Türkiye'nin kültürel karakteri değişmiştir. Okuma yazma bilmeyenler çok yüksek bir oran oluşturmaktadır. Ancak bunların şehirlerdeki sayısının giderek artmış olması kırsal kesimin kontrol edilmesi gerektiğini göstermektedir.

"*Büyük Ortadoğu Bölgesi*"nin, iki önemli yumuşak karnı bulunmaktadır. Bunlardan ilki taze su kaynakları meselesidir. Taze su, Doğu Asya ve Avrupa ile karşılaştırıldığında çok düşüktür. Körfezde tuzluluğu önleme tesisleri halen yaygın olarak kullanılmaktadır. İkincisi ise, bölgenin giderek daha fazla yiyecek bağımlısı olmasıdır. Bazı ülkeler yiyeceklerinin

%50'sini ithal etmektedir. Bu gerçek, ilaç ve diğer yaşamsal eşyalar için de geçerlidir.

Bölge politik açıdan incelendiğinde, 23 ülke arasında yalnızca İsrail ve Türkiye'de demokrasi bulunduğu görülmektedir.

Cheney, demokrasi eksikliğinin ikinci büyük problem alanını oluşturduğunu açıklamaktadır. Ayrıca ona göre, Siyah Afrika ile birlikte en az demokratik bölge Ortadoğu'dur. Berlin Duvarı çöktüğünden bu yana özgürlük yolunda hiçbir gelişme olmamıştır. Bölgede savaş eksik olmamaktadır. Gerillalar, terörizm ve savaş bölgenin gerçek resmini oluşturmaktadır. Bu acı olaylar, Kürt göçmenlerin göç yapmasına neden olmaktadır.

Ortadoğu'da askeri harcamalar, küresel GSMH toplamının %7'sini oluşturmaktadır. Oysa ki bu para eğitime harcanabilecek bir paradır. Ayrıca, Ortadoğu, terörizmin ana kaynağı olarak görülmektedir.

Ortadoğu, kitle imha silahları ve bunları başlıklarında taşıyan uzun menzilli füzeler açısından da tehlikeli görülmektedir. Yakın bir gelecekte, Avrupa başkentlerinin tamamının Ortadoğu'da bulunan balistik güdümlü mermilerin menziline girmiş olacağına inanılmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklar, ABD'ye göre bölgenin kötü yönetilmesinden kaynaklanmaktadır. Politik ve ekonomik durum açısından kötü durumda olan Büyük Ortadoğu için İsrail, varolan bütün kötü örneklerle karşıt bir örnektir. İsrail, yalnızca 20 bin kilometrekare (bütün bu bölgenin %0.1'idir) ve 6 milyon insanıyla GSMH'nin %10'unu oluşturmaktadır.

Bu durumun gerekçesini açıklamak gereklidir. Museviler, Araplar gibi Sami kavmindendir. Eski zamanlarda, onlar da Araplar gibi kabileler halinde yaşayan Museviler ve Araplar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar; din, eğitim, demokrasi ve daha çok da kültürel alışkanlıklar açısından önemli gözükmektedir.

2.1.3 Ortadoğu'nun Hastalıklı Yapısı

Freud'un "*Civilization and its Discontents*" adlı makalesinden esinlenen Cheney, uygarlıkların gelişimini bireylerinkine benzetmektedir. Bir kısım uygarlıklar bazı dönemlerinde nevrotiktir. Ona göre, Ortadoğu Uygarlığı

da ciddi bir mental hastalık içindedir. Ortadoğu'nun küresel vizyonu gerçekte örtüşmeyen bir vizyondur. Bu nedenle, diğer insanları hatanın sorumlusu olarak görür ve kendisine karşı entrika çevirdiğine inanırlar. Sonuçta, öfke ve hiddet benliklerini sarmakta ve tehlikeli olmaktadır.⁶⁴ Nevrotik sürecin ilk aşamasında bir insan diğerleri gibi davranmadığında genellikle normal olmadığı gözlenir.

Şüphesiz ki, her uygarlığın kendi kimliği bulunmaktadır. Küreselleşen dünyada insanlar ve alışkanlıklar giderek daha çok birbirine yaklaşmaktadır. Cheney, Ortadoğu'yu kastederek, bazı uygarlıkların durumunun diğerlerinden çok fazla farklılık göstermesinin aynı zamanda ortada bir sorun olduğunu da gösterdiğini öne sürmektedir.⁶⁵

Dick Cheney, Ortadoğu'da bir kimlik bunalımı yaşandığını ve başarısızlıkların aşağılık duygusu yarattığına işaret etmektedir.

2.1.4 Ortadoğu'da Dönüşüm Gereksinimi

Cheney'in, Ortadoğu'da seyahatleri sırasında kişisel olarak gözlediği gerçekleri Ortadoğu'da yaşanması gereken "dönüşüm" konusundaki görüşlere destek olarak görmektedir. Ona göre:

"Siyah Afrika'nın büyük şehirlerinde bile Avrupa ile ortak birçok özellik görülebilmektedir. Latin Amerika ve Asya'da da aynı durum sözkonusudur. Bunun tersine, Ortadoğu'da seyahat ederken hiçbir zaman kendinizi rahat hissetmezsiniz. Nerede olursa olun, Fas'ta veya beşbin

⁶⁴ Dick Cheney, "Medeniyetler Çatışması"na uygun bir yaklaşım içindedir.

⁶⁵ Doğal olarak bu yaklaşım kendi paradigması içinde tutarlı kabul edilebilir. Ancak, İslam konusundaki iddia sübjektiftir. Tartışmaya açıktır.

⁶⁶ Burada, İslam Dini'ne karşı tek taraflı (unilateral) yaklaşım var. Bununla birlikte, Ortadoğu'nun dönüşüme gereksinimi olduğu da bir gerçektir. Atatürk Türkiye'si'nin din boyutunda yakaladığı rüzgarın kanımca Ortadoğu'daki bölge halklarınca da içeriden dönüşüm ve devinimle yakalanması gereklidir. Bu tarz bir modernleşme de temel dinsel yargıların korkulanın aksine değişmesine gerek yoktur. Akla aykırı girdilerin temizlenmesi esas yaklaşım olmalıdır. Zaten aslında akla aykırı girdilerin nedenleri de belirlidir.

kilometre uzaklıkta Suudi Arabistan'da kendinizi gerçekten bir yabancı olarak hissedersiniz. Çünkü, İslam çok garip bir medeniyet yaratmıştır."⁶⁶

Dick Cheney'in ziyaret ettiği 16 ülkede gözlemlendiği garip gerçekler arasında en önemlisi kadınların konumudur. Cheney'e göre, kadın haklarındaki geriliğin nedeni dindir.⁶⁷ Sorunların çözümü için Batı değerleri ve ahlaki değerler çerçevesinde Ortadoğu'daki kadının durumunu ele almak gerekmektedir.⁶⁸

Ortadoğu'da birçok kadın örtü altındadır. Bu nüfusun yarısının ikinci sınıf vatandaş olduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan poligami, diğer bir gerçektir. Cheney'e göre yaşlı adamlar eski hanımlarını reddederek çok genç kızlarla evlenebilmektedirler. Gençlerin çok az seks yapma şansı bulunmaktadır. Bekaret bir tabudur. Cheney'e göre kadınların durumu tek gerilik değildir. Bazı Arap ülkelerinde hala kölelik bulunmaktadır.⁶⁹ Sahra'nın sınırında, Tuareg kabilelerinde siyah köleler bulunmaktadır. Sudan'da Kuzey Arapları siyah Hristiyanları esir etmektedirler. Görüldüğü üzere bölgede tüm dünyadan farklı asimetrik bir yapı bulunmaktadır.

Cheney, Ortadoğu'da dini alışkanlıkların tüm diğer kıtalardan daha fazla olduğunu, günde beş kez dua edildiğini, alkol ve domuzun birçok ülkede yasak olduğunu belirtmektedir.⁷⁰ Cheney'e göre: "*Bazı bölgelerde, tuvalet kağıdı bulamayabilirsiniz. Büyük şehirlerde bile, insanlar elleriyle yemek yemektirler. Çatal ve bıçak alamayacakları için değil fakat iyi Müslüman olmak için bunu yapmaktadırlar.*

⁶⁷ Demokrasi sözkonusu ise dönüşümün kendiliğinden olması beklenirken bir güç tarafından zorlanması ilginçtir. Medeniyet ve bilim ışığına Amerikan daveti yanlış bir davet olmasa gerek. Ancak davet edenin gerçek niyetinin ne olduğu açıktayken bu davete giderken dikkatli olmak gerektiği açıktır. Avrupa Birliği bile konuya şüpheli yaklaşmaktadır.

⁶⁸ Cheney, bozulan ahlaki değerleri öneriyor olamaz herhalde. Bush da ailevi değerleri koruyacağını söylemiştir. Kürtaj olayı da buna bir örnektir. Bölgenin ve bölgedeki yaşamın zayıf tarafları Irak'ın işgali için yeter gerekçe değildir. Kanımca, Birleşmiş Milletlerin ve bölgenin görüşünü almadan bölgeye müdahil olan ABD'nin eleştirileri yine de dikkatle ele alınmalıdır.

⁶⁹ Cheney, Moritanya'da fakir siyahi köleler ile karşılaşmıştır. Bu köleler ondan ilaç istemişler.

⁷⁰ Bu bilimsel bir yanlış. İçki, müslümanların kendisi için yasak olup din gereği gayri müslimlerin içmesine yasak konulamamaktadır.

Caddelerdeki insanlar genelde kızgın ve huzursuz görünürler. Eğer onlarla anlaşamazsanız hiç konuşmamanız önerilir. Başınız belaya girebilir.

Elitler ve misafirperverlik konusuysa gerçekte bir peri masalıdır. İnsanlar, onların uygarlığının ne kadar yüksek olduğunu söylediğiniz sürece çok naziktir. Ama, bir hayran gibi davranmazsanız kaba olabilirler. Bunun tam tersine, Hristiyanlar veya Yahudilerle karşılaştığınız da kendinizi evinizde hissedebilirsiniz.“

En önemli gerçeğin cinselliğin, din nedeniyle gerilim altında bulunması olduğunu savunan Cheney'in görüşlerinde bu durum hastalıklı yapının ve şizofreninin bir işaretidir. Nedeni, bölgedeki hastalıklı vizyonun, İslam ve Arap tarihinden kaynaklanmasıdır. Tarih ve dinin mevcut durumu açıkladığı dünyadaki tek bölge Ortadoğu'dur. Ortadoğu'da birçok insan, gerçek dünyayı anlayamamaktadır. Hatta; bu insanların akıllarındaki dünya ile onları saran gerçek dünya arasında çok önemli bir fark vardır. Bu nedenle dünyayı yanlış algılamaktadırlar.

2.1.5 Din

“Büyük Ortadoğu Projesi”ne göre din, Ortadoğu'da inanılan şekliyle toplumun ilerlemesinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Özellikle aşırı İslamcıların söylemlerinde yer alan dine dönüş olgusu feodal topluma dönüş anlamına gelmektedir. Bu gerçeğe işaret eden Cheney, dünyada benzer bir bölge bulunmadığını söyleyerek geçmişe özlem konusunda Ortadoğu ülkelerinin emsalsiz olduğunu belirtmekte Japonya'yı ve Maya uygarlığını örnek vermektedir. Buna göre, Japonya'da feodal topluma dönüş için istekli olan herhangi bir insan bulmak olanaksızdır. Latin Amerika'da Maya veya İnka uygarlıklarını yeniden inşa etmek isteyen yoktur. Afrika'da bile, insanların kurban edildiği çağa dönmek isteyen yoktur. Ancak Ortadoğu, birçok insanın yedinci yüzyılın Bedevi toplumuna dönmek istediği bir bölge olarak dünyada tektir.⁷¹

⁷¹ Ortadoğu, ülke ülke değil de bir bölge olarak ele alınmaktadır. Kanımca, bu birtakım yanlışlar getirmektedir. Örneğin, Türkiye ile köleliğin olduğu Sahra ülkeleri aynı kefedede düşünülmemektedir.

Büyük Ortadoğu olarak tanımlanan bölgede İslam Dini'ne inanç ve itikat açısından çok sayıda farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında birbiri ile çelişen konular ilerlemenin önünde bir engel olduğu gibi bölgenin anarşik ve kaotik yapısının nedeni olmaktadır. Dönüşüm ve değişime, bölge içinden de geniş bir halk ve aydın kitesinin onay verdiği inaniılmaktadır. Gerçekten de silkinme ve uyanmaya gereksinim bulunduğuna ilişkin fikirler başta aydınlar arasında giderek daha fazla taraftar bulmaktadır. Bu nedenle, bu ülkelerdeki İslami uygulamaların dikkatle incelenmesinde yarar vardır. Örneğin, Vahhabiliğin Anglo Sakson sokuşturması olduğu yolunda inançlar vardır. Gerçekten de İslam'da irtica olarak ele alınan geriliklere yol açan garip aşırılıkların sokuşturulmasının tarihi, incelenmesi gereken ilginç bir bilimsel alan olarak durmaktadır.

Cheney'e göre, İslam Dini diğer dinlerin aksine evrimleşmemiştir: İslam toplumu, din ve ortak kanun arasında yakın bir ilişki kurmaktadır. Başlangıçta, tüm dinlerin bir yolla herhangi bir uygar yaşam biçimine yabancı olduğu konusu öne sürülerek bu görüşe karşı çıkılabilir. Bununla birlikte, sözkonusu dinler reformla kendilerini geliştirmişlerdir. Şaşırtıcı olan ise, İslam dini evrimleşmemiştir. İslam Dini'nin erken ilkel şekli İslam tarihi boyunca değişmemiştir. Ona göre, bugün din, Sudan, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkelerde bu ilkel şekliyle yaşanmaktadır.

"İslam'ın neden reform görmediği" sorusuna yanıt arayan Cheney, değişim için yapılan her çabanın başarısızlıkla sonuçlandığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, Avrupa'daki aydınlanma ona göre dünyanın diğer bölgelerine olduğu gibi Ortadoğu'ya da yeni fikirler getirmiştir. 1850'ye kadar bazı Osmanlı sultanları, toplumun modernleştirilmesi için çabalar göstermişlerdir. Fakat sonunda başarılı olamamışlardır. Örneğin, köleliğin kaldırılması Bedevi kabileleri tarafından adaletsizlik olarak görülmüştür. Cheney, sonraki sultanın bütün reformları kaldırdığından ve panislamizmi savunduğundan söz etmektedir. Ona göre, bütün bu değişimler nedeniyle

sonuçta, dinsel azınlıklar, Ermenistan'da ve Suriye'de katliama uğramışlardır.⁷²

Aynı dönemde, İslam'ı Orta Asya'ya uyarılama girişimi başlamıştır. Bunlar, Jadidizm olarak bilinen akımda "*peygamber bugün yaşasaydı ne söylerdi*" ile ilgilenmişler, ancak 1920'de Sovyetler tarafından ezilmişlerdir.

Son olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, Atatürk Türkiye'de şeriatı, örtünmeyi ve bütün Müslüman alışkanlıklarını kaldırmıştır.⁷³ Atatürk'ü izleyen dönemde Arap Milliyetçiliği, Tunus, Mısır, Irak ve Suriye'de bu yolu izlemiştir. Arap milliyetçiliğinin büyük hatası, İslamcı karşı devrimin de önünü açmış olmasıdır. Arabistan'ın Bedevi kabileleri bu yolla geleneksel olarak Vahhabiliği yaygınlaştırmıştır. Sonuçta, bütün bu olaylar İran Devrimi'yle doruğa çıkmıştır.

Cheney, Şiiliği, Vahhabiliğin İranlı versiyonu olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu tezde sık gündeme getirilen "*dönüşüm*"ün hedefinde olan ülkelerin hangileri olacağına da bir genel yaklaşım getirmektedir. Aslında hedef alınan İslam Dini değil, İslamcı aşırılığa destek veren ülkelerdir. Yapılacak dönüşümün odağında olan Müslümanlar, dünyadaki 1,3 milyar insanı temsil etmektedirler. Birçoğu da barışçıdır. Müslümanların çoğu, dini Batı'daki Hristiyanlar gibi sosyal bir alışkanlık olarak uygulamaktadırlar. Bununla birlikte Ortadoğu farklıdır. Burada din ve tarih arasında olumsuz sonuçlar veren çok sıkı bir ilişki vardır.⁷⁴

⁷² Burada İkinci Abdülhamit kastedilmekte ve de dinsel azınlıkların katliamı ileri sürülerek Ermenistan gündeme getirilmektedir. Sözü edilen topraklar da Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını ilgilendiriyor olsa gerek!

⁷³ Bu yaklaşım yanlıştır. Atatürk, gericiliği ortadan kaldırmıştır. Kaldırılan din ve özelde İslamı değildir. Bunu, Atatürk'ün birçok açıklamasında açıkça görmek mümkündür. Atatürk, tam tersine İslam Dünyası'nı da içine alan daha geniş bir barışçı evren tasarlamış ve bunun içinde vicdani özgürlük dahil bütün özgürlüklerin uygulanmasına inanmıştır. Binlerce yıllık Büyük Türk Medeniyeti'nin birgün ufukta yeniden, başta mazlum ulusların olmak üzere kutup yıldızı olacağını söyleyen Atatürk'ün asil düşman olduğu din değil, ulusları sömüren emperyalizmdir.

⁷⁴ "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nde ABD'nin tüm İslamı karşısına almadığı vurgulanmaktadır. Cheney İslam dinini böyle ele almaktadır. Ancak CIA kaynakları dünyada en çok gelişen dinin de bedevi dini saydığı "İslam" olduğunu gösteriyor! Bu durumda İslam'ın verdiği mesajlar açısından bedevi toplumuna dönüş isteği olarak gösterilen iddia ilginç bir duruma gelmiş olmaktadır.

2.1.6 Tarih

Batı medeniyetinde, eski öykülerin şimdiki dünyaya herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Teknik süreçler, o derece önemlidir ki gerçeği anlamak için tarihten ziyade ekonomik rakamların üzerinde durulur. Öte yandan bugünkü Ortadoğu halkları, geçmişi Yedinci Yüzyıl'a dayanan gerçeklerle yaşamaktadır.

Birçok Ortadoğulu, yaşamsal görevlerinin Allah gerçeğini inkar edenlere bunu anlatmak olduğuna inanmaktadır. Tarih, dinin bir parçası olmaktadır. Bu fikri destekleyecek şekilde geçmişlerinin, dünyanın şu ana kadar görmüş olduğu en yüksek uygarlık olduğuna inanmaktadırlar. Ancak Cheney'e göre, aslında bu uygarlık hiçbir zaman var olmamıştır. Yalnızca Ortadoğuluların zihinlerinde bu böyledir. Ona göre: Antik dönemde Ortadoğu, tüm Akdeniz kıyılarına yayılan limanları ve ticaret merkezleri ile gerçek bir uygarlık merkeziydi. Grekler, şimdiki Türkiye'de yayılmıştı. Kuzey Afrika'da Kartacalılar bulunmaktaydı. Şimdiki Türkiye, o zaman "*Büyük Yunanistan*"dı. Daha sonra, M.Ö. 65'te bütün bölgeye, halkların alışkanlık ve kültürünü değiştirmeyen Romalılar egemen oldular. Roma İmparatorluğu bölününce, Ortadoğu, Bizans (bugünkü İstanbul) olarak bilinen Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarının içine düştü. Bu dönem, Ortadoğu'nun altın çağıydı ve Arapların fethiyle birlikte sona erdi. Grek Uygarlığı, parlak bir kültüre sahip uygarlıktı. Roma döneminde birçok kilise ve felsefe okulu ortaya çıktı. Yunan kültürü Akdeniz'in her yerinden gelen ve farklı dillerden olan Aramileri, Grekleri, Latinleri, İbranileri ve diğerlerini bir araya topladı. İskenderiye gibi şehirlerde insanlar, kültür ve iş yaşamına adanmıştı. Bu ülkeleri, ziyaret ettiğinizde anıtsal kalıntıların en çok Roma ve Bizans dönemine ait oldukları görülmektedir. Daha sonra çölden gelen Arap fatihler, Yedinci Yüzyıl'da bölgeye saldırdılar. Cheney, Arapların fethiyle büyük bir uygarlık başladığı iddiasını reddetmektedir. Bedevi savaşçıların, Bizans Uygarlığı'na herhangi yeni entelektüel değer ekmediğine inanmaktadır.

Ona göre, fetih ilk döneminde, halifeler Grek ve Musevi nüfusunu rahatsız etmemiştir. Yahudiler, resmi görevlerde yer almışlar, sanat ve felsefede çok önemli bir rol oynamışlardır. Bu dönemin aslında bir Yahudi-

Arap uygarlığı olduğu söylenebilir. Yine de, bu dönemin Bizans Uygarlığı'na çok az katkısı vardır. Kağıt Çin'de bulunmuş ve ünlü Arap rakamları da Hindistan'dan gelmiştir.⁷⁵

Görüldüğü üzere Arap uygarlığının eski Yunan ve Roma ile modern Batı medeniyeti arasında bir geçiş yaşattığı düşüncesi tamamiyle inkar edilmektedir.

2.1.7 Büyük Ortadoğu Projesi'nin Kültürel ve Tarihsel Yönü

Cheney, Arap Uygarlığı'nın Kuzey'den gelen Müslümanlar tarafından bütünüyle tahrip edildiğini söylemektedir. Bağdat'taki halife öldürüldükten sonra Moğollar iki yüzyıldan fazla Ortadoğu'yu yönetmişlerdir. Moğolların ayrılmasından sonra Osmanlıların fethine kadar bölge birçok krallığa bölünmüş, Arap uygarlığı sabit bir düşüşteyken Türklerin yönetimine girmiş ve bu düşüş bugüne kadar medeniyetlerini durağan duruma sokmuştur.

Osmanlılar, Orta Asya'dan gelmişler ve Anadolu'ya yerleşmişlerdir. 1430'dan 1650'ye kadar fetihlerini Balkanlara ve Ortadoğu'ya doğru genişletmişlerdir. Avrupa'daki karşıtlıklardan yararlanmış ve koşullara uygun olarak Fransız ve Ruslarla yaptıkları ittifakları kullanmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu 1650'den 1918'e kadar geçen süreçte düşüşe geçmiştir. Balkanlarda ve Arap olan eyaletlerde azınlıklar tarafından tehdit altına düşmüştür.

Roma İmparatorluğu'nun çökmesinden sonra Batı Avrupa, fırtınalar içindeyken "*Ortadoğu Uygarlığı*" daha parlak durumdadır. Konstantinopol'un düşmesine ve Bizans İmparatorluğu'nun 1453'te sona ermesine karşın geçiş noktası 1500 tarihi olmuştur. Hindistan'a giden gemiler Ortadoğu'yu geçmiş ve Mağripililer İspanya'dan sürülmüşlerdir. 1683'te Osmanlılar, Viyana'da ağır bir yenilgiye uğramışlardır. Bir yüzyıl sonra Napolyon Bonapart Mısır'ı fethetmeyi başarmıştır. Daha sonra, Avrupa'daki "*Endüstri Devrimi*" ile Ortadoğu ile varolan boşluk giderek daha da genişlemiştir.

⁷⁵ Cheney, "Arap bilim adamı yoktu. Müslümanlar sadece saldırgan askerlerdi. Güzel sanatlara gayrimüslimler el atmasaydı bu dönemde de uygarlıktan söz etmek olası değildir." demek istiyor. Ancak, tarihi gerçekler oldukça farklıdır. Bunların doğru olmadığını, ABD'li bir Ortadoğu uzmanı olan Bernard Lewis'in eserlerinde görmek mümkündür.

Cheney, tarihte, bir Yunan mucizesi yaşandığını. Bugünkü Ortadoğuluların zihinlerindeki aksine bir Arap mucizesi yaşanmadığını savunmaktadır. Ona göre, İslamcı propaganda, mevcut düşüşünü saklayamadığından, Batı'nın eylemleri "*Şeytan'ın intikamı*" olarak yorumlanmaktadır. Buna bağlı olarak, geçmişteki tüm acı dolu olaylar Şeytan'la ilişkiyi kuvvetlendirmek için Batı'ya yüklenmektedir. Haçlı Seferleri, günümüzdeki zihni gösterimler ve tarihi gerekçeler arasındaki bu fark için iyi bir örnek sunmaktadırlar.

Bernard Lewis'a göre, Haçlı Seferleri, Müslümanların söyleminde, Bin Ladin'in söyleminde olduğu tarza benzer önemli bir yer tutmaktadır. Hatta, Kudüs'ün 1099 yılında fethi bile bölgede bu denli fazla ilgi uyandırmamıştır. Oysa ki, Haçlılar, 200 yıldan fazla sorunsuz olarak kullanılan şehirler ve kaleler inşa etmişlerdir. Benzer şekilde, "*Selahaddin'in Zaferi*" ve Kudüs'ün 1187'de zaptedilmesi Arap liderlerince sürekli işlenen bir temadır ama aynı Selahaddin, Kudüs'ü 1229'da Alman imparatoru'na teslim etmiştir.

Endülüs Efsanesi de önemli bir bakış farklılığı içermektedir. Arap işgali hoşgörü ve barışın bir örneği olarak sunulmaktadır. Gerçekte Yahudiler ve Hristiyanlar bu işgalde çok acı çekmişlerdir. Sonuçta, Cheney'e göre, Madrid'de eylem yapan teröristler, yalnızca Irak'taki İspanyol askerine karşı öç değil aynı zamanda 500 yıl önce Endülüs'ün kaybının da intikamını almışlardır. Öyle ki Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde ana caddenin adı bile "*Endülüs*"tür.

Cheney'e göre Ortadoğu'nun son tarihi, geri kalmaların ve yanlışların tarihidir. İnsanlar ve liderleri sürekli yanlış tarafı seçmişlerdir. Bu, Ortadoğu tarihinde hüsrarla sonuçlanan tüm dönemlerde sabit bir hata olarak işlenegelmektedir. Buna göre, Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Savaşın sonunda dağılmıştır.⁷⁶ Araplar, Lawrence'in önderliğinde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşmışlardır. Bin

⁷⁶ Ancak tarihi incelediğimizde görülen gerçek şudur: Bu seçim, çok da gönüllü yapılmamıştır. İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleştikten sonraki dönemde Osmanlı'ya sırtını dönmeye başladığı ve 'Sıcak Denizlere İnme Stratejisi'ni benimsemiş olan Çarlık Rusya'sı ile anlaşma yoluna gittiği gözlenir. bkz. Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, 4.b., İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1987, s.265.

Ladin bile, "halifeliğin kaldırılması"nın acı dolu bir olay olduğuna inanmaktadır. Oysa Cheney, Bin Ladin'in, kendi şizofrenisinin içine hapsolmuş olarak, Osmanlıya başkaldıran Arap Bedevi kardeşlerinin halifeliğin kaldırılması'na olan katkılarını unuttuğunu hatırlatmaktadır.⁷⁷

İşlenegelen sabit hata İkinci Dünya Savaşı öncesinde de sürmüştür. Arap ve Müslüman hareketler Nazilerin tarafında yer almışlardır. 1928'den sonra Müslüman Kardeşler, Almanya'yı desteklemeye başlamış ve daha sonra Büyük Kudüs Müftüsü, Yahudilerin katedilmesi için fetva vermiştir. Fas'ta Kral; Almanya ve İtalya'nın destek olduğu Franko'nun ordusuna kayıt olunması için çağrı yapmıştır. Balkanlarda Müslümanlar SS silahlı güçlerine yazılmıştır. Çeçenler de İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın tarafında yer alarak Nazilere destek vermişler, bu nedenle Stalin tarafından sürgüne gönderilmişlerdir.⁷⁸ Nazilerin çöküşünden sonra, birçok Ortadoğu ülkesi bu kez de Sovyet korumasını veya bağlantısızları seçmişlerdir. Arap Milliyetçiliği bu nedenle gençler arasında, üniversitelerde, entelektüeller arasında benimsenerek Arap Sosyalizmi'ne dönüşmüştür.

Cheney'e göre, Arap Sosyalizmi, ekonomik açıdan da büyük bir hatadır. Ortadireğin büyük kesimi 1920-1950 arasında ulusal ve dinsel azınlıktan oluşmaktadır.

Bunlar arasında; Ermeniler, Yunanlılar, Hristiyan Maruniler, Kıptiler, Yahudiler ve kökeni Batı olan Araplar bulunmaktadır.

Arap Sosyalizmi, emperyalizme destek verdiği inandığı bu sınıfı yoketmiştir. Mısır'da, Suriye'de, Irak'ta, Libya'da ve Cezayir'de, asker bu eski orta sınıfın yerine geçmiştir. Panarabizm'in aradığı politik birlik de gerçekleşmemiştir.

"Büyük Ortadoğu Projesi"nin hedefinde olan 23 ülkeden çok azının tarihi bir arkaplanı vardır. Bu ülkeler de; Fas, Mısır, İsrail, Türkiye ve İran'dır. Diğer devletlerin sınırları, sömürgeci ve mandacı güçler tarafından

⁷⁷ Cheney, Bin Ladin ve Taliban'ın bir zamanlar CIA aracılığıyla ABD ile işbirliği içinde olduğundan hiç söz etmemektedir. "Bu dönem de ABD için Ladin'le işbirliği doğru bir seçim miydi?" sorusu zihinleri meşgul etmektedir.

⁷⁸ Bunları tarihi gerçek olarak göstermek için belge sunmak gereklidir. Örneğin; Çeçenlerin Nazi tarafını tutmuş olması tarihi olarak tam doğru sayılmaktadır. Ruslar, Kafkasya Halklarını sürgün ederken bunu gerekçe göstermişlerdir.

çizilmişlerdir. Bu demektir ki; devlet sınırları, tıpkı Siyah Afrika'da olduğu gibi tarihi ve demografik gerçekleri dikkate almadan çizilmiştir. Daha önce birleşme çabaları ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Mısır-Suriye birleşmesi, Mısır-Libya birleşmesi, Büyük Mağrip Projesi gibi projeler sonuçlandırılmamıştır.

Cheney'e göre, Araplar birçok savaş çıkarmış ancak hepsinde aşağılanarak kaybetmişlerdir. 1947, 1967, 1978'de İsrail'e karşı; 1991 ve 2003'te Irak'ta Koalisyon güçlerine karşı savaşmışlardır. Birbirlerine karşı da savaşmışlardır. Örneğin, İran-İrak Savaşı 8 yıl sürmüş ve bu savaşta büyük kayıplar verilmiştir. Cezayir, Mısır, İsrail ve Lübnan'da insanlar köktencilik yüzünden telef olmuşlardır. Arap Milliyetçiliği'nin başarısızlığı, modası geçmiş bir seçeneği ön plana çıkarmıştır. Bu da din olmuştur. İslam, Arap milliyetçiliğinin başarısızlığını telafi edecek küresel ve evrensel çözüm olacaktır.⁷⁹

Araplar, başarısızlıklarının sorumluluğunu da başkalarına yüklemektedirler. Bu durum şizofrenik bir hastalık gibidir. Araplar da "şizofrenik cihad" düşüncesiyle ortaya çıkmıştır ve bu Nazizm dönemindeki antisemitik anlayışa benzemektedir. Yahudi Devleti, onların bütün hatalarının aynasıdır. Sonuçta, Yahudileri kendi kötü kaderlerinin nedeni olarak sayan anlayış, Bin Ladin'le zirveye çıkan çılgın bir sürece dönüşmüştür.⁸⁰

Cheney'e göre sürekli yanlış olan başka bir psikoanalitik yön de cinsellikle ilgilidir. Batı'da cinsellik serbest bırakılmıştır. Ortadoğu'da baskı altındadır. Bu temel içgüdü'nün yaşanmaması da saldırganlığa dönüşerek bu özgürlüğü yaşayan Batı'ya yönelmiştir. Ortadoğu'da cinsellik serbest bırakıldığında sözkonusu sorunun önü alınabilecektir. Bu nasıl sağlanabilir? Batı'ya göçen Ortadoğulu kadınlar bile giderek daha fazla örtünürken ne

⁷⁹ Cheney'in açıklamasında dinin temel olgu olarak ele alındığı görülmektedir. Araplar aşağılanmakta ve rakip cephede görülmektedir. Bir çok tarihi gerçek atlanmış ve ıskalanmıştır. Bu tarz bir perspektif, 'medeniyetlerin kutuplaştırıldığı' konusundaki iddialara iyi bir kanıt oluşturmaktadır. Açıklama, felsefi yönden İslam ve Batı arasında nasıl bir derin farklılık olduğunu gösterdiği gibi Arap Dünyası'nın Batı'nın empoze ettiği sistemi kabullenmesinin zor olduğu açıktır. Üstelik, Batı paradigması kendi içinde felsefi çelişkiler içermektedir.

⁸⁰ ABD, her nasılsa, uzun yıllar bu şizofreninin farkında değildir ve "Yeşil Kuşak Teorisi"nin , otoriter ve geri yönetimleri neden desteklediği bilinmemektedir! Şöyle denmeliydi: "Çıkarlarını değiştirdi onun için desteğimi çekiyorum." Benzer nedenle, BOP da uygun zamanlama ile ortaya atılmış bir projedir ve planlanmış süreçleri izlemektedir.

yapmalıdır? Cheney'e göre; Batı'da cinsellik serbest oldukça İslam cinselliği daha da yasaklayacak ve bu da saldırganlığın daha da artmasına neden olacaktır.

Ortadoğu'nun önceki tarihi boyunca böyle bir şizofreni yaşanmamıştır. Örneğin; Osmanlı Sultanı Süleyman Fransız tüccarlara çeşitli kapitülasyonlar bağışlamıştı. Bazı Sultanlar, Avrupa'dan yeni fikir ve uygulamalar getirmişlerdi.

Cheney'e göre, küresel şizofreni Ortadoğu'da yeni bir durum sayılmalıdır. Bu durumun ortaya çıkmasının üç gerekçesi mevcuttur. Bunlar:

- Saddam Hüseyin'e verilen söz.
- Ortadoğu'da diktatörlüklerin yükselmesine Batı tarafından zamanında ses çıkarılmaması.
- Batının sözkonusu şizofreninin hızlanmasında sorumluluğu olan Suudi Arabistan devletiyle ilişkileri.

Tarihi açıdan Ortadoğu'nun bu hastalıklı duruma gelmesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından sonraki sürecin etkisi bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zayıflamaktayken, Fransız ve Amerikan devriminin yaydığı yeni fikirler Ortadoğu'da da etkinlik kazanmışlardır. Bu fikirlere yeniden işlevsellik kazandırmak gereklidir. Bunlar bilindiği üzere "*Özgürlük, Demokrasi ve Kendi Kaderini Tayin Hakkı*" olarak tanımlanmaktadır.

Dünya tarihine bakıldığında bütün Avrupa'da otoriter toplumların sona ermesiyle birlikte dinsel ve ulusal azınlıklar özgürlüklerine kavuşmak için istek duymuşlar ve bu durum Birinci Dünya Savaşı'na götürmüştür. Sonuçta, İmparatorluklar yıkılmıştır.⁸¹

Cheney, sözkonusu sürecin tamamlanmamış ve verilen sözlerin yerine getirilmemiş olduğunu anımsatmaktadır. Buna göre; kendi kaderini tayin hakkı, Başkan Wilson'u aşağıdaki fikirleri ortaya atmaya yönlendirmiştir: Öncelikle, aynı dili konuşan, kültürel alışkanlıkları aynı olan, birbirleriyle

⁸¹ Batı kendi arasında sürekli paylaşım savaşı vermiştir. Özgürlük, demokrasi ve self determinasyon arayışları, milyonlarca kişinin ölümüyle sonuçlanan savaşlar yaratmıştır. Bu durumda sözkonusu yaklaşım eksiktir. Özgürlük ve demokrasi ve kendi kaderini tayin hakkının, toplum mühendisliği için nasıl kullanıldığı bilinen bir konudur. Şimdi bu üç konsept "*Azınlıklar*" konusuyla birlikte BOP içinde yeniden gündeme getirilmektedir.

feodal ve suni sınırlarla ayrılan insanlar, İtalya ve Almanya'da olduğu gibi birlik kurabilmeliydiler. İkincisi, büyük bir imparatorluk sınırları içinde bulunan azınlıklar kendi sınırları içinde bağımsızlıklarını kazanabilmeliydiler. Üçüncüsü, diğer nüfus arasında erimiş azınlıklar korunmalı veya anavatanına katılmalıydılar.

Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu, çoklu etnik yapı üzerinde kuruluydu. Balkanlardaki azınlıklar bağımsızlıklarını, Avusturya Macaristan'dan ve Osmanlı İmparatorluğundan kazanmışlardı. Yunanistan'daki azınlık olan Türkler ve Türkiye'deki Hristiyanların durumunda olduğu gibi azınlıklar sorununa nüfus değişimi ile çözüm aranmıştı. Ancak bu ilke Ortadoğu'da temelden bozulmuş ve daha sonra uygun biçimde kullanılamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Hüseyin ve Lawrence komutasındaki güçler Osmanlıya başkaldırmışlardır. Amaçları, Mekke ve Medine'yi içeren Hicaz bölgesindeki Arap eyaletleri ile verimli hilal olarak bilinen Şam ve Bağdat'ı birleştirmektir. Müttefik güçler, ayrıca bir Kürt Devleti'nin kurulmasının vaat etmişlerdi. Ayrıca bu ilkeler doğrultusunda Yahudilere de anavatan sözü verilmişti.

Zaferle birlikte müttefikler sözlerini unutmuşlardır. "*Birleşik bir Arap Krallığı*" yerine Fransız ve İngiliz mandası altında Suriye, Lübnan ve Filistin'de iki manda yönetimi kabul edilmiştir. Sevr Antlaşması gereği kurulması gereken Kürt Devleti'nin yaratılması konusu hiçbir zaman uygulamaya konmamıştır. Yalnızca İngiliz Mandası altındaki topraklarda Yahudilere sözü verilen anavatan teslim edilmiştir.

Yahudilerin anavatan dönüşü, azınlık haklarının verilmesi ilkesinin uygulanması kapsamında yasal olmasına karşın Araplar bunu hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Bu yüzden yalnızca 27 bin kilometrekarelik yer için yüzyılın savaşı başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda bağımsızlık dalgası azınlıkların sorunlarının çözümü için yeni fırsatlar sunmuştur. Avrupa ve Hindistan'da büyük ölçüde nüfus değişimi yapılmıştır. Bunun sonuçlarından biri de Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ortaya çıkışıdır. Ortadoğu'da ise işler hep kötüye gitmiştir.

1948'de İsrail'in kuruluşu 1948'de BM tarafından tanınmıştır. Arap devletleri bu ülkeyi yoketmek için hemen saldırmışlardır. Sonuçta yenilen Araplardan saldırıya katılan 750 bin kişi yerlerinden ayrılmıştır. Öte yandan Arap ülkelerinde yaşayan 850 bin Yahudi İsrail'e göçetmiştir. Ancak Arap göçmenler gittikleri ülkelerde, şiddet ve terörizmin kaynağı olmuşlardır. Daha sonra, Hristiyan Lübnan Devleti'nin Filistinli çeteler tarafından tahrip edilmesiyle sorun daha da ağırlaşmıştır. Sonuç olarak, Suriye, büyük güçlerin desteğiyle Lübnan'ın kontrolünü üzerine almıştır.

Cheney, "Kürt Sorunu"nun da çözümsüz kaldığını öne sürmektedir. Ona göre, benzer şekilde, Irak'taki Şii azınlık, Kuzey Afrika'daki Berberiler ve Sudan'daki Hristiyanlar gibi baskı altında kalmış, bu azınlık sorunu da çözümsüz kalarak bugüne dek huzursuzluğun ve öfkenin kaynağı olmuştur.

2.1.8 Diktatörlere Hoşgörü Gösterilmesi

Cheney, Batı'nın Ortadoğu'lu diktatörlere hoşgörü gösterdiği dönem için bir özeleştiri yapmaktadır. Buna göre:

1920 ve 1950 arasında, farklı ülkeleri ılımlı monarşilerle yöneten geniş orta sınıfın çoğu o dönemde özgürlükten, modern bilim ve demokrasiden yararlanmak istemekteydi. Bu yeni dönemde, Osmanlı İmparatorluğu, Wilson İlkelerine göre halklara kendi kaderini tayin hakkının verilmesi ve demokrasinin getirilmesi vaadiyle dağıtılmıştı. Ancak Batılı ülkeler şaşkıncu bir şekilde, Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra, tek parti diktatörlüğüne dayalı yanlış rejimlerle işbirliği yapmıştır. Bunun nedeni Soğuk Savaş'tır.

Sözü edilen orta sınıf, Batı'nın diktatörlüklerle işbirliğini bir ihanet olarak görmüştür. Çünkü Batı kendi ülkelerinde hoşgörmediği diktatörlüğü Ortadoğu'da desteklemiştir. Avrupa'da eğitim almış kesim başta olmak üzere orta sınıf, bu durumu "aşağılanmak" olarak algılamıştır. Askeri ve sosyalist diktatörlükler, Batılılardan destek buldukları için milli ve dini azınlıklardan oluşan orta sınıfı çökertmişlerdir. Bugün, özelleştirme ve küreselleşmeye karşın, bu eski tüccar orta sınıftan çok az insan bulunmaktadır. Bunların yerini, yolsuzluk üzerinde dönen petrol işiyle uğraşan ve yönetime yakın

olanlar almıştır. Evsiz yurtsuz kabilelerden okuma yazma bilmeyenler, fanatikler de bunların arasındadır. Cheney, Ortadoğu'da sözkonusu orta sınıfın yokolmasının sorumluluğunu Batılılara yüklemektedir. Ona göre, orta sınıfın yok edilmesiyle önemli bir kart kaybedilmiştir.

Cheney, Ortadoğu'da demokrasinin 1920 ile 1950 yılları arasında uygulanma şansının bugünkünden çok daha fazla olduğunu öne sürmektedir. Yaşanan iki önemli ve acı dolu olay, Batılıların bu konudaki sorumluluklarını göstermektedir. Birincisi, Lübnandaki Hristiyan tüccar topluluğu, bölgede demokrasi için temel direkken Filistinli çetelerin çıkardığı olaylar nedeniyle ülke sonunda Batı tarafından terk edilmiş, Hristiyanların zorunlu olarak Suriye'nin koruması altına düşmesi sözkonusu olmuştur.

İkincisi İran'la ilgilidir. Şah ülkeyi modernleştirmiştir. 1963'te İran'da insanlar, tıpkı Paris'te olduğu gibi giyinmekte ve davranmaktadırlar. Bugün İran köktendinci bir ülke görünümündedir. Bu gerçekler bilinmesine karşın Batı, Humeyni'ye fırsat vermiştir.⁸²

Cheney'e göre sonuç bilindiği gibidir. Doğruca yedinci yüzyıla geri dönmüştür. Aslında bugün görülen radikal İslam, uzunca bir süre tarihte hiç varolmamıştır. Bir dönem görülen köktendinciler de halifeler tarafından yok edilmiştir. Bugünkü radikal İslam 1749 yılında başlamıştır. Abdel Vahab, Orta Arabistan'da yayılmış olan kabileleri topladıktan sonra İslam'ı ilk günlerindeki gibi yaşamak vaadiyle bir tarikat oluşturmuştur. Vahhabilik böylece ortaya çıkmasını müteakip tüm Arabistan'da bugünkü Suudiler arasında yayılmıştır. 19uncu yüzyılda Vahhabi kabileleri, Mezopotamyadaki (asıl Irak ve yıkılmış Kerbela) Şiilere saldırmıştır. Mısır Sultanı Vahhabileri yenilgiye uğratmıştır. 1922'ye kadar barış içinde yaşayan Vahhabilere, İngilizler tarafından Hicaz'ın içerildiği "*Birleşik Arap Krallığı*" sözü verilmiştir. Bu nedenle, 1922'de Vahhabiler, Hüseyin'in idare ettiği Hicaz'a saldırmıştır. Mekke ve Medine'yi kapsayan kutsal mekanlar işgal edilmiştir. Daha sonra İngilizlerin desteğiyle Suudi Arabistan Krallığı kurulmuştur. Böylece Vahhabiliğe büyük bir devlet eliyle yaşam ve güç verilmiştir. İkinci Dünya

⁸² Böyle bir yaklaşım eksiktir. Çünkü, çıkarların olayları yönlendirdiği bilinen bir gerçektir. Bu olaylar, üzerinde düşünülmesi gereken ve incelenmesi gereken çifte standart örnekleridir. Soğuk Savaş'ı gerekçe göstermek olsa olsa bir kaçıştır. Ayrıca bilindiği üzere Humeyni uzun süre Paris'te yaşamıştır.

Savaşı sonunda da ABD de, Suudi Devleti ile ittifak yapmıştır. Bu ittifakın güçlü olmasına doğal olarak Suudi Arabistan'ın zengin petrol rezervleri katkıda bulunmaktadır.

Cheney'e göre Vahhabilik, Ortadoğu'daki tüm toplumlara göre geri kalmışlığa uygun bir tarikattır. Çünkü, modernlikten, kapitalizmden, insan hakları ve demokrasiden nefret eder. 1978'de Humeyni'nin İran'ı ele geçirmesinden sonra Şiilerin öfkesinden korkulmasına karşın, Vahhabilik Fas'tan Batı Afrika'ya ve Endonezya'ya yayılmayı başarmıştır. Suudiler, petrolden elde ettikleri gelirleri İslami rejimleri çökertmek, yönlendirmek ve İslamcı muhalefeti desteklemek için kullanmışlardır.

Geri kalmışlığına karşın, Suudi rejimi Batı tarafından sürekli desteklenmiştir. Suudi Arabistan bir süre dünya petrol fiyatlarını belirlemiştir. Batı'nın desteğiyle Afganistan'da savaşan özgürlük savaşçılarına yardım etmiştir.

Birçok radikal İslamcı gurubun örneğin Hizbullah gibi Şii organizasyonların Vahhabilikle ilişkisi olmamasına karşın, Cheney, terörizmin tıpkı Humeynicilikten aldığı gibi Vahhabilikten güç aldığını öne sürmektedir. ABD, bugün Suudi Arabistan'a o zaman verdiği desteğin bedelini ödemektedir.

Ayrıca, "*cihadın*" ortaya çıkmasının ardında da şizofreni bulunmaktadır. Sözkonusu şizofreninin ortaya çıkmasında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve özgürlüğün küreselleşmesi neden olmuştur. Çünkü, Ortadoğu'daki birçok yönetici, artık insanlar üzerindeki baskıyı sürdürmeyeceğini görmüştür. Bu yöneticiler "*şizofreni*" ile savaşmak yerine, onu eğitim ve medya yoluyla yaygınlaştırmayı tercih etmektedirler. Dahası gizlice El Kaide şebekesine destek vermektedirler. Saddam dönemindeki Irak ve Suriye köktendinci bu yöneticilerce kabul edilmemiştir.

Cihadçı yaklaşım, din ve tarihin karışımı ile oluşmuş durumdadır. Otoriter rejimler, diktatörlüklerini sürdürmek için demokrasi ile savaşmak durumundadırlar. Çünkü, onlar için bu durum bir ölüm kalım sorunudur.

Bu demektir ki "*terörizmle savaş*" bu kötü hükümetlerin devrilmesi anlamına da gelmektedir. "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin öncelikli hedeflerinden biri bu olmalıdır.

2.1.9 Amerika Birleşik Devletleri'nin Demokrasi İçin Öngördüğü Yol ve Büyük Ortadoğu'nun Yeni Şekli

ABD, "Büyük Ortadoğu" olarak tanımlanan bölgede birçok ülkenin demokrasiye gereksinim duyduğunu savunmaktadır. Bunlardan biri de Pakistan'dır. Cheney, Pakistan'ın da ABD tarafından yeterince demokratik görülmediğini öne sürmektedir. Bununla birlikte Pakistan, ABD için aynı zamanda iyi bir müttefiktir. Buradaki çelişki, BOP kapsamında demokrasi uygulaması ile giderilecektir. Ancak, Ortadoğu'daki durum gözönüne alındığında demokrasinin basitçe uygulanması bölgenin sorunlarını çözecek gibi görünmemektedir. Cheney demokrasiye giden yolda; iyi ve kötü devletlerin ayrılmasını, Ortadoğu'yu yeniden şekillendirmek konusunda verilen sözün tutulmasını, bu maksatla kendi kendini yönetme ilkesinin yeniden gözönüne alınmasını, eğitimin geliştirilmesini ve bir kısım özgürlükçü önlemlerin yürürlüğe koyulmasını, "yapılması gerekenler" olarak sıralamaktadır.

Cheney, Almanya ve Japonya'da demokrasiye geçmeden uygulanan Nazilerin izlerini temizleme sürecini ve alınan liberal önlemleri örnek göstermektedir. Buna göre, terörizmle savaş klasik bir yöntem değildir. Terörizm, ona destek veren devletlerin yenilmesiyle veya bir barış antlaşmasının imzalanmasıyla sona ermemektedir. Yapılacak ilk iş dostu düşmanı ayırtetmektedir.

Afganistan'da Taliban ve Irak'ta Saddam'ın döneminde olduğu gibi bazı yöneticiler, Batı'yı düşman olarak görmektedirler. Bu görüşteki yönetimler, şimdiki Suriye, İran ve Arafat dönemindeki sözde Filistin yönetimidir. Söz konusu rejimlerin askeri yöntemlerle (*Suriye*) veya devrimle (*İran*) ortadan kaldırılması gerekmektedir. Cheney bu maksatla, Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi öncelikle demokrasiye hazırlık için geçici hükümetler oluşturmayı önermektedir. Cheney'e göre, bazı yöneticiler Batı'yı düşman olarak görmektedirler. Ancak, Batı'nın gücünün farkındadırlar. Bunlar iki yüzlüdürler. Açıkta, "Cihadizm" ile savaştıklarını söylerler. Ancak perde arkasından onu desteklerler. Şüphesiz ki bu rejimler de devrilmelidirler. Bu rejimler; Sudan, Moritanya, Suudi Arabistan ve Libya'dır.

Bazı yöneticiler de, gelişmenin özgürlük ve demokratik yönetim demek olduğunu bilmektedirler. Bunlar, Batı'ya katılmak için arzuludurlar. Ancak, ülkelerindeki İslamcı muhalefet tarafından tehdit edilmektedirler. Bu kategorideki ülkeler arasında; Fas, Tunus, Mısır, Ürdün, küçük Körfez Ülkeleri ve Pakistan bulunmaktadır.

Bazı ülkelerde İsrail ve Türkiye gibi halihazırda demokratik ülkelerdir. Bunlar ABD'nin ortaklarıdır.

Cheney'e göre, ilk kategorideki ülkelere, askeri yöntemlerle veya diplomatik antlaşmalara dayanarak, ikinci kategorideki ülkelere de demokratik süreçler içinde yardımcı olunmalıdır. Bu ayırıma göre, Batılı devletlerin ve iyi durumda görülen ikinci kategorideki ülkelerin bir araya gelerek savaş ilkelerini içeren genel bir deklarasyon yapmaları gerekmektedir. Bu deklarasyon, yeniden şekillendirmeyi ve küresel demokratik süreci kolaylaştırmak için yapılmalıdır. Ayrıca ilk iş Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Sevr Antlaşması'ndan bu yana bölgeyi zehirleyen bütün azınlık sorunlarını çözmek olmalıdır.

Kötü kategoride olan ülkeler, nüfuslarına göre köktendinciliği ve anarşiyi tıpkı Suudi Arabistan'da ve Libya'da olduğu gibi güçlendirmek için kullandıkları petrol kaynaklarıyla çok büyük topraklarda yerleşmiş olan ülkelerdir.

Araplar, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"ne göre bir krallık kurabileceklerdir. Cheney'e göre, bu krallık, "*Haşimi Krallığı*" olacaktır. Sözkonusu krallık, Birinci Dünya Savaşı'nın büyük güçlerince birbirlerinden suni olarak sınırlarla ayrılmış olan bütün ülkeleri içerecek olan bir krallık olacaktır. Ayrıca, Suudi Arabistan ve onun sınırları içinde yer alan kutsal topraklarla Suriye, Irak'ın bir kısmını ve Ürdün'ü içerecektir. Bu krallığın, Haşimiler tarafından yönetilen Sünni, homojen bir devlet olması ve azınlıkların sorunlarını çözme yeteneği taşınması gerektiği düşünülmektedir.⁸³

Buna ek olarak; Irak Kürdistan'ıyla bir Kürt Devleti yaratılacak, bu devletin sınırları Suriye ve İran'ın içine uzanacaktır. İsrail, olması gereken sınırlarına genişleyecektir. Arap göçmenler (*Filistinliler*), yeni Arap Krallığı

⁸³ Çok ilginç. Demokrasi sözü veriliyor. Ancak Krallık kurulması planlanıyor. Araplar için neden parlamenter demokrasi yerine bir Krallık yönetimi seçildiği anlaşılammaktadır.

sınırları içine yerleşecektir. İsrail'in sınırları içinde uzun süredir yerleşik olan bir kısım Araplar İsrail'de kalabilecekler ve Arap Krallığı'nın vatandaşları olabileceklerdir.

Halihazırda mevcut olan Filistin için devlet bulunması ve iki devlet önerisi Cheney tarafından bir sorun kaynağı olarak görülmektedir. Çünkü, tarihsel olarak hiçbir zaman bir Filistin Devleti varolmamıştır. Bundan başka, Arafat döneminde Filistin otoritesi bütünüyle çürümüştür.

İsrail sınırında yeni Hristiyan bir Lübnan Devleti inşa edilecektir. Suriye ve Irak'tan gelecek 600 bin civarında Hristiyan bu devlette iskan edilecektir. Bunun karşılığı olarak, Lübnan'daki Araplar, başta Filistinliler olmak üzere, Arap Krallığı'na yerleştirilecekler. Dördüncüsü, Halep ve Lattakie'nin dahil edilmesiyle Türkiye, Lübnan sınırına kadar sınırlarını genişletmekle ödüllendirilecektir. Bu resim, içerisinde sömürge döneminde üretilmiş olan; Irak, Suriye ve Suudi Arabistan'ın resimden çıkarılması üzerine kurulmuştur. Öte yandan; Akdeniz'de; Türkiye, Lübnan ve İsrail'i birleştiren hat üzerinden bir güvenlik alanı kurulmaktadır.

Suudi Arabistan, köktendincilik üzerinde yükselmiş bir ülke olarak bütünüyle ortadan kaldırılacak, ana sınırı ve kutsal yerler Mekke ve Medine, Haşimiler tarafından yönetilen yeni "*Büyük Krallık*" sınırları içerisine alınacaktır.⁸⁴ Şimdiki Suudi Arabistan'ın bir parçası olarak, Kuveyt'e yakın bölgede yaşayan Şii azınlık, yeni bir Şii Devleti oluşturmak için Irak'taki Şii azınlık ile birleştirilecektir.

Ortadoğu'da önemli aktör olan Mısır da, olumlu bir ülke olarak görülmektedir. Ancak bu ülke mevcut nüfus artışı ile tehdit altında, verimli toprakları az olan bir ülkedir. Yiyeceğinin yarısını ithal etmektedir. Tatlı su için de Sudan'a bağımlıdır. Sonuç olarak, ekonomik durum kötü olup sürekli dış yardım akışına gereksinim duymaktadır. Mısır'da İslamcılık kalabalık şehirlerde giderek yayılmaktadır. Bu nedenle, Mısır'a yardım edilmeli, Güney'e ve Batı'ya uzanması sağlanmalıdır.

Geçmişte Mısır, Sudan üzerinde güç sahibiydi. Bağımsızlıkla birlikte, Sudan azınlık olan, siyah nüfusu öldüren ve köleleştiren Arap nüfus

⁸⁴ Haşimilerin Krallık için seçilmesinin amacından detaylı olarak söz edilmemektedir

tarafından yönetilen büyük topraklara sahip bir ülke olmuştur. Cheney'e göre, ABD, Kuzey Sudan'ın Mısır topraklarına katılmasını düşünmektedir. Öte yandan, Hristiyanların yaşadığı Güney Sudan'ın tam bağımsız bir devlet olması sağlanacaktır.

Aynı durum, Libya için de geçerlidir. Libya sömürge döneminde üretilen bir ülkedir. Libya, Kaddafi'nin yönetiminde bir terörist ve haydut devlet olmuştur. Büyük toprakları olan bu ülkenin, iki parçaya ayrılarak Mısır ve Tunus'a katılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü Tunus, petrol bulunmayan ve küçük bir alana sıkışmış olan bir ülkedir.

Moritanya, İspanyol Sahrası ve Fas tarihsel olarak bütün bir alandır. Sömürge döneminde bölünmüştür. Fas, olumlu görülen ülkeler arasındadır.

Sudan gibi, Moritanya da kötü yönetilen ülkeler arasındadır. Bu ülke köleleştirme ve Batı Afrika'da İslamcı propaganda yapan bir ülkedir. Moritanya'nın, Fas Krallığı'na katılması düşünülmektedir. Bu arada, Cezayir'e ait olan Marksist İspanyol Sahrası'nın da Fas sınırları içine alınması düşünülmektedir.

Cezayir, Fransız sömürgesi olmadan önce ulus değildir. Osmanlı Dönemi'nde, bağımsız korsanlarıyla tanınan bu ülke, bağımsızlıkla birlikte, Sahra'nın önemli bir bölümü ve petrol kaynaklarına sahip olmuştur. Bu mirasa karşın, Cezayir'in acıklı bir öyküsü vardır. Cezayir, hiçbir zaman olumlu bir ülke olamamıştır. Şiddetli bir savaştan sonra, Arap yöneticiler, bütün Avrupalıları sürmüştür. Afrika'da doğan ve orada yaşayan bir milyondan fazla insana ülkeyi bir el çantasıyla terk etmesi için 24 saat verilmiştir. Fransızlarla işbirliği yapan 75000 kişi işkenceyle öldürülmüştür. Bağımsızlık sonrası, Arap yöneticiler, tarafsız görünmelerine karşın, açıkça Batı'ya karşı olmuşlar ve aşırı milliyetçiliği körüklemişlerdir.

Cezayir'in sosyalist ekonomisi tamamıyla çökmüştür. Fas ile arasında sorunlar bulunan sözkonusu ülke petrol kaynaklarını iyi kullanamamaktadır. Halen, insanlar yoksulluk ve işsizlik içinde sıkıntı çekerken hala büyük meblağlı bir silah alımı için görüşmeler yapılmaktadır. Bu kötü yönetim nedeniyle radikal İslamcı muhalefet yönetime savaş açmıştır. Yapılan iç savaşta, ölü sayısı şu ana kadar 100 bini bulmuştur. Birçok insan Fransa'ya kaçmıştır.

Üçüncü gerekçe de, Arapların bölgeyi işgalinden önce bölgenin yerli halkı olan Berberilerin günümüzde bağımsızlık statüsü beklemesidir. Berberiler için bağımsız bir anavatan kurulacaktır. Yeni Cezayir, ülkedeki demokratik organizasyonlar tarafından yönetilecektir.

Ortadoğu'nun kötü geçmişinin izlerini bugünden yarına silmek mümkün görülmemektedir. Bölgede demokrasi ve barışa giden yol uzun bir yoldur.

İran'da mollaların gücünün halk tarafından yakın bir zamanda ortadan kaldırılacağına inanılmaktadır. ABD, bu maksatla İran halkına yardım etmek istemektedir. İran'ın Şah'ın çöküşünden önce uygar bir alan olması yolunda halk hareketi için gerekli beklentiyi filizlendirmektedir.

ABD'ye göre Afganistan, özgür olduğundan bu yana demokrasiye giden yolda önemli gelişme yaşamıştır. Evrensel standartlara uygun, insan haklarını ve eşitliği gözönüne alan bir anayasa kabul edilmiştir. Yapılan serbest seçimler de önemli bir başarı görülmüştür. Bununla birlikte, Sovyet işgali sırasında, 1979 ile 1988 arasında ve 1988 ile 1996 arasındaki iç savaş sırasında Afganistan çok büyük ölçüde yıkım görmüştür. İnsanlar çok fakir olup çocukların okula gitme olanağı yoktur. Halk, tıbbi olanaklardan yoksun koşullarda yaşam sürmektedir.

Afganistan'ın yeniden inşası için 10 yıl boyunca yıllık 5 milyar dolara gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca, uyuşturucu üretiminin de hızını kesmediği görülmektedir. Uyuşturucu, başta Rusya ve Batı Avrupa'da gençliğin sağlığını tehdit etmektedir.

Pakistan, demokrasinin geliştirilmesi gereksinimine karşın ABD tarafından olumlu bir devlet olarak görülmektedir. Camp David'de, Devlet Başkanı Müşerref ile G.W.Bush çok yapıcı bir görüşme yapmışlardır. Bu görüşmenin etkisi, Pakistan'ın kırsal alanda El Kaide ile yaptığı savaşta görülmüştür. 10 Ekim 2002'deki seçim sonrası General Müşerref, 5 yıl daha başkan seçilmiştir. Pakistan'da başkanın olağanüstü yetkileri vardır. Meclisi dağıtabilir ve başbakanı azledebilir. Başkan, Pakistan'ın güçlü ordusunun da başkanıdır.

Sonuçta, Pakistan'da politik çevre eskisinden daha iyidir. Yolsuzluk kontrol altındadır. Bununla birlikte üç adet sorun vardır:

İlk olarak, Pakistan ve Hindistan arasındaki zayıf ilişkiler barışa tehdit oluşturmaktadır. Binlerce yıl her iki ülkenin halkları bir arada aynı kültür ve toplumla yaşamalarına karşın, "Keşmir Sorunu"nu çözmeden Hindistan ile iyi ilişkiler oluşturmak olanaksız görünmektedir. İkinci olarak, yanlış eğitim sistemi nedeniyle aşağı kesimde yaygınlaşan köktendinci dalgadır.

Pakistan'ın bütçesi, 2002-2003 için 12 milyar dolar iken savunma bütçesi 2.5 milyar dolardır. Ve eğitime yalnızca 26 milyon dolar ayrılmaktadır. Eğitimin bütçedeki payı %0.3 dür.

Pakistanlıların %70'inin okuma yazması yoktur. Köktendinci akım, bu durumdan yararlanmaktadır. İlk kilometre taşı köktendinciliğin kaldırıcı olan İslamcı okulları kaldırmak ve halkın eğitim düzeyini büyük ölçüde yükseltmek olmalıdır.

Üçüncüsü, nüfus çok fakir durumdadır. BM Gelişme Raporu'na göre: Pakistan, 140 milyon insanın yalnızca 20 milyonu yoksulluk çizelgesinin dışındadır. Diğer 120 milyon insan yoksul veya yoksulluk sınırındadır. 40 milyon insan da açlıktan ölecek kadar yoksul durumdadır. Yoksulluk nedeniyle; intihar, hırsızlık, soygun ve İslamcı hezeyan yükselmektedir. Birçok insanın yaşamak için çaresiz olduğu bilinmektedir.

Ancak bu ülkeye demokrasi getirmek zor olsa da olanaksız görülmemektedir. ABD, bunun için, fanatizmin tehdidi altında bulunan Batı taraftarı asker ve iş kesiminden oluşan yüksek sınıfa güvenmektedir.⁸⁵

"Büyük Ortadoğu Bölgesi" yeniden şekillendirilmektedir. Cheney'e göre; önerilen değişimler Sevr Antlaşması'nda olduğundan daha önemli değildir. Bunun için haritaya bakmak yeterlidir.⁸⁶

Suudi Arabistan, Libya, Kuzey Sudan ve Moritanya halkına referandum yapılmalı ve halkın hangi kimliğe sahip olmayı istediği sorulmalıdır. Cheney'e göre; bu referandumların, büyük merkezileşmiş eyaletler yerine bazı federalist statülere yol açması beklenmektedir. Ayrıca

⁸⁵ Pakistan devletinin nükleer savunması vardır. Sözkonusu eksikliklerin incelenmesi, ABD'nin köktendincilikle mücadeleye çıkması olumlu görülebilir. Ne var ki projenin bölgeye nasıl refah getireceği belli değildir.

⁸⁶ Özellikle Sevr Antlaşması'nın bu şekilde gündeme getirilmesi ilginç görülmektedir. Cheney, konuşmasında harita da göstermiştir. bkz. Drawing 6 (Source: Free World Academy),

www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm, 27 Nisan 2005.

nüfus değişimini gözönüne alarak, bu değişimlerin uluslararası hukuk çerçevesinde ihtilafları yönetmek için normal bir yol olduğu değerlendirilmelidir. Örneğin, Türk ve Yunan hükümetleri 1923'te Lozan'da Grek dinine mensup Yunanlılarla, Yunanistan'da yaşayan Türklerin değişimini sağlamıştır. Bu değişim, dine dayalıydı. Doğum veya oturma ile elde edilen vatandaşlıkta değildi. Gelecekte de bu anlamda nüfus değişimleri Ortadoğu'da uygulama alanı bulabilecektir.

Diğer bir çözüm de eğitime önem vermek olacaktır. Eğitimdeki ilerleme demokrasinin kuvvetlenmesi anlamına gelecektir. Diktatörlerin izleyicileri en çok okuma yazma bilmeyenler arasından çıkmaktadır. Bunlar karanlığı ve köktendinciliği besleyenlerdir. Artık, İslam dünyasında diktatörlüğünün sonunun gelmesi güzel bir şeydir. Cheney'e göre, İslam ülkelerinde medya ve eğitim kanallarının çoğu sürekli sahte propaganda üretmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'da, öğrencilere Yahudilerin tıpkı maymunlara ve domuzlara benzediği öğretilmektedir. Köktendinciler, sahte öykülerini Avrupa Kıtası'nda bile kabul ettirmeyi başarmışlardır. Ortadoğu'da küresel anlamda kabul edilen bir eğitim sistemi uygulanmalıdır.

Ancak istenen eğitimin gerçekleştirilmesi, demokrasiyi geliştirme yolunda demokrasi için demokratlara duyulan gereksinimle karşılanacaktır. Bu maksatla öncelikle, diktatörlüklerin ve haydut devletlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Ortadoğu'da sorun yalnız başına İslam değildir. Ortadoğu'ya özgü yanlış, din ile tarihin karışımıdır. Bu anlamda Türkiye gerçek bir demokratik örnek olarak gösterilmektedir. Ancak Cheney, Türkiye'deki durumun da İslamcı kesimin etkisiyle değişebileceği uyarısını yapmaktadır.

Avrupa'da yaşayan Ortadoğu kökenliler giderek daha çok radikal İslam'ın etkisi altına girmektedir. Cheney, bu durumu demokrasiye inancın azaldığı şeklinde yorumlamaktadır.

"*Büyük Ortadoğu Projesi*", Ortadoğu'da demokrasi uygulanmasını hedeflemekle birlikte, uygulamanın İslamcı iktidarları yönetime getirmesi konusunda önemli bir endişe bulunmaktadır. Diktatörler, iktidardan indirildiğinde yapılacak demokratik seçimler sonucunda iktidara İslamcı liderler gelebilir. Bu yüzden demokratikleştirme süreci büyük riskler de

getirebileceğinden Batılı güçler tarafından dikkatle hazırlanması gerektiği ileri sürülmektedir. İslamcılık demokratikleşmenin katılımcısı, şeriatla hukukun kaynağı olamaz. Demokrasi oyunun evrensel kuralıdır. Öte yandan, aynı oyunu oynayan insanların, değerlerinden gelen etkiler ve esinlenmelerin etkisi altında kalmaları da yadırganmamalıdır. Cheney'e göre, bunlar; İslam, Hristiyan, Yahudi değerleri olabilir. Bununla birlikte, oyunun kuralı gereği dinlerden uzakta kalınmalıdır.

Ortadoğu'da özgürleştirilen ülkelerde, orta sınıfın (tüccarlar, ticari oda vb.), askerler, onların fikir babaları ve bunların hizmetkarlarının yerini alması düşünülmektedir. Buna göre; sözde dernekler, öğrenciler, kadınlar, ticari birlikler yasaklanmalıdır. Liberal reformlarla sözkonusu orta sınıfın güçlenmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca, uygulanacak liberal reformların etkin demokrasiden önce gelmesi gerektiği savunulmaktadır. İnsan ve kadın haklarının, politik ajandada en önde yer alması, her yerde eşitlik ve kadın haklarının ivedi devreye sokulması, poligaminin kaldırılması planlanmaktadır. Cheney, bütün bu reform düşüncelerini Atatürk'ün yaptığı reformlar ile özdeşleştirmektedir. Ona göre Atatürk'ün yaptığı reformlar bütün bölgeye yayılmalıdır.

Bölgedeki ülkelere daha önce ABD'nin yaptığı yardımın artık kesilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bundan böyle bölgenin yeniden şekillendirilmesi amacıyla, her bir ülkenin gelişmesi ve yoksulluğu yoketmesi için yeterli paraya sahip olması planlanmaktadır. Avrupa'nın önerdiği ekonomik yardım yerine, bölgede mevcut petrolün bölgeye yeterli iç kaynak sağlayacağı düşünülmektedir.

Cheney, ekonomik yardımın yeni ülkelerin güney bölgelerindeki büyük açık alanı geliştirmek için kullanılması gerektiğini öne sürmektedir. Her şeye karşın projenin başarılmasının zamana gereksinim duyduğunu vurgulamaktadır. Fas'ta uygulanan liberal reformlara karşın Madrid'deki terör olayında 200 İspanyolun ölümüne yol açanların Faslılar olduğunu belirten Cheney, buna karşılık birçok Faslı öğrencinin, Yahudi ve Amerikalıların, Madrid'deki olayın sorumlusu olduklarını söylemelerinin ilginç olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu durumda küresel şizofreni bugünden yarına sona ermeyecektir!

2.2 HEDEF ORTADOĞU'YU ÖZGÜRLEŞTİRMEK

Cheney'in açıklaması, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin demokrasi boyutuna ağırlık vermektedir. Bununla birlikte, uzun bir süreci kapsayacağı anlaşılan dönüştürme paketinin içinde demokrasinin en önemli temeli olan "*ekonomik kalkınma*" ile ilgili konuların üzerinde yeterince durulmamıştır.

Bush yönetimi, resmi söylem gereği terörizmi kaynağında yoketmek amacıyla yola çıkmıştır. "*ABD önderliğindeki terörizme karşı savaşta, demokrasi inşa etmek merkezi rol oynayacak*" şeklinde açıklama yapılmıştır. "*Büyük Ortadoğu Bölgesi*"nde terörizmin kaynağı olarak görülen radikal İslamcılar hedef alınmaktadır. Ancak izlenecek yöntem konusunda Avrupalılarla görüş farklılıkları bulunmaktadır. Washington Post'a konuşan bir yetkilinin;⁸⁷

"Helsinki'nin Avrupa'yı bir araya getirdiğine ve SSCB'nin yıkılışında önemli rol oynadığına ilişkin bir inanış vardır. Aynı şekilde Büyük Ortadoğu Projesi'nin de İslamcı aşırılığın ortadan kalkmasına yardımcı olacağı beklentisi bulunmaktadır" şeklindeki açıklaması ABD'nin projeden beklentisini yansıtmaktadır.

Ortadoğu'da demokrasiyi geliştirmenin terörizmle savaşın kazanılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. 3 Kasım 2003'te Powell, Ortadoğu'da özgürlüğün geliştirilmesi için kaçınılmaz olan sekiz konu bulunduğunu, Amerikan politikasının, insan onurunu ilgilendiren bu ilkeler üzerinde ısrarcı olacağını söylemiştir.⁸⁸ Sözkonusu sekiz ilke şunlardır:

"Hukuk, devletin gücünün sınırlandırılması, düşüncenin özgürce açıklanması, inanç özgürlüğü, adaletin eşit dağıtımı, kadınlara saygı, dinsel ve etnik hoşgörü, özel mülkiyete saygı."

⁸⁷ D. Lindley Young, *The Modern Tribune*, The Winds of War: Democratizing the Middle East; Drawing the Line in the Sand, 28 Mart 2004.

⁸⁸ Woodward, a.g.e., s.83.

Bu ilkelerin yaşama geçirilmesi öte yandan artık ABD'nin diktatörlerle ilişkisini bitirdiği ve otoriter rejimlerin sonunun geldiği şeklinde yorumlanmıştır. ABD'nin yeni yönelimini içeren sözkonusu görüşü yansıtan Powell, New York Faculty of City College'ta yaptığı bir konuşmada, diktatörlerin ve despotların orduları dışarıda tutmak için yüksek duvarlar inşa edebileceğini ancak rüzgarların içeriye esmesini engelleyebilecek kadar yüksek yapamayacaklarını söylemiştir.

ABD, ilk hedef olarak Saddam'ı seçmiştir. ABD'ye göre, Ortadoğu'nun en önemli diktatörü Saddam'ın savaşıarak süratle iktidardan uzaklaştırılması gerekmektedir. Bunun için de uluslararası mutabakatın oluşmasını en fazla isteyenlerden biri o zaman ki Dışişleri Bakanı Powell'dı. Op Plan 1003⁸⁹ gündeme geldiğinde endişelerini Bush'a iletti. Cheney ve Rumsfeld gibi şahinler ise özgürleştirme operasyonunun bir an önce başlaması taraftarıydılar. Zamanla Başkan Bush'ta hemen müdahale isteyen "önleyici vuruş (*preemptive strike*)" doktrinini benimsemiştir.⁹⁰ Irak Savaşı başladıktan hemen sonra, Bush'un yaptığı açıklamada, ABD'nin yanında olanlar ve Irak'ın karşısında olanlar akıllı olmamakla suçlanmıştır. Bu, ABD'nin karşısında olanlara bir gözdağı gibidir. Bush, yönetimi ile aynı görüşte olmayanlar "haydut devletler (*rogue states*)" kategorisine düşebilecektir.

G.W.Bush yönetimi, "Büyük Ortadoğu Projesi"ni resmen 2004 yazında gündeme getirmiştir. G-8, NATO and AB doruklarında projeye destek aramıştır. 1975 yılında, aralarında SSCB ve ABD'nin de bulunduğu ve 35 ülke tarafından imzalanan "Helsinki Sened" gibi "Büyük Ortadoğu Projesi"nin de demokrasinin geliştirilmesini ve iyi yönetişimi önerdiği anlatılmıştır. Buna göre; sözkonusu proje, eğitim ve bilginin bölgede kalkındırılmasını, ekonomik

⁸⁹ Op Plan 1003, Irak için oluşturulan askeri hareket planının numarasıdır.

⁹⁰ Young, a.g.m., s.4.

fırsatların yaratılmasını hedeflemektedir. “Proje, Büyük Ortadoğu’ya özgürlük getirecektir.”

Buna karşın, her destek arayışında, özellikle AB tarafından, ABD’nin Filistin-İsrail meselesini çözmeksizin bölgede “dönüşüm” yapmasının zor ve hatta olanaksız olacağına ilişkin inanç dile getirilmiştir. Bu görüşe göre, İsrail’in hoşnut olacağı bir Filistin Barışı bu anlamda bölgenin özgür ve demokratikleşmesi yönünde ABD’ye hareket alanı yaratacaktır.

11 Eylül sonrası ABD’ye verilen uluslararası destek, ortak düşman görülen terörizme karşı tüm dünyanın üzerinde birleşmesine yol açmıştı. Ancak Bush, bu ortamı tüketmiştir. Bu durumun, ABD’nin yanında yer alan müttefikleri uzaklaştırdığına inanan Young’a göre,⁹¹ Ortadoğu’yu askeri yöntemle demokratikleştirmek ve İsrail’i tek taraflı olarak desteklemek yüzünden, Amerika Birleşik Devletleri’nin kendisi, dünya barışı için en büyük tehdit olmuş durumdadır. Young’a göre, Bush “Savaş Başkanı” ve Silah Endüstrisi ve Dünya Bankacılığı için de uygun adamdır. “Büyük Ortadoğu Projesi”nin pratik uygulaması olarak “savaş” gündeme gelmiştir. Ancak savaşın gerekçesi olarak gösterilen kitle imha silahları Irak karış karış aranmış ama bulunamamış, buna karşın işgal gerçekleşmiştir.

Bölgede özellikle İran’dan kaynaklanan KİS tehdidinin sürdüğüne yönelik kuvvetli bir inanç bulunmaktadır. Körfez’deki askeri dengeleri ve Kitle imha silahlarını inceleyerek rapor düzenleyen Profesör Anthony H. Cordesman yönetimindeki “CSIS Ortadoğu Programı” konuya Amerikalılar açısından nesnel bir bakış getirmekte ve proje konusunda ABD’ye yöneltilen eleştirileri yanıtlamaktadır.

Bir uluslararası stratejik çalışmalar merkezi olan CSIS, Ortadoğu Programı’nda hazırlanan bu raporlarda; ABD’nin “güç projeksiyon yeteneği (Power Projection Capability)” ile İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt gibi ülkeler incelenmekte; Bahreyn, Umman, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi

⁹¹ D. Lindley Young, “Two years of decline: Steady Leadership the Wrong Way”, *The Modern Tribune*, 3 Nisan 2004.

Körfez ülkelerinin kapsamlı analizleriyle, askeri gücü ve güvenlik açısından durumları ortaya koyulmaktadır.⁹² Bunlar arasında, “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin hedefinde olan İran ve Suudi Arabistan ile ilgili raporlara özel bir önem verildiği görülmektedir. Çalışmalarının, “*analizin yerine ideoloji konmaksızın*” yapıldığını söyleyen Prof. Cordesman’a göre ABD’nin stratejik amaçlarıyla Arap Dünyası’nda ve özellikle de Güney Körfez ülkelerinin bakışı arasındaki farklılık giderek artmaktadır.⁹³ Bunun da nedeni yalnızca Irak sorunu olarak görülmemelidir. Aslında ABD, bölgesel dengeler açısından hata yapmıştır. Özellikle Hafız Esad ve Arafat’a karşı gereken yapılamamıştır. Irak’la da gereğince ilgilenememiştir. Saddam kendi insanların acı çektiği konusunda manipülasyon yaparken yiyecek için petrol programına gereken özen gösterilememiş ve edilgen kalınmıştır.

CSIS gibi stratejik kuruluşların da vurguladığı üzere G.W. Bush öncesi dönemde ABD’nin dış politikası etkin görülmemektedir. Cordesman, Irak’ın, GSMH’nin üçte birini silahlanmaya ayırarak bir silah makinesi durumuna gelirken bunu çok az kişinin fark ettiğini, “*Silahlanmanın Kontrolü ve Bölgesel Denge (Arms Control and Regional Stability (ACRS))*” sürecinin boşa bırakıldığını öne sürmektedir. Ayrıca, İran tehlikesi büyürken de hata yapıldığına inanmaktadır. İran’ın özel sektörü ile Amerikan firmaları arasında gereken ticari ilişkilerin kurulamamasının ve İran Hükümeti’nin ılımlılaştırılmasının başarılmasının sorun yarattığını söylemektedir. Cordesman’a göre; Körfez’de politika yapımcılarının ve entelektüellerin bölgede her türlü soruna bulduğu tek bir çözüm vardır. “*Suçlamaları ihraç etmek ve hiçbirşey yapmamak.*” Oysa, Körfezdeki askeri güç komplo teorilerinde görüldüğü üzere küresel petrol fiyatlarını belirlemek üzere kullanılmamaktadır. Makyavelist bir bakış açısından bakıldığında, OPEC

⁹² “*CSIS Ortadoğu Programı*”, ekonomik, demografik, sosyal, enerji ve askeri trendler açısından raporlar yayınlamaktadır. CSIS bu raporlarda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika için ekonomik, demografik, sosyal, enerji ve askeri açıdan analitik model ortaya çıkarmaktadır. Miktar ve trend analizi yaparak belirlenen model, istatistik içeren tablolar ve haritalar ile ortaya konmaktadır. CSIS, hazırladığı raporlarda, resmi kaynaklardan olduğu gibi Dünya Bankası, Uluslararası Enerji Ajansı gibi uluslararası kaynaklardan da yararlanmıştır. bkz. *the Gulf and Greater Middle East Force Trends and Strategy*, www.csis.org/mideast/online.html , 6 Şubat 2005.

⁹³ Anthony H. Cordesman, Director, CSIS Middle East, Dynamic Net Assessment Project, “*US Policy, the Southern Gulf States, and the Changing Strategic Balance in the Gulf*”, *Speech to the Middle East Petroleum and Gas Conference*, Dubai, 16 Mart 1998.

kotaları yanlış yönetmedikçe ve kartel oluşturmadıkça bunu yapmaya gereksinim duyulmamaktadır.

Petropolitik boyutundan incelendiğinde, "Büyük Ortadoğu Projesi"nin resmi söyleminde yer alan bu yaklaşım, ABD'nin bu savaşı petrol için yapmadığını öne süren görüşleri desteklemektedir. Cordesman, ayrıca, ABD'nin serbest pazarı desteklediğini ve serbest pazarda oluşan fiyatları ödemeyi gerçek bir dünya görüşü gördüğünü ileri sürmektedir. Amaç, dengeli ve büyüyen bir küresel ekonomiye hizmet vermektir. Başka bir amaç bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, Cordesman'ın bölgedeki enerjinin kontrolü ve petropolitik konusundaki yaklaşımı ikna edici değildir. Çünkü; ABD'nin, neden bu kadar maliyete katlanarak askeri gücünü bölgede tuttuğu, yalnızca Amerikan değerlerinin ve anlayışının yaşama geçmesini sağlamak için bunun mümkün olamayacağı konusunda herhangi bir sorgulama yapılmamaktadır.

ABD'ye yöneltilen diğer eleştirilerden biri de silah satışından kar elde etme konusudur. Cordesman'a göre, Körfez'deki ülkelerin Amerikan silahlarıyla silahlanması, altyapısının teçhiz edilmesinin ABD'nin çıkarına olduğu bir gerçektir. Ancak amaç yalnızca silah satmak için değildir. Çünkü satışlardan elde edilen kar oranı sanıldığı gibi değildir. 1998 rakamlarına göre ABD, 8 trilyon dolara ulaşan bir GSMH'ya sahiptir ve 600 milyar doların üzerinde ihracatı bulunmaktadır. Yıllık silah ihracatı yalnızca 16 milyar dolardır. 1993-1995 yılları arasında bölge ülkelerine yalnızca 2,4 milyar dolarlık silah satışı yapılmıştır..

Bahreyn ve Umman'a yapılan askeri yardım dışarıda tutulursa, bu toplam, yıllık ortalama 5 milyar dolar Katar'a, 2,2 milyar dolar Suudi Arabistan'a ve 150 milyon dolar olarak Birleşik Arap Emirlikleri'ne ulaşmaktadır. Cordesman'a göre, ABD'nin Körfez'de asker tutma niyeti de bulunmamaktadır. Ancak ABD'nin bir emercensi durumunda müdahale etme yeteneği ve güç projeksiyon yeteneği bulunması gerekmektedir.

Körfez'de %2'lik bir güç bulduran ABD, İran'ın Silahlı kuvvetlerindeki 500 binin üzerindeki aktif ve 300 binlik yedek kuvvetini yeterli güçle karşılamak gerektiğini düşünmektedir. Cordesman, bu çalışmaların sanıldığından daha maliyetli olduğuna örnek vermektedir. Buna göre,

1991'den bu yana ABD, bölgedeki askeri güçlerinin masraflarını karşılamak için Japonya ve Almanya'ya oranla daha az ödeme yapmalarına karşın Körfez ülkelerine katlanmaktadır. Kuveyt ve Suudi Arabistan gelen paralardan ise herhangi bir karın olmadığı öne sürülmektedir. 1997 yılında Suudiler yalnızca 200-300 milyon dolar civarında bir masraf yaparken, "Uçusa Yasak Bölge"nin idamesi için aylık 67 milyon dolarlık masraf yapıldığını söyleyen Cordesman'a göre, yalnızca Körfez'de Ocak ve Şubat 1998'de masraf 230 milyon dolar olmuştur. Bu nedenle ABD askeri gücü Körfez'de "kiralık asker" olarak değil "ortak" olarak bulunmaktadır.

Diğer bir komplo teorisi de ABD'nin askeri gücünün sürmesi için Körfez'e gereksinim duyulduğu konusundadır.

Cordesman'a göre; ABD, Körfez Savaşı'ndan bu yana askeri gücünde %35'lik indirim gitmiştir. ABD'nin güç projeksiyon yeteneği olan yalnızca tek bir müttefiki bulunmaktadır. O da Büyük Britanya'dır. Bu nedenle ABD, güçlü ve birleşik bir Körfez istemektedir.

ABD'nin bölgedeki varlığını en aza indirmekte karşılaştığı sorun giderek büyümekte olan tehdit değil, İran-İrak Savaşı'nın başlangıcından, özellikle de Birinci Körfez Savaşı'nın başlangıcından bu yana bölgede gözlediği gelişme eksikliğidir.

Körfez ülkelerinin liderleri, gerçekten askeri etkinliklerini politik liderliğin tasarruflarının önüne almaları durumunda başarılı olacaklardır. Bu arada, Suudi Arabistan ve Umman dışında da diğer Körfez ülkelerinin kuvvet yapısında ve silah alımlarında bireysel de olsa başarılar bulunmaktadır. Körfez ülkelerinin silah alımlarında, gecikme, israf gibi yanlışlıklar olduğunu belirtmektedir.

O günler için belki de en ilginç uyarı Cordesman'ın "terörizme karşı önlem" konusunda yaptığı uyarıdır. Cordesman, Körfez ülkelerinde, terörizme karşı önlemler gözönüne alındığında; ülke içi güvenlik eğitimleri, organizasyon ve teçhizat konusunda çok ciddi eksiklikler bulunduğu gibi, içerideki rekabetin şiddetli biçimde işbirliğini ve bütünleşik çabaları sınırlandırdığı tespitini yapmaktadır.

İran, Körfez'in güneyi için gerçek bir tehdittir. Silah ithalatına aşırı derecede bağımlı olan İran, 1987 ile 1990 yılları arasında 10 milyar dolarlık

silah alımı için kontrat yapmıştır. Bu miktar 1991-1994 arasında 4,5 milyar dolardır. İran, Rusya Federasyonu'ndan 200 milyon, Çin'den 300 milyon, çoğu Doğu Avrupa olmak üzere Avrupa ülkelerinden 100 milyon, çoğu Kuzey Kore olmak üzere diğer ülkelerden 600 milyon dolarlık silah siparişi etmiştir. Bu ülkelerin çoğu, ABD'nin ilan ettiği "*haydut devlet*" kategorisinde görülmektedir.

2004'ten itibaren ikinci yarısından itibaren İran'ın dönüşümü için askeri saldırı seçeneği sık gündeme gelmektedir. İran'da "*Kitle İmha Silahı*" bulunduğu ve bunun Ortadoğu'ya tehdit olduğu gerekçesi öne sürülerek İran'a angaje olma sürecinde izlenen psikolojik savaşın şiddeti giderek yoğunlaştırılmaktadır. İsrail yetkilileri de İran'a bir müdahaleden söz eder olmuşlardır. İran'ın nükleer çalışmalarını durdurması istenmektedir.⁹⁴

ABD'nin yeni Ortadoğu yöneliminin "*medeniyetler çatışması*" olarak ortaya atılan teorinin uzantısında olduğuna inananlar da bulunmaktadır. Steven Simon, ABD'nin Ortadoğu ilgisinin "*medeniyetler çatışmasının*" uzantısında gerçekleştiğini öne sürmektedir. Simon'a göre, teoride Medeniyetler çatışması yoktur. Medeniyetler arası ilişkiler iç içe geçmiştir. Çünkü alışsız medeniyet yoktur.⁹⁵ Buna karşın, Asya ve Transatlantik medeniyetler arası farklılıklar çoktur. İslam Dünyası ile de büyük farklılıklar vardır. İslam Dünyası'nın içinde bile aynı mezhepten olan ancak farklı ülkelerde yaşayan Müslümanlar arasında farklar bulunmaktadır. Örneğin, Endonezyalılar Suudilerden çok farklıdır. Endonezyalı ve Malezyalı politik partiler genellikle ılımlıdır. Suudilerin yönetimi aşırı dinci ve serttir. Kadınlar, Katar ve Türkiye'de, Yemen'de olduğundan çok daha fazla haklara sahiptir.

Simon, Müslümanların dünyasında Saddam'ın devrilmesinin, Irak'a demokrasi getirmek veya stratejik denge sağlamak için yapılmadığına, tersine bunun Müslümanların ezilmesi ve sömürülmesi için olduğuna

⁹⁴ İran'ın KİS yeteneği konusunda ABD'nin internet sitelerine açık kaynak yaptığı belgeler incelendiğinde ayrıntılı bilgi sahibi olunabilmektedir. İran'ın KİS için bkz. "Is 2004 the Year of the Greater Middle East?", www.csis.org/burke/mees, 4 Şubat 2005.

⁹⁵ Steven Simon, "Unavoidable Clash of Islam and the West?", www.randcorporation.org, 4 Şubat 2005.

inanıldığı ileri sürmektedir. Müslümanlara göre olanlar, Hintlilerin Keşmir'de, Rusların Çeçenistan'da, İsrail'in Filistin'de yaptıklarıyla ilişkilidir.

Makovski, projede Türkiye'nin durumunu masaya yatırmaktadır. ABD, Türkiye'nin, AB'ne katılan, NATO'daki yerini sağlamlaştırmış, demokratik ve ılımlı Müslüman bir ülke olmasını umut etmektedir. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin Soğuk Savaş sırasındaki duruşu saygınlık uyandırmıştır.⁹⁶

Makovski, ABD'nin Türkiye'den beklentisini dile getirmiştir. Terörle savaşta, İslamcı aşırılığa karşı Washington, Türkiye'nin önceden olduğu gibi teröre karşı savaşta da sıkı bir ortak olmasını istemekte ve *"Demokrasinin Büyük Ortadoğu'da yayılmasını sağlamak"* amacına destek beklenmektedir. ABD, Büyük Ortadoğu'ya özgürlük getirmeyi ve bölgeyi demokratikleştirmeyi hedef aldığını ileri sürmektedir.

Irak işgalinin ikinci yılında Başkan Bush, yaptığı açıklamada Irak Saldırısı'nı savunmuştur. *"Bizim topraklarımızda özgürlüğün sürmesi öteki ülkelerdeki özgürlüklere bağlıdır. Bu yüzden, iki yıl önce Irak'ı özgürleştirme operasyonunu başlattık"* diyen Başkan Bush: *"ABD'ye yönelik tehditlere, gerçekleşmeden karşı koymalıyız"*⁹⁷ şeklindeki açıklamasıyla ABD'nin yeni doktrinini dile getirmiştir. *"Önleyici Saldırı"* veya bir başka deyişle *"Önleyici Vuruş"* ABD'ye göre, Irak Harekatının evrensel hedefleri de aynı çizgide olmuştur:

- Irak'ı özgürleştirmek,
- Kitle imha silahlarını bulup yok etmek.

⁹⁶ David Makovsky, A Multifaceted Unilateralism, www.washingtoninstitute.org/templateC06.php?CID=762, Newsday, October 21, 2004. www.pass-prague.cz/soubory/PASS%20Conference%20Conclusions.pdf, World Affairs correspondent, BBC News website.

⁹⁷ "İşgalin 2.Yılında", Cumhuriyet, 21 Mart 2005, s.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ AMERİKAN YÜZYILINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN KÜRESEL GÜVENLİK VİZYONU VE BÜYÜK ORTADOĞU STRATEJİSİ

Bu bölümde, küresel liderliğin doğal sonucu olan ve ABD'nin kuruluşundan itibaren varolan üstünlük psikolojisi ile sözkonusu psikolojinin etkisinde benimsediği güvenlik felsefesi incelenmektedir. Yeni Amerikan yüzyılı için stratejik yaklaşım, 21inci yüzyılın başında ulusal savunma konsepti ile belirlenen strateji ve konseptlerde "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin yeri ele alınmaktadır.

3.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ÜSTÜNLÜK TEZİ

ABD'li sosyal bilimci Joseph Nye, "*Amerikan Gücünün Paradoksu*" adlı yapıtında, ABD hakkında Roma'dan bugüne, diğer ulusları bu derece geride bırakan bir başka güç daha olmadığını öne sürmektedir.⁹⁸ Robert Kagan ve William Kristol'e göre de, Roma İmparatorluğu ve Eski Çin'den bu yana hiçbir devlet uluslararası sistemi böylesine egemenliği altına almamıştır. Ortada hiçbir küresel rakip bulunmadığı gibi ufukta da gözükmemektedir.⁹⁹

Zbigniew Brezinski, ABD ordularının ülke dışındaki asker kapasitesini Roma ordularınıki ile karşılaştırırken, ABD için Roma İmparatorluğu'nu referans almaktadır.¹⁰⁰ Tarihçi Paul Kennedy de bugünkü Amerikan gücünü; Pax Britannica, Napolyon Fransa'sı, II. Felipe İspanyası veya Roma İmparatorluğu ile karşılaştırmanın bile yanlış olduğunu söylemektedir.¹⁰¹

⁹⁸ Joseph Nye, *The Paradox of American Power*, New York: Oxford University Press, 2002, s.1.

⁹⁹ Robert Kagan ve William Kristol, "The Present Danger", *The National Interest*, Washington: Issue: 5, Spring 2000, s.57.

¹⁰⁰ Zbigniew Brezinski, *The Grand Chessboard*, New York: Harper Collins Publishers, 1997, ss.10-11.

¹⁰¹ Paul Kennedy, "The Greatest Superpower Ever", *New Perspectives Quarterly*, Washington: Winter 2002.

Bugün, ABD'nin rakipsizliğinin temel dayanağı askeri gücüdür. Bununla birlikte, küresel üstünlüğün idamesi için askeri yapının tek başına yeterli olup olmayacağı tartışmalıdır. Öte yandan mevcut ekonomisiyle 20nci yüzyılda dünya ekonomisinin temelini halen ABD ekonomisi olduğunu, ABD'nin ekonomik gücünü küreselleşme ile garantiye aldığını ileri sürenler de bulunmaktadır.

ABD'nin küresel politikasında, "*Pax Americana*"yı oluşturmak için yoğun mal mübadelesinin gerekliliği ve uluslararası serbest ticaretin savaşları önleyeceği inancı bulunmaktadır. Bunu küreselleşme ile yaşama geçiren ABD, önce kıtasal bir imparatorluk yaratmış ve zamanla küresel ölçekli bir imparatorluğa dönüşmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri'nin gücü, tarihsel bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. Tarihte, farklı medeniyetler, farklı altyapılar üzerine bina ettikleri anlayış ve araçlarla, yaşama ilişkin yorumlarını egemen anlayış durumuna getirmek ve dünyaya kendi bakış açılarını benimsetebilmek amacıyla her zaman rekabet içinde olmuşlardır. Bugün bu gerçeğin ışığında ABD de kendi anlayışının küresel olarak geçerli olmasını düşünmektedir.

ABD'nin küresel egemenlik arayışında, 21inci yüzyılda hegemon güç olma isteğini araştıran John Mearsheimer'e göre, sistem içerisindeki tüm diğer devletler üzerinde egemenlik kurabilen devletin bu durumunun sistemin diğer birimlerince de kabul edilebilir olması beklenmektedir. Oysa, "*imparatorluk*" sistemde "*ötek*" olarak tanımlananlara karşın kurulmuştur.¹⁰²

Bütün hegemon güçler, tek taraflı da olsalar da en azından kendi kamuoylarını ikna edebilmek için "*meşruiyet*" üretmek durumundadırlar. Günümüzde ABD de, "*meşruiyet*" yaratmak amacıyla "*demokrasi ve özgürlük*" söylemini kullanmaktadır. Yönetimde bulunan muhafazakar neoconların yönelimleri de "*Tek taraflılık (Unilateralism)*" görüşünden yola çıkarak üretilmiş olan yeni hegemonik düşünceye uygundur. Bununla birlikte, ABD'nin şimdiki anlayışını gözönüne alarak Amerikan Demokrasisi'ne kökten olumsuz yaklaşmak da haksızlık olacaktır. Çünkü, ABD'ye yön veren güçleri

¹⁰² John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton and Company, 2001, s.40.

anlamak çabası karmaşık bir süreçtir. Sisteme etki eden çok değişik vektörler bulunmaktadır.

ABD'nin demokrasi tarihinde iki farklı görüş ağırlıklı olarak yer almıştır. Birincisi, ABD'nin kendi ülkesinde kendi değerlerine uygun olarak kusursuz bir demokrasi yarattığı takdirde bunun insanlığın geri kalanı için doğal olarak bir rehber olacağı görüşüdür. İkincisi de, ABD'nin değerlerini bütün dünyaya yayma yükümlülüğü taşıdığı şeklindeki görüştür.

Bu iki yaklaşımın temelinde, Kissinger'in dile getirdiği ABD'nin dünyadaki en iyi yönetim sistemine sahip olduğu görüşü yatmaktadır.¹⁰³ Kissinger'e göre; insanlığın geri kalan bölümü ancak geleneksel demokrasiyi terk edip, ABD'nin uluslararası hukuk ve demokrasiye olan anlayışını kabul ederse, barış ve refaha ulaşabilecektir. Gerçekten de; Wilson, Roosevelt, Reagan, George Bush ve oğul G.W.Bush gibi başkanlar, ülkelerini bu inancı temel alan politikalarla idare etmişlerdir. Onlara göre, dünya ülkelerinin Amerikan ahlak sistemini benimsemesi kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Amerikan gücünün, uluslararası sistemi de kullanarak, kendi değerlerinin tüm ülkeler tarafından benimsenmesini hedeflediği öne sürülmektedir.¹⁰⁴ Ancak, Kissinger'in de söylediği gibi ne kadar güçlü olursa olsun hiçbir ülke bütün seçeneklerini dünyanın geri kalanına tam olarak kabul ettirme kapasitesine sahip değildir.¹⁰⁵

Clinton, BM Genel Kurulu'nda 27 Eylül 1993'te yaptığı konuşmada, ABD'nin uluslararası sorunlar karşısında, mümkün olduğunda diğer ülkelerle birlikte, fakat gerekli olduğunda da tek başına hareket edebileceğini söylemiştir. O dönemde müttefikleriyle ortak hareket etmek ABD'nin çıkarlarına uygundur.

ABD'nin özellikle tek kutuplu dünyaya geçişle birlikte giderek "tek taraflılığı (*unilateralism*)" ön plana aldığı ve bunu 11 Eylül sonrası İkinci Körfez Savaşı'nda yaşama geçirdiği görülmüştür. Tek taraflı yaklaşım,

¹⁰³ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002, s.10.

¹⁰⁴ Kissinger, **a.g.e.**, s.781.

¹⁰⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih**, Cilt-2, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1998, s.32.

beklendiği üzere başta AB'nin başat ülkeleri olmak üzere, Çin, Rusya gibi büyük güçlerden tepki görmüştür.

Doğanay¹⁰⁶ tarihsel boyutta Roma ve Osmanlı İmparatorluğu gibi hegemon yapılar gözönüne alındığında dünyayı bu düzeyde etkileyen ve yönetme üstünlüğüne ulaşmış olan başka bir hegemon güç görülmediğini ileri sürmektedir. İleri teknoloji, iletişim ve küçülen dünya, bu hegemon güce bireylerin yaşamlarına eskisinden fazla müdahale olanağını bağışlamıştır. ABD'nin, 1993'ten beri 60 kez, dünya nüfusunun % 40'ından fazlasını barındıran 35 ülkeye ilan ettiği tek yanlı ekonomik yaptırımlar bunun bir yansımasıdır.¹⁰⁷

Doğanay'a göre ABD, artık müttefikleriyle olan ilişkilerinde bile tek yanlı davranmaktadır. Daha çok emir vermek ve daha az görüş almak üzere, kendi fikirlerini dayatan ve muhaliflerini kullanabildiği tüm araçlarla köşeye sıkıştıran ABD, başka ülkelerde cezai soruşturmaya tabi olan vatandaş, diplomat ve askerleri için ulusal yasal koruma talep ederken, diğer devletlerin bu haklarından vazgeçmelerini istemektedir.

ABD, güç ve üstünlüğünden 21inci yüzyılda da yararlanacak politikalar üretme yolundadır. ABD'nin yeni tarzı, özellikle 11 Eylül sonrası, dünyadaki muhaliflerinin sayısını arttırmıştır. Genel olarak, ABD'nin 21inci yüzyılın Roma İmparatorluğu olduğu konusunda genel bir kanı vardır. ABD'nin, sıradan bir hegemonik güçten tüm yeryüzünde otoritesi tam olarak kabul edilmiş bir imparatorluğa dönüştüğünü söylemek ise şimdilik olanaksızdır. Üstelik ABD'nin, ulusal gücü iniştedir. "*Büyük Ortadoğu Projesi*"ne, böylesi bir konjonktürde yaşam verilmek istenmektedir.

3.2 YENİ DÜNYA DÜZENİNİN ARACI OLARAK KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK STRATEJİSİ

3.2.1 Küreselleşme Tartışması

Küreselleşmenin tanımı, getiri ve götürüleri üzerinde henüz tam bir anlaşma sağlanamamış olup tartışmalar sürmektedir.

¹⁰⁶ Şenol Doğanay, "Çatışmanın Arka Planı", **2023 Dergisi**, Ekim 2001, s.62.

¹⁰⁷ Doğanay, a.g.m., s.75.

T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi'nde yer alan "*Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*"nın yaptığı tanıma göre; küreselleşme (globalization), küresel bağlantılar, yurtseverlik, ulusalcılık ya da bireysellikten çok "*değer*" unsuruna dayanmaktadır.¹⁰⁸ Bu fikre destek veren görüşe göre: Ekonomik, siyasal ve toplumsal sistemler çatışma halinde olmalarına karşın farklı küresel topluluklar, her zamankinden daha fazla karşılıklı bağımlılığı yaşamaktadırlar. Çünkü, tüketicilerin gereksinimleri ve seçenekleri de küreselleşmiştir. Michel Chossudovsky ise küreselleşmenin, aslında "*yoksulluğun küreselleşmesi olduğunu*" söylemektedir.¹⁰⁹ IMF ve Dünya Bankası reformlarının içyüzünü ortaya koymayı amaçladığını ifade eden Chossudovsky, yapısal uyum programlarının dört milyardan fazla insanın geçimini doğrudan etkilediğini ve piyasa güçlerinin manipülasyonları aracılığıyla gerçekleştirilen bir tür ekonomik soykırıma yol açtığını öne sürmektedir. Chossudovsky, "*zorla çalıştırma*" ve "*kölecilik*" gibi çeşitli dönemlerdeki soykırımlarla karşılaştırıldığında, küreselleşmenin toplumsal etkilerinin çok daha yıkıcı olduğunu ileri sürmektedir."

Kongar'a göre, Küreselleşme, "*Tarım ve Endüstri Devrimi*"nden sonra ortaya çıkan üçüncü büyük devrim, iletişim-bilişim devriminin görüntülerinden biridir.¹¹⁰ Küreselleşmenin birinci ayağı siyasal, ikinci ayağı ekonomik ve üçüncü ayağı da kültürel'dir. Küreselleşmenin siyasal ayağı çok kısaca, ABD'nin siyasal liderliği ve dünya jandarmalığıdır.¹¹¹

¹⁰⁸ Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, www.mfa.gov.tr, 15 Mayıs 2004.

¹⁰⁹ Michel Cossudovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi-IMF ve Dünya Bankası reformlarının İç Yüzü**, çev. Neşenur Domaniç, 1.b., İstanbul: Çivi Yazıları, 1999, s.42.

¹¹⁰ Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, 2001, s.18.

¹¹¹ Kongar, **a.g.e**,s.23.

Kanımcı küreselleşme; askeri, kültürel, mali, ekonomik, hukuksal, siyasal ve sosyal yönlerden, özetle tüm açılardan, “dünyaya egemen olma mücadelesinin”, bir başka deyimle “tam hakimiyet sağlama” çabasının adıdır. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda etmenin etkisi olmuştur. Bu etmenleri, ana başlıklarıyla üç grupta toplamak olanaklıdır. Bunlardan birincisini teknolojik, ikincisini ideolojik, üçüncüsünü ise ekonomik etmenler oluşturmaktadır.

Prof. Bozkurt’a göre;¹¹² aslında toplumsal süreçleri yalnızca teknolojiye indirmek aşırı basitleştirme olmaktadır. Ancak teknolojik determinizme yönelik eleştirileri saklı tutarak, küreselleşme üzerinde teknolojinin etkisini inkar etmek de mümkün değildir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte, bu etki günümüzde çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değildir; ancak olmazsa olmaz koşuldur. Günümüzde olağanüstü bir hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan enformasyon teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Nitekim 1945 yılından beri, okyanus ötesi nakliye bedelleri yüzde 50; hava taşımacılığı maliyetleri yüzde 80 ve transatlantik telefon bedelleri de yüzde 99 oranında gerilemiştir.

Doğu Bloğunun yıkılması sonrasında, liberal piyasa ekonomisine yönelik güven duygusu artmıştır. Nitekim kısa bir sürede tüm maliyetine karşın, eski planlı/devletçi ekonomiler, piyasa mekanizması süreci içinde, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin olanaklarından yararlanma çabası içine girmişlerdir. Bir diğer deyişle duvarların yıkılmasının ardından, küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi aşılmıştır.

Bugün, çok uluslu firmalar, üretimi bütün yerküreye yaymış olup, finans piyasalarında büyük miktarlarda para, sürekli bir ülkeden başka ülkeye

¹¹² Veysel Bozkurt, “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, www.stradigma.com/turkce/subat2003, 13 Aralık 2004.

akmaktadır. Yeryüzü, ekonomik yönden bütünleşme yolundadır. Örneğin, Tayland'da başlayan bir kriz, bütün Asya'yı ve bağlantılı olarak Türkiye dahil tüm dünyayı etkilemektedir. Rusya'daki bir ekonomik kriz nedeniyle, Türkiye'den bu ülkeye ihracat yapan bir çok firma sıkıntıya girebilmektedir. Ülkeler, kendi politikaları kadar başka ülkelerin ekonomik ve siyasal politikalarını izlemek zorunda kalmaktadırlar.

Batı, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu sistemde yeni bir düzen oluşturma arayışı içindedir. Bu arayışı, hem uluslararası sermaye hem de kurduğu değerler sisteminden yararlanarak "*küreselleşme*" ile yönlendirmek istemektedir. Bu bağlamda, "*insan hakları*" söylemi de küreselleşmenin taşıyıcı unsurları arasında olmuştur. İki dünya savaşı yaşayan milletler 20nci yüzyıl başında etnik azınlıkların korunması amacıyla; Birleşmiş Milletler Şartı, Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi hukuki açılımları benimsemiş, gelişen süreçte "*İnsan Hakları Hukuku*" uluslararası hukukun "*karşılıklılık*" ilkesine bağlı kalınmaksızın yeni bir hukuk ve küreselleşmenin hukuki dinamiği olarak ortaya sürülmüştür. Özellikle son 20 yılda gelişimi büyük ivme kazanan insan hakları alanında, "*karşılıklılık*" ilkesinin dışlanması ile birlikte, bu alanda "*egemenliği durduracak olan güç*" olarak tanımlanan bireyin temel hakları ön plana çıkmıştır.¹¹³

Küreselleşme, etkisi altına aldığı coğrafyaları dönüşüme yönlendirerek, olumlu ve olumsuz sayılabilecek sonuçlar doğurmuştur. En önemli sonuçlarından biri de, "*kaos*" ve "*istikrarsızlık*" olmuştur. Küreselleşme süreci devam eden bir süreç olup hala tartışılan bir olgudur. Bu konuda birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır.

Küreselleşmeye olumlu bakan görüşe göre; küreselleşme, çağdaşlaşmaktır. Küreselleşme değişim ve gelişme demek olup desteklenmelidir. Şimdilik yalnızca gelişmiş ülkelere yaramaktadır. Oysa ileride herkese yararlı olacaktır. Demokrasi ve insan haklarını, az gelişmiş

¹¹³ Mahmut Göçer, **Uluslararası Hukuk ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması**, 1.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002, s.4.

ülkelere taşımakta ve sağladığı iletişim olanaklarıyla hak ihlallerinden herkesi anında haberdar etmektedir. Bu nedenle, küreselleşme, tüm çatışmaları önleyebilecektir.

- Olumsuz bakan görüşe göre ise, emperyalizmin 21inci yüzyıl başındaki adı "*küreselleşme*"dir. 19ncu yüzyılda olduğu gibi fakir ülkeler daha da fakirleştirilerek "yeni sömürgeciliğin" başlamasının aracı olmuştur. Ayrıca, dünyada gelir dağılımı şimdiden bozulmuştur.

- Küreselleşmenin getirdiği insan hakları, pratikte yaşananlardan dolayı aldatmacadan ibaret görünmektedir. Dolayısıyla, kapitalizm zaman içinde gelişerek ve genişleyerek yeni bir ad altında "*küreselleşme*" ile sahneye sürülmüştür.

- Batı, insan haklarını diğer ülkelerin içişlerine karışma amacıyla kullanmaya başlamıştır. Küreselleşme döneminde dünyadaki çatışmaların, insan hakları ihlallerinin azalmamış olması ve bilakis daha da artması bunu kanıtlayan bir gerçektir.

"*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin, resmi söyleminde "*Ortadoğu'ya insan hakları ve demokrasi getirme*" hedefi bulunmaktadır. "*Büyük Ortadoğu Projesi*" ile ABD'nin hegemonyası için bir stratejik araç olarak gördüğü küreselleşme arasında ABD'nin resmi açıklamalarında görülen sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü küreselleşme bu açıdan bakıldığında dünya egemenliği arayışı açısından geniş olanaklar getirmektedir.

Küreselleşmenin siyasi yönü ikilem yüklüdür. Küreselleşme, siyasal boyutuyla, "*küresel paradoks*" olarak tanımlanabilecek bir sürece yol açmıştır. Bir taraftan, devletlerin birlik oluşturarak ve küresel rekabette söz sahibi olmak için bir araya gelmesi, diğer yandan da buna koşut olarak çoklu etnik yapıları olanların parçalanması sözkonusu olmaktadır.

AB gibi uluslararası yapılanmalar yaratılırken bir yandan da bu yapılar içinde yerelleşme eğilimleri artmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve hukuki açılardan küresel sistemle bütünleşmek için, ulusal egemenliğin uluslararası kurum ve kuruluşlarla paylaşılmasının koşul olduğu bu süreçte, tüm dünya hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadır.

Küreselleşmeyle ortaya çıkan yerelleşme talepleri nedeniyle, yerel

otoritelere yetki devri öngörülerek, ulus devlet yukarıdan aşağı olduğu gibi, alttan yukarıya doğru da bir aşınmaya uğratılmakta, yerel kültürlerin ulusal kültüre seçenek olarak diriltilmesi ve etnik ayrışmanın derinleştirilerek farklılaşmanın sağlanmasına çalışılmakta; kültürel saldırıyla da devlet, millet, aile ve ulusal kültür, değerler sisteminden bağımsızlaştırılmaktadır. Ulus-devlet oluşturma konusundaki öncülüğünü sürdürmüş bulunan Batı, tersine bir kırılma ile “ulus devletler” dönemini sona erdirmektedir. Bu siyasal süreç devam etmektedir.

Küreselleşmecilere göre, piyasalar, devletten daha güçlü hale gelmiştir. Bu sürece hazırlıksız yakalanan ve ekonomik olarak ulusal altyapısı sağlam olmayan devletler doğal olarak sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Uluslararası şirketlerin dünya pazarlarına egemen olmasıyla, ulus devletler içinde güçlenen yerel tepkiler içinde etnik ayrımcılık ve köktendincilik küreselleşmeden yararlanmaktadır. Din ve mezhep ayrılıklarına da vurgu yapılırken tüm bu olayların ortak paydası ülkelerin içindeki sosyal adaletsizlikler, yoksulluk ve eğitimsizliktir. Bu durum, özellikle Ortadoğu’da küreselleşen terörizmin de ana kaynağını oluşturmaktadır.

Su, petrol, yeraltı zenginlikleri ve yeni hammaddelere dayanan yeni endüstriyi kurmak için küresel alanda pazar genişletmek için yapılan rekabetin kızışması, derinleşmesi ve bunun da ortaya istikrarsızlık ve kaos çıkarması sözkonusu olmuştur. Sözkonusu kaos, yeniden kutuplaşma ve çatışma eğilimi barındırmaktadır

“Küreselleşme ve kaos oluşumu” yakın ilişkisi olan kavramlardır. Bir başka deyişle, kaosa yol açan bir küreselleşme yaşanmaktadır.

Dünyayı bir pazar gibi yönetmek projesinin sözkonusu kaosla ilintili olduğunu söyleyen bilim adamlarından Samir Amin, “Bretton Woods” kurumları olan IMF ve Dünya Bankası’nın yalnızca kriz yönetimini gerçekleştiren kurumlar olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda, zorla kabul

ettirilmeye çalışılan yeniden yapılanma programları ile amaç yalnızca yapısal uyumdur.¹¹⁴

Küreselleşme kapsamında incelenmesi gereken konulardan biri de dünya nüfus hareketleridir. 2025 yılında 9-10 milyarı aşacağı düşünülen dünyada, bir tarafta zenginlik, refah diğer tarafta nüfus patlaması ve fakirlik göze çarpmaktadır. Özellikle Afrika ve Asya gibi nüfus artışının hızlı yaşandığı kıtalarda gelecekte bu artışın doğuracağı sorunlar ile tüm dünyanın savaşması gerekecektir. Gelişmiş zengin ülkelerdeki bir kısım halk da, sermaye göçü ve paranın bir merkeze toplanması nedeniyle tüm dünya halkları gibi giderek fakirleşme ve köleşme yolundadır. Bütün bu nedenlerle, nüfus hareketleri de gelecekte küresel güvenlik sorunlarına yol açacak potansiyel taşımaktadır.

Bu arada, ozon tabakası delinmiş, iklimler değişmiş, denizler kirlenmiş, kutuplarda buzullar erimeye başlamıştır. Artık dünyanın herhangi bir yerinde oluşan bir çevre sorununa hiçbir ülke ilgisiz kalamamaktadır. Çevrenin bozulmasının, yakın zamanda dünyayı çevre felaketleriyle ve uzantısında güvenlik sorunlarıyla baş başa bırakması olasıdır.

Metin Aydoğan, "*Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye*", adlı yapıtında, ülkelerin bölünmesi ya da gevşek yönetim eğilimlerinin yaygınlaştırılmasının, şirket çıkarlarının gereği olarak açıkça savunulduğunu, son 10 yılda yaşanan parçalanmalarla 25 yeni ülkenin ortaya çıktığını ve birçok ülkenin ayrılıkçı hareketlerle tanıştığını belirtmektedir.¹¹⁵ John Naisbitt gibi gelecekbilimciler ise küçülmenin erdemlerini tartışmaktadır. Naisbitt:¹¹⁶ "*Telekomünikasyon sayesinde büyük şirketlerin özerk ve küçük ünitelere bölünerek daha iyi çalışabileceklerini görüyoruz. Aynı durum ülkeler için de geçerlidir. Tek bir dünya haline gelmemizle birlikte, parçalar küçüldükçe daha iyi işliyorlar. Yapay olarak bir araya getirilmiş olan ülkelerin ulusal ve kabilesel*

¹¹⁴ Samir Amin, *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, 1.b., İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s.9.

¹¹⁵ Metin Aydoğan, *Yeni Dünya Kemalizm ve Türkiye 20.Yüzyılın Sorgulanması*, 12.b., İzmir: Umay Yayınları, Birinci Cilt, Temmuz 2004, s.104.

¹¹⁶ John Naisbitt, *Global Paradoks*, 1.b., İstanbul: Sabah Yayınları, 1994, s.24.

varlıklara bölünmesi çok yararlı. Eğer dünyayı tek parçalı bir dünya haline getireceksek parçalar küçük olmalı” görüşünü savunmaktadır.

Metin Aydoğan’a göre,¹¹⁷ küreselleşen dünyada, aşırı tüketim eğilimi ulus devletleri krizler, istikrarsızlıklar ve sosyal bunalımlara sürükleyebilecektir. Bugün birçok gelişmiş ülkenin ulusal gelirlerine yaklaşan ya da bunu aşan miktarda borcu vardır. Dünyanın en borçlu ülkesi olan ABD, özellikle Japonya’dan yoğun borç almıştır. Ancak gittikçe artan ulusal borç yükünü taşımanın ve devlet işlerini yürütecek nakit parayı toplamanın bedeli vardır. ABD için, büyük boyutlu askeri harcamaları karşılamak, devlet memurlarının ücretlerini ödemek ve artık Pentagon’un bütçesiyle boy ölçüşür hale gelen yıllık borç faizlerini ödeyebilmek, yeni borç almayı zorunluluk haline getirmektedir. Küresel sorunların artarak zengin ülkeleri de içine alması ekonomik ve politik gerilimlerin artmasına neden olmaktadır.

Özetle; dünyanın tüm önemli bölgelerindeki toplumsal hareketler, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve kalıcı bir dünya barışının sağlanması ortak hedef ve kararlılığı ekseninde bir araya getiren büyük bir atılıma gereksinim duyulmaktadır.¹¹⁸ Gelişmiş ülkelerde küreselleşme neticesinde görülen kimlik ve kültür bozulmasıyla birlikte nüfusun azalması ve sosyal dokunun göçlerle zarar görmesi, ırkçılığın yeniden ortaya çıkması gibi tehlike işaretleri kaosa gidişin diğer önemli belirtileridir.¹¹⁹ Bu nedenle, başta ABD olmak üzere, bir süre sonra gelişmişlik düzeyinden özveride bulunmak zorunda kalındığı takdirde, özveride bulunan eden ülkede iç karışıklıkların ve

¹¹⁷ Aydoğan, a.g.e, s.81.

¹¹⁸ Aydoğan, a.g.e, s.98.

¹¹⁹ Cossudovsky, a.g.e, s.31.

anarşinin ortaya çıkması sözkonusu olabilecektir.

Bugün, bütün tartışmalara karşın özellikle Asya, Transkafkasya Bölgesi ve Ortadoğu'da küreselleşmenin hedeflerine tam olarak varıldığı söylenememektedir.¹²⁰ Küreselleşmenin yakın gelecekte gerek nüfus artışının ve gerekse çevre sorunlarının baskısı altında güvenlik sorunlarıyla da karşı karşıya olan dünya için ne ölçüde çözüm üreteceği şimdilik tartışmalıdır.

3.2.2 Yeni Dünya Düzeninin Aracı Olarak Küreselleşme

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, ABD Başkanı George Bush, küreselleşmenin "*Yeni Dünya Düzeni*"nin en önemli aracı olacağını açıklamıştır. Bu kapsamda, Wilson'un, Amerikan halkını *Birinci Dünya Savaşı*'na girmek için ikna etmekte temel argüman olarak kullandığı Amerikan değerleri; demokrasi, piyasa ekonomisi, özgürlükler, temel insan hakları gibi moral değerler tüm dünyaya ihraç edilecektir.

Küreselleşme konusuna çok önem veren Bill Clinton, 1993 yılında "*Açık Pazar 2000*" önerisini sunarken dinamik bir ekonominin güçlü bir ordu kadar önemli olduğunu vurgulamaktaydı. "*Nasıl güvenliğimiz içi boş bir 'ordu' anlayışına dayandırılmazsa, hantal bir ekonomi üzerine de kurulamaz*" şeklindeki açıklamasında çok boyutlu bir ekonomik sistemden söz etmekteydi.¹²¹

Clinton yönetiminin 1999'da açıkladığı "*Yeni Bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde*",¹²² 1998 stratejisinde de atıf yapılan

¹²⁰ Cossudovsky, a.g.e, s.43.

¹²¹ Charles W. Kegley ve Eugene R. Wittkopf, *American Foreign Policy*, New York: St.Martin's Press, 1996, s.546.

¹²² A National Security Strategy for a New Century, Washington D.C.: The White House, May 1997, www.fas.org/man/docs/strategy_97.htm , 21.Haziran 2001.

"küreselleşme" sürecinin önemi vurgulanmış, neredeyse tüm strateji, "küreselleşme" üzerine dayandıran bir yaklaşımla kaleme alınmıştır.

Küreselleşmeye neden bu denli değer verildiği, kavramın ABD yönetimi tarafından yapılan tanımından anlaşılmaktadır. ABD'ye göre; Küreselleşme, ekonomik, teknolojik, kültürel ve siyasal bütünleşmeyi hızlandıran, tüm kıtalardan insanları birbirlerine yakınlaştıran, fikirlerini, mallarını ve bilgilerini paylaşmalarına olanak sağlayan bir süreçtir.

Bu genel tanımı izleyen cümlelerde, ABD' nin küreselleşmeden ne anladığı ortaya konulmaktadır: ABD'ne göre dünyanın her tarafından artan sayıda insan, demokratik yönetim, serbest pazar ekonomisi, insan haklarına ve hukuk düzenine saygı, ülkeler arasında barışı, refahı ve işbirliğini sağlamak için yeni fırsatlar yaratma gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin temel değerlerini kucaklamaktadır. Bir çok eski düşmanımız, bugün, ortak hedefler için bizimle işbirliği halindedir. Küresel ekonominin dinamizmi; ticareti, kültürü, iletişimi ve küresel ilişkileri dönüştürerek, Amerikalılar için yeni iş olanakları ve fırsatlar yaratmaktadır.

Küreselleşmenin, beraberinde yeni risk unsurlarını da getirdiğini açıklayan stratejide, dünyanın pek çok yerinde "suçlu" devletlerin ve etnik ihtilafların bölgesel istikrarı ve gelişmeyi tehdit ettiği, kitle imha silahları, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı gibi uluslararası suçların tüm devletler için endişe kaynağı olduğu söylenmektedir.

Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni jeopolitik anlayışta, klasik güce dayalı jeopolitik anlayışından farklı olarak, genel bir hegemonya tanımına yer verilmektedir. Yeni tanımın içinde uluslararası nitelik taşıyan Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi kuruluşlar vardır. "*Yeni Dünya Düzen*" olarak açıklanan küresel hegemonyanın sağlanması için yeni bir jeopolitik yaklaşım benimsenmiştir.

3.3 SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AMERİKAN DİPLOMASİSİ

Günümüzde, ABD'nin dış politikasını belirleyen unsurlar, uluslararası sistemi de etkilemektedir. ABD'nin bu politikasını belirleyen iki strateji vardır:

John İkenberry, bunları “*Realist Yönelimli Büyük Strateji*” ve “*Liberal Yönelimli Büyük Strateji*” olarak açıklamaktadır. Realist yönelimli strateji; çevreleme, caydırma ve küresel güç dengesinin korunup sürdürülebilmesi üzerine kuruluyken; liberal yönelimli olan büyük strateji, piyasa ekonomisine dayalı demokrasileri örgütlü ve kurumsallaşmış siyasal ilişkiler ağı içinde yaygınlaştırmayı, koruyup büyüme amaç edinmiştir.¹²³

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, kendisini SSCB ve diğer komünist ülkelere karşı demokratik ve özgür dünyanın lideri olarak tanımlamıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD, dış politikada birçok hedefin peşinde koşmuştur. Ancak tüm bu hedeflerin üstünde yer alan ulusal amaç tektir. Komünizmi alt etmek. 40 yıl boyunca Amerikan Diplomasisi bu hedefin çevresinde dönmüştür.¹²⁴

İkinci Dünya Savaşı sonrası sıcak çatışmalar merkez dışında çevre topraklarda gerçekleştirilmiştir. John Lewis Gaddis, bu dönemi “*uzun barış dönemi*” olarak tanımlamıştır.¹²⁵ Gaddis'e göre, bu süreçte uluslararası kurumlar destek görmüş ve tek pazar ortamında bir kalkınma süreci yaşanmıştır.

Soğuk Savaş'ı zaferle bitiren ABD süper güç olarak yalnız kalmasına karşın, yalnızlığın ve tek kutupluluğun uzun sürmeyeceğine inananlar da vardır. Charles Krauthamer, Soğuk Savaş'ın hemen ardından ortaya çıkan tek kutupluluğun, zaman içinde çok kutupluluğa dönüşeceğini savunmaktadır.¹²⁶ Tek kutupluluğu sürdürmek istemesine karşın ABD'nin bu durumu yeni yüzyılda koruyabilmesi için ulusal gücünü arttırması, göreceli olarak gelişen ve kendisine rakip olabilecek güçleri kontrol etmesi gerekmektedir. Ancak şimdilik sözkonusu önlem başarılı olamamıştır .

¹²³ G.John İkenberry, “America’s Imperial Ambition”, **Foreign Affairs**, September / October 2002, s.60.

¹²⁴ Kissinger, **a.g.e.**, s.789.

¹²⁵ John Lewis Gaddis, “The Long Peace :The Elements of Stability in the Postwar International System”, **International Security**, Vol.10, No.4, Spring, 1986, s.141.

¹²⁶ Charles Krauthamer, “Unipolar Moment”, **Foreign Affairs**, C.70., S.1, Winter 1990-1991, s.23.

Krauthamer, ABD'nin performansına bağlı olarak, tek kutupluluğun yalnızca 30-40 yıl sürebileceğini öne sürmektedir.¹²⁷

Soğuk Savaş'ın bitimiyle;

- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve müttefikleri olan Yugoslavya ile Çekoslovakya dağılmıştır.

- Güç kaymaları olmuştur.
- Dünyanın politik haritası değişmiştir.
- Etnik çatışmalar, küresel suçlar artmıştır.

- Dünya Orta Asya'daki yeni oluşumlardan sonra, bölgenin gelecekteki istikrarını etkileyebilecek, her an patlamaya hazır, devletlerarası anlaşmazlıklar ve sorunlarla yüz yüze gelmiştir.

SSCB'nin dağılması, Almanya'nın birleşmesi, Çekoslovakya'nın ikiye, Yugoslavya'nın beşe ayrılmasıyla, Avrasya Bölgesi'nde çok sayıda yeni devlet kurulmuştur. Bu gelişmelerden bazıları, yüzbinlerce kişinin ölümüne, yerlerinden edilmesine yol açan sıcak çatışmaların içinde ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme sürecinin hızlandığı bu yıllarda, Soğuk Savaş yıllarında rastlanılmayan nitelikte, etnik, dinsel veya kabile ölçekli çatışmalar ortaya çıkmıştır. Güvenlik yapılanmalarını düşman algıladıkları ülkelerin askeri nitelikli tehditlerine göre yapılandırılan birçok devletin, tehdit algılamasını değiştirerek yeni tehdit biçimlerine öncelik vermeleri zorunlu olmuştur . Bu kapsamda, "*terörizm ve örgütlü suçlar*" başta olmak üzere, devlet dışı birimlerce yürütülen ve kanımca bazı devletlerin çıkarları doğrultusunda destek verdikleri eylemler, yeni güvenlik sisteminin öncelikli konusu olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin hedefleri ise şunlardır;

- Kendi güvenliğini güvence altına almak,
- Kendi ekonomik ve sosyal refahını geliştirerek sürdürmek,

Aynı zamanda bir strateji olan, "*ABD dışında da demokrasinin ve demokratik kurumların yerleşmesini*" teşvik etmektir. ABD bu hedeflerine karşı :

¹²⁷ Krauthamer, a.g.m., s.26.

- Bölgesel etnik bunalımları,
- Üzerinde henüz tanım ve içerik açısından anlaşma sağlanamayan terörizmi,
- KİS'lerin saldırgan devletler ile terör gurupları ve suç örgütlerinin eline geçmesini,
- Uyuşturucu trafiğini,
- Uluslararası Organize Suç faaliyetlerini tehdit olarak görmektedir.

ABD, SSCB'ni altettikten sonra, kendisine düşman bulmakta gecikmemiştir. Dünyadaki bazı devletler, " *insan haklarına*", " *çok kimlikliliğe*", " *çoğulculuğa*", " *katılımcılığa*" dayalı " *evrensel demokrasi dünyası*" ve " *dünya barışı ile istikrarı*" için tehdit oluşturuyorlardı. Bu devletler, serseri devletlerdi (*rogue states*). ABD " *serseri*" veya " *haydut*" devletleri, yeni dünya düzenine direnen devletler olarak görüyordu.¹²⁸

Irak, İran, Suriye, Libya ve Kuzey Kore, nükleer silahlara veya KİS'lere sahip, terörizmi destekleyen, en önemlisi uluslararası barış ve istikrarı tehlikeye sokan ve komşularını tehdit eden " *serseri devlet*" olarak ilan edildiler. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra serseri bir devlete ders vermek için fırsat bile çıkmıştı.

ABD'nin, " *aday serseri devletler*" arasında gördüğü ülkeler de şunlardı: Çin, Hindistan, Pakistan, Güney Kore, Mısır, Tayvan ve Türkiye.

Bu ülkeler, hegemonya kurmak ve kitle imha silahlarına sahip olmak arzusundaydılar. Bugün müttefikte olsalar gelecekte taraf değiştirebilirlerdi.

Aday adayı serseri devletler de: Arjantin, Brezilya, Meksika, Küba, Endonezya ve İsrail'di. Bunlar da nükleer silah edinme çabası içindeydiler.¹²⁹

Soğuk Savaş'ın hemen ardından Başkan Bush, Birleşmiş Milletler Dünya Barış Parlamentosu'ndaki konuşmasında, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası ortama bakış açısını şöyle ortaya koymaktaydı:¹³⁰

¹²⁸ Erol Bilbilik, **Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler**, Kaynak Yayınları, 2.Baskı, s.105.

¹²⁹ İsrail'in nükleer silaha halihazırda sahip olduğu gerçeği görmezlikten gelinmektedir. Bunu ABD'nin dış politikasına yön veren strateji üzerinde güçlü bir İsrail lobi etkisine bağlamak olanaklıdır.bkz. Bilbilik, **a.g.e.**, s. 107.

¹³⁰ Kissinger, **a.g.e.**, s.781.

"Soğuk Savaş aşan bir yeni uluslar ortaklığı düşünüyoruz. Uluslararası bölgesel organizasyonlar aracılığıyla; danışma, işbirliği ve ortak harekete dayanan bir ortaklık; ilkelerin ve hukukun üstünlüğünün birleştirdiği, maliyetlerin ve yükümlülüğün eşit şekilde paylaşılmasıyla desteklenen bir ortaklık; demokrasiyi refahı, barışı yaygınlaştırmak ve silahları azaltmak amacıyla bir ortaklık."

G.W.Bush'tan sonra başkan olan Başkan Bill Clinton, 27 Eylül 1993'te NewYork'ta BM Genel Meclisi'ndeki "Daha Büyük bir Dünya için Meydan Okumalara Göğüs Germek" başlıklı konuşmasında "demokrasiyi yaygınlaştırma" temasını açıklarken, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası politik vizyonunu açıklamaktaydı:

"Yeni bir tehlike ve fırsat döneminde başlıca amacımız, pazar ekonomisine dayalı demokrasilerin oluşturacağı dünya toplumunu genişletmekle kuvvetlendirmek olmalıdır. Soğuk Savaş sırasında, özgür kurumların yaşamasına yönelik bir tehdidi sınırlandırmak peşinde olduk. Şimdi, o özgür kurumlar altında yaşayan ulusların içinde bulunduğu çemberi genişletmek istiyoruz. Çünkü bizim düşümüz dünyadaki her kişinin fikir ve enerjisini, birbiri ile işbirliği yapan ve barış içinde yaşayan başarılı demokrasiler dünyasında ifade edebileceği bir gündür."

George H.W. Bush dönemi (1989-1993), 1990-1991 Körfez Krizi, 1990-1993 Yugoslavya Krizi gibi hegemonya yarışında karşı tarafa gözdağı vermek için uygun fırsatların çıktığı bir döneme rastlamıştır. Ortadoğu'nun Carter Doktrini'ne uygun olarak ABD kontrolünde tutulması için doğan fırsat değerlendirilmiş, bu yapılırken de Irak konusunda Birleşmiş Milletler'den "insani müdahale" adı altında onay da alınmıştır. Savaş sonrası Bush, "Yeni Dünya Düzeni"nin, saldırganlığa karşı sarsılmaz bir şekilde karşı durmak ilkesi üzerine kurulduğunu savunmaktadır.¹³¹ Başkan George H.W.Bush, Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında kullanılan "Yeni Dünya Düzeni"nin ne olduğu konusunda Mısır Devlet Başkanı Mübarek'le yapılan görüşmede: "Yeni Dünya Düzeni'yle, büyük küçük tüm ulusların barış içinde ve onurlarıyla

¹³¹ Emin Gürses, "ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm", Jeopolitik Dergisi, Sayı 7, Yaz, 2003, s.51.

yaşama hakkının olduğu bir dünya ile dünya devletlerinin birlikte çalıştıkları bir dünyayı düşünüyorum" şeklinde konuşuyordu.¹³²

G.H.W.Bush'a göre içerisinde geçilmekte olan kriz "*Yeni Dünya Düzeni*"nin doğum sancılarıydı. Ona göre, uluslar artık özgürlük ve adaletin paylaşılan sorumluluğunu kabul edecek ve güçlüler zayıfların haklarını tanıyacaklardır. Bush'a göre, hukuk, orman kanunu yerini alacaktır.¹³³

G.H.W.Bush bir başka konuşmasında özgürlük konusunda: "*Özgürlük ve korku, adalet ve zulüm her zaman savaş durumunda olmuştur. Biz biliyoruz ki Tanrı bunlar arasında tarafsız değildir*" şeklinde görüş belirtiyordu.¹³⁴

Özetle; gerek Soğuk Savaş öncesi ve gerekse de sonrası dönemde ABD'nin "*özgürlük ve demokrasi*" kavramını stratejilerin ve söylemlerin temeli olarak belirlemiştir. Daha da önemlisi yeni muhafazakarlar bu görevi bir çeşit dini misyon şeklinde Tanrı'nın emri olarak görmektedirler.

ABD, "*Yeni Dünya Düzeni*"ni kurmak için gereksinim duyduğu stratejiyi, Huntington'un "*Medeniyetler Çatışması*" felsefesinden çıkarmıştır. "*Yeni Dünya Düzeni*"nin uygulanacağı milenyumda bu felsefenin ABD'nin stratejik yaklaşımına esas alındığı görülmektedir. Söz konusu felsefe, Hindistan'ı konsolide etme çabasını da içeren, İslam ve Konfüçyen medeniyetlerini hedef alan bir stratejinin izlenmesini önermektedir. Bu strateji, ABD'nin amaçladığı "*Yeni Dünya Düzeni*"nin kurulması için 21inci yüzyılda izleyeceği temel strateji olacaktır.

Ancak, Clinton dönemindeki Amerikan dış politikasının pasif olması gerekçe gösterilerek "*Yeni Dünya Düzeni*" uygulamasının başarısız başladığı öne sürülüyordu. Bu görüşe göre, Clinton yönetimi Amerikan çıkarlarını iyi savunamamaktaydı. Samuel Huntington, 1999 yılında kaleme aldığı "*The*

¹³² George Bush, "Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters Following Discussions With President Mohammed Hosni Mubarak in Cairo, Egypt", November 23, 1990. www.bushlibrary.tamu.edu/papers/1990/90112300.html, 30 Mayıs 2001.

¹³³ George Bush and Brent Scowcroft, **A World Transformed**, New York: Vintage Books, 1998, s.370.

¹³⁴ Dinsel inançların Bush üzerindeki etkisi için bkz. Howard Fineman, "Bush and God", **Newsweek**, C.141, S.10., March 10, 2003, www.gateway.proquest.com.

Lonely Superpower” makalesinde, o dönemde ABD’nin bir retorik ve ricat politikası uygulamakla “*Ne Clinton yönetimi ne de kongre ne de kamuoyu tek yanlı küresel liderliğin bedelini ödemeye ve risklerini kabullenmeye hevesli*” şeklinde eleştiriyordu.¹³⁵ Henüz, 11 Eylül’de ABD’nin saldırıya uğramasından önce, ABD kamuoyunda, hükümet aktif dış politika uygulamadığı için kritik ediliyordu.¹³⁶ Demokratlardan bu görüşe destek verilmekle beraber, izlenecek siyasetin nasıl olacağı konusunda görüş ayrılıkları vardı.

ABD politikasının yönlendirilmesini sağlayan unsurun cumhuriyetçi veya demokrat partililerden daha çok liberal görüşlülerle muhafazakar görüşlüler olduğuna inanılır. Mead, ABD’nin dış politikasının belirlenmesinde; Hamilton, Jackson, Jefferson ve Wilson ekollerinin rol oynadığını vurgulamaktadır.¹³⁷ Buna göre, Clinton dönemindeki liberalist uygulamaların son dönemde realist uygulamalar ile yer değiştirdiği görülmektedir. Bununla birlikte temel stratejik ilkeler değişmemektedir. Cumhuriyetçi muhafazakarların ABD dış politikasının daha aktif olmasını savundukları görülmektedir. Yeni muhafazakar dışişleri bakanı Condolezza Rice, 2000 yılında yazdığı makalelerde, ABD’nin daha aktif politika yapması gerektiğini vurgulamaktadır.¹³⁸ Rice, ABD’nin uluslararası ortamdaki yeni rolünün, diğer büyük güçlerle işbirliğiyle, dünyanın dört bir köşesine demokrasi götürmek olduğunu açıklamıştır.

Böyle bir politikanın etkinlikle uygulanması için “*tek taraflılık (unilateralism)*” yaklaşımının benimsenmesi uygun görülmüştür. Neocon akımının düşünürlerinden Charles Krauthamer da ABD’nin tek taraflı aktif

¹³⁵ Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, C.78, s.3, March/April 1999, s.39.

¹³⁶ “Manifest Destiny Warmed Up?”, **The Economist**, Vol.367, No.8337, August 16-22, 2003, s.18.

¹³⁷ Walter Russell Mead, Special Providence; **American Foreign Policy and How It Changed the World**; New York, Routledge, 2002.

¹³⁸ Condolezza Rice, “Promoting the National Interest”, **Foreign Affairs**, C.79. S.1, January-February 2000, s.47.

politikalar izlemesinden yanadır.¹³⁹ Ona göre; Birleşmiş Milletler hiçbir şeyin garantörü değildir. Biçimsel anlamının dışında, Birleşmiş Milletler'in varolduğunu söylemek çok zordur.

Neoconlara¹⁴⁰ göre, Clinton yılları, uluslararası hukuka uygunluk takıntısıyla geçmiş yıllardır. Krauthamer, Irak konusunda kendi çıkarlarını gözeten Fransa ve Rusya'nın, BM Güvenlik Konseyi'nde onayının alınmasının işgale meşruiyet sağlamakla ilgisi bulunmadığına inanmaktadır. Onay almanın reelpolitik olabileceğini ancak bunun uluslararası ahlakın bir kaynağı olmasının mantıksal olarak mümkün olmadığını ileri sürmektedir.

Neoconlar, Clinton yılları kaybedilmiş yıllar olarak görmektedirler. 11 Eylül öncesi "1990'lar için Savunma Stratejisi" raporunu yazan şahinlerden Cheney-Wolfowitz ekibinin anlayışı zamanla ABD'nin politik anlayışı olmuştur. ABD'nin 21inci yüzyıldaki küresel güvenlik perspektifine, aynı neocon şahinlerin görüşlerine uygun olarak hazırlanan "Yeni American Yüzyılı Belgesi- PNAC (Project New American Century)" ve 11 Eylül sonrası bu belgeye dayanarak bina edilen ve 2002 yılında Başkan Bush tarafından açıklanan "Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi-National Security Strategy" yön vermiştir. Bu belgelerde, ABD'nin, terörizme karşı savaş için önleyici müdahale konseptini benimsediği, terörizmin bataklıklarını kurutmak için demokrasiyi yaymak, özgürlük götürmek resmi söylemleriyle Ortadoğu ve Avrasya'ya yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, "PNAC ve 1992 Strateji Belgesi", bu tezin konusu olan "Büyük Ortadoğu Projesi"nin amaçları ve ABD'nin yeni Ortadoğu perspektifi konusunda temel verileri içermektedir.¹⁴¹

¹³⁹ Charles Krauthamer, "The Unipolar Moment Revisited", **The National Interest**, S.70, Winter 2002/03, s.11.

¹⁴⁰ Neoconların kökleriyle ilgili olarak bkz. John Ehrman, **The Rise of Neoconservatism**, New Haven, Yale University Press,1995.

¹⁴¹ Rebuilding America's Defenses; Strategy, Forces and Resources For a New Century, a report of the Project for a new American Century, September 2000, www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf.

3.4 1992 SAVUNMA PLANLAMA KONSEPTİ'NDEN YENİ AMERİKAN YÜZYILI'NA

Başkan G.W.Bush, 8 Şubat 2004'te basın toplantısında, ABD Başkanlık seçimlerin en önemli konusunun, Amerikan gücünü kullanarak kimin dünyayı daha iyi bir yer yapacağını belirlenmesi olduğunu söylüyordu. Bush: *"Yeni Amerikan yüzyılındayız. ABD, dünyanın tek süpergücüdür. Tarih ve medeniyet açısından can alıcı bir noktadayız. 'Terörle savaş' ve 'terörün nasıl ele alınacağı', yüzyıla ve bu yüzyıldaki dünyaya şekil verecektir"* diyordu.¹⁴²

Bush, ABD kamuoyunun terörle savaş hakkındaki görüşlerini şöyle özetliyordu :

"Bir tarafta, ABD'ye karşı terörü durdurmak için askeri güç kullanarak tek taraflı olarak dünyayı demokratikleştirmek isteyenler var, öte yanda dünyayı daha emniyetli yapmak için küresel teröre karşı çok uluslu bir yaklaşımın gerektiğine inananlar bulunmakta. Bir yanda düşman belli olmasa da düşman saldırmadan savaşı düşmana götürmek isteyenler öte yanda da düşmanın belli edilmesini savunanlar var."

ABD, Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte *"demokratikleştirme"* söylemini eskisinden daha sık kullanır olmuştur. Bununla birlikte ABD politikası, ne olursa olsun ABD'nin tek süper güç olarak korunması üzerine kurulmuştur. Demokratikleşme bu gerçeğin yaşama geçirilmesi için gerekli bir söylemdir. Bugün de *"demokratikleşme"* ile *"terörizmin yok edilmesi"* gerekçeleri yine aynı amaçla öne sürülmektedir. Bu gerçeği, ABD'nin resmi belgelerinde bulmak mümkündür.

"1992 Savunma Planlama Kılavuzu'nda (Defense Planning Guidance Draft)", doktrin olarak, Avrupa'da, Asya'da ve eski SSCB topraklarında bir rakibin çıkmasının önlenmesi yer almaktadır. Soğuk Savaş sonrası politik ve askeri stratejinin amaçlarını gerçekleştirmek için ABD'nin gerekirse tek taraflı eylem yapması da dokümana alınmıştır. İlginç olan, sözkonusu dokümanın

¹⁴² D. Lindley Young, "The Use Of American Power To Set A Course For The 21st Century Using American Power To Make A Better World.", The Modern Tribune - April 11, 2004. www.themoderntribune.com/project_new_american_century_pnac_and_the_greater_middle_east_initiative_-_bush , 6 Şubat 2005.

ilk taslağında BM'den söz bile edilmemesidir.¹⁴³

Bush yönetiminde yer alan ve Pentagon'da görev yapmış olan Paul Wolfowitz ve Savunma Bakanlığı Sekreteri Dick Cheney, Soğuk Savaş sonrası Amerikan ulusunun geleceğine yön veren stratejinin belirleyicileri arasındaydı.¹⁴⁴

1992 Planı, bazılarına göre Amerikan Hegemonya arayışı için ana belgedir. 1997'de, 1992 planı ile uyumlu olarak "*Project for the New American Century* (PNAC)" oluşturulmuştur. Bu belgelerde de eski konsept olan "*çevreleme(containment)*" yerine, Irak ve diğer saldırgan devletlere karşı "*ön alma =preemption*)" ve "*tehdidi yoketmek için ilk vuruşu yapma*" konsepti yer almaktadır.

PNAC içinde yer alan "*Rebuilding America's Defenses*" adı verilen politika dokümanı ise açık olarak küresel askeri hakimiyete giden yolu göstermektedir. Bütün dünyada, görünüşte ABD'nin daha emniyetli bir yer olması amacıyla Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi gereğinin vurgulandığı bu doküman "*ABD'nin Küresel Egemenliğinin Manifestosu*" olarak yorumlanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken şudur:

Bütün bunlar konuşuluyorken henüz 11 Eylül olmamıştır.

PNAC, askeri yöntemle küresel egemenlik için aynı anda birden fazla savaş sahnesinde savaş yapma yeteneğinin bulunmasını gerekli kılmaktadır. Doküman içinde dikkat çeken önemli bir nokta da ABD'nin küresel egemenliğine dönüşüm sürecinin, eğer Pearl Harbour gibi bir "*katastrofik*" ve "*hızlandırıcı: catalyzing*" olay olmaması durumunda büyük olasılıkla uzun süreceği ifadesidir. Bir başka deyişle PNAC, önerdiği vizyonun hayata geçmesi için ABD topraklarına bir saldırıyı öngörmektedir.

PNAC'ı imzalayanlar arasında, bugün Bush kabinesinin ya üyesi olan ya da onlara yakın olan isimler yer almaktadır. Başkan yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Bush tarafından Dünya Bankası Başkanlığı'na aday gösterilen ve seçilen eski Savunma Bakanlığı Sekreteri Paul Wolfowitz ve Ulusal Güvenlik konseyinin tanınmış üyesi Elliot Abrams.

¹⁴³ Ancak son belgede, ABD'nin uluslararası hukuka saygısı ve "*demokratik*" yönetim biçimlerinin ve açık ekonomik sistemlerin yaygınlaştırılması konusu vurgulanmıştır.

¹⁴⁴ Cheney'in bugün yolsuzlukla suçlanan ünlü Halliburton petrol firmasının CEO'su olduğu bilinmektedir.

PNAC'a başka destek veren tanınmış adlar vardır. Örneğin, "*Karanlıklar Prensi*" lakabıyla tanınan Richard Perle. Temmuz 2001'de Savunma Politika Gurubu'nda başkan olan Perle, en az sekiz PNAC dokümanını imzalamıştır. Perle, yabancı ülkelere saldırı konusunu desteklemektedir.

Doğaldır ki PNAC gibi bir Savunma Belgesi'nin hedefleri ile yönetimin açıklamaları arasında farklılıklar olacaktır. Diplomasinin bir gereği olarak kimi zaman daha alt düzeylerde yapılan açıklamalar sert ve açık, daha üst düzey yetkililer tarafından yapılan açıklamalar daha kapalı ve yumuşak olabilir. Ancak, politik olayların değerlendirilmesi açısından bu aldatıcı bir durumdur. Bu nedenle olayların sonuçları itibarıyla değerlendirilmesi gereklidir. Aksi takdirde, manipülasyona yakalanmak kaçınılmazdır.

Göreve gelen G.W.Bush Yönetimi'nin ilk yaptığı işlerden biri de, Balistik Füzelere Karşı antlaşmadan çekilmek olmuştur. ABM Antlaşması (Anti-Ballistic Missile Treaty), dünyadaki nükleer silahların kullanımını azaltmak amacını gütmekteydi. Bu geri çekilme PNAC politika dokümanına uygundur. Cheney, Rumsfeld ve Wolfowitz 'in, PNAC gereği, daha 1998 yılında Irak'a saldırma planları yaptığı öne sürülmekteydi. Clinton'a Ocak 1998'te gönderilen mektupta Irak'a savaş açılması istenmekteydi. Bu dönemde henüz 11 Eylül olmamıştı.

3.5 SOĞUK SAVAŞ'TAN YENİ HAÇLI SEFERLERİNE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI

SSCB'nin kuşatılması (containment) için yeşil kuşak stratejisinin uygulandığı yılların hemen ardından "*küresel terörizmin*" ortaya çıkması, terörün yeni sistematiği ile tam 1990'larda Soğuk Savaş'ın bitimine denk gelmesi ilginçti. Çünkü, Usame Bin Ladin'in cihat ilan ettiği 1990'lı yıllar ABD'nin potansiyel rakiplerinden AB'nin ve Çin'in süper gelişme gösterdiği yıllar olarak tarihe geçmişti.

İran'ın 1980-81 yıllarında Cumhurbaşkanlığı'nı yapan Ebul Hasan Beni Sadr'ın, Le Monde Gazetesi'nde yayınlanan yorumunda söyledikleri de Taliban'ın zamanında nasıl güçlendirildiğini açıkça ortaya koyar nitelikteydi.

Bu yoruma göre:¹⁴⁵ Afganistan'da da Taliban'ın siyasi güç haline gelmesi, hem ABD'nin hem de Britanya'nın dış politikadaki gereksinimlerine yanıt veriyordu. Bölgede kendi çıkarları yönünde hareket edip iç politikada İslamcı köktendinciliğe "tarla korkuluğu" gibi davranmak da olsa olsa bir İngiliz seçimiydi. Taliban fikri İngilizlerin, yönetimi Amerikalıların, parası Suudilerindi, yaşama geçirmek de Pakistan'ın işiydi.

1994-1997 arası bölgede Unocal'ın boru hattı için çalışılması sırasında Eylül 1996'da, Taliban Kabil'i ele geçirince, Taliban'ın başarısı övülmüş ve boru hattının şimdi daha kolay bitirilebileceği söylenmişti. Bu yıllarda Afganistan'da istikrar, yalnızca bölgenin genel çıkarları açısından değil, Orta Asya petrol ve doğalgazının ABD'nin egemenliğine alınması açısından da önem taşıyordu. O zamanki çıkarlar ve ABD'nin stratejik önceliği Rusya'yı ve İran'ı bu kaynakların getirilerinden uzak tutmaktı. Türkmen gazının Afganistan yoluyla Pakistan'ın Karaçi Limanı'na taşınması ve buradan ihraç edilmesi de ABD'nin stratejisine uygundu.

Suudi Arabistan'ın tanınmış Ladin ailesinden bir dolar milyoneri olan Usame Bin Ladin, ABD'de yaşanan 11 Eylül terör saldırısından sorumlu tutulmaktadır. Bin Ladin, Rusların Afganistan'dan atılması için yapılan savaşta militan bir İslamcı lider olarak görev almıştı.¹⁴⁶

Chomsky'e göre, Ladin, CIA ve Pakistan istihbaratı içindeki uzantıları tarafından hizmete alınan, silahlandırılan ve parasal olarak desteklenen pek çok köktenci aşırıdan birisidir. Ancak, 1990'da ABD'nin Irak'a karşı savaş başlattığı zamandan itibaren Suudi Arabistan'da üsler kurmasıyla beraber Afganiler ABD'yi karşılarına almışlardır. Bin Ladin'e göre bu olay Rusya'nın Afganistan işgalinin bir benzeriydi. Ama çok daha önemliydi. Çünkü Suudi Arabistan'ın kutsal yerleri koruyucusu olmak gibi özel bir konumu vardı.¹⁴⁷

¹⁴⁵ www.haberbilgi.com/haber/Amerika/223-0211/strateji.html, 20 Aralık 2003.

¹⁴⁶ Mahir Kaynak, *Amerika; 11 Eylül, Afganistan, Irak*, 1.b, İstanbul: İlik Yayınları, Ekim 2003, s.78.

¹⁴⁷ Noam Chomsky, *11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?*, İstanbul: Aram Yayıncılık, Haziran 2002, s.16.

Chomsky, bir zamanlar Amerikan istihbaratı ile sıkı ilişkileri olan Bin Ladin'in daha sonra ABD'den nefret eden bir terörist olduğunu söylemektedir. Chomsky'e göre, Bin Ladin, İslam dışı olarak gördüğü bölgenin çürümüş ve baskıcı rejimlerine şiddetle muhalefet etmektedir. Bunlara, Taliban dışındaki dünyadaki en aşırı köktenci İslami rejim ve çok eskiden beri ABD'nin yakın müttefiki olan Suudi Arabistan da dahildir. Bin Ladin, bu rejimleri desteklediği için ABD'den tiksiniyor ve ayrıca, Filistin'e karşı İsrail tarafından yıllardır sürdürülen sert ve yıkıcı kuşatma, Müslümanların her gün karşı karşıya kaldığı aşağılanma, Cenevre Antlaşmalarının çok büyük ölçüde ihlal edilmesi, ABD dışında dünyanın her tarafında suç olarak kabul edilen diğer eylemler, Washington'un kararlı diplomatik, askeri ve ekonomik müdahaleleriyle desteklenmektedir. ABD bu eylemlerden sorumludur.¹⁴⁸

Bu tepkiler, 11 Eylül'de ABD'ye karşı su yüzüne çıkmış ve terör dönemi başlamıştır. 11 Eylül olayı kırılma yaratmıştır. CIA'da daha önce başkanlık yapmış olan James Woolsey, California Üniversitesi'nde verdiği bir konferansta 11 Eylül'den sonra "Dördüncü Dünya Savaşı"nın başladığını, bu savaşın geniş ve uzun vadeli bir bakış açısıyla incelenmesi gerektiğini söylemektedir.

11 Eylül Saldırısı, ABD'nin Afganistan bağlantılı askeri önlemleri gerçekleştirmesine meşruiyet kazandıran bir etki yaratmıştır. 11 Eylül'den sonra Afganistan ve Irak işgal edilmiştir.

ABD, uluslararası alanda, hiçbir tartışmaya izin vermeyecek kadar açık olan bu olay sonrasında, saldırıya uğrayan ülke olma durumu gereği, bir "meşru müdafaa hakkı" ve buna bağlı bazı ayrıcalıklar kazanmıştır. ABD, saldırının doğrudan kendisini hedef almadığını, bu saldırının aslında uygarlık ve özgürlüğün merkezine yönelik olması bakımından tüm uygar ve özgür toplumlara karşı yapıldığını ileri sürmüştür.

11 Eylül sonrası, dünyanın artık eskisi gibi olmayacağı açıklanmıştır. Eylül 2002 tarihli "Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde", ABD'nin politikasını açıklayan başkan, 20nci yüzyıldaki totalitarizm ile özgürlük arasında yaşanan savaşı, özgürlüğün kazandığına işaret ederek 21inci yüzyıldaki

¹⁴⁸ Chomsky, a.g.e., s.17.

mücadelenin de resmini çizmektedir. Başkanın açıklamasına göre, uluslararası sistemin dengesi ile insanlığın geleceği için, 20nci yüzyılda da kazanmış olan, temel insan hakları ile ekonomik ve siyasal özgürlüklere bağlı ulusların, özgürlük, demokrasi ve serbest girişimi savunmaları gerekmektedir. Yapılan tanımlama, aslında ne tür rejimler ya da uluslarla mücadele edileceğine o günlerde tümüyle açıklık getirmemektedir. Sözkonusu nokta, özgürlük tanımı arasına sıkıştırılmış bir cümle içinden çıkarılmaktadır.

ABD Başkanı, özgürlükleri kısıtlayan uygulamaların hemen hepsinin bertaraf edilmesini vurgularken, örneğin rejim türleri üzerinde durmak yerine, kız çocuklarının eğitim özgürlüklerine kavuşması konusuna değinmiş ve bu yolla kız çocuklarını okutmayan İslam ülkelerini üstü kapalı biçimde "ötekî" olarak tanımlamıştır. ABD'nin, yeni strateji belgesi olarak açıkladığı ilkeler bütününün, tanımlamış olduğu özgürlükler rejimini benimsemeyen uluslarla mücadeleyi kapsadığı ileri sürülebilir.

Belgenin yine giriş bölümünde, ABD'nin birincil amacının, küresel istikrarın sağlanmasına yönelik olarak, dünya genelinde ekonomik ve siyasal güce dayalı yaygın bir etki yaratmak ve bunu askeri kuvvetlerle desteklemek olduğu belirtilmektedir. Sözkonusu amacın, dünyanın bütününe yönelik açık bir istem olarak anlaşılmaması beklentisiyle ABD, ikincil amaç olarak da bu türden bir etki yaratma eylemini tek taraflı olarak gerçekleştirmekten kaçındığını ifade etmektedir.

"Özgürlük" ilkesine her dönemde ve her kıtada sahip çıkma gereğini savunan, diğer bir ifadeyle bir tür "*Pax Americana*" öneren ABD, projesinin gerçekleşmesi için sistemdeki diğer güçlerle birlikte davranmaya olan gereksinimini da ortaya koymuştur. Diğer güçler ile kurulacak işbirliği ABD'ye dünya ölçeğinde davranma kolaylıkları sağlayacak, ortaklarına da bir "pax" içinde yaşama ve dünya düzleminde eylem gösterme olanağı kazandıracaktır.

Özgürlüklerin dünya düzlemindeki savunuculuğunun neden ABD tarafından üstlenildiği açıklamasında ise, tarihsel miras olgusuna atıfta bulunmaktadır. Bu tarihsel miras, özgürlüklerin yalnızca ABD için ABD tarafından korunmasını içermemektedir. ABD, bunu hem müttefikleri hem de

dostları için üstlenmektedir. Ayrıca yalnızca üstlenmekle kalmamış onların da asker sevki gibi masrafları bölüşmesini talep etmektedir.

ABD Başkanı Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra dünyaya, “terörizmle savaşta ya bizimlesiniz ya da karşı taraftasınız şeklinde” bir seçenek sunmuştur. Batılı devletler, ABD’yi tercih etmiş ve ülkelerinde yaşayan Müslüman Araplara ya da kendilerinden saymadıkları insanlara karşı ezici, sindirici eylemlerde bulunulmuştur.¹⁴⁹

Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı bir arayış içinde olan ABD, mevcut askeri potansiyelini daha etkin kullanabilmek, ekonomik üstünlüğünü koruyabilmek, bütçe açıklarını kapatmak üzere yeni stratejik arayışlar içine girmiştir.¹⁵⁰

Şimşek’e göre, 2001 yılında ABD Başkanı Bush’un iktidara gelmesini müteakip belirlenen yeni strateji, 11 Eylül terör olayından sonra güçlü bir şekilde sahneye konmuştur. Yeni strateji, ABD’nin geleneksel İttifak stratejilerinde de dönüşüm gerektirmektedir. Şimşek’e göre, bu stratejiyle, güçlü askeri yeteneklerin, dünya genelinde gereksinim duyulan yer ve zamanda ve çok çabuk konuşlanabilme yeteneğine kavuşmak hedeflenmektedir. Pentagon’un hazırladığı “*Global Defense Posture*” veya “*Küresel Savunma Konumlanması*” olarak anılan bu strateji, genel olarak Soğuk Savaş döneminde dünya genelinde konuşlandırılan Amerikan güçlerinin, ABD çıkarlarını 21inci yüzyılda daha etkili koruyacak şekilde yeni baştan konumlandırılmasını öngörmektedir. “*Küresel Savunma Konumlandırılması*”, Bush yönetiminin ‘preemptive strike=önleyici saldırı’ tezine dayanmaktadır. Bu önleyici saldırı gerektiğinde nükleer silahları da içerebilecektir, böylece ABD, SALT II antlaşmalarının hilafına bir strateji ortaya koymuştur. Zaten bunun ardından Rusya da benzer bir şekilde nükleer silahları ilk kullanan ülke olmayacağı taahhüdünü kaldırdığını bildirmiştir.

¹⁴⁹ Ayhan Şimşek, “ABD’nin Yeni Küresel Savunma Stratejisi”, **Cumhuriyet Strateji**, Temmuz 2004, ss.10-12.

¹⁵⁰ Şimşek, a.g.m., s.11.

Şimşek, bütün bu stratejinin arkasında doğal olarak ABD'nin yeni tehdit algılaması olduğunu belirtmektedir. Buna göre: Pentagon'a göre 21inci yüzyılın tehdit kaynakları üç kategoride ele alınmaktadır:

- Terör Örgütlerinin işbirliği, bunları destekleyen devletler, kitle imha silahlarının yayılması,
- Teröristlerin kullandığı ve devletler içinde bulunan yönetim dışı alanlar,
- ABD'nin geleneksel askeri üstünlüğüne karşı asimetrik savaş yöntemlerini kullanacak düşmanlar.

ABD, yeni strateji kapsamında müttefiklerine de rol vermek isterken karar alma mekanizmalarına katılma olanağını vermemektedir. Sorumluluk; masraflara katılma ve asker verme şeklinde öngörülmüştür.

ABD, yeni ortak arayışlarına da girmiştir. Yeni işbirliği anlayışında, Bulgaristan, Romanya gibi müttefiklerinin önemi yüksek görülmektedir.

Pentagon'a göre yeni tehdit algılamasının özünde belirsizlik vardır. Soğuk Savaş sonrası dönem, tehditteki belirsizliklerin örnekleriyle doludur. Tehdidin yeni dönemde nereden geleceğini kestirmek zor olacağı için, gücün dünya genelinde konuşlandırılması, kriz bölgelerine çok çabuk bir şekilde ulaşılabilmesi ve böylece belirsizliklere karşı koyabilecek esnekliğin elde edilmesi gerekmektedir.

Şimşek, yeni dönemde ABD'nin, Avrupa'da konuşlanmış daha hafif ve kolay konuşlanabilir kara kuvvetleri, eğitimli hava ve deniz güçleri, güçlü özel operasyon güçlerinin Ortadoğu gibi sıcak bölgelere hızla konuşlanabilmesinin planlandığını, ABD'nin Avrasya stratejisi kapsamında Asya'ya ilave güç getirilmesinin de bu planın bir parçası olarak gözüktüğünü öne sürmektedir.¹⁵¹ Buna göre, Japonya ve Güney Kore'deki Amerikan askeri karargah ve tesislerine etkinlik kazandırılması, Afrikada da acil durumlarda kullanılmak üzere güvenlik işbirliği alanları oluşturulması planlanmaktadır.

ABD'nin yeni stratejisinin en önemli özelliği çabuk konuşlanabilen yeteneklerin geliştirilmesi olarak belirirken, bu noktada ABD, müttefik ülkelerden esnek yasal düzenlemeler beklemektedir. ABD daha da ileri

¹⁵¹ Şimşek, a.g.m., s.12.

boyutta “*Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCK)*” gibi kurumların yaptırımları nedeniyle de, askeri operasyonlarının korunmasını sağlayacak yasal çerçeve arayışları içine girmek istemektedir.

ABD, askeri maliyetlerin azaltılması konusunun ekonomisi için önemli bir parametre olduğuna inanmaktadır. Borçların ve yüksek bütçe açığının, askeri maliyetle daha fazla açılması kabul edilir görünmemektedir. Önümüzdeki dönemde ve orta vadede, askeri hedeflere uygun olmayan askeri maliyetlerin daha önce olduğundan daha fazla ABD kamuoyunda tartışılacağı beklenmektedir. Örneğin, dünya denizlerinde küçük şehirler şeklinde görülebilecek uçak gemileri dolaştıran ABD'nin yaptığı askeri masraflar, ABD kamuoyunda artık “*küresel olarak askeri anlamda rakipsizlik*” gerekçe gösterilerek daha çok sorgulanır olmuştur. Bu tip gerekçelerle, mutlaka bir rakibin ve sıcak bir tehdidin varlığının bulunması ve sürekli ABD kamuoyunda gündemde tutulmasının nedeni daha da iyi anlaşılabilir.

Yeni tehdidin “*belirsiz*” olması, ABD'nin manevra sahasını genişletebilmesini sağlamıştır.

ABD, sayısı 200 kadar olduğu bilinen üslerle “*Soğuk Savaş*” dönemini yönetmiştir. Ayhan Şimşek'e göre ABD, yeni stratejisinde üs kavramına bir yenilik getirerek statü olarak farklı olacak “*ileri operasyon*” ve “*güvenlik işbirliği alanları*” oluşturmayı hedeflemektedir.¹⁵² Buna göre ABD, askeri araçları ileri operasyon ve güvenlik işbirliği alanlarında önceden konumlanacak ve rotasyona tabi askeri güç bulunduracaktır. Güvenlik işbirliği alanlarında ise az sayıda ancak “*kalıcı*” Amerikan askeri varlığı bulunacaktır. Özetle, şimdiki konuşu itibarıyla bir Soğuk Savaş tehdidine karşı savunma konfigürasyonunu oluşturan konumlanmaların artık yeni bir oryantasyon ile değişmesi sözkonusu olacaktır.

G. Bush Yönetimi'nin, 1992 tarihli “*Savunma Planlama Klavuzu*” adlı dokümanında da açıklandığı üzere ABD'nin Yeni Güvenlik Stratejisi, eski Sovyet Coğrafyası'nda ya da başka bir yerde yeni bir rakip gücün ortaya çıkarak, küresel bir güç olmasına yardım olabilecek değerdeki kaynakların bulunduğu bölgeyi kontrol altına almasının engellenmesinin gerekliliği üzerine

¹⁵² Şimşek, a.g.m., s.13.

kurulmuştur.¹⁵³ Bu stratejinin gereği, doğal olarak, ABD'ye rakip olabilecek ülkelerin önünün kesilmesi zorunludur. “*Büyük Ortadoğu Projesi*”ni bu strateji çerçevesinde ele almak gerekmektedir.

PNAC ve buna bağlı resmi söylem ve açıklamalarda ABD'nin ana hedefinin 21inci yüzyılda “*Pax Americana*”nın sürmesini sağlamak olduğu yer almaktadır. Diğer önemli bulgu da, “*Medeniyetler Çatışması*”nın felsefi zeminine dayanan politikalar ve planların 11 Eylül'den çok önce hazırlanmış olduğudur.

3.6 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN TERÖRİZME DAYALI YENİ GÜVENLİK YAPILANMASININ TEMEL FELSEFESİ

3.6.1 Küreselleşen Terör ve Kitle imha silahları

Günümüzde devletler, terörün tanımı üzerinde henüz tam bir anlaşma sağlayamamıştır. Bu nedenle her zaman terörün güç dengelerinde üstünlük elde etmek amacıyla manipüle edilme tehlikesi bulunmaktadır.

Terör, bugün NATO gibi bir büyük teşkilatın “*tehdit algılamasına*” ve yeniden organize edilmesine yön verecek kadar etkilidir. Bununla birlikte, müttefikler henüz tanımda bile tam anlaşmamaktadırlar. Bu arada teknolojiye baş döndürücü gelişme, terör ağlarının dünya çapında işbirliği ve koordinasyon yapmasına olanak sağlamış olduğundan, “*Kitle imha silahları*”nın (KİS) kontrolü de zorlaşmıştır. Bu silahların teröristlerin eline geçme tehlikesi bulunmaktadır.

1992-2001 döneminde dünyada silahlanmaya ayrılan miktar 7 Trilyon 625 Milyar dolardır.¹⁵⁴ Küreselleşme döneminde konvansiyonel silahların yanı sıra, kitle imha silahları da yayılmaya başlamış ve kitle imha silahı temin etmeye yahut üretmeye çalışan ülkelerin sayısında bir patlama yaşanmıştır. KİS üretmiş olan güçlü ülkeler ise, nedense tehdit kapsamına

¹⁵³ Emin Gürses, “ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm”, *Jeopolitik*, Sayı.7, Yaz 2003, s.45.

¹⁵⁴ Military Expenditure”, *SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security*, Oxford: Oxford University Press, 2002, s.38.

alınmamaktadır. Konvansiyonel silahlanma, her zaman olduğu gibi küresel bir tehdit oluşturmakla birlikte, KİS'lerin yayılmasının doğurduğu tehdidin boyutları daha büyüktür. Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar (NBC) olarak da açıklayabileceğimiz KİS'lerin, dünyada 30 kadar ülkenin elinde olduğu veya bu ülkelerin bunları elde etmek için çaba sarf ettiği tahmin edilmektedir.¹⁵⁵ KİS'leri edinmek isteyen ülkelerin büyük çoğunluğu, dünyanın her an patlamaya hazır "*kriz bölgelerinde*" yer almaktadır.

Etkisi son derece yüksek olan bu silahların yanı sıra, Soğuk Savaş'ın ardından nükleer silahların yayılması tehlikesi de ortaya çıkmıştır. ABD, Rusya Federasyonu, İngiltere, Fransa ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi sürekli üyesi ülkelerin yanısıra başta İsrail, Hindistan, Pakistan, İran olmak üzere bazı ülkeler halihazırda nükleer silahlara sahiptirler veya bu silahları elde etmek için çaba göstermektedirler. Bunlar arasında; Cezayir, Beyaz Rusya, Rusya Federasyonu, İran, Kazakistan, Kuzey Kore, Sırbistan-Karadağ, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Ukrayna gibi ülkeler bulunmaktadır. KİS'leri daha da büyük bir tehdit haline getiren gelişme ise, uzun menzilli balistik güdümlü mermi sistemleri olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, balistik füze geliştirme projelerine hız veren ülkeler arasında, Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Suriye önde gelmektedir. Çin'in DF-31 ve JI-2, Kuzey Kore'nin Taepo Dong-2, İran'ın Şahab-3, Scud ve SS-21, Hindistan'ın Prithvi-1-2 ve Pakistan'ın Ghauri ve Şahin 1-2 füzeleri olası bir kriz anında kullanılabilecek etkili balistik güdümlü mermilerdir.

KİS'e sahip olduğu öne sürülen ülkelerin içinde Kuzey Kore ve İran gibi ülkeler, balistik güdümlü mermi programlarını şimdilik uluslararası denetime kapalı tutmaktadırlar.¹⁵⁶ Çoğu Ortadoğu'da bulunan KİS'lere

¹⁵⁵ Söz Konusu Ülkeler Şunlardır: ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Kanada, Cezayir, Çin, Küba, Mısır, Etiyopya, Hindistan, İran, İsrail, Japonya, Burma, K. Kore, G. Kore, Pakistan, Rusya Federasyonu, G. Afrika, Sudan, Suriye, Tavyan, Vietnam, Yugoslavya. Monterey Institute Of International Studies, www.cns.miis.edu/research/cbw/possess.htm, States Possessing, Pursuing or Capable of Acquiring Weapons of Mass Destruction, www.fas.org/irp/threat/wmd_state.htm.

¹⁵⁶ **Foreign Missile Developments and The Ballistic Missile Threat Through 2015**, Washington D.C.: National Intelligence Council, 2001, s.14.

sahip olduğu öne sürülen ülkelerin yarattığı tehdit, “*terörizmle birlikte yeni dönemin tehditleri*” olarak görülmektedir. Bununla birlikte, aynı silahlara halihazırda sahip olan büyük güçlerin bu silahları, “*tek yanlı üstünlük ve caydırıcılık için*” elde bulundurdıkları açıkça söylenmektedir. Bu durum, başta tek kutuplu bir dünya arayışı olmak üzere, tek taraflı ve çifte standart taşıyan anlayışların işareti olmaktadır.

Ortadoğu deyince akla; “*petrol, terörizm ve kitle imha silahları*” gelmektedir. Bu üçgen, Ortadoğu üzerindeki büyük rekabet ve ortaya çıkan çatışmalara da açıklama getirmektedir. Öyle ki, “*artık Ortadoğu'nun sınırlarını petrol çizmektedir.*”¹⁵⁷

3.6.2 İdeolojik Çatışmadan Kültürel Çatışmaya: Medeniyetler Çatışması

Soğuk Savaş boyunca, kaynağı açıkça belli olmayan ancak gerçekte bilinen terör ve bölgesel savaşlar, dünyayı yok edecek boyutlara ulaşan tehlike taşımışlardır. Varolan güç dengesi nedeniyle bir savaşa girilmemiştir. Nükleer silahlar öncesi çağda savaşa neden olabilecek bir temel çelişki içinde olan iki süper güç, aralarındaki çelişkiyi çözmek için politikanın bir aracı olarak doğrudan savaşı kullanamamıştır. Öte yandan, bağımsızlık isteyen mazlum ulusların talebiyle süper güçlerin, özellikle ABD ve müttefiklerinin yerkürenin kendi etki alanlarında askerî ve politik kontrolü sağlama kaygısı çatışmıştır.

1970'lerin başından itibaren, bir yandan taraflar arasında yaşanan yumuşama (*detant*) dönemiyle, politik ve diplomatik altyapısı hazırlanan ekonomik işbirliğinin daha kapsamlı ve stratejik bir durum alması, bir yandan da eski koloni imparatorluklarının tasfiyesinin çok büyük ölçüde tamamlanmış olması, terörün şeklini ve amaçlarını günümüze dek ulaşacak bir değişime itmiştir.

Ortadoğu'da İsrail karşısındaki askerî başarısızlıklar, Arapları ümitsizliğe yöneltmiştir. ABD'nin *Camp David* sürecinde Sovyet desteği ile

¹⁵⁷ A.Serdar Erdurmaz, *Ortadoğu'daki Kitle imha silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye*, 1.b., Ankara: Ümit Yayınları, Şubat 2003, s.21.

İsrail'i yenme beklentisini yitiren Mısır'ı İsrail ile anlaşırma becerisi, yeni bir ideoloji çerçevesinde birleşen terör gurupları üretmiştir.

Köktendinci terörün yükselişi, 1979'da İran İslam Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle birlikte ivme kazanmıştı. ABD, bir yanda İran Devrimi'ni kendi bölgesel çıkarlarına bir tehdit olarak görürken, öte yanda hem İran'a, hem de Sovyet işgaline karşı direnen Afganlara destek vermiş ve Yeşil Kuşak Projesi hayata geçirilmiştir.

SSCB ise, bir yanda Afganistan'da savaşırken, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren bütün Ortadoğu'da ABD ve müttefiklerinin temel çıkarlarını tehdit eden İran'a teknoloji transferi yapmıştır.

İran-İrak savaşı da çıkarlar yönünden bakıldığında oldukça ilginçtir. Savaşın tarafları, kendilerini çatışma halinde tutmak ve silah ticaretinden para kazanmaktan başka bir amacı olmayan üçüncü aktörlerce, silah ve malzemeye boğulmuş, ama sekiz yıl sonunda savaş başladığı gibi sonuçlanmıştır. Bu savaş, süper güçler arasındaki savaşın olduğu kadar işbirliğinin de sonucudur. Çünkü, İran ve Irak'ın sonu belirsiz olan bir savaşta birbirini hırpalaması ilgili tüm aktörlerin işine gelmiştir.¹⁵⁸

Bilbilik'e göre, İran-İrak Savaşı'nda ABD, İran karşısında daha güçlü olması için gizli yollardan Irak'ı silahlandırmıştı. Irak'ın savaş sürecinde üstünlük sağladığı durumlarda da ölçülü bir biçimde ve dolaylı yollardan İran'a silah yardımı yapmıştır.

Samuel Huntington'a göre, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Amerikan halkı ile yönetimi arasında oluşan ortak kimliğin de erozyona uğraması ile sonuçlanacaktı. Bu nedenle, heterojen, çok kültürlü, etnik ve ırksal farklılığı olan iç dinamikleriyle ABD, bütünlüğünü koruyabilmek için diğer ülkelere daha fazla düşmana gereksinim duymaktaydı.¹⁵⁹

İslam'ın radikal yorumlarında öngörülen yapı ile, liberal örgütlenme modeli arasındaki çelişkinin çatışmaya dönüşmesi zaten oldukça büyük bir olasılıktı. Henüz bu gerçekleşmeden, Batı, "ötekiler" söylemi ile kendi konumunu ortaya koymuş, radikal İslamcılar karşıt cephede konumlanmaya

¹⁵⁸ Erol Bilbilik, **Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler**, Kaynak Yayınları, 2.Baskı, s.103.

¹⁵⁹ Samuel Huntington, "ABD Ulusal Çıkarlarını Yitirirken", **Medeniyetler Çatışması**, çev. Murat Yılmaz, İstanbul: Vadi Yayınları, 1995, s.159.

zorlamıştı. 11 Eylül “*Medeniyetler Çatışması*”nın yaşam bulması için bir milat olmuştu.

Yeni dönem, “*Medeniyetler Çatışması’nın*” mimarları Arnold Toynbee ve Huntington tarafından kurgulanmış, neoconlar tarafından uygulamaya konmuştur. 1990’ların ilk yarısında yazılan, Samuel Huntington’ın “*Medeniyetler Çatışması*”, Robert Kaplan’ın “*Yükselen Anarşi*” ve Francis Fukuyama’nın “*Tarihin Sonu*” adlı makaleleri bu açıdan önemlidir. Fukuyama, Batı tipi liberal demokrasi ve kapitalizmi, insanın tarihsel evriminin son hali olarak betimlerken, Huntington bu modelin evrenselliğini sorgulamış, etrafı temel değerleri farklı ve kendisinininkilerle çelişkili medeniyetlerle çevrili bir Batı resmi çizmişti. Medeniyetler arası fay hattının din olduğunu belirten Huntington, tarihçi Arnold Toynbee’nin “*Challenge and Response*” tezinin kötü bir yorumcusu olarak kabul edilmektedir.

Fukuyama, çok eleştiri alan “*Tarihin Sonu*” adlı makalesinde, “*Şahit olduğumuz yalnızca Soğuk Savaş’ın sonu veya savaş sonrası kendine özgü bir dönemin geçip gitmesi değil, fakat şu anlamda tarihin sonu olabilir: Yani insanoğlunun ideolojik evriminin son noktası ve Batı tarzı liberal demokrasinin insan ırkının nihai yönetim biçimi olarak evrenselleşmesi*” demektedir.¹⁶⁰ Bu durumda ABD de tarihin sonunda dünya egemenliğini gerçekleştirmiş yegane güç olmaktadır.

Huntington’un tezi, tarihin sonunun geldiği görüşüne tam anlamıyla katılmamaktadır. Huntington’un, 1996 yılında yayınlanan “*Uyguruluklar Çatışması ve Dünya düzeninin Yeniden Kurulması (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order)*” yapıtında, yeni dünyada mücadelenin asıl kaynağının beklendiği üzere ideolojik ve ekonomik olmayacağını ve beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler olacağını ve asıl mücadelenin kültürler arasında yaşanacağını öne sürmüştür. Buna göre; ulusal devletler dünyadaki olayların yine en güçlü aktörleri olacak fakat küresel politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere bağlı gurup ve uluslararası

¹⁶⁰ Francis Fukuyama, “The End of History?”, Summer 1989, www.profelipe.locaweb.com.br/proset2.htm.

gerçekleşecektir. Medeniyetler çatışması küresel politikaya hakim olacak, medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin savaş hatlarını oluşturacaktır. Medeniyetler arasındaki mücadele, modern dünyadaki mücadelenin evriminde son evre olacaktır.¹⁶¹

Huntington'a göre, İslam Dünyası ile Batı arasındaki etkileşim her iki tarafta da bir uygarlıklar çatışması olarak görülmektedir.¹⁶² Öte yandan, Deng Xiaoping'in 1991'de öne sürdüğü üzere, Çin ve ABD arasında yeni bir soğuk savaş başladığına inanılanlar da bulunmaktadır.¹⁶³ Dolayısıyla, tehdit algılaması ortaya çıkmıştır. Aslında bazılarınca öne sürüldüğü üzere yalnızca "*Batı ve İslam*" değil, "*Batı ve Geri Kalanlar*" karşı karşıyadır. Huntington çalışmasında Çin'i önemli bir silah ve silah teknolojisi ihracatçısı olarak ele almaktadır.¹⁶⁴ Huntington da İslam ve Konfüçyen medeniyetlerinin Batı Medeniyeti'ne karşı meydan okumasını tartışmaktadır.

Emre Kongar'a göre Huntington çok basit bir gerçeği, uluslararası ilişkilerde çıkarın daha önemli olduğunu gözardı etmiştir. Nitekim, Körfez Savaşı'nda kültür değil çıkarlar gözönüne alınmıştır. Üstelik, Körfez Savaşı'nda önce aynı dinden olan iki ülke savaşmış, ABD, Batılı bir devlet olarak Kuveyt adına Irak'a müdahale etmiştir.

Kongar'a göre, Huntington'un makalesi yalnızca "*Medeniyetler Çatışması*" iken, yayınladığı kitabında buna ek olarak "*Remaking of the World Order*" yani "*dünya düzeninin yeniden kurulması*" ifadesini eklemiştir. Böylece amacının yalnızca Batı uygarlığının karşısına yeni bir düşman çıkartmak değil, bu düşmanı kullanarak Batı'nın dünyayı yeniden biçimlendirmesi gerekliliğine işaret etmek olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶⁵

¹⁶¹ Huntington, a.g.e., s.23.

¹⁶² Huntington, a.g.e., s.34.

¹⁶³ Huntington, a.g.e., s.39.

¹⁶⁴ Huntington, a.g.e., s.47.

¹⁶⁵ Kongar, a.g.e., s.66.

Toynbee; "Eğer bir uygarlık büyüyüp geliyorsa kendine meydan okunmasına bir tepki vermiş, yok eğer bozuluyorsa tepki vermemiştir" görüşündedir.¹⁶⁶ Toynbee, başka bir deyişle, Batı'nın gelişmesini, bir şekilde kendisine meydan okuyan bir düşünce ve hareketin varlığına bağlamaktadır.

Yukarıda özetlenen düşünce sisteminin, aynı zamanda diyalektik anlayışta, Doğu-Batı ekseninde gelecekteki terör olaylarının da tetikleyicisi olduğu öne sürülmektedir. Fukuyama, Kaplan ve Huntington'un ortak yaklaşımından yapılan çıkarıma göre;¹⁶⁷

- İnsanın tarihsel evriminin son aşaması liberal demokrasi ve kapitalizmdir.
- Bazı uygarlıklar tarihsel gelişimleri gereği liberal kapitalist bir sistem kuramazlar.
- Liberal kapitalist sistemi kurmakta başarısız olan kavimlerin sonu Batı Afrika ülkeleri gibi olacaktır.

Yeni tehdidin arandığı, buna bağlı stratejilerin oluşturulduğu 1990'lı yıllar, Batılıların Hristiyanlığı ön plana çıkararak "Medeniyetler Çatışması"nın zeminini zenginleştirmek için çalıştığı yıllar olmuştur. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda 20 yıl boyunca çalışmış, bu dönemde üç yıl İstanbul'da bulunmuş ve CIA'de Ortadoğu ile ilgili uzun vadeli öngörüler bölümünde ulusal istihbarat görevlisi olarak çalışmış, RAND'ın üst düzey siyaset bilimcilerinden Graham E. Fuller Soğuk Savaş'tan sonra tehdit arayışını şu şekilde açıklamaktadır:¹⁶⁸

"Gerçekte Soğuk Savaş biteli beri, dünyada bir sonraki ideolojik mücadelenin İslam ile Batı arasında olacağı konusunda spekülasyona

¹⁶⁶ Robert Kaplan, "The Coming Anarchy", *The Atlantic Monthly*, Vol. 273, 1994, s.2.

¹⁶⁷ Samuel Huntington, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, 1993, Vol. 72 Issue 2, s.35.

¹⁶⁸ Ali Rıza Bayzan, *Küresel Vaftiz-Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hristiyanlaştırma Operasyonu*, IQ Kültürsanat Yayıncılık, Güncellenmiş İkinci Baskı, Ağustos, 2004, s.325.

girişmek moda haline gelmiş bulunuyor. Bu spekülasyonun temelinde ise, ille de Batılı ülkelere meydan okuyacak yeni bir "izm"ın ortaya çıkması gerektiği inancı yatıyor. Bu önerme tümüyle temelsiz de değil: Batı'nın-özellikle ABD'nin- kültürel, siyasi, ekonomik ve askeri arenada ortaya koyduğu simgesel ve reel güç, ürkütücü ve müdahaleci bir nitelik taşıyor. Batı'nın Dünya'daki varlığı, neredeyse tanım gereği bir tür karşılık (düşman) yaratmaya mahkum bulunuyor."

Amerikalı Tarihçi Prof. Dr. Bernard Lewis, "The Atlantic Monthly" dergisinde 1990 Eylül'ünde yayımlanan "The Roots of the Muslim Rage" başlıklı makalesinde¹⁶⁹ işlediği tezde, İslam'ın yalnızca Hristiyanlıkla değil, "Hristiyan Dünyası(Christendom)" ile denilebilecek bütün bir Batı ile kavgalı olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁰ George Bush döneminde başkan yardımcısı olan Dan Quayle ile aynı dönemde NATO'nun genel sekreterliğini yapan Belçikalı Billy Clae, farklı ortamlarda, komünizmin çöküşünden sonra Batı için en ciddi tehdidi, İslam'ın oluşturduğunu öne sürmektedir.¹⁷¹

29 Eylül 1994'te Sevilla'deki NATO Savunma Bakanları toplantısında Fransız Savunma Bakanları toplantısında Fransız Savunma Bakanı François Leotard, NATO'nun kendisinin "İslamcı Fundamentalizmden gelen tehdidi caydırmaya yönelmesi gerektiğini" ileri sürmüştür.

İngiltere'nin liberal başbakanı Margaret Thatcher, İskoçya'da 7-8 Haziran 1990'da toplanan NATO Zirvesi'nde, "yeni düşman İslam Dünyası" demiştir. Bu arada küreselleşmenin getirdiği olanaklarla "terörizm" de küreselleşmiştir. 11 Eylül "terörist" saldırıları, "terör" örgütlerine zor eylemleri de gerçekleştirebilmelerinin olanaklı olabileceğini göstermiştir. Bu durum güvenlik önlemlerinin de küreselleşmesini gerektirmiştir.

¹⁶⁹ www.theatlantic.com/issues/90sep/rage.htm. 26 Şubat 2005.

¹⁷⁰ Bu öfke Soğuk Savaş'ın bitmesini mi bekledi? Yalnızca İslam dini için değil tüm dinlerin verdiği barış mesajları değerlendirilerek dünya barışının güçlendirilmesi gerekliken, kavga, çatışma, savaş gibi söylemler anlamlı bulunmaktadır.

¹⁷¹ www.mfa.gov.tr/grupa/percept/V-2/ysezgin.htm. 26 Şubat 2005.

Sonuç olarak; öteki eksenli kurgulamaların, ve medeniyetler çatışmasının, yaygın inanışın tersine aslında 11 Eylül'den çok önce planlandığı, başlatıldığı ve yaşandığı anlaşılmaktadır.

3.6.3 11 Eylül Sonrası Terörizmi Öne Süren Güvenlik Yapılanması

Uluslararası düzlemde terörizmin ne olduğu ve teröristin kim olduğu konusunda hala tartışmalar sürmektedir. Terörizmin tanımlanması sorunu bulunmaktadır.¹⁷²

Rengin Gün'e göre, terörizm, siyasal amaçları için sistemli ve örgütlenmiş şiddet kullanımı veya bundan kaynaklanan korku ile masum insanların gözünü korkutan ve bu yolla başka türlü gerçekleştiremeyecekleri eylemlere onları sevk eden bir olgudur.¹⁷³

Bir görüşe göre Batı; Hindistan'da, Sri Lanka'da, Filistin'de, İsrail'de, Orta Asya'da, Cezayir'de, İran'da, Pakistan'da ve daha bir çok ülkede, yerli işbirlikçileri savunarak, çatışmaları desteklemiştir. Kendi tanımı olan terörizmi ve onun yarattığı sorunları, uzun bir süre topraklarından uzakta tutarak ulus devletlerin zayıflatılması için kullanmıştır. Bunun için de gerektiğinde etnik ve dinsel farklılıklardan yararlanılmıştır.

11 Eylül de küresel anlamda terör yüzyılını başlatmıştır. Başkan Bush, 11 Eylül 2001'de yaptığı radyo konuşmasında 11 Eylül terör eylemlerinin aslında ABD'ye açılmış bir savaş olduğunu söylemiştir. Bush, 11 Eylül'den sonraki süreci "*Haçlı Seferi*" olarak adlandırmıştır. Bu durum dil sürçmesi bile olsa incelemeye değer bir açıklamadır. Ayrıca, 6 Kasım 2001'de "*Terörizmle*

¹⁷² Terörizmin tanım sorunu üzerine bkz.H. A. Cooper,"Terrorism: The Problem of Definition Revisited" Harvey W.Kushner, **Essential Readings on Political Terrorism**, New York: Gordian Knot Books, 2002, s.16.

¹⁷³ Ö.Rengin Gün, "11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu", **Stratejik Analiz**, Nisan 2002, s.113.

¹⁷⁴ www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011106-2.html.

Mücadele Konferansı"nda, hiçbir ulusun bu mücadelede tarafsız olamayacağı iddia edilmiştir .¹⁷⁴

Dünyanın en iyi istihbarat örgütüne sahip bir ülkenin 11 Eylül saldırısına karşı yeterli önlem alamaması merak konusu olmuştur. Eylemin, CIA, FBI, MOSSAD, MI5 gibi eşgüdüm içinde çalışan bunca istihbarat örgütünün gözünden kaçması düşündürücüdür. Bu nedenle, teröristler açısından bakıldığında eylemin ne denli kusursuz olduğu yorumları etkinlik kazanmaktadır. Ancak önemli bir gerçek 11 Eylül'den sonra ABD, "*teröre karşı savaş*" sloganı altında kendi çıkarlarıyla çatışan odaklara yönelmeye, operasyonların çapını genişletmeye, yaşadığı trajediyi stratejik ve ekonomik kazanımlara dönüştürmeye başlamış olmasıdır.¹⁷⁵

11 Eylül saldırısı kuşkusuz değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Terörle mücadelenin bir savaş olarak nitelenmesi, ABD yönetiminin terörist saldırıdan hemen sonra dile getirdiği, İslam ve Batı Kültürü söylemleri, BM Güvenlik Konseyi'nin bu konuda önemli kararlar almış olması, NATO Antlaşmasınının 5nci Maddesi'nin terörle mücadele kapsamında işletilmesi, Ortadoğu açısından dikkate alınması gereken konulardır.¹⁷⁶ 11 Eylül öncesinde "*terörizm*" tam olarak gerçek bir tehdit olarak algılamayan NATO, bu olaydan sonra 52 yıllık tarihinde ilk kez İkinci Körfez Harekatı öncesi 5inci maddenin işletilmesi kararını almıştır.¹⁷⁷ Ancak; NATO'nun bu duyarlılığını, uzun yıllardır terörle mücadele eden Türkiye Cumhuriyeti lehinde yeterince göstermemesi de tarihe önemli bir not olarak geçmiştir. Soğuk Savaş'ın sona erdiği ilk yıllarda, 45 yıl süren mücadeleden yengi ile çıkan Batı'nın, yeni istikrarsız ortamda yaşadığı bocalama, en açık biçimde, Batı Bloku'nun en etkili savunma örgütü niteliğindeki NATO'nun dönüşüm çabalarında gözlemlenmektedir. Nitekim, 7-8 Kasım 1991 tarihlerinde Roma'da toplanan

¹⁷⁵ Damla Aras, "Minareyi Çalan Kılıfı Hazırladı: Bir Başka Açıdan 11 Eylül", **Stratejik Analiz**, Cilt-2, Sayı-4, Nisan 2002, s.36.

¹⁷⁶ Prof. Dr. Osman Metin Öztürk, "11 Eylül Sonrasında Ortadoğu ve Irak", **Jeopolitik**, s.14.

¹⁷⁷ NATO antlaşmasınının 5.Maddesi müttefik ülkelerden birine yapılacak saldırının İttifak'ın tamamına yapılmış bir saldırı olarak ele alınmasını öngörmektedir.

NATO Zirvesi'nde kabul edilen "*Stratejik Konsept Belgesi*", ittifakın *Soğuk Savaş* sonrasında yeni bir görev tanımı yapmakta zorlandığını ortaya koymuştur. *Stratejik Konsept*'te, NATO'nun temel amacı olan üyelerinin güvenliğini sağlamakla ilgili beş görev alanına vurgu yapılmıştır. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.¹⁷⁸

- Demokratik kurumları geliştirmek,
- Hiçbir ülkenin herhangi bir Avrupa ülkesini tehdit edemeyeceği ya da zor kullanma tehdidiyle baskı kuramayacağı bir tarzda, Avrupa'da istikrarı ve güvenlik ortamını tesis etmek,
- Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 4üncü maddesinde yer alan ve risk oluşturan olası gelişmeler de dahil olmak üzere çıkarlarını ilgilendiren konularda çabaların uygun bir şekilde eşgüdümü için Atlantik ötesi bir forum oluşturmak,
- Üye ülkelerin topraklarına yönelik tehdit ve saldırıları caydırmak ve üye ülkeleri savunmak,
- Avrupa'da stratejik dengeyi korumaktır.

Bunlardan, 2nci maddede ifade edilen tehdit tanımı, esasen tehdidin bundan böyle de yine devletlerden algılanacağı mantığına dayandırılmıştı. Halbuki, küreselleşme çağında oluşmakta olan yeni uluslararası düzen, devlet kaynaklı tehditlerin yanında ve hatta ondan daha ağırlıklı olarak devlet dışı birimlerden algılanacak tehditleri içerecektir.

Kosova'daki müttefik güç hareketi sürmekteyken, ittifakın kuruluşunun 50nci yılı dolayısıyla Nisan 1999'da Washington'da toplanan zirvede kabul edilen "*Yeni Stratejik Konsept* " ile getirilen yeni tehdit tanımlamaları, aradan geçen 8 yılda meydana gelen değişimi ortaya koymaktadır.

Yeniden yapılanma çerçevesinde 1999 Washington Zirvesi'nde, "*Güncelleştirilmiş Stratejik Konsept*" kabul edilmiştir. Bu konseptte; kolektif

¹⁷⁸ Recep YÜKSEL, *NATO'ya Önümüzdeki Dönemde Katılması Muhtemel Ülkelerin Katılımının Türkiye'ye Askeri ve Politik Açardan Etkileri ve Oluşacak Olumsuz Etkilerini Azaltmak veya Tamamen Ortadan Kaldırmak İçin Alınacak Tedbirler*, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, 2003, s. 4.

savunma, stratejik bütünlük, güvenliğin bölünmezliği, yeterli askeri kuvvetlerin muhafazası, gereksinim duyulan bölgelerde barış zamanından itibaren ileri konuşlandırma ve transatlantik bağ gibi vazgeçilemez unsurlar korunmaktadır. Yeni stratejik konseptte, NATO'nun bundan böyle üyelerini yalnızca doğrudan saldırıya karşı değil, aynı zamanda Avrupa'da istikrarsızlığa neden olarak ittifak üyelerinin dolaylı yoldan da olsa olumsuz etkilenmelerine yol açabilecek risk etmenlerinden gelen tehditlere karşı da savunacağı vurgulanmıştır. Bu risk etmenleri, Yeni Stratejik Konsept'in 20nci ila 24üncü maddelerinde;¹⁷⁹

- *Etnik ve dinsel rekabet,*
- *Bölgesel uyuşmazlıklar,*
- *Yetersiz ya da başarısız reform çabaları,*
- *İnsan hakları ihlalleri,*
- *Devletlerin dağılması,*
- *Kitle imha silahlarının yayılması,*
- *Terörizm,*
- *Sabotaj,*
- *Örgütlü suçlar olarak sayılmaktadır.*

11 Eylül terör eylemlerinden sonra NATO'nun, tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5inci maddesini işletmesi, terör saldırısına uğrayan ABD'ye yardım için harekete geçmesi, ittifakın terörle savaşa verdiği önemi göstermişti. Ancak, ABD'nin öncülüğünde yürütölen "İrak Savaşı" öncesinde ve savaş sırasında ittifak üyeleri arasında su yüzüne çıkan görüş ayrılıkları, ileriki tarihlerde meydana gelebilecek bunalımlara karşı takınılacak tavrın belirlenmesinde zorlukların yaşanabileceğinin de işaretlerini vermişti.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Yüksel, a.g.e., s. 7.

¹⁸⁰ "The Alliance's New Strategic Consept", **Nato Review**, No:2, 1999, ss.D7-D13.

NATO'nun yeni dönemin tehditlerini algılamakta ve değerlendirmekte zorlanmasına benzer biçimde, SSCB'nin sahneden çekilmesiyle tek süper güç kalan ABD, ulusal güvenliğine yönelik olası yeni tehditleri kestirmekte zorlanmıştı. ABD'nin 1991 Stratejisinde, askeri alanda gerçekleştirilecek bir değişim konusunda temkinli adımlar atılmasının gerekliliği de vurgulanmıştı. Tek ve somut bir düşman yerine, çeşitlenen ve biçim değiştiren tehdit unsurlarıyla mücadele için, Amerikan ordusunun ve NATO'nun yeniden yapılanmasının önemine dikkat çekilmiş ve Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla konvansiyonel alanda silahsızlanmaya gidilirken, "*yeni düşmanların*" Amerikan çıkarlarına zarar verebileceğinin altı çizilmişti. ABD stratejisinde de, tıpkı NATO'nunkinde olduğu gibi olası yeni düşmanlardan söz edilmiş, ama bu yeni düşmanların hangi nitelikte olabileceği konusunda hiçbir analiz yapılmamıştı.¹⁸¹ 1999'da yayınlanan stratejideki önemli yenilik, "*ulusal füze savunma*" sistemine geniş yer ayrılmasıydı. 1998 stratejisinde, yalnızca "*füze savunması*" başlığı altında ve genel hatlarıyla yer alan konu, bu kez derinlemesine ele alınmaktaydı. ABD'nin uzun menzilli kitle imha silahlarına sahip, gelişmekte olan devletlerden tehdit algıladığı vurgulanarak, bu "*haydut devletlerden (rogue states)*" gelebilecek kıtalararası bir balistik füze (ICBM) saldırısı olasılığının her geçen gün arttığı ifade edilmekteydi. Söz konusu tehdidi ortadan kaldırmak için, ABD'nin 2000 yılından itibaren, sınırlı bir füze savunma sistemini gerçekleştirme niyetinde olduğu, bunu olanaklı kılmak için, 1972 tarihli *Anti Balistik Füze Antlaşması*'nda gerekli değişikliklerin yapılması için diplomatik müzakerelere ağırlık verileceği söylenmekteydi.

ABD'nin stratejilerinin hepsinde terörün artan biçimde bir tehdit unsuru haline geldiğinden söz edilmekteydi. Bu gelişmeler, terörün NATO'nun da başlıca gündemi olmasını sağlamıştı.

¹⁸¹ National Strategy of The United States, August 1991, www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm, 25 Haziran 2001.

3.7 BUSH DOKTRİNİ-2002 ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN DIŞ POLİTİKASI'NDA YENİ YÖNELİMLER

11 Eylül sonrası belirlenen, 17 Eylül 2002'de imzalanan ve 20 Eylül 2002'de kamuoyuna sunulan "ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi (*The National Security Strategy of the United States of America-NSS*)" adlı başkanlık belgesi, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası güvenlik stratejisi çerçevesinde dünya düzeni için yapılan tasarımı yansıtan önemli belgelerden biridir.¹⁸²

"*National Security Strategy*" belgesi yayınlanmadan dört ay önce, West Point'in (Kara Harp Okulu) mezuniyetinde Başkan Bush yeni doktrinle ilgili açıklamasında terörle savaşın ilkelerini açıklamaktadır: "ABD'nin, Soğuk Savaş boyunca izlenen caydırıcılık (*deterrence*) ve çevreleme (*containment*) doktrinleri, 'bazı durumlarda hala uygulanabilir oldukları halde', yeni tehditler karşısında yetersiz kalmıştır. Ancak, teröre karşı savaş savunmada kalarak kazanılamayacaktır. Savaşı, düşmana götürmeliyiz, planlarını bozmalıyız ve en vahim tehditler daha ortaya çıkmadan önlerini kesmeliyiz. İçine girdiğimiz çağda, emniyete giden tek yol eylemin yoludur. Ve bu ulus harekete geçecektir."¹⁸³

Ancak yeni doktrinin endişe verici bir yönü vardır. Başka ülkeler de önleyici-vurucu doktrinden yararlanmak isterlerse, bölgesel çatışmaların Bush Doktrini nedeniyle artması sözkonusu olabilir. Ayrıca, "önleyici vurucu saldırı" veya "önleyici savaş", 11 Eylül'de ortaya çıkan terör tehdidi nedeniyle ABD'nin içinde bulunduğu durumun bir dayatması olarak da yorumlanmaktadır. ABD'nin terörizmle savaş için seçmiş olduğu yöntem tartışmalıdır. Örneğin Krauthammer; "Terörizm için "etkin caydırıcılık" olanaksızdır" görüşünü savunmaktadır.¹⁸⁴

¹⁸² George W. Bush, *The National Security Strategy of the United States of America*, Washington, D.C., September 2002, www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf .

¹⁸³ Marcus Robin, "The Bush National Security Strategy: A first Step", Center for Defense Information, September 26, 2002, www.cdi.org/friendlyversion/printversion.cfm?documentID=307 .

¹⁸⁴ Charles Krauthammer, "The Real New World Order; The American and the Islamic Challenge", *The Weekly Standard*, C.7,S.9, December 11, 2001, www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/456zfygd.asp.

ABD, açıkça dünyayı bildiği gibi idare etmek istemektedir. Ahmet K.Han'a göre¹⁸⁵, "*Tanrı'yla ittifak halinde haklı bir savaşta bulunduğu*" söylemiyle, yeni muhafazakarların ABD'nin üstünlüğünü sürdürmesine yönelik kaygı ve yönlendirmeleri de, tehdidin katlanarak artmasına yol açacak şekildedir. Bu noktada, Bush'un demeçlerine de yansıyan ve ABD'nin dünyayı bildiği şekilde, "*özgürlük, güvenlik ve barışın hakim olduğu bir kadere doğru yürütmek*" adına liderlik sorumluluğu taşıdığı yönündeki inancın da bu düşünce sistematiğiyle uyum içerisinde olduğu belirtilmelidir. Söz konusu düşünce, aslında özelde yeni muhafazakar ve genelde tüm Cumhuriyetçi Parti çevrelerini aşmak, kökenleri Amerikan siyasal kültürüne uzanmaktadır. Özünde, ABD'nin kuruluşuyla "*belirlenmiş kaderi (manifest destiny)*" inancına dayanmaktadır. Bu durumla anılan düşünce Amerikan kamuoyuna ve karar alma sürecinde etkin konumları bulunan elitlerin küçümsenemeyecek bir kısmına halen çekici gelmektedir.

Ne var ki Amerikalıların üstünlük yaklaşımının küresel planda taraftar bulması giderek zorlaşmaktadır. 20 Ocak 2009'e kadar görevde olacak Bush Yönetimi, uluslararası ortamda aleyhte gelişen makro ölçekli eğilimleri iyi okuyamamaktadır. Bu nedenle, küresel gelişmeler risklerle yüklüdür. Küresel gelişmeler dünyanın medeniyetler kutuplaşmasına sürüklendiği bir dinler düzlemine kaydığını göstermektedir.

Neoconları destekleyen yazılarıyla tanınan William Kristol ve Robert Kagan, G.W. Bush'un uyguladığı yeni Amerikan uluslararası ilişkileri desteklemektedirler.¹⁸⁶ Buna göre; ABD, her zaman adil bir barış, özgürlüğü öne çıkartan bir barış için savaş vermektedir. Bu temel fikir, ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Belgesi'nin de yaklaşımı olmuştur.

NSS'te ABD'nin tarihte görülmeyen bir güç ve etkiye ulaştığı, bu gücün özgürlük ve toplum idealleri için sarf edileceği açıklanmaktadır. Belgede

¹⁸⁵ Ahmet K.Han, "Tarafsız olmayan Savaş Yeni Muhafazakar Komplo ve Bush Doktrini", **Kartalın Kanat Sesleri- ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Derleyen: Toktamış Ateş, 1.Baskı, Ankara: Ocak 2004, s.115.

¹⁸⁶ William Kristol ve Robert Kagan, "A Distinctly American Internationalism", **The Weekly Standard**, November 29, 1999, s.7.

ayrıca; sınıf, milliyet, ırk ayrımcılığı militan bir ütopya olarak nitelenmekte ve bunların sonuna gelindiğine dikkat çekilmektedir.

NSS ışığında, ABD'nin uluslararası stratejisinin ana hatları şunlardır:

- ABD'nin değer ve çıkarlarının birlikteliğini yansıtan açık bir Amerikan uluslararasılığı,

- Dünyanın daha güvenli ve müreffeh kılınması,
- Siyasi ve ekonomik özgürlüğün desteklenmesi,
- Diğer devletlerle barışçı ilişkilerin geliştirilmesi,
- İnsanlık onuruna saygı duyması,

Bu amaçlara ulaşmak için ABD'nin temel inançları (*core beliefs*) vardır. Bunlar:

Hukukun egemenliği, devletin mutlak gücünün sınırlandırılması, ifade özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, kanun önünde eşitlik, kadınlara saygı, dinsel ve etnik tolerans, özel mülkiyete saygı.

NSS içinde açık bir şekilde yer alan bu çekirdek inançlara sahip olacağı belirtilen ABD'nin uygulayacağı temel politikalar ise şunlar olacaktır:

- İnsanlık onurunun savunucusu olmak,
- Küresel terörizmi yenmek için ittifaklar kurmak,
- ABD ve müttefiklerine yönelen saldırıları önlemek,
- Bölgesel çatışmaların çözülmesinde diğer devletlerle işbirliği yapmak,
- Kitle imha silahlarını (KİS) bir tehdit unsuru olarak kullananlara karşı savaş vermek,
- Serbest piyasa ve ticaret eliyle yeni bir küresel ekonomik büyüme atılımı gerçekleştirmek,
- Diğer küresel güç merkezleriyle işbirliğine dayalı eylemlerde bulunabilmek için ortak planlar geliştirmek,
- ABD'nin ulusal güvenlik kurumlarını düzeltmek ve yeniden düzenlemek.

Belgenin üçüncü bölümünde, küresel terörizmle savaş ele alınmaktadır. Buna göre, düşman tek bir siyasal rejim ya da kişilerden oluşmamaktadır. Belirli bir din veya ideolojiye sahip değildir. Dünya, küresel çapta bir terörizmle karşı karşıyadır.

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki huzursuzluk ve mutsuzlukların kesinlikle siyasal süreçler içerisinde çözümlenmesi gerekmektedir. Terörizme ise asla haklı gerekçe bulunamaz ve teröristlerin isteklerine boyun eğilemez.

ABD, sözkonusu belgeye göre terörle savaşta aşağıdaki yöntemleri izleyecektir:

- Terör örgütlerini ve yöneticilerini bulup ortadan kaldırmak,
- Örgütlerin komuta, kontrol ve iletişim yapılanmasını yok etmek,

- Örgütlerin parasal destek kaynaklarını ortadan kaldırmak,

NSS'ye göre ABD'nin diğer görevleri şunlar olacaktır. ABD bu hedefleri için düşünsel planda da savaş verecektir :

- “*Kitle imha silahları*”na sahip olan veya bunlara sahip olmaya çalışan küresel ölçütlerdeki terör örgütlerine ulusal ve uluslararası gücün olanaklarından doğrudan ve sürekli olarak yararlanmak,

- Bir terörist tehdidi algılandığı anda (*preemptive*) imha etmek,
- Teröristlere yönelik bu karşı eylemlerde tek başına da olsa eylem yapmaktan kaçınmamak,

- Diğer devletlerin de bu savaşa etkin biçime kazanılmasını sağlamak,

Bunun için:

- Terörizmin yasal olmadığı gösterilecek,
- Özellikle İslam ülkelerinde ılımlı ve çağdaş hükümetlerin desteklenmesi sağlanacak,
- Uluslararası topluluğun tüm dikkatinin konu üzerine yönlendirilmesine çalışılacak,

- Bu maksatla diplomasi kullanılacaktır.

NSS Belgesi'nin, "*Bölgesel Çatışmaların Çözülmesinde Diğerleriyle İşbirliği*" başlıklı dördüncü bölümde, özellikle Ortadoğu'daki İsrail-Filistin sorunu ele alınmıştır. Bu sorunun kesinlikle çözülmesi gerektiği belirtilirken, Ortadoğu'nun ABD'nin diğer küresel öncelikleri için çok önemli olduğu belirtilmiştir. İsrail-Filistin Sorunu'na çözüm yolu olarak bağımsız ve demokratik bir Filistin ile barış ve güvenlik içindeki bir İsrail Devleti önerilmektedir. NSS'te önem sırasına çözümlenmesi gereken diğer bölgesel sorunlar da şöyle sıralanmaktadır:

- Hindistan-Pakistan arasında sorunlar,
- Endonezya'daki etnik meseleler,
- Kolombiya'daki iç düzen ve huzurun yeniden kurulması,
- Afrika'nın hastalık, savaş ve fakirlikten kurtarılması.

NSS'te; ABD'nin düşmanlarının, ABD'yi, müttefiklerini ve dostlarını kitle imha silahlarıyla tehdit etmesinin önlenmesi başlığını taşıyan beşinci bölümünde KİS'e sahip olan veya bu gibi silahlara sahip olmaya çalışan örgüt ve devletlerle nasıl savaş verileceği ele alınmıştır. Beşinci bölümde sözü edilen ülkelerin haydut devletlerin (*rogue states*), ABD'ye oluşturduğu tehdidin algılanmasının 10 yıl sürdüğü gibi ilginç bir yaklaşım da yer almaktadır. Açıklamaya göre ABD, haydut devletleri önlemek için, önleyici doktrinden yararlanacaktır.

NSS'in altıncı bölümünde, yeni bir küresel iktisadi büyümenin nasıl başlatılacağı konusu ele alınmıştır. Avrupa ve Japonya'da güçlü bir iktisadi büyümenin gerçekleşmesinin ABD'nin çıkarlarına yarayacağı ifade edilmiştir. Buna göre, Çin ve Rusya'nın dünya ticaretine entegre edilmesi için küresel girişimden yararlanılacaktır. Çevrenin ve çalışanların korunması, enerji güvenliğinin sağlanması da belgede yer almaktadır.¹⁸⁷

Yedinci bölümde, dünyanın büyük bir kısmının fakirlik ve geri kalmışlık içinde olmasının, ABD'nin güvenlik çıkarlarına aykırı olduğu belirtilmekteyse

¹⁸⁷ Ancak, ABD, birçok ülkenin imza koyduğu Kyoto Protokolü'nü henüz imzalamamıştır.

de, onyıllardır yürütülen klasik kalkınma proje ve yardımlarının istenilen sonucu vermediği vurgulanmaktadır.

NSS'in sekizinci bölümü, "Küresel Gücün Diğer Ana Merkezlerle İşbirliğinin Geliştirilmesi İçin Ortak Gündemler Oluşturulması" başlığı altında aşağıdaki hedefleri açıklamaktadır :

"NATO'nun yeni bir kimliğe kavuşturularak sürdürülmesi, bu kapsamda üye sayısının artırılması, kuvvet yapısının değiştirilmesi, teknolojik yeniliklerden yararlandırılması, komuta kademesinde esnekliğin sağlanması, ittifak içinde ortak hareket edilmesi, ANZUS'un sürdürülmesi, Asya devletleriyle ittifakların geliştirilmesi, bu kapsamda; Japonya'nın bölgesel ve küresel konulardaki liderliğinin artırılması, Güney Kore'nin Kuzeye karşı desteklenmesi, Avustralya'yla olan ittifakın genişletilmesi, Asya bölgesindeki ABD askeri varlığının sürdürülmesi, ASEAN, APEC gibi örgütlerin güçlendirilmesi, stratejik ilişkiyi arttırarak, Rusya elitlerinin güveni kazanılarak ve NATO-Rusya Konseyi'ni sürdürerek Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi, Hindistan'la ilişkilerin geliştirilmesi; bu kapsamda; Hint demokrasisinin derinleştirilmesi, nükleer silah ve füzeler konusu yanı sıra iktisadi reformlar konusunda da politik yakınlaşmaya gidilmesi, Çin'le ilişkilerin geliştirilmesi, bu kapsamda; istikrarlı, barışçıl ve gelişmiş bir Asya-Pasifik bölgesi için Çin'in güçlenmesinin ve demokratik gelişmelerin desteklenmesi, komünizm sonrası dönem için yeni tasarımların ortaya çıkmasının sağlanması, askeri silahlanma konusunda Çin'in halen çağdışı bir politika izlediğine ikna edilmesi, Çin'de düşünce, ibadet ve toplanma özgürlüğünün sağlanması, iktisadi dışa açılmanın desteklenmesi, Tayvan'ın kendini savunma hakkının saklı tutulması."

Barışçı bir üslupla kaleme alınan bu bölümde Tayvan ile ilgili maddede Çin'in kabul edemeyeceği uyarılar bulunmaktadır. Dolayısıyla, Çin ile ABD'nin gelecekte bu konuda sürtüşmesinin kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir.

NSS'in dokuzuncu ve son bölümünde Amerikan ulusal güvenlik kurumlarının yirmibirinci yüzyılın olanak ve meydan okumalarını göğüsleyebilecek şekilde yeniden düzenlenmesi konusu ele alınmaktadır. Bu amaçla ABD ordusunun düzenleneceği, ABD dışında üslere yeni çağda da

gereksinim duyulacağı, ordunun modernizasyonuna hız kazandırılacağı, komuta kademelerinin ve planlarının esnekleştirileceği, haber alma eylemlerine ağırlık verileceği konusu vurgulanmaktadır.

Silahlı kuvvetlerin yanısıra dışişlerinin örgütlenmesinin de yeni gereklere uygun hale getirileceği, Dışişleri Bakanlığı'nın görevlerinin genişletileceği, kamuoyuna yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin arttırılacağı, terörizme karşı savaşın medeniyetler çatışması olmadığı vurgulanacağı, "Uluslararası Ceza Mahkemesi"nin tanınmayacağı, bununla birlikte çalışmalarına destek olunacağı belirtilmektedir.

Dokümanın genelinde ABD'nin, "tüm dünyada olan biten benden sorulur" mesajını verdiği görülmektedir. NSS, ABD'nin küresel egemenlik arayışının bir belgesidir. Barışçı, ancak diplomatik bir üslupla kaleme alınmıştır. Önceliği de çok doğal olarak ABD'nin çıkarları çerçevesinde "Pax Americana" arayışı olan bir belgedir. Bir başka deyimle, ABD'nin küresel gücü ile rekabet edecek bir oluşumun çıkmaması ana amaçtır.

KİS'e sahip olan ve olmaya çalışan serseri devletlere ve terör guruplarına karşı "önleyici vuruş" seçeneğinin yürürlüğe sokulacağı mesajı verilmiştir.

ABD, bir yandan uluslararası işbirliğine açık olduğu öte yandan da, gerektiğinde tek başına da olsa, ulusal çıkarlarını savunmak için bütün olanakları ve olasılıkları kullanabileceği iletisini vermektedir.

Belgede uluslararası işbirliği vurgulanmakla birlikte, bu işbirliğinin bütünüyle ABD çıkarları ile örtüşmesini gerektiren bir beklenti bulunmaktadır.

İslam ülkeleri için ılımlı İslam modeli seçenek gösterilmektedir. "Büyük Ortadoğu Projesi"nin temel argümanlarından olan, demokrasinin ve insan haklarının dünyanın her tarafında sağlam biçimde gelişebilmesi için gereken her türlü eylemde bulunmayı düşünen ABD, İslam ülkelerini demokratikleştirme hedefinin odağına almıştır.

NATO'nun yeniden yapılandırılacağı mesajı verilmektedir.

Artık "terörizm" konusu , devletlerin iç ve dış politikalarına müdahale etmenin bir aracı olabilecektir. ABD, "terörü desteklediği" gerekçesiyle herhangi bir kurum ve kişiyi hedef alabilecektir. Bu KİS için de böyledir. Örneğin Irak, "KİS bulundurduğu" gerekçesiyle "NSS Belgesi"ne uygun

olarak işgal edilmiştir. Ancak; KİS'lerin bulunamaması, ABD'nin önderliğindeki koalisyonun inandırıcılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Irak'ta, çok somut olarak görülmüştür ki;

ABD, "*gerekçe bulur ve istediğini yapar*" inancı hukuksal zemini kaydırmıştır. İnandırıcılığı yok etmiştir. Bundan sonra, ABD'nin, yükselen tehditlere karşı ne düzeyde önleyici (*preventive*) ve önleyici vuruşçu (*preemptive*) önlem alabileceği tartışılır olmuştur. Böyle bir ayrıcalığı yalnızca kendisine tanınması da doğru görülmemektedir. Eğer, Çin, Fransa ve Rusya gibi büyük devletler de böyle bir stratejiyi benimser ve ABD'nin NSS belgesini örnek gösterirlerse ne olacağını kestirmek güçtür. Nitekim, terörizmi gerekçe göstererek Çin, Türkistan'ın doğusunda; Rusya da Çeçenistan da güç kullanmaktadır. Terör konusunda ABD bile açıkladığı bu belgeye karşın nesnel davranmamaktadır. Örneğin; PKK Kongra Gel, Irak'ın Kuzeyi'nde Koalisyon güçlerinin kontrolü altında Türkiye karşıtı eylemlerini sürdürmektedir. ABD, resmi olarak uyarılmasına ve Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin en üst düzey yetkililerince dile getirmesine karşı, bu örgütü görmezlikten gelmektedir.

Bütün eksikliklerine karşın artık, ABD'nin yeni savunma stratejisi neoconların Clinton döneminden bu yana istediği ölçüde aktif ve atılgandır.¹⁸⁸ NSS çerçevesinde, ABD Genelkurmay Başkanlığı'nın "*Birleşik Komuta Planı (Unified Command Plan)*" ile yeniden örgütlenmesi çerçevesinde dünya çeşitli komuta sahalarına ayrılmıştır. Bu komuta sahaları şunlardır:

- ABD Kuzey Komutası (US Northern Command),
- Pasifik Komutası (Pacific Command),
- Avrupa Komutası (European Command),
- Ortadoğu Bölgesi (Central Command),
- Orta ve Güney Amerika (Southern Command),

Ayrıca, Omaha'da bulunan Stratejik Komuta (U.S.Strategic Command) tamamıyla yeniden örgütlenmiş, Colorado Springs'teki Uzay

¹⁸⁸ Tom Bary, "A Strategy Foretold", Foreign Policy in Focus Policy Report, October 2002, [http:// www.fpiif.org/papers/foretoldbody.html](http://www.fpiif.org/papers/foretoldbody.html).

Komutası (*U.S. Space Command*) lağvedilerek Omaha'daki yenilenmiş Stratejik Komuta Merkezi'nin bünyesine katılmıştır.¹⁸⁹

Sonuç olarak, "*Bush Doktrin*" olarak da bilinen ve Eylül 2002 tarihli "*Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi*"yle önleyici vurucu (preemptive) güvenlik yaklaşımının kurumsallaşması yolunda önemli bir adım atılmıştır. Ancak, bu belgenin, ABD'nin güvenliğini olduğu kadar uluslararası güvenliği, öne sürdüğü hedefinin aksine, 11 Eylül öncesine göre daha büyük tehdit altına sokmuş olduğunu öne sürenler bulunmaktadır.

3.8 NATO VE TERÖRİZM

NATO, Soğuk Savaş sonrası yeni bir yapılanma dönemi yaşamaktadır. 11 Eylül olaylarından sonra bu sürece hız verilmiştir. Christopher Benneth, NATO'nun terörizme dayalı yeni anlayışını anlatmaktadır.¹⁹⁰ Prag Zirvesi'nde, "*çabuk müdahale stratejisi*" ele alınmıştır. Yeni bir silahlanma ile yeni tipte kuvvet ve karargah yapısı anlamına da gelen yeni dönemin tehdidi "*terörizm ve kitle imha silahları*" olarak ilan edilmiştir. Haydut devletlerden ve şer eksenli tanımlamalarından sonra bu gelinen yeni bir aşamadır. Benneth'e göre, Temmuz 1995'te Srebreniça'da barbarlık düzeyinde ve tüm dünyayı dehşete düşüren bir katliam yaşanmıştı. Bu olay NATO açısından, ittifakın işleyişi ve ele aldığı konular üzerinde köklü bir değişime gidilmesine yol açmıştı. NATO'nun, Bosna ve Hersek' te oynadığı role ilişkin görevler daha önceki yıllarda ittifakın dahili dokümanlarında ve Birleşmiş Milletler ve "*Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı*" ile olan anlaşmalarında belirlenmişti. Ancak, "*Srebreniça Katliamı*" olmadan önce ittifak, mantıklı olan adımı atmakta ve bu savaşa son verecek müdahalede bulunmakta isteksiz davranmaktaydı. Bosnalı Sırp'ların bilinen rakamlara göre yaklaşık 8,000 Bosnalı Müslümanı öldürdüğü "*Srebreniça Katliamı*" sonrasında, uluslararası toplumun Bosnalı Sırp'lara karşı olan tutumu

¹⁸⁹ Richard B. Myers, "U.S. Military: A Global View of Peace and Security in the 21st Century", *U.S. Foreign Policy Agenda*, Vol.7, No.4, December 2002, www.usinfo.state.gov/journal/itps/1202/ijpe/pj7-4myers.htm.

¹⁹⁰ Christopher Bennett, "Terörizmle Savaş", *NATO Dergisi*, Mayıs 2004, s.21.

sertleşmişti. Katliamı izleyen iki ay içerisinde NATO'nun başlattığı ilk hava harekati, barış anlaşmasına giden yolu açmıştı. Aynı yılın Aralık ayında NATO, Bosna ve Hersek'te barış süreci için gerekli güvenliği sağlayacak ve barışın yerleşmesini sağlayacak barışı koruma misyonuna liderlik etmişti.

Benneth'e göre, 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılar, NATO'nun stratejik bakış açısını Srebreniça katliamından daha fazla etkilemiştir. Nitekim teröristlerin sivil uçakları kaçırarak, Newyork'taki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington'daki Pentagon'a vurmalarından bir gün sonra ittifak, tarihinde ilk kez olarak "*Washington Antlaşması*"nın 5nci maddesini yürürlüğe koymakla hükümet dışı unsurların yapacağı terörist saldırıların NATO'nun toplu savunma yükümlülüğünü harekete geçirmesi gerektiğini kabul etmiş, böylece terörle mücadeleyi NATO'nun kalıcı görevlerinden biri haline getirmiştir. Bunun uzun vadede NATO'nun işleyişi üzerinde de etkileri olacağına inanılmaktadır. Politik açıdan, Kuzey Atlantik Konseyi, NATO'nun gerektiği yerde ve zamanda, dışarıdan gelebilecek terörist saldırıları caydırmaya, bozmaya, bu saldırılardan korunmaya ve bunlara karşı savunmaya yardım etmeye hazır olması gerektiğine karar vermiştir.

NATO'nun önemi giderek terörizme karşı savaşa yaptığı katkılarla ölçülmeye başladığından, bu önlemler uzun vadede ittifakın çıkarına görülmektedir. Nitekim, eğer NATO ülkeleri, terörizmin getirdiği tehlikeleri ele almakta isteksiz olsaydı veya elinden bir şey gelmeseydi, kendisini ABD'nin güvenlik gündeminden koparma ve dolayısıyla etkisiz bir örgüt haline gelme riskini almış olacaktı.

11 Eylül olayları terörizmi uluslararası bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. NATO'nun, 11 Eylül olaylarına tepki olarak "*5nci Madde*"yi yürürlüğe koymasına ve tarihinde bugüne kadar örneği bulunmayan bu kararı almasına karşın müttefiklerin Afganistan'daki El Kaide ve Taliban rejimine karşı ABD'nin liderliğinde yürütülen kampanyaya yaptıkları katkılar ilk başlarda oldukça mütevazidir. Ancak, sonraki dönemlerde müttefikler giderek daha önemli bir rol oynamaya başlamış ve 14 NATO ülkesi Afganistan'da kuvvet konuşlandırmıştır.

Prag Zirvesi'nde NATO liderlerinin hemen hepsi, terörizmle savaşa göre düzenlenmiş sayılabilecek bir önlemler ve girişimler paketini

onaylamışlardır. NATO'nun, yeni yetenekler girişimi olan "*Prag Yetenekler Taahhüdü (PYT/PCC)*", ittifakın *terörizme* ilişkin yeteneklerini geliştirmek ve genel olarak Avrupa Silahlı Kuvvetleri'nin süratle hareket edebilmelerini, daha etkili kuvvet uygulayabilmelerini ve kendilerini idame ettirebilmelerini garanti etmek amacıyla düzenlenmiştir.

PYT şu alanları da kapsamaktadır:¹⁹¹

- Kimyevi, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Savunma,
- İstihbarat, Gözetleme ve Hedef Tespiti,
- Havadan Yer Gözetleme,
- Komuta, Kontrol ve İletişim,
- Hassas Güdümlü Mühimmat ve Düşman Hava Savunmasının

Bastırılması dahil Savaşta Etkinlik,

- Havadan ve Denizden Stratejik İkmal,
- Havadan Yakıt İkmali,
- Konuşlandırılabilir Muharebe ve Hizmet Destek Birimleri.

Bir başka Prag girişimi olan ve 2004 Ekim'ine kadar işlevsel bir kapasiteye ulaşması beklenen *NATO Mukabele Gücü (NMG)* ittifaka acil bir olaya hızla mukabele edebilmek, gereken yere gidebilmek ve etkili bir vurucu güç yeteneğini kazandırmak üzere tasarlanmıştır.

NATO'nun askeri komuta yapısı da bir dönüşüm içerisindedir. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nde ittifakın askeri yeteneklerinin dönüşümünden sorumlu olacak bir stratejik komutanlık kurulması da bu çalışmalar kapsamına alınmıştır.

Prag Zirvesi'nde, ittifak liderleri, kitle imha silahlarına karşı ittifakın yeteneklerini güçlendirmek amacıyla nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlara karşı beş savunma girişiminin uygulanmasını onaylamışlardır.

NATO'nun terörizme karşı savunmayla ilgili yeni askeri kavramı, NATO için dört olası askeri faaliyet kategorisi belirlemektedir. Bunlar:¹⁹²

¹⁹¹ **NATO El Kitabı**, 50 .Yıl Dönümü sayısı, NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, Brüksel:1999, s.55. [yazar yok.]

¹⁹² **a.g.e.**, s.57. [yazar yok.]

- Anti-terör,
- Sonuç yönetimi,
- Karşı terörizm ve
- Askeri işbirliğidir.

Burada Anti-terörizm;

• Sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı belirli sınırlar içerisinde tutmaları,

- Tehdit uyarılarının garanti edilmesi,
- Entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması,
- Füze savunmasına yönelik eylemler dahil, zayıf noktaların azaltılması konusundaki savunma önlemleri anlamına gelmektedir.

Sonuç yönetimi;

- Bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir.
- Planlama ve kuvvet planlamasına katkı yapılması,
- Acil yardım için yetenekler sağlanması,
- Eşgüdüm merkezleri sağlanması,
- Eğitim yetenekleri geliştirilmesi gibi unsurları içermektedir.

Karşı terörizm, tanım olarak NATO'nun lider konumunda olduğu veya müttefiklerin bulunduğu diğer koalisyonlar ve örgütleri desteklediği durumlarda karşı kuvvet faaliyetleri dahil, saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askeri işbirliği ise, diğer faaliyetlerin yanı sıra; Rusya Federasyonu, Ukrayna, ortaklar, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve diğer ülkeler, Avrupa Birliği, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.

11 Eylül'den bu yana NATO, terörizmle savaşa daha etkili katkıda bulunma konusunda bir hayli yol almıştır. NATO'nun çalışma şeklinin yeni stratejik ortamı yansıtacak şekilde uyarlanması gerekmektedir. 26 üyeli bir örgüt haline gelen ittifakın çalışma yöntemleri hala 12 üyeli bir ittifak için geliştirilmiş olan yöntemlerden fazla farklı değildir. Çeşitli konularda çok farklı görüşler olduğundan fikir birliğine ulaşmakta güçlükler yaşanması sözkonusudur. Örneğin, Irak meselesi yüzünden son dönemde ittifak içinde görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bu görüş ayrılığı, görünüşte büyük sıkıntı olmasa da giderek derinleşmektedir.

Avrupalı müttefiklerden bazılarıyla 1990'larda, Bosna ve Hersek ile ilgili politika konusunda ittifak içerisinde var olan görüş ayrılığı bugünkünden daha büyüktü. Ancak, bugünkü görüş ayrılığı bu kez Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal çıkarları da sözkonusu olduğundan yapısı itibariyle daha farklıdır.

Bununla birlikte Bennett'e göre,¹⁹³ 1990'larda yaşanan sorunlar NATO için öğretici olmuştur. NATO, Bosna ve Hersek'teki savaşa ancak üç buçuk yıl sonra müdahale edebilmiştir. Oysa, Kosova Savaşı'nda ittifak, savaşı durdurmak üzere bir yıl sonra harekete geçebilmiştir. NATO, Kosova'da, derhal çatışmaların büyümesini önlemek amacıyla Makedonya Cumhuriyeti'nde konuşlanmıştır. Bu da, ittifakın güvenlik durumları karşısında harekete geçerek biraz zaman da olsa dahi duruma uyum sağladığını göstermektedir. O zamanki duruma bakılırsa "Srebreniça Katliamı" olaylara çabuk müdahale etmenin yararları konusunda müttefikleri ikna etmiştir. NATO, bir daha Srebreniça gibi bir vahşetin yaşanmaması için bir an önce terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasıyla ortaya çıkan tehditleri ele alacak en iyi strateji üzerinde fikir birliği sağlanmasını hedeflemektedir.

3.9 YENİ AMERİKAN YÜZYILININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

ABD'nin yeni stratejisi, çok kutupluluktan tek kutuplu dünyaya geçişin bir sonucu olarak, Amerikan üstünlük teorisini yansıtmayı sürdürmektedir. ABD Başkanı Bush'un 26 Şubat 2002'de verdiği beyanat güzel bir örnektir. G.W.Bush, "*Tarihin geri kalanı tarafımızdan yazılacaktır*" iddiasındadır.

Tarihi geri kalanını yazacağını öne süren ABD, birbirinden uzak iki deniz aşırı alanda eş zamanlı olarak hareket yapabilecek yetenektedir. Ancak ABD, amaçlara ulaşmak için gerekli askeri güce sahip olmasına karşın artan maliyetlerin baskısı altındadır. Bu nedenle, 11 Eylül sonrasında askeri gücünü daha az maliyetle idame ettirmenin arayışı içine girmiştir. "*Büyük Ortadoğu Projesi*" de bu arayışın uzantısında ortaya atılmıştır.

¹⁹³ Şimşek, a.g.m., s.12.

G. Bush Yönetimi'nin, 1992 tarihli "*Savunma Planlama Klavuzu*" adlı dokümanında da açıklandığı üzere ABD'nin yeni güvenlik stratejisi, "eski Sovyet Coğrafyası'nda ya da başka bir yerde yeni bir rakip gücün ortaya çıkarak, küresel bir güç olmasına yardım olabilecek değerdeki kaynakların bulunduğu bölgeyi kontrol altına almasının engellenmesinin gerekliliği" üzerine kurulmuştur. Bu stratejinin gereği, doğal olarak, ABD'ye rakip olabilecek ülkelerin önünün kesilmesi zorunludur. ABD, NATO'yu da bu hedefe uygun bir yönde dönüştürmek istemektedir.

"*Büyük Ortadoğu Projesi*"ni sözkonusu strateji çerçevesinde ele almak gerekmektedir. 11 Eylül'ün ve 11 Eylül sonrası yeni dönemin tanımlanması, terörizmin ve kitle imha silahları tehdidinde dayanan bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi, "*Yeni Dünya Düzeni*"nin dünya tarihindeki yerinin, derinliğinin ve günümüzle bağlantısının kavranması açısından da ABD'nin yeni stratejik yaklaşımın anlaşılması gerektiğine inanılmaktadır. BOP perspektifinden bakıldığında, 21inci yüzyılda ortaya atılan medeniyetler çatışmasının da hangi zeminden yükseldiği anlamlı duruma gelecektir.

PNAC ve buna bağlı söylem ve açıklamalarda, ABD'nin ana hedefinin 21inci yüzyılda "*Pax Americana*"nın sürmesini sağlamak olduğu resmen yer almaktadır. Ayrıca, "*Medeniyetler Çatışması*"nın çizdiği felsefi zemine dayanan politikalar ve planların 11 Eylül'den çok önce hazırlanmış olduğu görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU PERSPEKTİFİNİN ENERJİ BOYUTU

Bu bölümde, ABD'nin "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin enerji boyutu ele alınmaktadır. Enerji ve enerji yollarının kontrolünün jeopolitik teorilere uygunluğu ve ABD'nin 21inci yüzyıldaki egemenliğine katkısı incelenmektedir.

4.1 AVRASYA'DA PETROL MÜCADELESİ

Ortadoğu'da yabancı sermayeye ilk petrol ayrıcalığını veren, Osmanlı İmparatorluğu ile İran'dır. Bu devletler dıştan gelen siyasal baskılara karşı dirençsiz oldukları bir dönemde petrol antlaşmaları yapmışlardır.¹⁹⁴ İran, Şah Rıza Pehlevi'nin devrilmesinden sonra ABD etkisinden uzaklaşmıştır. ABD, Ortadoğu petrolünü bugün için İran dışındaki ülkelerde kontrol edebilmektedir. Bunu yalnızca gereksinim duyduğu petrolü uygun fiyattan temin edebilmek için yapmamaktadır. Amacı, Avrupa ve Asya'nın enerjisini denetlemektir. Çünkü Avrupa da, Asya da enerjisinin önemli bir bölümünü Ortadoğu'dan sağlamaktadır.

Petropolitik, ABD'nin küresel güvenlik stratejisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ABD'nin potansiyel rakiplerinden Avrupa Birliği, Rusya üzerinden ABD denetimine takılmadan enerji elde etmeye çalışmaktadır. Karadeniz'den Avrupa'ya yönelecek çeşitli enerji iletim güzergahları Avrupanın gündemindedir. Çin ve Japonya başta olmak üzere Asya ülkeleri ise, boru hatları ile doğrudan Kazakistan ve Türkmenistan'dan enerjiye ulaşmayı planlamaktadır. ABD ise, 21inci yüzyıldaki potansiyel rakiplerinin enerji yollarını kontrol altında tutmak istemektedir. ABD'nin Avrasya stratejisinin egemen düşüncesi budur.

¹⁹⁴ Şükrü Sina Gürel, *Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1979, s.47.

ABD, petropolitiğin bir uzantısı olarak, daha önce silahlandırıp sonra da Kuveyt'e saldırması için yeşil ışık yaktığı Irak'ı işgal etmiş ve potansiyel bir petrol geçiş güzergahı olan Kosova'ya da girmiştir.

Müslüman Arnavutları, Sırp'lar'dan korumak gerekçesiyle bir yandan Almanya'yı dengelemiş olan ABD'nin savaşını bir yönüyle de petrol savaşı olarak değerlendirmek yerinde bir yaklaşım olacaktır. Davutoğlu'na göre:¹⁹⁵ "11 Eylül terör saldırıları ile başlayan savaş, 21inci yüzyılın ilk petrol savaşıdır" denilebilir. 11 Eylül, ABD'nin, Doğu Hazar Bölgesi'ne Pakistan-Afganistan üzerinden uzanması ve Rusya'nın etkinliğini kırması için uygun fırsat yaratmıştır. O dönemde, ABD açısından Hazar'ın kaynaklarının Batı'ya Rusya üzerinden, Doğu'ya Çin üzerinden ve Güney'e İran üzerinden taşınmasının engellenmesi önemlidir.

Davutoğlu'na göre, 11 Eylül'den önce Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden geçecek hattın uzunluğu ise petrol şirketleri açısından bir engel olarak görülmekte ve Tahran'la ilişkilerin geliştirilerek İran üzerinden bir hat yapılması talep edilmekteydi. Bakü-Ceyhan dışında Afganistan-Pakistan üzerinden yapılabilecek hattın geçeceği coğrafyada ise siyasi istikrar sorunu vardı.

Afganistan'ı önemli kılan etmenlerden biri uyuşturucu ticaretinin büyük bir kısmının bu ülkeden kaynaklanması, bir diğeri ise Güney Asya ve hatta Çin ile ilgili sorunlardaki jeostratejik konumudur. "Şangay İşbirliği Örgütü"yle Orta Asya'da yaratılan ve ABD'yi dışarıda bırakan Asya oluşumu, ABD'nin Asya denkleminde güçsüz bir hale gelmesine neden olmuştur. ABD, bu durumu Hindistan ile ilişkilerini geliştirerek dengelemeye çalışmaktadır.

Davutoğlu'na göre Afganistan'ın seçilmesinin üç gerekçesi vardır:¹⁹⁶ Birincisi, Afganistan üzerinde terör nedeniyle kurulacak bir denetim aynı zamanda Çin, Pakistan ve Hindistan üzerinde de bir denetim anlamına gelecektir.

İkincisi, Afganistan, çeşitli yollardan Batı dışındaki üç büyük kültür havzasının -İslam, Hint ve Çin- içindedir. Bu yolla, o bölgedeki jeokültürel

¹⁹⁵ Ahmet Davutoğlu, "İntikam Gölgesinde Strateji Savaşı: Ladin Bahane Hedef Şangay", **Aksiyon**, Ekim 2003, s.14.

¹⁹⁶ Davutoğlu, a.g.m., s.15.

dinamikler istendiği zaman harekete geçirilebilir. Üçüncüsü, Asya'dan güneye inen üç geçiş yolu vardır. “*Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Afganistan.*”

Soğuk Savaş sonrasında sözkonusu geçiş yollarından, Körfez ve kuzeyindeki bölgelerde denetim sağlanmıştı. Balkanlar'a da Kosova ve Bosna olaylarından sonra nüfuz edilmişti. Şimdi Afganistan da “nüfuz edilebilir” duruma gelmiştir.

ABD'nin, Afganistan üzerinde durmasının altında stratejik unsurların yattığını düşünenler çoğunluktadır. Buna göre, Rusya Federasyonu, Çin ve İran'ın bölgede etkinliklerini arttırmasından sonra Özbekistan'ın da katılmasıyla ortaya çıkan “*Şangay İşbirliği Örgütü*”nün çalışmalarıyla ABD'nin bölgeden dışlanma süreci başlatılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu, güvenlik ve terörü ön plana çıkararak bölgedeki varlıklarını sağlamlaştırırken, ABD de aynı yöntemle, yani terörü gerekçe yaparak bölgeye yerleşmektedir. Rusya Federasyonu, Bush'un teröre karşı kampanyasını destekleyerek, ABD'yi karşısına almamayı seçmiştir. Bazı görüşlere göre, Rusya'nın verdiği desteğin arkasında ABD'yi batağa çekme düşüncesi de etkili olmuş olabilir.

Bir kısım görüşlere göre de, ABD kendi oluşturduğu bataklığı kurutmayı hedeflemektedir. Pakistan'ın önerisiyle, Afganistan'daki iç savaşı bitirme ve Orta Asya petrolerini dünyaya taşıma amacıyla destek verdiği Taliban'ın zararlarını gören ABD, bu projeyi iptal etmek istemektedir. Projeyi sunan Pakistan da acı çekecek ülkelerin başında gelmektedir.

Davutoğlu'na göre, Taliban, zararlı olmuş, ABD'yi hedef alan örgütlere kucak açmıştı. Orta Asya'yı istikrarsızlaştırarak, Avrupa Birliği içindeki ABD karşıtı ülkelerin de desteğiyle meydana gelen Şangay oluşumunun doğmasına katkıda bulunmuştur.¹⁹⁷ Başlangıçta sınır sorunlarından kaynaklanan anlaşmazlıkları çözme amacı taşıyan Şangay yapılanması kısa zamanda güvenlik alanında işbirliği yapılacak kadar ilerlemiştir. Bu savunma işbirliğinin bir süre sonra ekonomik ve diplomatik ilişkileri de kapsayacak hale geleceğinden söz edilmektedir. Pakistan ile Kuzey Kore'nin birliğe üye

¹⁹⁷ Davutoğlu, a.g.m., s.16.

olmaya hazırlandıkları söylenmektedir. Hindistan, Pakistan ve İran ise toplantılara gözlemci üye statüsünde katılmaktadırlar.

ABD'nin "*Büyük Ortadoğu Projesi*"yle aktif bir tutum içine girmesi, Ukrayna, Gürcistan gibi Rusya'nın arkabahçesi gördüğü alanlara el atması, Çin'in ve AB'nin çıkarlarının önünü kesme arayışı, ABD'nin tek kutupluluk iradesine karşı bir başkaldırı başlatmıştır. Rus ve Çin devlet başkanlarının çeşitli zamanlarda buluşmalarında verdiği "*Tek kutuplu bir dünya yapısının kabul edilmeyeceği*" mesajı 2004 içinde Fransa'nın Çin'le yaptığı buluşmada dile getirilmiştir. Başta, Fransa olmak üzere, AB'nin lider ülkeleri son dönemde bu görüşe açıktan destek vermektedirler.

4.2 BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ'NİN PETROLLE İLGİSİ OLMADIĞI YOLUNDAKİ GÖRÜŞLER

Petrol piyasalarının günümüzdeki yapısı ve bağımlılık ilişkileri incelendiğinde petrolün Irak savaşının gerekçesi olup olmayacağı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Gerek "*1973 Yom Kippur Savaşı*" sonrası başlayan ambargo nedeniyle gerekse de Irak Savaşı öncesi artan petrol fiyatlarının Amerikan ekonomisinin taşıyamayacağı ağırlıkta olmadığını öne süren görüşler bulunmaktadır.

Taylor ve Doren'e göre, bunun nedeni, krizden sonra yükselen petrol fiyatlarının, Amerikan rafinelerinin kullandığı petrolün ortalama fiyatının 5 dolar kadar üstüne çıkarak 40 dolar civarında seyretmesidir. Savaşın başlamasından sonra da beklenen artış olmamıştır. Fiyatlardaki yükselme, petrol piyasasının bölgesel yapıda değil de küresel olması ve serbest piyasada oluşması nedeniyle yıkıcı olmamıştır.¹⁹⁸

Ayrıca kısa vade gözönüne alındığında, dünya petrol üretiminde oluşacak %1'lik bir kesintinin fiyatlarda %10 artışa neden olduğu ileri sürülmüştür. Bu görüşlere göre, Irak'ın petrol ihracatı durmadığı sürece fiyat

¹⁹⁸ Jerry Taylor ve Peter Van Doren, "Oil Weapon" Myth Its Crippling U.S. Foreign Policy, *National Review Online*, December 6, 2001, www.nationalreview.com/comment/comment-taylor120601.shtml, 6 Şubat 2005

artışı beklememek gerekmektedir. Çünkü petrol piyasalarında uygun fiyat düzeyi sanıldığından daha karmaşık bir mekanizma ile belirlenmektedir.

Sürdürülebilir karlılık beklentisi nedeniyle, OPEC dahil petrol fiyatlarının kısa vadede kazanç sağlayacak şekilde yüksek fiyatlara çıkması tercih edilir bir durum olmamaktadır. Dünya petrol rezervlerinin %25'ine yani 221 milyar varil petrole sahip bulunan Suudi Arabistan, petrol fiyatlarını kabul edilebilir bir fiyat aralığında tutmak istemektedir.¹⁹⁹ Suudiler, fiyatların, fakat alternatif yakıt ve teknolojilerin rekabet edememesine yetecek kadar da düşük bir fiyat olması stratejisini benimsemektedir.

Ahmet K.Han'a göre, tüketimde ve talepte düşüş, alternatif enerji kaynakları, ve teknolojilere yönelik arayışların yoğunlaşması ve olası şokların etkilerini hafifletecek emniyet mekanizmalarının oluşturulması, bunlara ek olarak petrol ihraç eden ülkelerin çoğu zaman ihraç malının tek petrol olması nedeniyle petrol piyasasında bağımlılık ilişkileri son otuz yılda üreticiler aleyhine dönmüştür.²⁰⁰

Han, bu süre zarfında petrol fiyatlarının zirveye çıkmasını her zaman bir resesyon izlediğini söylemektedir. Han, 1973'teki Yom Kippur Savaşı'nın, Amerikan petrol piyasasında fiyatların üçe katlamasına neden olan bir histeri yarattığını ancak bu algılamamanın yanlış olduğunu ve kaygıların gereksiz olduğunu öne sürmektedir. Han, bütün bunlar gözönüne alındığında, ABD'nin endişeleri gidermesi için piyasa mekanizmalarının serbest işleyişini yüreklendirmesinin savaştan daha çok işine yarayacağını söylemektedir. Han'a göre, ABD'nin aylar süren bir belirsizlik yaratır biçimde Irak'ı işgale hazırlandığı uzun süren hazırlık süreci büyük bir risk doğurmaktan başka bir sonuç vermemiştir. Bütün bu nedenlerle, dünyanın en büyük enerji tüketicisi olan bir ülke için "*petrol için savaş*" iyi bir seçenek değildir.

Petrol ambargosu sonrasında, olduğu gibi, petrol fiyatlarının yükseldiği, petrol ithalatının azaldığı dönemlerde bile, ABD'nin GSMH'nin

¹⁹⁹ World Energy Outlook 2002, OECD International Energy Agency, Paris, 2002, s.97.

²⁰⁰ Ahmet K.Han, " Irak Savaşı, Oyunun Adı Petrol mü?", **Kartalın Kanat Sesleri- ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Derleyen: Toktamış Ateş, 1.b., Ankara: Ocak 2004, s.339.

arttiğini belirten Han,1973 ambargo sürecinin sonunda petrol üreticilerinin petrolün tank top gibi bir silah olmadığını farkına vardıklarını söylemektedir.

Han'a göre, petrol piyasalarında Nasır sonrası millileştirme rüzgarları, OPEC üyesi olmayan ülkelere ait petrol alanlarına yatırımın hızlanmasına yol açmıştır. Yükselen petrol fiyatları, daha önce işletilmesi ekonomik açıdan karlı olmayan alanlarda arama ve çıkarma işlemlerinin yapılmasını mantıklı hale getirmiştir.²⁰¹

Bununla birlikte Irak'ta üretilen petrolün maliyeti çok düşüktür. Irak 1 doların altında maliyetle dünyanın en ucuz petrolünü üretmektedir. Bu maliyet rakamı, ABD'de varil başına 10-15 dolar, Rusya'da ise ortalama 8,5 dolar civarındadır. Bu bile başlı başına Irak petrolerini çekici duruma getirmektedir.²⁰²

Petrol, dünyada tüketilen enerjilerin üçte birinden (%38) fazladır. En çok tüketilen enerji kaynağıdır. Bu rakamın 2030'larda yalnızca %37'ye düşmesi beklenmektedir.²⁰³ Ayrıca, OPEC'e seçenek arayışları, Venezüella, Meksika, Endonezya ve en önemlisi Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetleri gibi aktörlerin petrol oyununa dahil olmalarını sağlamıştır.

Petrole, seçenek olabilecek enerji kaynağı arayışlarının da yakın gelecekte petrol piyasalarını etkilemesi beklenmektedir. Buna karşı OPEC, petrolün fiyatlarını düşürme yönelimi olan sürdürülebilir bir fiyat stratejisi uygulamaktadır.²⁰⁴ Bu nedenle; çevre duyarlılığı ve buna bağlı temiz enerji istemleri, arz güvenliğine yönelik jeostratejik kaygılarla örtüşünce, petrol konusunda ortaya belli bir strateji çıkmıştır.

ABD Başkanı Bush, petrol lobilerine olan yakınlığıyla bilinmektedir. Başkan Bush'un bile alternatif enerji arayışına destek verdiği öne

²⁰¹ Han, a.g.e., s.348.

²⁰² A Geopolitical Guide Guide to the World of Oil, **Newsweek**, C.CXXXIX,S.14, April 8-15, 2002, s.43.

²⁰³ **World Energy Outlook 2002**, OECD/IEA International Energy Agency, Paris, 2002, s.27.

²⁰⁴ Han, a.g.e., s.341.

sürülmektedir. Bush, 28 Ocak 2003'te yaptığı konuşmada, yüzyılımızda çevre bakımından en büyük ilerlemenin teknoloji yoluyla olacağını söylemektedir. Ayrıca, 20 yıl içinde gerçekleşmesi planlanan hidrojenle çalışan arabalarının üretimi için yapılacak araştırmaya 1,2 milyar dolarlık bir fon ayrılmasını önermiştir.²⁰⁵

Jeofizikçi M. King Hubbert, 1956'da bir tez ortaya atmıştır. "Hubbert Doruğu" denen bu teoriyi gözönüne alanlar, küresel ham petrol üretiminde tepe noktanın ve ekonomik açıdan uygun fiyatların sonunu simgeleyen doruğa 2010 ila 2030 civarında ulaşılabilceğine inanmaktadırlar. Ancak bu kestirime katılmayan birçok uzman da bulunmaktadır.²⁰⁶

Ayrıca 1974 petrol krizinden sonra sanayileşmiş ülkeler Stratejik Petrol Rezervlerine (SPR) önem vermektedir. Ulusal ve uluslararası anlamda emniyet mekanizmalarından biri olan SPR açısından ABD'nin 700 milyon varile ulaştığı bilinmektedir. 26 önde gelen ülkede bulunan kapasite ile OECD ülkeleri için kısa dönemli zararlardan korunmak olanak içindedir. Han'a göre ABD'nin piyasa mekanizmalarıyla risksiz bir biçimde başkalarının değerlerine el koymayı seçmesi sözkonusuyken riskli bir seçeneğe yönelmesi anlamsızdır.²⁰⁷

Bu görüşlere göre, ABD, Irak'ı petrol için işgal etmemiştir. 1960'da ABD, kullandığı ithal petrolün %82'sini OPEC üyesi ülkelere ithal ederken kırk yıl sonra bu oran 11 Eylül öncesi %20 oranında azalmıştır. 1974'te ABD, GSMH'nin %4'ünü petrole harcarken bugün bu rakam %2 civarındadır. Üstelik bütün bunlar 1999 yılından itibaren fiyatlarda yükselme olması ve ABD'nin bütün zamanlar içinde en fazla petrol tükettiği bir dönemde olmuştur.²⁰⁸

²⁰⁵ George W. Bush, State of the Union, January 28, 2003,

www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html.

²⁰⁶ Kenneth S. Deffeyes, *Hubbert's Peak: The Impending World Oil Shortage*, Princeton: Princeton University Press, 2001, s.151.

²⁰⁷ Han, a.g.e., s.345.

²⁰⁸ "An Opportunity to Reduce OPEC's Role, *Business Week*, October 29, 2001, s.64.

Han'a göre, ABD'nin Irak'a müdahalesi, ekonominin içinde bulunduğu durgunlukta gözönüne alınırsa hiç de tercih edilecek bir durum değildir. Ayrıca ABD' nin 455 milyar dolar açık veren bütçesine 90 milyar dolarlık bir ek yük bindirerek savaşa girmek yerine Irak'ı ambargodan kurtararak ticarete yöneltmek daha akılcı olacaktır. Irak'ın petrol üretim ve ihraç alt yapısının yenilenmesi son derece pahalıdır. Mevcut altyapının ayağa kaldırılması için kaynak gereksinimi 5 ila 10 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır . Irak'ın 1990 öncesi kapasitesini yakalaması için gerekli para miktarı 20 milyar dolardır. Ayrıca Irak petrollerinin ABD'ye stratejik kaldıraç görevi görebilmesi için Suudi Arabistan'ın petrol piyasasının da dengelenmesi gerekmektedir. Bu düzeye gelmek için de 40 milyar dolarlık bir masrafa gereksinim vardır. Bunlar içinde Irak'ın kota sınırlamasını aşmak üzere OPEC'ten ayrılması, Irak'ın yeniden inşa edilmesi sürecinde yapılması gereken masraflar, ABD askeri gücünün 4 milyara ulaşan masrafları yer almamaktadır.²⁰⁹

Irak Savaşı'nın Amerikan ve dünya kamuoyunda meşruiyet zeminine oturması için savaş öncesi çeşitli gerekçeler öne sürülmüştür. Ancak, KİS ve nükleer tehdit varlığı ile El Kaide bağlantısı kanıtlanamamıştır. Buna karşın seçimleri Bush ve temsil ettiği anlayış yeniden kazanmıştır. Han'a göre, Bush yönetiminin istekleri doğrultusunda politika oluşturmakla suçlanan petrol şirketleri, gerçekte piyasalara müdahale edilmesinden hoşnut olmamaktadırlar. Bu tavır, petrol piyasasında sürdürülebilirliğin devamı içindir. Bu da OPEC ülkelerindeki iktidar sahiplerinin politika ve petrol stratejileri ile uyumaktadır.²¹⁰

Buna karşın, uzun vadede Suudi Arabistan gibi bir petrol kaynağının kontrolünü ele geçirmenin getirisi yüksek görülmektedir. ABD'nin Irak'taki savaşının petrol için olduğunu öne sürenler Bush yönetiminin, "ABD firmaları adına Irak petrollerine el koyacağı" fikrine sahip olduğunu düşünmektedirler. Ancak, Fransa'nın Totalfina Elf firması Irak'ın toplam petrol rezervlerinin

²⁰⁹ Han, a.g.e., s.351.

²¹⁰ Han, a.g.e., s.355.

%25'inin geliştirme haklarını elde tutmaktadır. Körfez Bölgesi'nden çıkan petrol Doğu Asya ve Avrupa pazarlarına akmaktadır. Almanya, Fransa, Japonya, petrolün aşağı yukarı tamamını ithal etmektedir. Düşme olasılığı olan fiyatlarla birlikte Ortadoğu petrolünün üretim maliyeti açısından bir petrol üreticisi olan Rusya'yı gelir kaybına uğratacağı ve rekabet edemeyeceğinden çekinmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in Irak'a karşı aldığı yaptırım kararları öncesi Saddam Rejimi ile yaptığı kontratları bulunmaktadır.²¹¹

Han'a göre, Dick Cheney'in CEO'luğunu yaptığı Halliburton firmasına 1,7 milyar dolar, Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı'nınsa Halliburton'un rakibi Bechtel Gurubu'na 680 milyon dolar değerinde ihaleler verdiği bilinmektedir. Han, Amerikan şirketlerinin kar marjlarının güvence altına alınması nedeniyle ihaleler kapalı kapılar ardında gerçekleşmiştir. Bu servis firmalarının karlılıkları diğer firmaların operasyonlarını sürdürmelerine bağlıdır. Bu nedenle, ABD'nin petrole el koyacağı, piyasaları petrole boğacağı gibi korkuların yersiz olduğunu görüşündedir.²¹²

Özetle, bu görüşlere göre petrole ilgili savaş öncesi veriler de ABD'nin petrol için savaşa gitmesinin doğru olmadığını göstermektedir. Han, 1991 Körfez Savaşı sırasında, toplam Dünya talebinin %7,5'una eşit olan OPEC yedek kapasitesinin %2'lerde bulunduğu; küresel tüketimin yine 1990'a göre %14'ler oranında arttığı, SPR düzeyinin düştüğü, rafinerilerde stokta tutulan petrolün %25 az olduğu bir zamanda savaşa gitmenin olsa olsa Orta Çağ tarzı bir derebeyinin göze alabileceği bir iş olduğunu ileri sürmektedir. Bu tarz görüşlere göre, petrol, giderek stratejik olmaktan çıkmaktadır. O halde şu kritik soru gündeme gelmektedir?

Eğer ABD, bu savaşı petrol ve enerji yollarının kontrolü için değilse neden yapmaktadır? "Sadece Ortadoğu'ya özgürlük getirmek için mi?"

²¹¹ Han, a.g.e., s.357.

²¹² Han, a.g.e., s.358.

4.3 KÜRESEL PETROPOLİTİK VE BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ İLİŞKİSİ

“ABD'nin savaşının enerji boyutunun bulunmadığı” şeklindeki görüşlere katılmak mümkün değildir. Bunun nedenlerini petropolitik konsepti içinde aramak gereklidir.

Hikmet Uluğbay, petropolitik ve enerji üzerine yaptığı değerlendirmede, ülkelerin ekonomik güç ve doğal kaynak zenginliklerinin enerji tüketim kompozisyonlarını belirlemede önemli rol oynadığını savunmaktadır. Bu gerçeği ortaya koymak için kişi başına enerji tüketiminin 1971-2000 arasında izlediği seyri ele almaktadır.²¹³ Uluğbay'a göre, 21inci yüzyılda enerji açısından petrole bağımlılığın 20nci yüzyılda olduğu gibi süreceği öngörülmektedir. Rakamlar bu yüzyılın da enerji alanında çekişmelere sahne olacağını göstermektedir. Kömür, su, nükleer enerji, petrol, doğal gaz içinde göstergeler, petrol ve doğal gazın önemli bir role sahip olduğuna işaret etmektedirler. 1971-2000 döneminde kişi başına tüketilen enerji miktarları 30 yıllık periyotta sanayileşmiş ülkelerdeki artışlarla karşılaştırıldığında Asya'da gelişen ülkelerin kişi başına enerji tüketimlerinin önemli miktarlarda olduğu görülmektedir. Çin, Hindistan, Endonezya, Tayland ve Malezya gibi ülkelerin kişi başına enerji tüketim miktarlarının gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir.

1970-2000 döneminde enerji fiyatlarında görülen artış ve dalgalanmalar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu dönemde enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin geliştirilmiş olmasına karşın bu artış gerçekleşmiştir.

Buna göre dünyanın önde gelen ekonomilerinde ilk sıralarda yer alan enerji tüketimlerinin %50'den fazlasının petrol ve doğal gaz olduğu belirlenebilmektedir.

Enerji tüketimi açısından zayıf görünen Çin gibi ülkelerin sergiledikleri performansa aldanmamalıdır. Çünkü; Çin, Avusturalya ve Güney Afrika gibi

²¹³ Hikmet Uluğbay, “21.Yüzyılın Petropolitigi ve Türkiye”, **Cumhuriyet Strateji**, 19 Temmuz 2004, ss.4-8.

lkeler enerji gereksinimlerinin önemli bir kısmını da zengin kömür madenleriyle karşılamaktadır.

İsveç gibi ülkelerde hidrolik enerjinin payı yüksektir. ABD, Japonya, Fransa gibi ülkeler nükleer enerji kullanımında önde gözükten ülkelerdir.

“İmparatorluktan Cumhuriyete Petropolitik” adlı yapıtın sahibi Hikmet Uluğbay; 20nci yüzyıl boyunca gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin giderek daha yoğun enerji kullanır konuma gelmelerinin, 21inci yüzyılda enerji alanında yalnızca ticari değil siyasi çekişmelerin de yoğunlaşacağı anlamına geleceğini öne sürmektedir. Gelecekte yaşanacak bu çekişmeyi öngörmeye yardımcı olmak üzere, 1996-2020 döneminde beklenen enerji tüketimini inceleyen Uluğbay’a göre,²¹⁴ 1996-2020 döneminde toplam enerji tüketimi %52 dolayında artacaktır. Nükleer enerji tüketiminde büyük bir artış beklenmemekle birlikte diğer kaynakların tüketiminde önemli bir artış beklenmektedir. Burada enerji tasarrufu yaratan teknolojilerin etkisi, alternatif enerji kaynaklarının bulunması ve kullanılması olanaklı görülmekle birlikte bu olasılığın orta vadede değişiklik yaratacağı beklenmemektedir. Doğal gazın çevreye az zarar vermesi nedeniyle, petrole göre daha iyi seçenek olmasına karşın petrolün özgün kullanım alanlarının bulunması nedeniyle petrole olan bağımlılığın değişmeyeceğı düşünülmektedir. Uluğbay’a göre;

“2020 yılında toplam enerji tüketiminin %65,6’sının petrol olacağı beklentisi, gerçekte siyasi çekişmelerin de artacağıının habercisidir. Bu beklentiyi anlamlandıran, dünyanın önde gelen ekonomilerinin 1999-2020 döneminde ham petrol tüketim oranları ile ilgili kestirimler incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlardır. Buna göre Çin, 2020 yılında ABD’den sonra en fazla petrol tüketen ülke konumuna gelecek ve 2000’li yıllarda ihracat yapan bir ülke olmasına karşın, 2020 yılında en büyük ithalatçı ülkeler arasında yer alacaktır. Ayrıca 1999 yılı itibariyle gelişmekte olan Asya lkelerinin Batı Avrupa’yla eş düzeyde petrol tüketirken, 2020 yılında iki katı tüketim yapma konumuna gelmeleri sözkonusudur. Ayrıca, 1999-2020 döneminde petrol tüketimindeki artışın %58 dolayında olması beklenirken, 2020 yılına doğru ABD gibi bazı ülkelerin rezervlerini ekonomik olarak işletemeyeceğı öne

²¹⁴ Uluğbay, a.g.m., s.5.

sürülmektedir. Çin gibi petrol üreticisi bazı ülkelerin üretimlerinin kendi tüketimlerini dahi karşılayamaz duruma gelecek olmalarının çeşitli siyasi sorunlar yaratacağı beklenmektedir.”

Halen dünyanın bilinen petrol rezervlerinin %66'sı Ortadoğu'da bulunmaktadır. Doğal gaz rezervlerinin %66'dan fazlası da Orta Doğu ve eski SSCB topraklarında bulunmaktadır. 21inci yüzyılın başlarında petrol ve doğal gaz tüketiminin hızla artmaya süreceği konusundaki petropolitik gerçekler, “*Büyük Ortadoğu Projesi*” içinde yer alan Ortadoğu ve Hazar Havzası'nın giderek daha da önem kazanacağına işaretir.

Uluğbay'a göre, ABD'nin petrol rezervi, 2000 yılı itibariyle 28.6 milyar varil olarak gözükmektedir.²¹⁵ ABD, kendi topraklarında yeni petrol yatakları keşfedemez ve yıllık iki milyar varil düzeyindeki üretimini sürdürmeye devam ederse rezervlerinin ticari olarak kullanılabilen boyutunun 2010 yılında bitmesinin sözkonusu olacağı tahmin edilmektedir. Uluğbay, bulunabilecek yeni kaynakların dahi ABD'nin yakın gelecekteki petrol tüketim gereksinimini uzun süre karşılamaya yetmeyeceğini öne sürmektedir. Bu noktada, kanımca, ABD'nin yeni enerji kaynaklarını ve buna bağlı teknolojileri devreye sokması sözkonusu olacaktır.

Avrupa Birliği, Çin, Japonya ve ABD gibi büyük enerji tüketen ülkeler bir yandan Ortadoğu petrollerine giderek daha fazla bağımlı hale gelirken, diğer yandan da alternatif petrol üretim alanlarının geliştirilmesine sermaye, teknoloji ve politikaları ile katkıda bulunmak isteyeceklerdir. Ortadoğu dışında petrol bakımından en büyük potansiyelin ise Hazar Havzası ve Güney Çin Denizi'nde olduğu bilinmektedir. Hazar Havzası, dünya petrol rezervlerinin %3'ne, doğal gaz rezervlerinin de %4'üne sahip görünmektedir. Bu havza ile ilgili çekişmeler, SSCB dağıldıktan sonra artmıştır.

Hazar petrollerinin işletilmesine yönelik şirket sermaye yapıları ile üretimin dünya pazarlarına sunulmasını sağlayacak olan boru hatları konusunda 1990'lı yıllardan bu yana; ABD, Rusya Federasyonu, AB, Çin ve İran arasında büyük politik ve ticari çekişme olduğu görüşünde olan

²¹⁵ Uluğbay, a.g.m., s.5.

Uluğbay'a göre, Türkiye, gerek Bakü-Ceyhan Boru Hattı ve gerekse de kurulan petrol şirketlerinden birine sermaye koyarak sahnedeki yerini almıştır.

Çin de, bu havzanın petrolerinden pay alabilmek için bir yandan sermaye yatırımı yaparken, diğer yandan da ülkesine petrol ve doğal gaz taşıyacak boru hatlarını inşa etmek arzusundadır. Ancak Uluğbay, Hazar Havzası'nın geliştirilmesi ve ihracata başlanması için birçok engelin aşılması gerekli olduğunu söylemektedir.

Rusya üretimin pazarlanmasını kendi çıkarlarını gözönüne alarak kendi topraklarından yapmayı düşünürken ABD gibi Batılı bazı ülkeler ise Bakü-Ceyhan'ı savunmakta, İran da, Hazar Petrolleri'nin ülkesinden geçecek bir boru hattıyla Basra Körfezi'ne indirilmesini istemektedir. Çin artmakta olan petrol gereksinimini karşılamak için İran'la işbirliği yapmaktadır. Çin ve Rusya Federasyonu'nun İran'la çıkarlara dayalı işbirliği yapması ABD'yi stratejik anlamda endişelendirmektedir.

Rusya Federasyonu, SSCB'den ayrılan ülkelerde belirli boyutta askeri varlığını sürdürürken, Uluğbay'a göre:²¹⁶ ABD ve İngiltere gibi bazı ülkeler Hazar Havzası'nın yeni bağımsızlığını kazanan ülkelere ekonomik yardım, enerjiye yönelik sermaye yatırımları yanında, askeri eğitim ve malzeme yönünden de destek olmaktadır.

ABD ve Rusya Federasyonu, Hazar Bölgesi'nde büyük bir çekişme içindedir. Bölgenin en önemli sorunlarından biri olan etnik çatışmalar da henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Güney Çin Denizi'nin de petrol ve doğal gaz potansiyelinin devreye sokulabilmesinin önündeki en önemli engel de bu coğrafyadaki adalar üzerindeki hakimiyet konusunun çözülememiş olmasıdır.

Basra Körfezi Havzası da dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olmasına karşın burada da siyasi ve ekonomik açıdan istikrarlı bir ortam mevcut değildir. Bölgedeki en büyük petrol kaynaklarına sahip olan Suudi Arabistan'da radikal dinci gruplar giderek daha fazla güçlendiğinden istikrar tehdit altındadır. Irak işgali sonucunda elde edilen sonuç ise henüz tartışılır durumdadır.

²¹⁶ Uluğbay, a.g.m., s.6.

Uluğbay'a göre;²¹⁷ Çin, Fransa ve Rusya Federasyonu'nun Irak harekatı sırasında takındığı olumsuz tavrının arkasında, bu ülkelere Saddam rejimi tarafından sağlanan petrol ayrıcalığı olduğunu söyleyenler vardır. Irak'taki petrol varlığının yapılacak bir çalışma ile iki katına çıkacağını ileri sürenler de bulunmaktadır. İslam Devrim'inden bu yana İran da bölgede istikrarsızlık unsuru olarak kabul edilmektedir.

Türkiye, enerjinin yeniden önem kazandığı 21inci yüzyılın ilk yarısında tartışılmaz stratejik önemi olan kilit bir noktada bulunmaktadır. Tüketimi giderek artacak olan petrol ve doğal gazı dünya pazarlarına sunacak olan iki büyük havzanın kilit noktasında bulunmaktadır. Ancak sözkonusu havzalarda istikrar sağlanana değin değişik yoğunlukta krizlerin yaşanması beklenmelidir.

Uluğbay, bölge içi güçler kadar bölge dışı güçlerin de, bölgede kendi çıkarlarına uygun politik ve ekonomik yapılanmalar için çeşitli politikalar izleyeceğini ve zaman zaman da güç sergileyeceğini öne sürmektedir.

Avrasya eksenli petropolitik riskler, önümüzdeki dönemin sancılı geçeceğini göstermektedir. Geniş bir perspektiften bakıldığında "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin başta petrol olmak üzere enerjiyle çok sıkı ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Enerjinin ve enerji yollarının kontrolü ABD'nin küresel egemenliğini destekleyecek en önemli seçenektir.

Türkiye, petropolitikten etkilenecek ülkelerin başında gelmektedir. Bu nedenle enerji ile ilgili çıkarlarını çok iyi anlamak zorundadır. Ayrıca, petropolitik ve enerji politikalarının uzantısı olarak bölgede sergilenebilecek her türlü oyuna karşı hazırlıklı olunmalıdır.

²¹⁷ Uluğbay, a.g.m., s.7.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ ORTADOĞU PERSPEKTİFİNİN DİNSEL BOYUTU

Soğuk Savaş öncesi ideolojik çatışmaların yaşandığı dönemin kapanmasından sonra küresel planda dinlere ilginin arttığı gözlenmektedir. Ortaya atılan “medeniyetler çatışması” felsefesinin milenyumda dinler düzlemine ötelenmeyi hızlandırdığını söylemek mümkündür. Bu anlayış değişikliğine en iyi kanıt olarak küresel lider ABD’de yaşanan değişim örnek olarak verilebilir.

Bu bölümde ABD’nin yeni Ortadoğu perspektifinin, “din” boyutunun varlığı ve dini anlayışla olan sıkı ilişkisi ortaya konmaktadır.

5.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN YENİ MUHAFAZAKAR YÖNETİMİ VE DİN FAKTÖRÜ

Artık, ABD Başkanı George W. Bush’un demeçlerinde hep “Tanrı” var. Tanrı Bush’a, dünyayı “kötülükten kurtarma” görevini vermiş, tarih de “kötülerden” kurtulma olanağını tanımıştır. G.W.Bush’a göre, tarihin çağrısıyla Tanrı’nın hediyesi olan demokrasinin Ortadoğu için sağlanması yolunda önünde hiçbir engel tanınmayacaktır.²¹⁸

Dünya, ABD Başkanı Bush ve ekibinin, açıkça ortaya koyduğu radikal Hristiyan kimliğine dayalı söylemlerini ve ABD hükümetinin buna bağlı politikasını dikkatle izlemektedir. Böylesine dinine bağlı bir ekibin inançlarının, resmi söylemde, “demokrasi ve özgürlük” paketi olduğu öne sürülen “Büyük Ortadoğu Projesi”ne etki etmemesi mümkün gözükmemektedir. Sözkonusu dinsel inançların politikayla olası etkileşimin boyutları merak konusudur.

“Büyük Ortadoğu Projesi”nin dinsel zemini incelendiğinde, ABD’nin, Ortadoğu’daki gerçek hedefleri için önemli bir yaklaşım getirilebilmektedir.

²¹⁸ Ali Bilgenoğlu, *Evanjelizmin ABD Yönetimine Etkileri, Cumhuriyet Strateji*, s.12.

Ayrıca, daha önce de incelendiği şekilde özellikle 1990'lardan sonra derinleştirilen "*Medeniyetler Çatışması*"nın tarihi zamanlaması konusunda ilginç bulgulara ulaşılabilmektedir.

ABD'nin iç ve dış politikalarında din etmenine giderek daha fazla etkinlik kazandırılmaktadır. ABD'nin yönetiminde özellikle Evanjelizmin etkileri son dönemde giderek artmaktadır.²¹⁹ Evanjelizm, "*kutsal kitaba yönelmek*" anlamına gelmektedir. Evanjelizmde, "*Kilise bir Monarşi, İsa ise bir Kra*" olarak kabul edilmektedir. Evanjelicler, genelde Metodist, Baptist ve Presbiteryen Kilisesi etrafında toplanmaktadırlar.

Muhafazakar Protestan olan evanjelicler, ABD nüfusunun üçte birini oluşturmaktadır. Birçok evanjelik, günahkar olduğuna ve İsa'nın kendi günahları için öldüğüne inanmakta ve kurtuluş için O'na gereksinim olduğunu açıkça ifade etmektedir.

ABD'nin dış politikasının yönetimine etki eden Evanjelizm'in önemli inançlarından biri de, "*Kutsal Topraklar*" olarak bilinen Nil Nehri'nden Fırat'a kadar olan yerlerin Yahudilere ait olduğuna dair inançtır. Evanjelicler, kendilerini onlara destek vermekle yükümlü görmektedirler. Aynı zamanda, Tanrı'nın insanları, "*Yahudi Olanlar ve Olmayanlar*" olarak iki kategoride yaratmış olduğuna inanan Evanjelicler, Tanrının bir uhrevi bir de dünyevi planı bulunduğuna; dünyevi planın Yahudiler için, uhrevi planın ise "*Yeniden Doğmuş Protestanlar*" için olduğuna inanmaktadırlar.

Yahudiler için olan plan, kutsal topraklarda hakimiyet kurmayı, bu yolla dünya egemenliğine ulaşmayı hedeflemektedir. Uhrevi planda, Evanjelicler, Yahudilerin dünyada bu amaçlarına ulaşmalarına yardım etmeyi Ahiret'te kurtuluşun bir vasıtası olarak görmektedirler.²²⁰ Buna karşın, İsa'ya bakış Evanjeliclerle Musevileri birbirinden çok kesin bir çizgiyle ayırmaktadır.

ABD'nin, "*Muhafazakar Şahinler Gurubu*" önderliğinde, dış politikada militarist bir kimliğe bürünmesi, Afganistan ve Irak'a düzenlenen askeri operasyonları, dünyanın büyük çoğunluğunda tepkilere yol açarken, bunun

²¹⁹ Bilgenoğlu, a.g.m., s.13.

²²⁰ Vural İsmail, *Evanjelizm, Beyaz Saray'ın Gizli Dini*, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2003, s.15.

tam tersi, Evanjelik toplum içerisinde büyük destek bulmaktadır. Onlara göre, Başkan Bush ilahi bir misyon sahibidir ve bu yolla ABD dünyaya “özgürlük” ve “demokrasî” götürecektir. Bütün bunlara 11 Eylül sonrası oluşan milliyetçiliği de eklersek Başkan Bush’un arkasındaki büyük toplum desteğinin nedenini anlamış oluruz. Ayrıca, George Bush yönetimi ve İsrail ile olan yakın ilişkileri Evanjelizm ekseninde ele alındığında, Başkan Bush’un bizzat dahil olduğu bu mezhebin ve fikirlerinin önemi daha iyi anlaşılabilir.

Fransa’nın ünlü haftalık dergisi “*Le Novel Observateur*”,²²¹ dünyada en fazla yayılan, en çok taraftar toplayan dini cereyanın, “Evanjelizm” olduğunu yazmıştır. Sayıları 500 milyonu bulan bu tarikat üyelerinin, ahir zamanda iyilik güçleriyle kötülük güçleri arasında yaşanacak dehşetli savaş Armagedon’un yaklaştığına inandıkları, ABD Başkanı G.W.Bush ile bakanlarının ve danışmanlarının sözkonusu tarikatın üyesi oldukları açıklanmıştır. Buna göre evanjeliklerin papası Billy Graham ile 40 yaşında alkolikken tanışan ve içkiye tövbe eden Bush, “yeniden hristiyan doğuşunu” yaşadktan sonra Tanrı’nın verdiği evanjelik misyonu yerine getirmek üzere yola çıkmıştır. Dergideki verilere göre; dünya üzerinde 1940’larda yaşayan 560 milyon Hristiyanın yalnızca dört milyonu evanjelikken şimdi bu rakam iki milyar toplam Hristiyan içinde 500 milyondur. Her gün, 52 bin kişinin, Evanjelik mezhebine girdiği öne sürülmektedir. Harvard Üniversitesi’nde ilahiyat profesörü ve “*Tanrıya Dönüş*” adlı kitabın yazarı olan Harvey Cox, 2050 yılında her iki hristiyandan birinin evanjelik olacağını öne sürmektedir. Rahiplerinin adı pastör olan evanjeliklerin dünyada bir milyon kadar pastörü olduğu tahmin edilmektedir.

Evanjeliklerin, başta Fas olmak üzere Türkiye de dahil İslam Dünyası’nda yoğun bir şekilde misyonerlik faaliyeti yürüttükleri öne sürülmektedir.

TUSAM Amerika Araştırmaları Masası’nın Cumhuriyet Strateji dergisinde yer alan çalışmasında, ABD’de özellikle son yıllarda yaşanan sosyal yozlaşma ve ekonomik farklılıkların insanları ahlaki değerlere ve de

²²¹ “Dünyayı Fethetmek İsteyen Tarikat”, *Le Novel Observateur*, 26.2.2004.

inanca geri döndürdüğü, ABD'nin iç ve kırsal bölgelerinde muhafazakarlığın daha da yoğunlaştığı öne sürülmektedir. Buna göre:²²²

1972 seçiminde Nixon'un sessiz çoğunluğun geleneksel değerlerine hitap etmesiyle birlikte din etmeni Amerikan siyasetinde belirgin rol almaya başlamıştır. 1992 yılına kadar silikleşen bu etmen Bill Clinton döneminde yeniden güçlenmiştir.

Birinci Bush dönemi ile birlikte muhafazakarların oranı gittikçe artmıştır. Nasıl 1930'lardaki ABD Sanayisinin kalbindeki işçi sendikaları Demokratların örgütsel baş şekillendiricileri olmuşsa, beyaz evanjelik (muhafazakar) kiliseler de "ABD'nin köylüleri" olarak bilinen, ülkenin Güneyi'ndeki halk tarafından Cumhuriyetçi Parti'nin örgütsel yapı taşlarını oluşturmuştur. 2004 yılı Ağustos ayında Pew Araştırma Enstitüsü'nün yaptığı bir ankete göre, seçmenlerin %52'si Cumhuriyetçi Parti'nin ve ancak %40'ı Demokrat Parti'nin dine daha yakın olduğunu dile getirmiştir. Halkın %35'i kendini "muhafazakar", %22'si "liberal" ve geri kalan %43'ü ise "ılımlı" olarak tanımlamaktadır.

ABD'liler, dini kurumlara ve din görevlilerine büyük ölçüde güven duymaktadırlar. Ara ara patlak veren dini liderlerin seks skandallarına karşın; kilise, ordu tarafından ABD'deki en güvenilir kurum olarak ilan edilmiştir.

George W.Bush, Amerikan tarihinde dinci Hristiyan kimliğini, ulusal ve uluslararası politikaya açıkça yansıtan ilk Amerikan Başkanı olduğu gibi dini yatırımlara en çok yatırım yapan başkan ünvanını olmuştur. Bush'un dış politikasında dinin etkisi, Amerikan Misyoner Medyası'nın da sık sık gündemine gelmektedir.²²³ Bush, dine verdiği önem çerçevesinde Beyaz Saray'da , "*Inanç Temelli Toplum Girişimi*" adlı bir ofis kurmuştur. Bush,

²²² Dindar ABD, *Cumhuriyet Strateji*, s.14.

²²³ www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html.

fonlardan dini kurumlara aktarılacak paranın 10 yıl içinde 24 milyar dolar olarak belirlendiğini söylemiştir.²²⁴

ABD'de en güçlü lobi, bazılarının sandığı gibi Yahudiler değil "Beyaz-Anglo-Sakson-Protestan (*White Anglo Sakson Protestant*)" lobisidir. WASP içinde ise en etkili grup ise Başkan Bush ile yakın ilişkisi olan ve amblemi NATO amblemine benzeyen Güney Baptist Kilisesi'dir (Southern Baptist Convention). ABD, "*Uluslararası Din özgürlüğü Komisyonu*"na Güneyli Baptist Kongresi liderlerinden Richard Land'ı seçmiştir. Bu komisyonun 2000 yılında yayınladığı raporda Türkiye'de misyonerlere baskı olduğunu öne sürülmektedir.²²⁵

Güney Baptist Kilisesi'nin bugünkü ABD yönetimi üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Örneğin, Bush'un "*Müslümanlar ve Hristiyanlar aynı Tanrıya inanırlar*" şeklindeki sözleri bir kısım Hristiyan rahiplerden şiddetli tepki görmüştür. Güney Baptist Etik ve Din Komisyonu Başkanı Rand bu yüzden başkanını fırçalamıştır.²²⁶ "*Başkan'ın, Başkomutan olduğunu ve konuyu yanlış değerlendirdiğini*" söylemiştir.

1980'lerde Amerikan Hristiyan sağı yükselirken politik alanlarda en etkili gruplardan biri olan "*Ahlaki Çoğunluk*" lideri Jerry Falwell'de yönetim üzerinde etkili isimlerden biridir. Reagan, başkanlık seçimleri kampanyasında, "*Ahlaki Çoğunluk*" lideri Jerry Falwell'in aktif desteğinden yararlanmıştı. Aslında, Hristiyan sağının hemen hemen bütün kesimleri her zaman İsrail'e destekçi olmalarına karşın bu kuruluşun belirgin ideolojisi, İsrail'in ve ABD'nin, "*dünyanın kurtuluşu*" adına rollerini yüceltmek olmuştur.²²⁷

²²⁴ Bayzan, a.g.e.,s. 273.

²²⁵ **2000 Annual report on International Religious Freedom; Turkey**
Released by Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor US Department of state,
September 5, 2000.

²²⁶ www.americandaily.com/item/3664, 16 Şubat 2005.

²²⁷ www.jefflarsen.com/portraits/image/reagan.jpg, 16 Şubat 2005.

Falwell 1979'da "*Manevi Çoğunluk*" örgütünü kurduğunda bu örgütün İsrail yanlısı olduğunu ilan ederek, "*İsrail'e karşı çıkan herkesin Tanrı'ya karşı çıkmış olacağını*" açıklamıştır. Bu bağlılık, Hristiyanların geçmişte Yahudilere karşı işledikleri suçlardan dolayı duyulan pişmanlıktan değil köktendinci çevrelerde yaygın bir biçimde paylaşılan ve "*Tanrısal Mutluluk Çağının Arifesi*" adıyla bilinen bir ilahiyat doktrininden kaynaklanmaktadır. Bu doktrine göre, "*Kudüs'teki Tapınak'ın yeniden inşası*" da dahil İsrail Ulusu'nun tam olarak yeniden kurulmasının Mesih'in ikinci gelişini sağlayacağına ve O'nun mutluluk döneminin kuruluşunu başlatacağına inanılmaktadır. Bu nedenle Tanrı'nın planına karşı gelmek istemeyen Hristiyanlar, İsrail'i desteklemek zorundadırlar. Ali Rıza Bayzan'a göre,²²⁸ Musevilerin topluca Hristiyan olacakları yolundaki inanın da bu senaryonun bir parçası olduğunu görmezden gelen bazı Yahudi liderler Amerika'nın Evanjelik Hristiyanların İsrail'in düşman komşularına karşı savunması güçlendirme çabalarını olumlu karşılamışlardır.

Köktendinci protestanlar, ABD'nin dış politikasında aldığı savaş kararlarında, düşman algılaması olarak Müslümanlara artık özel önem vermektedir. Rahip Jerry Falwell, Amerikan CBS televizyonunun yüksek reytingli programı "*60 dakika'da*" konuşurken Hz.Muhammed hakkında "*savaş adamı, terörist*" gibi ifadeler kullanmıştır.²²⁹ Falwell:

"Bana göre Muhammed bir teröristti. Onun vahşi bir adam bir savaş adamı olduğuna kanaat getirecek derecede Müslüman ya da Müslüman olmayan kaynakları okudum. Kanaatimce İsa ve Musa, birer sevgi timsalidir. Muhammed'in ise tam tersi bir örnek teşkil ettiğini düşünüyordum" demişti. Falwell ve Robertson, Amerikan Medyası'nda bile "*American Taliban*" olarak adlandırılmıştır.²³⁰

²²⁸ Bayzan, a.g.e., s.278.

²²⁹ Falwell'in konuşma metni kendi web sitesinde de yer almaktadır.

www.falwell.com/historical_data.htm.

²³⁰ www.tompaine.com, 06 Şubat 2005.

Pentagon'un anti terör ve istihbarattan sorumlu generali William Boykin'e göre, "*Bush'u Tanrı Başkan yapmıştır.*" General Boykin, teröre karşı savaşın Hristiyanlığın şeytana karşı mücadelesi olduğuna inanmaktadır.²³¹ Oregon Kilisesi'ndeki konuşmasında Boykin, "*Düşman Bin Ladin değil!, Düşmanımız ruhani, çünkü biz inançlılar milleti inanç üstüne kurulduk. Düşmanın adı Şeytan. Şeytan'ın gerçek olmadığını sanıyorsanız, İncil'in Tanrı için söylediklerine de boş veriyorsunuz demektir. Ben savaşçıyım. Üniformayı çıkardığımda da savaşçı kalacağım. Sizi Tanrı'nın Krallığı'nın askerleri olmaya çağırıyorum. Bizden nefret ediyorlar, çünkü köklerimiz Yahudi-Hristiyandır. Yahudi-Hristiyan mı dedim? Evet. İsrail'e adanmışlığımız var. Bunu asla terk edemeyiz. Köklerimiz orada. Dinimiz Musevilikten geliyor, o yüzden nefret ediyorlar bizden*" diyordu. Korgeneral William Boykin'in kiliselerde askeri üniformasıyla yaptığı bu açıklamalardan sonra bu kez Oregon'da Haziran ayında çekilen bir kaset NBC televizyonunda yayınlanmıştır. Boykin konuşmasında, "*Hristiyanların tanrısının Müslümanların Allah'ından daha güçlü olduğunu*" savunmakta ve "*Müslümanların tanrısının put olduğunu*" ileri sürmektedir.²³²

Korgeneral William Boykin, kasette Somali'de 1993'te bir Müslüman Savaşçının "*Amerika beni asla ele geçiremez çünkü Allah beni korur*" demesine öfkeyle karşılık vermektedir. Boykin, "*Sen de biliyorsun ki benim tanrım seninkinden büyük. Biliyorum ki benim tanrım gerçek tanrı. Seninki ise İdol(put)*" demektedir. Boykin şöyle devam ediyordu:²³³

"İstedikleri puta inanmakta özgürler. Yanlış ya da saçma olması önemli değil. Müslümanlar da ben Cehenneme gönderene kadar öyle olduklarından habersiz Hristiyanlar sayılır. Eğer onların tanrısı gerçekse neden benim onları kolayca alt etmeme izin veriyor ki!"

²³¹ Bush Radikallikte Yalnız Değil, **Hürriyet**, 18.10.2003.

²³² Bayzan, **a.g.e.**, s.294.

²³³ Boykin'inkonuşması için bkz.www.cnn.tr/2003/US/10/20/boykin.statement, 6 Şubat 2005.

Bu tür dinsel yaklaşımların Amerikan kamuoyunun ve dindar Hristiyanların tamamının görüşü olduğunu söylemek doğaldır ki doğru olmaz. Ancak kendisinden küresel barış ve adalet beklenen bir süper gücün elit din adamlarının, askerlerinin arasında bile bu inançlara sahip kimselerin bulunması üzüntü vericidir. Bu tarz açıklamaların “dinler savaşı” gibi gündeme getirdiği konuların kışkırtıcı nitelik taşıdığı kuşku götürmez bir gerçektir. Nitekim, Amerikan kamuoyunda da tepki çeken açıklamaları, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Boykin’in kişisel görüşleri olarak değerlendirmiştir. Genelkurmay Başkanı Myers Boykin’in sözlerin ilk bakışta yasalara aykırı gözükmediğini savunmuştur.

Hz. Muhammed’in “*terörist*” olduğunu iddia ettiği konuşmasıyla dünya gündemine gelen ve Başkan Bush’un dinsel öğütçüsü olan Baptist Rahip Jerry Falwell, Kıyamet Savaşı’nın artık çok yakın olduğunu öne sürmektedir.²³⁴

“ Armagedon bir gerçektir, acı bir gerçek. Biz son neslin bir parçasıyız. Bütün tarih zirveye ulaşıyor. Çocuklarımın ömrünün sonuna kadar yaşayacağını sanmıyorum. Armagedon’da son çatışma olacak ve sonra Tanrı evreni yok edecek. Milyarlarca insan topyekün yok olacaktır.”

Protestan Hristiyanların, Kıyamet konusunda neden bu kadar arzulu olduklarını anlamak için öncelikle kıyamet süreci konusundaki inançlarına bir göz atmak gerekmektedir.²³⁵ Bu bağlamda anahtar kavram milenyum Bardakçı şu şekilde açıklamaktadır:

“Yeni Ahit’te yani İncil’de geçen ama sonraları zaman birimi haline gelmiş bir kavramdır. Millennium, ‘Yuhanna’nın Vahyi’ başlıklı son fasılda ikinci ayetten itibaren yer alır. İncil’de söylenen, Hazreti İsa’nın zaman kavramının sona erdiği anda yeryüzüne ineceği, adalete dayanan bir Dünya Krallığı kuracağı, bu arada azizlerin dirilip İsa’nın yanında yer alacakları,

²³⁴ Bayzan, a.g.e., s.249.

²³⁵ Bayzan, a.g.e., s.249.

*Allah'a karşı olan her şeyin yok edileceği, Şeytan'ın bile esir olacağı, İsa'nın binyıl boyunca kötülüklerle mücadele ederek hüküm sürdükten sonra kendisine inananlarla beraber Cennet'e gideceğidir. Millennium İsa'nın bin yıl devam edeceğine inanılan bu iktidardır, bin yıllık krallığa 'millenniarism' denir ve 'millennium' aradan asırlar geçtikten sonra günlük konuşma dilinde 'bin yıllık zaman' karşılığı kullanılır olmuştur.*²³⁶

Bayzan'a göre,²³⁷ radikal Protestanlar, Kitab-ı Mukaddes'te geçen kimi ifadeleri, İsrail'deki Megiddo Ovası'nda yapılacak son büyük savaşı önceden bildirdiği şekilde yorumlamaktadırlar.

"Armagedon, Har-Megiddo bileşik sözcüğünden türetilmiştir. Bu inanca göre, Armagedon, Yahudilerin bir millet olarak "Eretz İsrail", eş deyişle vaat edilmiş topraklarda yeniden bir araya gelmelerinden sonra gerçekleşecektir." Armagedon inancının gereği olarak, İsrail'in başarısı, başka bir deyişle Siyonizm'in gerçekleşmesi için sınırsız destek verilmektedir. Armagedonculara, Siyonist Hristiyan adı da verilmektedir.

Görüldüğü gibi, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin dini boyutundan bakıldığında, genel anlamda Amerikan-İsrail ittifakının köklü bir dini temeli bulunmaktadır. Amerikalılar kendilerini seçilmiş, ancak Yahudileri daha seçilmiş görmektedirler. İsrail'in, "*Seçilmiş Halkın Vaat Edilmiş Toprakları Elde Etme Hakkı* " inanişi "*evrensel gerçek*" ve "*meşruiyet zemini*" olarak ele alınmaktadır.

ABD'nin kendine yüklediği yeni misyonu ile İsrail'in politikalarını meşrulaştıran metafizik gerekçelerinde önemli ölçüde örtüşme göstermesinin nedenlerinden biri dinseldir. Amerikanın İsrail'e yakınlığı stratejiden ve güvenlik kaygılarından öte kuvvetli dini bağlar içermektedir. Bu durum

²³⁶ Murat Bardakçı, "Milenyumü Bilmeden Konuştuk", **Hürriyet**, 2 Ocak 2000, Milenyum kavramına Hristiyanların yüklediği anlam konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.Cengiz Batuk, **Tarihin Sonunu Beklemek**, İstanbul:İz.Yay.,2003, s.238-256.

²³⁷ Bayzan, **a.g.e.**, s.249.

²³⁸ Thomas M.Freiling'in,"George W.Bush:On God and Country" adlı kitabı Bush'un dinsel söylemlerini toplamıştır. Bush'un Armagedon saplantısı üzerine Amerikan medyasında da yazılar yer almaktadır. www.counterpunch.org/hill01042003.html.

özellikle gelmiş geçmiş en dinci başkan olan Bush'un döneminde açık olarak sergilenmiştir.²³⁸

Aşırı dinci Hristiyanlar, inandıkları "Dünya Krallığı"nın kurulması için İsrail'in Filistin'e askeri operasyonlarını desteklemektedirler. Güneyli Baptistlerin Incil yorumuna göre Hz.İsa'nın yeniden gelip dünyada krallığını kurması için İsrail'in Ortadoğu'ya hakim olması gerekmektedir.²³⁹ ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dünya egemenliğinin sürmesi için seçtiği Büyük Ortadoğu Projesi'nin, Amerika'nın emperyal politikaları ve askeri gücü de bundan sonra "Vaat edilmiş Toprakların" elde edilmesine yardımcı olacağı şeklinde iddialar bulunmaktadır.

İsrail için doğal olarak böylesi bir stratejik üstünlüğü üstelik de din düzleminde yakalamak büyük bir başarıdır. Bugünün İsrail Turizm Bakanı Benny Elon'un Haaretz Gazetesi'nde.²⁴⁰ "Şurası net. İslam etkisini kaybediyor. Müslüman Dünyada güçlü bir inanç dalgasının değil , İslam'ın küllerini görüyoruz. İslam nasıl yok olacak? Çok basit: Birkaç yıl içinde, İslam'a karşı bir Hristiyan Haçlı Seferi başlatılacak. Bu milenyumun en büyük olayı olacak" şeklindeki beyanati, İsrail'de medeniyetler çatışması beklentisi olanların varlığına işaret etmektedir.

Amerikalılar , "terör şeytani"na karşı hayat tarzlarını korumak ve kötülüğü ortadan kaldırmak için, Irak'ı, Afganistan'ı kendilerine verilmiş ilahi bir misyon gereği işgal ettiklerine inanmaktadırlar. Hristiyan Siyonistlerin İsrail'e yakın ilgileri, Mesih'in ikinci gelişine yol açacak olan bu savaşı bir an önce yerine getirmek için çalıştıklarına dair inançlarında yatmaktadır. Dini misyon vurgulamasına Bush'un her konuşmasında rastlanabilmektedir. Bu durumda, Amerikan başkanları ilahi bir amaca hizmet etmektedirler. Amerikalılar da kendilerini seçilmiş bir millet olarak görmektedirler. Hristiyan Siyonistler, Yahudilerin Tanrı'nın tek seçilmiş kulları olduğuna ve onlara

²³⁹ Bayzan, a.g.e., s.286.

²⁴⁰ "Müslümanlar Üzerine Büyük Oyun", Yeniçağ , 09 Şubat 2004.

Tanrı'nın dünyevi iyilik, kendilerine ise uhrevi mutluluk vaat ettiğine inanmaktadırlar.

Protestanlar, Kitab-ı Mukaddes'ten Armageddon savaşının ikibinli yıllarda olacağına dair işaretler çıkarmaktadırlar. İnanca göre Mesih, bu savaşta gökyüzünden inecek ve Deccal'i öldürecektir. Bundan sonra krallığını kuracak ve yıllar süren barış dönemi başlayacaktır.²⁴¹

1984'te yapılan bir ankete göre Amerikalıların %39'u bu inancı benimsemektedir.²⁴² 11 Eylül süreciyle birlikte Kıyamet Savaşı'nı bekleyenlerin oranı %50'yi aşmış durumdadır. Evanjelistlerin inanışına göre, İsrail'in Eski Ahit'te anılan toprakları üzerinde kurulmasının ardından İsa'nın dirilmesi ve herkesin Hristiyan olmasında Irak (Babil) de merkezi rol oynayacaktır.

Bayzan'a göre²⁴³ ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalesini Yahudi ve Protestanların Kıyamet Savaşı ve Mesih beklentisini hesaba katmadan anlamak mümkün değildir. Bayzan, Yahudilerin ve Protestan Hristiyanlar arasındaki yaygın inancıya göre, Mesih'in yeryüzüne gelmesi için 3 koşulun gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir:

İlk koşul, Yahudilerin Dünya'nın dört bir tarafına dağılmasıdır.

İkincisi, Yahudilerin toplanıp Kudüs merkez olmak üzere yeniden kendi devletlerini kurmasıdır.

Üçüncüsü ise, Yahudilerin kısaca Mabed olarak söz ettiği, Hz.Süleyman'ın yaptırdığı tapınağın yeniden inşa edilmesidir.

Ancak, Süleyman Mabedi'nin yeniden inşa edilebilmesi için muhafazakar dinci görüşlere göre kısmen de olsa onun arsası üzerine inşa edilmiş olan Mescid-i Aksa'nın ve Kubbetu's Sahra Camii'nin yıkılması gerekmektedir. Müslümanların, Hz.Muhammed'in Mirac'a çıktığına inandıkları Mescid-i Aksa'nın yıkılmasının ne tip sorunlara yol açacağını kestirmek zor

²⁴¹ Hal Lindsey, **Countdown to Armageddon**, NewYork 1980, Bantam Boks, Grace Halsel, **Tanrıyı Kıyamete Zorlamak, Armageddon, Hristiyan Kıyametçiliği ve İsrail**, çev. M.Acar ve H.Özmen, Ankara: Kim Yayınları, 2002. Armageddon literatürü için bkz.www.againstbombing.com/ArmageddonUpdates.htm., Falwell'in, Armageddon hakkında görüşleri üzerine bkz., www.iraqwar.org/fundamentalists.htm.

²⁴² Bayzan, **a.g.e.**, s.255.

²⁴³ Bayzan, **a.g.e.**, s.258.

olmasa gerektir. İlginçtir; Hristiyan Siyonistler, bu konuda Yahudi Siyonistlerden daha fanatiklerdir. Bu nedenle, Protestan Hristiyanlar bir yandan “*Tanrı Katil*” olarak gördükleri Yahudileri suçlamalarına karşın öbür yandan İsrail’e sonuna kadar destek vermektedirler. Bu çerçevede birçok örgüt de kurmuşlardır. Bu arada Ariel Şaron’un iktidar yürüyüşünün Mescid-i Aksa’nın altında açılan tünelleri ziyareti ile başladığını hatırlatmak gerektir.²⁴⁴

Yahudiler, mevcut Tevrate göre kendilerini “*Tanrının Oğulları*” olarak adlandırmaktadırlar. Yahudiler Mesih geldiğinde tek egemen güç olacaklarını, “*Tanrının Oğullarının Krallığının*” kurulacağını öngörürlerken onlara destek veren Protestan Hristiyanlar ise aksine inanmaktadırlar. Çünkü Mesih Hz.İsa’dır. Protestan Hristiyanlara göre birinci gelişinde O’na inanmayan Yahudiler ikinci kez geldiğinde Hz.İsa’nın Mesihliğine inanacaklardır. Başka bir deyişle Yahudiler de Hristiyan olacaklardır. Mevcut İncillere göre kendilerini “*Tanrı’nın Ailesi*” olarak görmektedirler.

Yahudi ve Hristiyanların çoğunluğunun benimsediği bu inanca, “*Tanrısal Mutluluk Çağı’nın Arifesi*” adı verilmektedir. Başkan Bush’da Tanrısal Mutluluk Çağı’nın Arifesi’ne inanmaktadır.²⁴⁵

5.2 BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE DİN ETMENİ

Uluslararası ilişkilerde dinin bu kadar açıkça etkili olduğu önceki çağ Ortaçağ’dı. 21inci yüzyılın başında Soğuk Savaş sonrası dönemde dinsel etmenin önem kazandığı görüldü.

“*Neden insanlığın geleceği tehlikede? Neden insanlık Ortaçağ’a dönüyor?*” gibi sorulara yanıtları bulmak da böylece daha da kolaylaşmaktadır. Tanrı’nın insana bahşetmiş olduğu aklın böylesi din, ırk gibi ayrımcı inançlarla şartlandırılması kanımca dünya barışına en büyük tehdidi oluşturmaktadır. 1990’lı yıllardan sonra yaşananlar, insanlığın şimdiye kadar uygarlık adına, insan hakları adına tüm kazanımlarını tehlikeye atmaktadır. Böylesi bir ortamda hukuka ve barışa inanç kaybolmaktadır.

²⁴⁴ Bayzan, a.g.e. , s.259.

²⁴⁵ Bayzan, a.g.e., s.270.

Bu açıdan BOP'a olumlu bakmak olanaksızdır. Ancak bunca dinsel etmene karşın projenin arkaplanında sadece din yoktur. Çıkarlar bulunmaktadır.

Proje, Ortadoğu haklarının ekonomik özgürlüklerini içermeyen bir projedir. Bölgeye sürekli dış müdahalede bulunmak isteyen Batı'nın amacı her zaman olduğu gibi kendi çıkarlarını korumak olarak görülmektedir. Bunu, "yeni sömürgeci (neocolonialist) yaklaşım" olarak adlandıranlar da bulunmaktadır.

11 Eylül'den sonra sahneye konan medeniyetler kutuplaşması giderek hedefine ulaşmaktadır. 11 Eylül fanatik bir grubun saldırısı bile olsa tüm İslam Dünyası'nı "terörist" zanlısı yapmak bugün için stratejik anlamda kazanç olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu küresel saldırının İslam Dünyası'nda bugün uyumakta olan gerçek dinamiklerin harekete geçmesini tetiklemesi kaçınılmazdır. "Tanrıyı Kıyamete Zorlamak" için sahneye konan senaryo için iyi bir zemin yaratacak bu gelişmelerin kimin acı ve gözyaşlarına mal olacağı kimse tarafından düşünülmemektedir.

Garip olan gerçeklerden biri de şudur:

ABD dahil tüm Batı, kendi halkınca giderek daha fazla nefret edilen "ötekilerin" yaşadığı coğrafyayı, buradaki yaşayan insanları kitlesel olarak, sosyolojik olarak bir bütün görmektedir. Bu tehlikeli bir durumdur.

Laikliği benimsemiş ve sindirmiş, tarihsel arkaplanında hoşgörü olan bir milletin sözkonusu yeni dinsel paradigmayı kolayca kabullenmesi mümkün değildir. Kanımca şimdilik bu derece bir vehamet olduğunun farkında değildir. Bir kısım seküler Batılıların sıra Türk-İslam çevreleriyle ilişkiye geldiğinde birden Hristiyan kimliklerini öne çıkardıklarını birçoğu fark edememektedir. Örneğin, 1999'da yayınlanan "Avrupa Kimliği Üzerinde Düşünceler" adlı çalışma raporunda, Hristiyanlığın Avrupa kimliğinde belirleyici unsur olduğu kabul edilmektedir.²⁴⁶ Artık ABD'de de en büyük

²⁴⁶ T.Jansen(ed.-1999) Reflections on european Identity, www.europa.eu.int/comm/cdp/working-paper/european_identity_en.pdf

seçmen kitlesi "Beyaz Protestanlar"²⁴⁷ olmuştur. Bunların sayıları da giderek artmaktadır.

Papa 16ncı Benedict'in Vatikan'ın başına geçmesinden sonra yaptığı açıklamalar İslam Dünyası ile kutuplaşmanın derinleştirilmesini işaret eden bir diğer örnektir.

Batı'da giderek Soğuk Savaş dönemini aratan yeni tip algılamaya karşı insancıl, yumuşak bir tavır sergileyen ve dış politikasını Büyük Atatürk'ün çizgisinde barışçı temele oturtan Türkiye Cumhuriyeti; Avrupa'ya ve ABD yönetimine giderek egemen olan dinci yaklaşımları şaşkınlıkla izlemektedir.

²⁴⁷ "ABD'de en büyük seçmen kitlesi Beyaz Protestanlardır. Dinci sağ merkez bir akım olmamakla birlikte marjinal de değildir. Hareketin mensuplarının çoğunluğunu oluşturan beyaz evanjelik Protestanlar bütün kayıtlı seçmenlerin %25'ini teşkil eder. Siyah Hristiyan seçmenlerin üç, dindar olmayan seçmenlerin dört, Musevi seçmenlerin oniki katıdır. Evanjelik seçmenlerin sadece dörtte bir ile üçte biri kendilerine açıkça dinci sağ ile özdeşleştirmekle birlikte bunlar ortalama olarak diğer evanjeliklerden ve genel Amerikan nüfusundan daha iyi eğitilmiş daha yüksek ücretli ve profesyonel işlerde olma olasılığı daha fazla olan bir kesimdir." "Campaigns and Elections" dergisinin 1995'te yaptığı bir ankete göre en azından 18 eyalette Cumhuriyetçi Parti'ye hakim durumdadırlar ve en azından 13 eyalette önemli etkiye sahiptirler. Bayzan'a göre, ABD'de düzenlenen seminerlerde Filistin ve Irak'ın işgaliyle Yahudi ve hristiyanlar için Kutsal topraklara dönüşün başladığı belirtilmekte, bu bağlamda Konstantinopolis'in Türkler tarafından İstanbul'a dönüştürülmesi ve Endülüs Medeniyeti de sorgulanmaktadır. Evanjelikler radikal Protestanlardır. ABD Başkanı Bush'un din öğreticileri Jerry Falwell, Pat Robertson, Franklin Graham ve Jerry Vines gibi isimler bunlar arasındadır. Son dönemde ABD'de Hristiyan Sağın, Cumhuriyetçi Parti'nin ve Başkan Bush'un büyük ölçüde, bu isimler tarafından yönlendirildiği değerlendirilmektedir." bkz. Bayzan, a.g.e., s.278.

ALTINCI BÖLÜM

6. ANALİZ

"ABD'nin Yeni Ortadoğu Perspektifi"nin stratejik, ekonomik ve dinsel boyutların ağırlıkta olduğu bir proje olduğu önceki bölümlerde incelendi. Bu bölümde, küresel konjonktür gözönüne alınarak Türkiye'nin projeden nasıl etkileneceği ve ABD'nin sözkonusu projesinin başarı şansı analiz edilmektedir.

6.1 KÜRESEL KONJONKTÜR VE TÜRKİYE

Soğuk Savaş sonrası, "Yeni Dünya Düzeni" ilan edilmesine karşın, küresel ve bölgesel istikrarsızlıklar giderek büyümektedir. Tüm dünyada ve özellikle de Türkiye'nin çevresini saran bölgede riskler artmıştır. Etnik milliyetçilik hareketleri, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu ateşe vermiştir. Kitle imha silahlarının yayılma riski yükselmiştir. Radikal dinci akımlar, barışı tehdit etmektedir. Uluslararası terörizm ve uyuşturucu ticareti yaygınlaşmaktadır.

Dünya konjonktürü, tam anlamıyla bir kaos ortamı yaratmaya adaydır. Dünyanın belirsizlik, istikrarsızlık ve risklerle dolu bölgelerinin başında, "Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu" üçgeni gelmektedir. Türkiye, bu üçgenin tam ortasındadır. 2000'li yıllarda Türkiye'nin bulunduğu bölgeyi tehdit edebilecek gelişmeler şöyle sıralanmaktadır:²⁴⁸

- Irak'ın Kuzeyi'nde bir Kürt Devleti'nin kurulması,
- Sınır aşan sular konusunda anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşmesi,
- BDT içinde yeralan bağımsız ve özerk Türk Cumhuriyetleri'nde çıkabilecek iç çatışmalar ve bunlara Rusya Federasyonu'nun müdahalesi,
- Özellikle Ermenistan, KRY, Yunanistan, İran, Irak ve Suriye tarafından desteklenen bölücü terörün yeniden tırmanması,
- Olası Ermenistan-Azerbaycan veya Ermenistan-Gürcistan Savaşı,

²⁴⁸ "Cumhuriyet'in 77. Yılında TSK 2001", Ulusal Strateji, İstanbul: Kasım-Aralık 2000, s.68. [yazar yok].

- Ermenistan'ın sözde soykırım iddialarını dolaylı olarak ABD'nin, Batılı ülkelerin ve Rusya Federasyonu'nun gündemine getirmesi ve Türkiye'den toprak ile tazminat talep etmeyi sürdürmesi,

- Rusya'da askeri darbe,

- Libya dahil Ortadoğu ve Uzakdoğu'daki ülkelerin; balistik füze, nükleer, kimyasal ve biyolojik silah üretim tesislerine karşı Batılı ülkelerin müdahaleleri,

- Batı Trakya, Kıbrıs ve Ege'de gelişebilecek ani gerginliklerin silahlı çatışmalara dönüşmesi,

- Balkanlar'da iç çatışmaların yeniden başlaması ve yayılması,

- Bazı Balkan ülkelerinin; Arnavutluk, Makedonya ve Kosova'ya yapabilecekleri askeri müdahaleler.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, içten ve dıştan maruz kaldığı tehlikelerin içinde, küresel terör, Kıbrıs Meselesi, ekümeniklik iddiası kapsamında Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılma faaliyetleri, etnik ve mezhepçi kışkırtmacılık, misyonerlik faaliyetleri, kamu kurumlarının çökertilmesi, Ermeni iddialarının canlandırılması, casusluk faaliyetleri, yoğun bilgi savaşına maruz kalma gibi önemli riskler bulunmaktadır.

Sözkonusu listede yer alan bazı riskler, henüz hayata geçmemiş olmasına karşın potansiyel tehdit olarak sürmektedir. Bazılarında ise değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Örneğin, önceden tehdit listesinde yer alan İran, Suriye, Yunanistan, Rusya Federasyonu ile ilişkiler; tehditlerin bölgeye odaklanması ve ittifak ilişkileri gibi nedenlerle, yumuşama ve gelişme yönündedir. Bununla birlikte, konjonktürün çok hızlı değişmesi nedeniyle durum temkinli olmayı gerektirmektedir. Yalnızca birkaç yıl öncesi yapılan sözkonusu risk listesindeki değişiklikler, aslında küresel istikrarsızlığın daha da yayıldığını ortaya koymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ABD ile stratejik ortak olduğu konusuna vurgu yapılırken bu gerçekler gözönünde tutulmalıdır. BOP Coğrafyası'nın büyük kısmı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ve henüz bir türlü sükun bulamamış bir alandır. Ortadoğu'da barış misyonunda kilit ülke, adaleti, "yurtta barış cihanda barış" ile birlikte ele almayı ilke edinmiş, bütün inanç ve

fikirlerle nefes aldırabilen, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar gibi dünyanın en sorunlu bölgelerinin arasında bir istikrar adası olan büyük çınar ağacı Türkiye'dir. Türkiye, bir yandan tarihi kültürel nedenlerle Ortadoğu'daki çıkarlarını korumakta öte yandan da Atatürk'ün "Yurtta Sulh ve Cihanda Sulh" doktrinini izlemek uğruna Batı ile Doğu arasında köprü işlevini sürdürmektedir.

6.2 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN AVRASYA VE ORTADOĞU İLGİSİ

Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük Stratejisinin (*Grand Strategy*) arka planında yer alan "üstünlük psikolojisi"ne daha önce yer verilmiştir. Bu psikoloji, yakın zamana kadar daha haklı gerekçelere dayanmaktaydı. J.F.Kennedy döneminde gösterilen aya çıkma ve uzayın fethi hedefinin gerçekçi hedef olması, buna bütün toplumun inanmasıyla Amerikan ulusal gücü, tüm güç parametrelerinin vektörel bileşkesiyle zirveye çıkmıştır. Ancak giderek oburlaşan ve sanal ekonomiyle beslenen tüketim canavarı, üretim eğilimini azaltmış ve "Amerikan Rüyası" için yapılanlar, ABD'nin üstünlük felsefesiyle koşut gidememiştir. Bu gerçeğin Soğuk Savaş sonrası koşullarında daha da belirginleştiği görülmektedir. ABD, yeni yüzyıldaki gücünün zirvede kalması için BOP benzeri kuvvetli bir projeye gereksinim duymuştur. ABD bu arayış çerçevesinde küresel istikrarsızlığın dengeye gelmesine yön vermek istemektedir.

Soğuk Savaşın kazanılması ile yaşanan gerçek bir zaferin ardından SSCB'nin ortadan kalkması, Carter döneminde, başkanın danışmanı olan ünlü Zbigniew Brezinski'nin de işaret ettiği üzere, "Kontrolten Çıkmış bir Dünya" yaratmıştır.

Bugün küresel sistemin tek kutuplu olduğu ve henüz dengeye gelmediği dünyada yaşanan hızlı değişimin arka planında yeni denge ve hegemonyanın devamı arayışı bulunmaktadır. Bu kapsamda, Avrasya'daki devrimler ve dönüşümler, "Büyük Ortadoğu Projesi"nin yaşama geçirilmekte olduğunu göstermektedir. "Yeni Dünya Düzeni" konsepti de, ABD'nin küresel egemenliğini sürdürmesine yardımcı olmaktadır.

Avrasya'da ve Ortadoğu'da bulunan enerji kaynaklarına sahip olmak küresel egemenliğin temel gereksinimlerinden biridir. ABD, Avrupa ve Japonya, gereksinim duydukları petrolün %60'ını Ortadoğu'dan temin etmektedir.

Dünyada üretilen enerjinin %60'ını petrolden elde edildiği gözönüne alınırsa, sarf edilen toplam enerjinin büyük bölümünün Ortadoğu ülkelerinden elde edildiği görülmektedir. Bu da sanayileşmiş ülkelerin bu bölge ile ilgilenmelerinin asıl gerekçelerinden birini açıkça ortaya koymaktadır. Nixon, ABD'nin Avrasya ve Ortadoğu'ya ilgisinin arka planındaki gerçeği şöyle ifade etmiştir:²⁴⁹

“ABD'nin ve tüm özgür dünyanın Ortadoğu'daki çıkarları, bu bölgedeki barışın herhangi bir ülke tarafından ihlal edilmemesine bağlıdır. Herhangi bir gücün Ortadoğu'da hakim duruma gelmek istemesi, bölgedeki uyuşmazlık ve gerginlikleri şiddetlendirecek, ABD ve özgür dünya ülkelerinin güvenliklerini olumsuz yönde etkileyecek ve tehlikeye sokacaktır. ABD, bu bölgede egemenlik kurmak istemediği gibi, başka ülkenin de burada egemen duruma gelmesine izin vermeyecektir.” Nixon'un bu öngörüsü, özellikle Saddam döneminde yaşanmış bir gerçektir. Saddam'ın başta Fransa olmak üzere Avrupa ülkeleri ve Rusya ile ticari işbirliğini güçlendirmesi sonunu getiren etkenlerden biri olmuştur.

Ne ki Nixon'un ortaya koyduğu fikre aykırı olarak ABD'nin ilan ettiği proje, Ortadoğu coğrafyasına ve zenginliklerine fiilen el koymak istemesi olarak yorumlanmaktadır. İslam Dünyası'ndaki bir kısım görüşlere göre; BOP, İslam Coğrafyası'nın sömürülmesi ve İsrail'in gelişerek *“Büyük İsrail”* olması idealine ulaşmasına odaklanmıştır.

Bugün yaşananlar, ABD'nin küresel otoritesini kullanan ve uluslararası hukuka dayanan bir demokratik ortak olarak, bölgede mevcut olan *“büyük jeopolitik boşluğun”* doldurulmasına ve bölgenin gelişmesine yardım etmesi olasılığını içeren çözümü bir ütopya haline getirmektedir. Barışa gidecek yol, söylem ve felsefede *“kaos yerine kozmosun”* ikame edilmesi ile ortaya çıkacak yoldur.

²⁴⁹ Z.Doğanay ve Fikret Atun, *Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Yönden İncelenmesi*, Ankara: 1994, s.40.

Soğuk Savaş sonrası aranan yeni Amerikan stratejisinin oluşturulma döneminde yaşanan kararsızlık ve belirsizliklerden sonra seçilen yeni Amerikan stratejisi “*medeniyetler çatışması*”na dayanmaktadır. Soğuk savaş öncesi SSCB’ni güneyden hapsetmek amacıyla, yeşil kuşak stratejisini uygulayarak Türkiye dahil bir çok ülkede radikal İslamcı unsurların çıkışını destekleyen, daha sonra da bunları tehdit olarak gösteren Amerikan Stratejisi’ndeki dönüşüm de öncekiler gibi “*Pax Americana*”nın sürmesini hedeflemektedir.

Avrupa’da ABD’yi dışarıda bırakma süreciyle hızlanan yeni yapılanma ve rekabet sürecinde, AGSK ile yeni bir dönem açılmıştır. Ancak Avrupa Anayasası’nın Mayıs 2005 içinde Fransızlar ve daha sonra da Hollandalıların çoğunluğu tarafından reddedilmesi Avrupa Birliği’nin birlik konseptinin zarar önemli ölçüde zarar görmesine yol açmıştır. Bunun AGSK gibi süreçlere de etki etmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra bu yöndeki gelişme, NATO’nun varlığının zaten sorgulanan anlamının daha da azalmasına yolaçacağından, NATO’nun yeni yüzyıldaki bütünlüğünü koruyabilecek yeni bir tehdit algılamasının süratle oluşturulması sağlanmıştır. Yeni tehditler, “*terörizm*” ve “*kitle imha silahları*” olmuştur. ABD, BOP ile İslam’ı değil köktendinci İslamcıları hedef seçtiğini açıklamaktadır. Bu açıklamalara karşın, yalnız başına Ortadoğu’nun ve İslam Dünyası’nın hedef alınması üzerinde tartışmalar sürmektedir. Ali Rıza Bayzan’a göre İslam’ı terörizm ile özdeşleştirme çabasının arkasında da böyle bir yaklaşım bulunmaktadır.²⁵⁰

- Temelinde Yahudilik ve Hristiyanlık olan küresel sistemin tek ciddi rakibi İslam’dır.
- 1989 ‘da Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte ABD’nin yeni bir düşmana gereksinimi ortaya çıkmıştır. ABD, doğrudan gücü zayıf görünen İslam ülkeleri yerine “İslamcı Fundamentalizm” adı altında “*Yeni Dünya Düzeni*”ne boyun eğmek istemeyen oluşumları hedef göstermiştir.
- “*İslamcı Fundamentalizm*” fobisi yapay olarak oluşturulmaktadır.

²⁵⁰ Bayzan, a.g.e., s.305.

- 11 Eylül'le bu fobi paranoyaya dönüşmüş ve İslam terörizme özdeşleştirilmiştir.
- Hristiyan ve Yahudi kökenli köktendincilik ve terörizm özellikle gözlerden uzak tutulmaktadır.
- İslam ve terörizm arasında Pavlov'un deneyindeki tarza benzer "dehşet" koşullandırması ile bir bağ kurulmaktadır.
- 11 Eylül'le geçmişinde CIA ile bağlantısı olan Bin Ladin'e sorumluluk yıkılırken terörizme yönelik nefret müslümanlara yönlendirilmiştir.

Bununla birlikte, BOP'nin yalnızca dinsel olduğunu öne sürmek mümkün değildir. Ekonomik, siyasal, askeri ve dinsel boyutları olan bu projenin alt hedeflerinin:

- Enerji ve özelde petrol,
- Dinsel misyonun yerine getirilmesi, İsrail'in güvenliğinin sağlanması olduğu,
- İsrail'in hedefleriyle örtüştüğü görülmektedir. Öyle ki Richard Perle gibi Neoconlar ise Büyük İsrail'in kurulmasının amaç olduğunu açıkça söyleyebilmektedirler.²⁵¹

ABD, savaş üzerine kurulu ekonomisi, tek taraflılığı içeren dış politikası, tüketim çılgınlığına dayalı yaşam biçimiyle dünya egemenliğini sürdürebilmek için BOP'u geliştirmiştir. Ama gezegenimizin kaynaklarının bu tarz bir medeniyeti taşımak için genç ve zengin olmadığı gerçeği ortadadır.

6.3 KALICI EGEMENLİK ARAYIŞI

Küreselleşme ve 11 Eylül süreçleriyle hızlanan "kaos", en çok silah üreticisi sermayenin ve çevresinin işine yaramıştır. Sözkonusu sermaye, yüksek teknolojiye sahip silahların satılarak yayılmasını da sağladığından,

²⁵¹ The "Project for the Director of the Center for Middle East Policy " www.informationclearinghouse.info/article2963.htm, 1 Mart 2005.

stratejik çıkarların, 20nci yüzyılın başında olduğu gibi yeniden karşılaşılarak çatışması kaçınılmaz görünmektedir.

İçinde İran'ın da bulunduğu ve ABD'nin "haydut devlet" ilan ettiği devletlere karşı yürütülen ve teröre karşı olduğu ilan edilen savaş bir medeniyetler çatışmasına dönüşmüştür. Bush, bütün basın toplantılarında sık sık ABD'yi daha emniyetli yapmak için Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna karşın Irak'ta işgalin başlangıcından bu yana giderek daha da şiddetlenen bir direniş sürmektedir. Direnişin arkasında şehir savaşını esas alan terör ve gerilla faaliyeti bulunmaktadır. Kissinger'e göre; "Gerilla savaşının temel denklemi basit olduğu kadar icra edilmesi de zordur. Gerilla ordusu kaybetmekten kaçınabildiği sürece kazanır; düzenli ordu ise kesin olarak kazanamadığı sürece kaybeder."²⁵² Amerikalılar da henüz sözkonusu gerilla tarzı savaşın zararlarını önlemek konusunda bir ilerleme kaydedememişlerdir. Bu durum gecikmeye yol açmakta, gecikme de "Büyük Ortadoğu Girişimi"nin maliyetini üstel olarak arttırmaktadır.

ABD'nin müdahaleleri için Irak ne ilk ne de sondur. Zoltan Grosman, ABD Kongre arşivlerini referans alarak son bir yüzyılda yapılan müdahaleleri listelemiştir. 110 yıllık süre zarfında ABD'nin 150'den fazla dış müdahale yaptığı belirlenmiştir.²⁵³ Ancak BOP kapsamında bu kez tarihinin belki de en kapsamlı müdahale girişimi içindedir. "Ortadoğu'ya demokrasi getirme" söylemiyle "Büyük Ortadoğu Projesi"nde, devlet ve ulus inşa etme işlemine soyunmuştur. 1950 ve 1960'larda, "modern devletler yaratırsak komünizmi engelleriz" mantığı, Soğuk Savaş sonrası versiyonu ve 11 Eylül'den sonra terörizmle savaşın bir yolu olarak yeniden gündeme girmiştir.²⁵⁴

²⁵² Kissinger, *Diplomacy*, New York: Touchstone Boks, 1994, s.629.

²⁵³ www.zmag.org/CrisesCurEvts/Interventions.htm, 15 Şubat 2005.

²⁵⁴ Gary T.Dempsey, "Old Folly In a New Disguise- Nation Building To Combat Terrorism", *Policy Analysis*, A CATO Publication, No.429, March 21, 2002, s.1.

ABD'nin, Afganistan ve Irak işgalleriyle yetinmeyeceği öne sürülmektedir. Ancak Irak'taki direniş maliyeti yükseltmiştir. Dolayısıyla, hesaplanan getirilere ulaşmadan BOP nedeniyle zaten sorunları olan ekonominin üzerindeki yük ağırlaşacak gibi görünmektedir. Maliyeti paylaşma çabaları da öncelikle Atlantik İşbirliği'nin üzerinde anlaşması gereken bir konudur.

ABD, Fas'tan Çin sınırına kadar uzanan bölgede hareket alanını genişletirken, Avrasyalı diğer güçlerin yaşam alanı daralmaktadır. Başta Rusya Federasyonu ABD'nin bölgeye fiilen yerleşmesinden giderek daha fazla rahatsızlık duymaktadır.

Son dönemde Güney Amerika'da da Amerikan karşıtı bir güçlü bir oluşum gözlenmektedir. Küba, Venezüela, Uruguay, Brezilya, Arjantin ve Şili'yi içeren liberallik karşıtı çıkışın hızla etkinleştiği Latin Amerika da olduğu gibi Asya da yükselen Amerikan karşıtlığının da ABD'ye yüksek bir maliyeti vardır. Avrupa'da, Avrupa ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkilerde mevcut farklı bakış açıları giderek derinleşmektedir. ABD'nin karşısında giderek gelişmekte olan ve 21inci yüzyılın başında ekonomik açıdan önemli bir rakip olan Avrupa Birliği, siyasi bütünleşme adına birçok sıkıntısı olsa da pragmatik bir biçimde gelişmektedir.²⁵⁵ Fransa, 2003 yılında Çin'e en çok silah satan ülke olarak Çin'in üzerindeki ambargonun kalkmasına öncülük etmektedir. ABD, bu isteğe öfkelenmektedir. Tayvan'a 14 milyar dolar gibi büyük bir tutarda silah satışı gerçekleştirecek olan ABD ile Çin arasında Tayvan odaklı sorunlar artmaktadır. Çin Parlamentosu, Tayvan konusunda orduya müdahale yetkisi vermiştir. Tayvan, Çin'in yumuşak karnını oluşturmaktadır.

Doç.Dr.İ.Yaşar Hacısalihoğlu'na göre.²⁵⁶ ABD için Avrasya, ekonomi-politik egemenliğin mekansal odağıdır. Avrasya, Soğuk Savaş sonrasının jeopolitik merkezidir. ABD'nin olası rakiplerinin toprakları, dünyanın en zengin enerji/doğal kaynakların anavatanı, yeni pazar alanı ve yeni mücadele sahasıdır. Bu resmin içinde ABD, Avrasya'dan yararlanmak istemektedir. Hacısalihoğlu, ABD'nin, ekonomik sorunlarına yenik düşmeden küresel

²⁵⁵ Elisabeth Pond, **The Rebirth of Europe**, Washington, Brookings Institution, 1999, s.18.

²⁵⁶ İ.Yaşar Hacısalihoğlu, "BOP Avrupa, Rusya, Çin ve Hindistan'ın Yaşam Alanını Daraltıyor, ABD'nin Kalıcı Egemenlik Arayışı", **Cumhuriyet Strateji**, 8 Kasım 2004 ss.6-7.

egemenliğini kalıcılaştırmak istediğini ileri sürmektedir. Bunun için geniş kapsamlı bir stratejiyi benimsemekte, Birleşmiş Milletleri zayıflatmakta ama NATO'yla özdeş kılmanın hesaplarını yapmaktadır.

Buna karşın ABD, önemli ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. ABD ekonomisinde durgunluk yaşanmaktadır. Dış ticaret ve cari açıkların giderilmesi gerekmektedir. ABD, ekonomisindeki sorunlara karşın giderek daha fazla silahlanmaktadır. ABD bütçesinde 2000 ve 2007 yılları arasında silahlara ayrılan payda yüzde elliden fazla artış öngörülmüş durumdadır.

Hacısalihoğlu'na göre, BOP coğrafyasının tek pazar olması, pazarlık güçleri kırılmış federatif yapılar ve küçük devletçiklerin yaratılması planlanmaktadır. BOP, üniter devletlere duyarlı değildir. Bu durumda, Türkiye'nin öncelikle komşuları için olmazsa olmaz koşul saydığı ve varlığına büyük özen gösterdiği "*toprak bütünlüğünden yana olma*" politikası geçerliliğini yitirecektir. ABD, siyasal ve kültürel açıdan reform paketleri hazırlayacaktır. Her şeyin, o ülkenin geleceği, refahı ve mutluluğu için yapıldığı izlenimi yaratılacaktır.

Oysa bu ülkeler için asıl reformların ekonomik bağımlılıklarına yönelik olması gerekirken bu konuya hiç değinilmeyecek hatta bu durum bir statükoya dönüştürülerek, değişim başka alanlarda aranacaktır. Alt yapı unsuru olarak ekonomik yapı değişmediği ve her alanda üretim egemen kılınmadığı sürece üst yapıdaki hukuksal, kültürel değişimlerin bir ülkeye kalıcı yarar sağlayamayacağı gerçeği daima gizlenecektir.

BOP kapsamında, egemenlik arayışı, ülkelerdeki değişim sırasındaki çözülme, ülkelerin iç dinamiklerinin işbirlikçilerle harekete geçirilmesi, gerçeklerin önüne sis perdesi çekilmesi için medyatik dezenformasyonun sürdürülmesi gibi yöntemlere gereksinim duyulacaktır.

ABD, Türkiye'yi proje için model ülke göstermiştir. Bölge ülkeleri için de "*İlimli İslam*" kavramını türetmiştir. İlimli İslam projesi Hacısalihoğlu'nun da vurguladığı üzere aslında dinsel değil siyasal bir nitelemedir.

6.4 YENİ YÜZYILDA TERÖRİZMLE MÜCADELE

Kısa zaman içinde kaosa yol açan “*Büyük Ortadoğu Projesi*” uygulamalarının güç aldığı zeminde küreselleşme ile örülen “*Yeni Dünya Düzeni*” bulunmaktadır. Dünya egemenliği için araç olarak kullanılan küreselleşme sürecinin, “*küresel terörizm*” olgusunun, geleceğin stratejik kaynaklarının ve bu kapsamda petrol başta olmak üzere enerjinin kontrolü sürecinin birbiriyle bağıntılı süreçler olduğu gözlenmektedir.

Soğuk Savaş sonrası hızlanan küreselleşme bir yönden de “*bumerang etkisi*” yapmıştır. Küreselleşmenin yeni bir çağ başlattığı ve oluşturduğu dalgalarla insan ve toplum yaşamının bir çok alanında dönüşümlere, gelişim ve yıkımlara yol açtığı, önünde engel konması çok güç olan bir akış olarak yaşandığı görülmektedir. Serbest ticaretin sınırları zorlaması ve yeni dünya düzeninin ekonomik açılımlarıyla, ucuz insan gücünü yüksek teknoloji ile birleştirme başarısını gösteren Asya’dan yeni güçlerin yükselişine tanık olunmaktadır.

ABD gibi güçler için bazılarınca emperyalizmin son aşaması olarak gösterilen küreselleşmenin, Westfalya Antlaşması ile ortaya çıkan ulus devlet düzenini salladığı ve AB gibi yeni oluşumlara yol açtığı görülmektedir.

Öte yandan küreselleşmenin kontrolsüz olarak uygulanması, “*Zengin Kuzey ve Fakir Güney*” zıtlığını ortaya çıkarmıştır. Ortadoğu, Afrika, Güney Amerika ve Asya’da talihsiz insanların yaşadığı bölgelerde insanlık, şimdiye kadar görülmeyen bir sefaletle karşı karşıya kalmıştır. Böylece, küreselleşme, terörizmin bataklıklarını da yaratmıştır.

Küresel terörizm, kendisini geniş çaplı olarak 11 Eylül’de ortaya koymuştur. 11 Eylül korkunç bir eylem olarak yalnızca binlerce insanın ölümüne değil, aynı zamanda Amerikan toplumunun kendi içinde var olan ülkelerine olan sonsuz güven duygusunun da yok olmasına neden olmuştur. Bu saldırıların ardından dünyada siyasi, hukuki, askeri ve sosyal açıdan geriye döndürülmeyecek bir sürece girilmiştir. Birçoklarının söylediği gibi; “*Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır.*”

Küreselleşme, dönemindeki terör eylemlerinin önceki dönemlerden en büyük farklılığı kullanılan yöntemlerdeki evrimleşmedir. 1980'lerde Tokyo'daki meydana gelen ve 200 kişinin ölümüne neden olan kitlesel terör eylemi, sarin gazı saldırısı, 11 Eylül'de yolcu uçaklarının, bomba gibi kullanılması gibi göstergeler, geleneksel anlamdaki yöntemlerin dışında, akla hayale gelmeyen yöntemlerin, bundan böyle de terör örgütleri tarafından kullanılacaklarının kanıtıdır.

Bu durumda, geleneksel terörle savaş yöntemleri de aciz kalmaktadır. Evrim geçirmiş bu yeni tehdit biçimi "*asimetrik tehdit*" olarak adlandırılmaktadır.

Terör, önemli bir tehdittir. Türkiye Cumhuriyeti, terörizmi kınayan ve onunla savaş veren ülkelerin başında gelmektedir. Ne var ki, bugün, 11 Eylül saldırılarından sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında olduğunu her fırsatta yineleyen bir çok Avrupa ülkesinin, halen terörden ne anladığı pek belirgin değildir. Öncelikle, "*terörizmin*" üzerinde tüm dünyanın anlaşacağı bir hukuki tanım yapılmalıdır. Çünkü, bir kısım ülkeler, kendilerine yönelik terörizme en sert şekilde karşılık verirken, başka ülkelere yönelik terörizme ise yataklık etmeyi ve örgütlenme hakkı vermeyi demokrasi anlayışlarının bir gereği görmekteyler.

"*Amerika Birleşik Devletleri*"nin teröre karşı açtığı savaşta onun yanında yer aldığını belirten ve her konuda destek sağlayan pek çok ülkenin bu tavrının, samimiyetten bütünüyle uzak olduğuna ve bu desteğin ABD'nin ekonomik ve askeri gücüne duyulan korkudan kaynaklandığına inanılmaktadır.

Soğuk Savaş ve bloklararası sertliğin yerini, genel bir yumuşama havasına terk ettiği 1980'li yıllardan itibaren yıpratma ve istikrarsızlaştırma amacına yönelik olarak bölgesel planda kendisini gösteren devlet destekli bir terörizm modeli ortaya çıkmıştır. Bu modelde, bir devletin ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla, diğer devletlere karşı terörizmi dış politikada pazarlık aracı veya koz olarak kullanması sözkonusudur. Yakın bir zamana kadar, "*Su meselesi ve Hatay Sorunu*" nedeniyle, Suriye'nin, "*Ege ve Kıbrıs Sorunu*" nedeniyle Yunanistan'ın teröre verdiği destek bu türdendir. Bu ülkelerin, özellikle barınma, eğitim ve lojistik konularda, teröristlere sağladığı

olanaklar, Türkiye'nin, terörle mücadelesinin uzamasına, zaman ve insan kaybı ile birlikte çok önemli ekonomik zararlara uğramasına neden olmuştur. PKK terör örgütüne verilen destek, Suriye'yi de BOP projesi kapsamında beka sorunu ile karşı karşıya getirmiştir.

Ancak çok önemli bir gerçek var. Bir kez daha görülmüştür ki:

“Terörizm ona destek vereni vuran bir Bumerangtır.”

Dünya siyasetine bugün için yön veren Batı dünyasında, aksi öne sürülmesine karşın, önemsenecek kadar büyük oranda, kültürel farklılıklara karşı hoşgörüsüz, çifte standartlı, katı, ön yargılı bir kitle vardır. Türkiye'yi antidemokratik bir Ortadoğu ülkesi olarak algılamak konusunda ısrar eden ön yargılı yaklaşımlar, bir çok konuda olduğu gibi, *“terörizmle mücadele”* konusunda da samimiyetsiz davranmaktadırlar.

11 Eylül 2001'den itibaren, geçen süre içinde, uluslararası terörle savaşta, önemli adımlar atılmış olmakla birlikte, terörün daha uzunca bir süre ve ne zaman, ne şiddette, kimi hedef alacağı kestirilemeden, küresel bir sorun olmayı sürdüreceği açıktır.

İçinde bulunulan dönem, Türkiye'nin terörle mücadelesi açısından yıllardır aranıp da bulunamayan fırsatlarla doludur. Terörizme karşı oluşan uluslararası kamuoyundan yararlanarak, Türkiye'deki teröre doğrudan ya da dolaylı destek veren ülkelere karşı diplomatik atak başlatılmalıdır.

Terörü bir nevi devlet terörüne kolayca dönüştürebilen yeni süreç dünyayı tehdit eden kısır bir döngü oluşturmaktadır. Çoğu intihar eylemi tarzında olan terörist eylemler giderek daha da yaygınlaşmaktadır. Ne ki, terörizm aslında bir anlamda, oyunun diğer tarafı olarak, *“Yeni Dünya Düzenini”*nin kurulmasını desteklemektedir. 11 Eylül'den çok önce planlanmış olan *“Medeniyetler Çatışmasına da”* iyi bir gerekçe oluşturmaktadır.

6.5 YENİ KÜRESEL GÜÇ OLUŞUMU AÇISINDAN BÜYÜK ORTADOĞU STRATEJİSİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ABD'nin sürekli çıkarı; stratejik kaynakları yakından kontrol etmek üzere, rakiplerini dikey ve yatay olarak çevrelemek; bu maksatla

“containment” stratejisini uygulamak, mobilite sağlayarak önemli stratejik noktalarda bulunmak, küresel hegemonyanın devamı için yeni tehdit bulmak gerçeğinde yatmaktadır.

ABD, her ne kadar “haydut devletler” stratejisi ile askeri hegemonyasını güçlendirmeye çalışsa da, 21inci yüzyıldaki asıl mücadelesinin öncelikle Çin ve Rusya ile olacağını hesaplamış durumdadır. ABD, Avrupa ve Japonya arasındaki bağlar bazı gerilimlere karşın güçlenirken, öteki büyük güçler, Rusya ve Çin, uzun vadeli ABD niyetlerinden kuşulanmaktadır.

Boru hattı ülkeleri olan Orta Asya ülkeleri, ABD için “altın gelecek” anlamına gelmektedir. 5 trilyon ABD doları değerinde olduğu tahmin edilen Hazar ve Orta Asya’daki petrol ve doğal gaz, ABD için çok önemlidir. Washington’un küresel petrol stratejisi içinde sözkonusu potansiyelin kontrolünün, Amerika Birleşik Devletleri’nin OPEC’e bağımlılığının da sonunu getireceği öne sürülmektedir. Aksi görüşte olanlar da bulunmaktadır.

Çin’in daha fazla petrole müthiş düzeyde gereksinimi vardır ve Körfez ülkeleri dışında hiç kimse, dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olan Suudi Arabistan, Kuveyt gibi ülkelere dayanmak istememektedir. Bu nedenle, Irak’taki petrolün kontrolü ABD için önemli görülmektedir. Daha önce Rus Lukoil, Çin Ulusal Petrol Şirketi ve Fransız Totalfina Elf gibi şirketlerin Irak’la arasında anlaşma yapmış olduğu öne sürülmektedir. Bu yüzden, Özkan’a göre, ABD-İngiliz Firmaları Irak’taki rejimin devrilmesini ve Saddam sonrası oluşacak yönetimin kendilerine büyük imtiyazlar vermesini ummaktadır.²⁵⁷

ABD; küresel hakimiyet için, AB, Çin ve Rusya’yı eş zamanlı olarak denetlemek zorunda kalmıştır. Ayrıca ABD’nin, pazar genişletme gereksinimi sürmektedir. ABD, ekonomik rekabette kaptırmakta olduğu değerlendirilen üstünlüğü yeniden ele almaya gereksinim duymaktadır.

ABD ile rekabet edebilecek önemli bir güç de Şangay İşbirliği Örgütü’dür. Bu bölgesel örgüt, 1996’da *Rusya Federasyonu, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan* tarafından kurulmuş olup ABD’nin Asya’daki yaşam alanını daraltmaktadır. Daha sonra *Özbekistan* da bu birlikteliğe katılmıştır.

²⁵⁷ Tuncay Özkan, **Bush ve Saddamın Gölgesinde Entrikalar Savaşı**, Ankara: Alfa Yayınları, Şubat 2003, s.52.

ABD'nin, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin, stratejik Avrasya perspektifi, Şangay İşbirliği Örgütü'nü gözönüne alarak şekillenmiştir. Hindistan'ın, 2005 başında Çin ile geliştirdiği ilişkiler de küresel güç mücadelesinde önemli görülmektedir.

AB'nin stratejileri, Asya'da Şangay İşbirliği Örgütü'nün çıkarları ile örtüşmektedir. AB'nin enerji gereksinimi ve Şangay Beşlisi'ne verdiği örtülü destek, BOP'un ilanından sonra yükselme eğilimi taşımaktadır.

ABD'nin yeni Ortadoğu perspektifi'ne önemli ölçüde etki eden diğer değişken de İsrail'in güvenlik gereksinimidir. Bu kapsamda Ortadoğu'nun en önemli sorunu Filistin-İsrail Meselesi olarak görülmektedir. Ortadoğu'da yaşanacak kapsamlı bir uzlaşmanın dünya barışı için önemi bilinmektedir. Ancak her türlü barışın temelinde hoşgörü ve anlayış birliği bulunmalıyken bunun Ortadoğu'da nasıl sağlanacağı sorusu yanıtlanması çetin bir sorudur. Ünlü Amerikalı Ortadoğu uzmanı Bernard Lewis'a göre, şimdiye kadar Ortadoğu'da görülen uzlaşma ve hoşgörü kesintili süreçlerle gerçekleşmiştir. Ona göre, Ortadoğu'luların kaynaklarını ve yeteneklerini birleştirdikleri bir oluşum, Ortadoğu'yu yeniden dünyanın merkezi haline getirebilir. Bunun dışında kalan seçenek ise, yoksulluk ve cehalet, korku ve şiddet, tiranlık ve anarşi, kin ve bencillik çiftlerinden oluşan bir kısır döngüdür.²⁵⁸

Ancak projenin ilanından bu yana yaşanan gelişmeler, "*Pax Americana'nın*" sürdürülebilmesi için mevcut stratejinin bir an önce gözden geçirilmesi gereken bir strateji olduğunu ortaya koymaktadır. Asya'daki oluşumlar, ABD'nin bugünkü anlayış ve uygulamaların tam aksine, kanımca güçlü bir Türk ve İslam Dünyası'nın varlığını gerektirmektedir. Bununla beraber ABD, bölgede denetimi dışında güçlü devlet istememektedir.

Ortadoğu ve Avrasya da enerji ve stratejik kaynak potansiyelinin kontrolü için Avrasya'yı da Ortadoğu tanımının içine almak, dolayısıyla post-modern yaklaşımla "*The Greater Middle East*"in tanımını yapmak ve bölgede reform uygulamak rasyonel gözükmemektedir, fakat zorlama ve savaşla getirilecek demokrasinin Irak'ta görüldüğü şekilde ABD karşıtı direnişi güçlendireceği tahmin edilmektedir.

²⁵⁸ Bernard Lewis, *Middle East*, London: 1997, s.57.

Bu direnişle diğerk büyük güçler tarafından verilecek açık veya örtülü destek ABD için ileride sorun yaratabilecek potansiyele sahiptir. Rusya Federasyonu ve Çin, İslam ülkeleriyle uzlaşmayı seçebilirler. Bugün, gerek Rusya'nın ve gerekse de Çin'in açıklanan yönde arayışları olduğu görülmektedir. Örneğın, son dönemde Rusya Federasyonu'nda, Duguin'in Avrasya Stratejisi içine Türkiye'nin de alınması önerilmektedir.²⁵⁹

BOP içinde "terörizmle mücadeleinin" önemli olduğu açıklanmıştır. Teröre destek veren ülkelere gözdağı verilmektedir. Bununla birlikte, kimilerine göre terörist olanın kimilerine göre halk kahramanı olduğu algılaması, henüz tanım üzerinde bile anlaşma sağlanamadığını göstermektedir. Terör konusunda, önümüzdeki dönemde birçok çelişki yaşanması olasıdır. Bundan böyle uluslararası hukukun daha çok ihlal edilmesi beklenebilir. Bu çelişkili durumdan ABD'nin kazançlı çıkıp çıkmayacağı ise çok tartışmalıdır.

Aslında, kimilerine göre BOP bir "geçiş dönemi projesidir". ABD'nin, "çoklu kuşatma stratejisini" esas alarak, Ortadoğu ve Avrasya'nın zengin kaynaklarını kontrol edeceği noktalara fiilen yerleşmesi için dizayn edilmiştir. Sözkonusu proje, 10 yıl kadar kısa bir süre sonrasında, 21inci yüzyılın güçler rekabeti çerçevesinde, ABD'nin uygun stratejik konumlanmasını tamamlamasına yardım edecektir. Bu görüşe göre, Soğuk Savaş sonrasındaki yeni rakip güçler, Çin ve Rusya'nın başını çektiği ve Asya'da şekillenen "Şangay İşbirliği Örgütü ile Avrupa Birliği"dir. Bu iki büyük oluşum, ABD hegemonyasını tehdit etmektedir.

Irak İşgali, Soğuk Savaş sonrası dönemin stratejik uzanımında gerçekleştirilmiştir. ABD'nin yeni güvenlik anlayışı, "tehdidi henüz gelişmeden önce kaynağında yoketmek" olarak belirlenmiştir. "Terörizme Karşı Ön Alma" stratejisiyle beraber Irak işgal edilmiştir. Bu arada, nükleer silahları ilk kullanan ülke olmayacağı yönündeki taahhüdünü çeken ABD, Rusya'nın da benzer bir karar almasına yol açmıştır. ABD, İslam dünyasındaki köktendinci oluşumları hedef seçtiğini, "Büyük Ortadoğu Bölgesi"ni özgürleştireceğini resmi bir söylem yapmıştır.

²⁵⁹ Alexander Duguin, Soğuk Savaş sonrası Avrasya ekolünü ortaya atan düşünürdür. Bu ekol, Rusya Federasyonu'nun etki alanının genişleterek yeniden küresel güç olmasını öngörmektedir. Bugün, Devlet Başkanı Putin'in bu ekolü izlediği bilinmektedir.

NATO, Prag Zirvesi sonunda, kendi stratejisini yeni tehdit algılamasına uyarlamıştır. Bu uyarlama, “dönüşüm” ve “oryantasyon” adıyla, İstanbul Zirvesi’yle devam etmiştir. Ancak, NATO’da da görüş ayrılıkları vardır. Dünyanın, ileride Avrasya’da derinleşecek, Avrupa Birliği-ABD çıkar çatışmasını kaldırabileceği şüpheli görünmekle birlikte, görünüşte ittifakta şimdilik bu konuda önemli bir kriz yoktur. Ancak, Fransa ve Almanya odaklı AB, askeri güce kavuştuğunda, birliğin farklı bir tutum alması beklenmektedir.

NATO’da yeni Amerikan perspektifi görüş farklılıkları yaratmıştır. Putin’in AB’ne, AB’nin Çin ve Rusya’ya daha çok yaklaşması ve açık çıkar çatışmaları nedeniyle ABD’nin küresel stratejisinin NATO’daki çatlağı daha da büyütebileceği ileri sürülmektedir. 26 ülkeye çıkan NATO’yu, sayısal çokluğun kurtarması olasılık dahilinde gözükmemektedir. Ayrıca yeni stratejik girişimler ve Amerikan yayılması AB’ni de sınırlamakta olduğundan, “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin açıklandığı NATO’nun Haziran 2004 İstanbul Zirvesi açıkça ifade edilmese de sıkıntılı geçmiştir. Franko-Cermen ekseninden BOP’a karşı şimdilik veto gelmese bile, bu eksenden projeyi geciktirici veya etkinliğini azaltıcı bir yaklaşım beklenmektedir.

“*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin stratejik açıdan Türkiye’den beklentileri bulunmaktadır. Türkiye, önceki bölümlerde de açıklandığı üzere “*İlmli İslam*” için Ortadoğu’ya model gösterilmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti şimdilik stratejik açıdan “*denge politikası*” uygulamaktadır.

BOP içinde, medeniyetlerin bulunduğu bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti’nin stratejik önemi, Soğuk Savaş’tan sonra bir kez daha gündeme gelmektedir. Türkiye’nin yanbaşında, önceden çizilmiş bir haritanın sınırlarını örmekte olan önemli değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Türkiye bu proje kapsamında Ortadoğu’da demokrasi gereksinimini olan ülkelere model olarak gösterilmektedir. “*Büyük Ortadoğu Projesi*”nin ilanı için İstanbul’un seçilmesi de bu bağlamda önemli bir mesaj olarak değerlendirilmelidir.

Dolayısıyla; mevcut denklemlerden güçlü bir Türkiye çıkarma gereksinimi vardır. Türkiye, Soğuk Savaşın hemen ertesinde, Avrasya’da, konjonktürün sunduğu fırsat ortamını kullanamamış, uygulanan yetersiz politikalar 1990’lı yılların heba edilmesine yol açmıştır. Örneğin, Türk

Cumhuriyetlerle yakın ilişki stratejisi iyi belirlenememiştir. Reel politik sınırlar iyi çizilememiş, iç politikada konuyla ilgili ortak vizyon oluşturulamamıştır. Artık bu gerçeği görebilecek bir dinamizme gerek vardır. Genel doktrin olarak, "*Parçalamaya Karşı Bütünleştirme Stratejisi*" benimsenmeli, Türkiye Cumhuriyeti'nin savunması ve gelecek nesillerinin refahı için "*bütün küre bir savunma alanı*" yapılmalıdır. Uluslararası hukuk ve hukuka saygı korunmalı ve korunması istenmelidir. Türkiye; artık çıkarının olduğu her yerde bulunmalı, açık olmalı ve hukuk çerçevesinde uygun yöntemler bulmalıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin somut ifade edilmiş ve halkı tarafından bilinen hedefleri olmalı ve halk bu hedeflere inanmalıdır. Ortak vektörü oluşturmanın temeli inanç, güven ve çalışmada yatmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti açısından bu kapsamda, önümüzdeki dönemin kritik konusu olan petrol ve doğal gaz güzergahlarının bir an önce inşası önemlidir.

Küresel jeopolitik değişimler, algılama sınırlarını zorlayacak bir hızla, sürmektedir. Türkiye, klasik müttefiki olan ABD ve son zamanlarda ilişkilerini geliştirdiği İsrail ile, geleneksel bağlantısını zaman zaman sorunlu da olsa hala korumaktadır.

Dünyanın en duyarlı ve istikrarsız jeopolitik kavşak noktalarından birinde yer alan Türkiye, bugüne kadar bölgesinde barış ve istikrarın korunmasında düzenleyici bir rol üstlenmiş ve diğer uluslar için önemli bir model ve ilham oluşturmuştur. Türkiye bunu İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ile Avrupa Birliği'nin İstanbul'da buluşmasına öncülük ederek açık bir biçimde göstermiştir. Tarihte ilk defa gerçekleştirilen böylesi bir organizasyon, 74 ülkeden farklı kültürlere mensup dışişleri bakanı ve üst düzey devlet adamını bir araya getirmiştir. Türkiye tarihsel büyük güç refleksini gösterebilecek bir potansiyele sahiptir. Yalnızca özgücü bunun için yeterlidir.

Türkiye "*Sevr Zihniyeti*"nin yeniden hedefindedir. Büyük güçlerin Bilgi Savaşı'nın odağındadır. Bugün, dünyada büyük devletler tarafından "*yeni tip bir savaş*" icra edilmektedir. Bu ilan edilmemiş açıklanmamış bir mücadeledir. Kesintisiz ve yoğun olarak sürdürülmektedir. Bu savaş, "*bilgi savaşı*" olarak tanımlanan topsuz tüfeksiz icra edilen değişik bir savaş türüdür. Bilgi savaşı, propagandayı da içermektedir. Bu tür savaşa da

hukuka uygun yöntemle karşılık vermek, önemli bir gereksinimdir. Türk ulusunun ve hükümetinin bilgi savaşına karşı bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bir örnekleme yapılacak olursa, “*ABD’nin gelecekteki stratejik çıkarının güçlü Türkiye’den geçtiği*” propagandası yapılmalıdır. Çünkü bu aslında aynı zamanda bir stratejik gerçektir de. Bu tür bir girişim de; AB, Rusya ve Çin’le de ilişkiler güçlendirilmelidir.

2000’li yıllarda muhtelif yaklaşımlarda “*Kırılgan Devletler*” kategorisine sokulduğu gözlenen Türkiye Cumhuriyetinin, yeni bir Sevr ile karşılaşmaması için; demokratik, çoğulcu ve bütünlleştirici çözümlere yönelmesinin, statükocu anlayışı terk ederek, uluslararası arenada “*proaktif*” olarak sorumluluk üslenmesinin, mevcut enerji tüketici ve “*geri bıraktıracı bürokratik ve kapalı sistemden açık sisteme geçilmesinin*” artık kaçınılmaz bir zorunluluk haline geldiği değerlendirilmektedir.

Azerbaycan başta olmak üzere, tüm Türk Cumhuriyetleri ile ileri düzeyde ilişki tesis edilmeli, geçmişten günümüze tüm Türk kültür varlıklarıyla ilgilenilmeli, çıkarlarımızın bulunduğu her noktada var olunmalı ve bayrak gösterilmeli, Kafkasya, Avrasya ve Ortadoğu’daki çıkarlarımızın korunması için geniş çaplı bir çaba sarfedilmelidir.

AB, artık Ortadoğu’dan enterne edildiğinden, Rusya ile işbirliğini daha ileri düzeye götürmek zorunda olduğuna inanmaktadır. Çünkü, RF ile sıkı bir işbirliğine gidilirse, AB Avrasya’da daha kolay çıkar elde edebilecektir.

AB’nin başat ülkesi Almanya’nın, Fransa ile birlikte lokomotif olduğu Avrupa Birliği küresel bir güç olma yolundadır. Ancak, Mayıs 2005’te Fransa’da daha sonra da Hollanda’da AB anayasalarının reddedilmesi Avrupa Birliği’nin geleceğini önemli ölçüde etkileyecektir. Bundan başka, “*Alman seciye-i milliyesi’nin (ulusal karakter) tarihi analizi, önce çok başarılı olan genişleme denemelerinin daha sonra hep çabuk bir çöküşle sonuçlandığı gerçeğini*” işaret etmektedir. Yeni bir “*3üncü Reich*” gerçeği ortadadır. Tarih tekerrür etmektedir. Huntington ve Brezinski’nin ve benzerlerinin “*ortak ve bütünleşmiş Batı*” isteği ABD’nin küresel egemenlik arayışı nedeniyle yavaş yavaş bir hayale dönüşmektedir.

Bu konjonktürde, ABD de, AB'nin genişlemesini kontrol etmek yolunu seçmiştir. Brezinski gibi Amerikalı aydınlar, bir kabus olarak niteledikleri bu gidişi, Batı' da özellikle de NATO'da derinleşen çatlakları çok iyi görmektedirler.

NATO'nun askeri kanadında gözükmeyen Fransa, De Gaulle ile açılım yaptığı süreçte kendi ulusal askeri sanayisini oluşturmuştur. Almanya'nın ve Fransa'nın başını çektiği AB oluşumu, Soğuk Savaş sonrası, ilk Körfez Harekatı'nda yapılan Amerikan gösterisini tüm dünya gibi desteklerken, Saddam'ı ve onun KİS'lerini ortadan kaldırmak amacıyla yapıldığı öne sürülen sonraki Irak harekatında ise, Rusya ve Çin'le birlikte, harekate karşı çıkmıştır. Ancak, bütün bu karşı çıkışlar, Amerikan süper gücü karşısında hala var olan korkuyu henüz aşamamıştır. AB, daha ordusunu oluşturamamış ve ABD'nin Ortadoğu baskınına hazırlıksız yakalanmıştır. Ekonomik yönden bir dev, askeri yönden ise tersi olan AB ortak ordu oluşturma çalışmalarına hız vermiştir.

ABD, "AB'nin genişleme ve büyümesine karşı çıkmıyor" gibi görünmektedir. Yeni bir güç oluşumu yaşanmaktadır. Batının her zaman ana amacı "çıkarın maksimizasyonu" olmuştur. Bu yüzden, Batı kendi içinde, yeniden kutuplaşma yoluna girebilecektir.

ABD'nin projelerinin, kısa vadeli ve hep sonu başarısızlıkla biten projeler olduğu konusunda yaygın bir inanış vardır. Bu yüzden, ABD'nin istikrar sağlayarak Ortadoğu'da kalıcı olabilmesi zor gözükmektedir.

Yeryüzünde yaşanan tüm güç mücadelelerinde ve savaşlarda ekonomik gerekçelerin önemi yadsınamaz. BOP'a da yön veren en önemli etmenlerin başında ekonomik çıkarlar bulunmaktadır. 21inci yüzyılın, tıpkı 20nci yüzyıl gibi bir petrol çağı olacağı öngörülmektedir. BOP, ekonomik boyutuyla incelendiğinde, özellikle petrol üretimi ve kullanımı ile ilgili verilere dayanarak, çözümlene yapıldığında "küresel güçlerin" çıkarlarının, Büyük Ortadoğu ile kapsanan bölgede çatıştığı gerçeği" ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmada "küresel petropolitiğin dünyanın geleceğini yönlendireceği" öngörüsü ortaya konmaktadır. Avrasya'daki petrol mücadelesi, BOP ve sonrası için de ipuçları vermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan ve SSCB'den miras kalan alanda enerji kaynaklarına ilgisi olan, Çin ve Rusya Federasyonu önderliğindeki "Şangay

İşbirliği Örgütü" ve AB'nin önünün kesilmesi için "Terör ve Kitle imha silahları" tehditler gerekçe gösterilerek doğrudan önceden tanımlanmış olan bazı stratejik noktalara yerleşmiştir. Bu yerleşme sürmekte olup ABD'nin, okyanus ötesi güç olarak, kendi askeri yapısını kurmaya çalışan AB'ni doğudan, Ortadoğu'yu kuzeyden; Rusya, Çin ve İran'ı da Batı'dan kuşatmaya, onların yaşam alanlarını daraltmaya olanak sağlamaktadır.

ABD, tek kutupluluk ve dünya egemenliğinin sürmesini istemektedir. Ancak, BOP'un uygulamadaki maliyetini NATO ile paylaşmak için BM'i dışlarken NATO'yu projenin içine çekmek istemektedir. Bu arada AB'nin etkinliğini de sınırlamaktadır. Avrupa'lı ülkeler, stratejik gelişmelerin dışında kalmak istemediğinden, şimdilik kontrollü olarak, NATO içinde faaliyetlerine devam etmektedirler.

Bütün bu süreci yönlendirmeye çalışan oluşumlara ek olarak, son dönemde "aşırı dinci Hristiyan ve Yahudi Siyonizm" de tarihi üstünlük ve seçilmişlik söylemiyle sahneye çıkmaktadır. Siyonistler, "Medeniyetler Çatışması" şemsiyesi altında Ortadoğu'yu ve sonrasında büyük güçleri istedikleri anlamda homojen hale getirecek süreçleri hayata geçirmişlerdir. Evanjelizm'in güçlü etkisiyle, ABD'nin güvenlik stratejisinde, eskiden olduğu gibi İsrail'in güvenliğini kendi güvenliğiyle eş görmektedir. Bu nedenle, "Pax Americana"nın yeni yönelişinde "Siyonizm" eksenini baskın olmaktadır.

BOP, amaçlarına ulaşmak için, 11 Eylül'den sonra Amerikan yönetimi tarafından resmen dile getirilen "dönüştürme (transformasyon)" stratejisini yaşama geçirmektedir. Bu dönüştürme eylemlerinin ortak nitelikleri vardır. BOP ile kapsanan alandaki dönüştürme sürecinde, "dönüşüm" kısılacındaki ülkelerde yaşananların, bakılardan bütünü oluşturan bir zincir gibi olduğu görülebilmektedir. Dönüşümün odağındaki coğrafya ise ağırlıklı olarak Türk ve İslam Coğrafyası'dır. Bu yeni girişim, bazılarınca "Post Modern Bir Haçlı Seferi" olarak adlandırılmaktadır.

Bütün bunların hepsi, Haziran 2004'te resmen ilan edilen BOP'la açılan yeni dönemde, kartların yeniden dağıtılmasını isteyen yeni küresel güç oluşumlarını göstermektedir.

SONUÇ

Küresel güçlerin dünya egemenliği mücadelesi kesintisiz sürmektedir. ABD tarafından ortaya atılan "Büyük Ortadoğu Projesi" de bu mücadelede üretilmiş bir projesidir. BOP, yakın tarihte aşağıdaki süreci izleyerek ortaya çıkmıştır:

- Birinci paylaşım savaşı olan Birinci Dünya Savaşı,
- Birincisinin sonucu olarak ikinci paylaşım savaşı, yani İkinci Dünya Savaşı,
- İkinci paylaşım savaşının sonucunda SSCB aktörünün ön plana çıkması ile oluşan iki kutuplu dünyada Soğuk Savaş, bazı yaklaşımlara göre Üçüncü Dünya Savaşı,
- "*Glasnost ve Perestroika*" sonucu SSCB'nin çözülmesi, Francis Fukuyama'nın "*Tarihin Sonu Geldi!*" iddiasında yer alan tek süper güç olarak ABD'nin kalması,
- "*Tarihin sona ermediğinin*" kanıtı olan 11 Eylül terör saldırısı,
- Kimi görüşlerde sonunda "*Dördüncü Dünya Savaşı*"na gideceği öne sürülen ABD'nin statükoyu koruma ve olası rakiplerin önünü kesme çabası.

Sözkonusu süreç sonucunda, Amerikan çıkarlarını ve bu çıkarlara yön veren güçlerin araç-amaç bütünselliğini sağlayacak yeni bir proje ile ortaya çıkmak kaçınılmaz olmuştur. Bu proje de "*Büyük Ortadoğu Projesi*"dir. Çünkü; ekonomik, siyasi, sosyal, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, milenyumun başındaki gelişmeler, ABD için alışlagelmedik ve süper güç olgusuyla uyuşmayan bir trend göstermektedir. ABD, ürettiğinden fazlasını tüketmektedir. Bir tüketim devi olan ABD'nin bugün dorukta olan gücünün, stratejik zihniyet, kültürel, ahlaki, ekonomik vb. çeşitli yönlerden giderek daha çok erozyona uğramakta olduğu görülmektedir. ABD, tarihteki diğer süper güçler gibi, sorunlu ekonomisini ayakta tutmak için ulusal gücünün askeri boyutuna artık eskiden olduğundan daha fazla ağırlık vermektedir.

21inci yüzyılın Amerikan yüzyılı olarak sürmesi için küresel güç olmaya aday; Avrupa Birliği, Çin, Rusya Federasyonu, Hindistan gibi birlik/devletlerin gelişmelerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu kontrol konsepti; kültürel, siyasi, ekonomik ve askeri boyutlarıyla yaşam alanına uygulanmaktadır. Yeni yüzyılın başındaki kusurları da gözönüne alınarak, küresel egemenliğini sürdürmesi için ABD'nin yeni bir hegemonya projesine gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu maksatla "*Büyük Ortadoğu Projesi*" üretilmiştir.

ABD, "*Büyük Ortadoğu Projesi*"yle, Büyük Ortadoğu'ya özgürlük getirmeyi ve bölgeyi demokratikleştirmeyi hedef aldığını ileri sürmektedir.

Irak Harekatı, yeni "*Önleyici Saldırı*" veya bir başka deyişle "*Önleyici Vuruş*" doktrini uzantısında gerçekleştirilmiştir. Hedef, Irak'ı özgürleştirmek ve kitle imha silahlarını bulup yok etmektir. Bu hedefler, ABD'nin küresel güvenlik stratejisi içinde ele alınmaktadır.

ABD'nin yeni küresel stratejisi, çok kutupluluktan tek kutuplu dünyaya geçişin bir sonucu olarak, Amerikan üstünlük teorisini yansıtmayı sürdürmektedir. Bush, "*Tarihin geri kalanı tarafımızdan yazılacaktır.*" iddiasındadır.

G. Bush Yönetimi'nin, 1992 tarihli "*Savunma Planlama Klavuzu*" adlı dokümanında da açıklandığı üzere, ABD'nin yeni güvenlik stratejisi, eski Sovyet Coğrafyası'nda ya da başka bir yerde yeni bir rakip gücün ortaya çıkarak, küresel bir güç olmasına yardım olabilecek değerdeki kaynakların bulunduğu bölgeyi kontrol altına almasının engellenmesinin gerekliliği üzerine kurulmuştur. Bu stratejinin gereği, doğal olarak, ABD'ye rakip olabilecek ülkelerin önünün kesilmesi zorunludur. *Büyük Ortadoğu Projesi*'ni de sözkonusu strateji çerçevesinde ele almak gerekmektedir.

11 Eylül'ün ve 11 Eylül sonrası yeni dönemin tanımlanması, terörizmin ve Kitle imha silahları tehdidine dayanan bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi, "*Yeni Dünya Düzeni*"nin dünya tarihindeki yerinin, derinliğinin ve günümüzle bağlantısının kavranması açısından da ABD'nin yeni stratejik yaklaşımın anlaşılması gerektiğine inanılmaktadır. BOP perspektifinden bakıldığında, 21inci yüzyılda ortaya atılan medeniyetler çatışmasının da hangi zeminden yükseldiği anlaşılmaktadır.

PNAC ve buna bağılı söylem ve açıklamalarda, ABD'nin ana hedefinin 21inci yüzyılda "Pax Americana"nın sürmesini sağlamak olduğu görüşü resmen yer almaktadır. Ayrıca, "Medeniyetler Çatışması"nın çizdiği felsefi zemine dayanan politikalar ve planların 11 Eylül'den çok önce hazırlanmış olduğu görölmektedir.

"Büyük Ortadoğu Projesi"nin başta petrol olmak üzere enerjiyle de çok sıkı ilişkisi bulunmaktadır. Enerjinin ve enerji yollarının kontrolü, ABD'nin küresel egemenliğini destekleyecek en önemli seçenektir.

Söz konusu projenin dinsel boyutundan bakıldığında dünya barışına tehdit koşullanmalar görönmektedir. Ancak dinsel etmene karşın projenin arkaplanında sadece din yoktur. Küresel çıkarlar bulunmaktadır.

Proje, Ortadoğu haklarının ekonomik özgürlüklerini içermeyen bir projedir. Bölgeye sürekli dış müdahalede bulunmak isteyen Batı'nın amacı her zaman olduğu gibi öncelikle kendi çıkarlarını korumak olarak görölmektedir. Bunu, "yeni sömürgeci" (neocolonialist) yaklaşım" olarak adlandıranlar da bulunmaktadır.

11 Eylül'den sonra sahneye konan medeniyetler kutuplaşması giderek hedefine ulaşmaktadır. ABD dahil tüm Batı, kendi halkınca giderek daha fazla nefret edilen "ötekilerin" yaşadığı coğrafyayı, buradaki yaşayan insanları tek bir sosyolojik kitle olarak ele almaktadır. Bu tehlikeli bir durumdur.

Türkiye, proje çerçevesinde "ılımlı İslam" ülkesi olarak görölmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel yapısına uygun değildir. Yıllarca NATO'nun Güneydoğu kanadında özverili bir şekilde Sovyet tehdidini göğüsleyen Türkiye'nin de BOP içinde "dönüştürme" stratejsinin odağında olması endişe vericidir. Türkiye'nin Atatürk'ten bu yana kazandığı 80 yıllık Cumhuriyet mirasının reddi söz konusudur.

Bu çalışmada, Moritanya'dan Endonezya'ya ve bir başka yaklaşımla Doğu Türkistan'a uzanan bölge için biçilen, "Büyük Ortadoğu Projesi'nin" küresel resmi çekilmiştir. Bu resme bakıldığında, "öteki" boyutundaki insanların, "Batı-Öteki (West-Rest)" kutuplaşma sürecine sokulmuş olduğu ve Batı karşısında, özellikle, Amerikan uygarlığı için giderek önemi azalan ve tüketilmesi gereken bir unsur olarak görüldüğü, tespit edilmektedir.

Oysa, kısa dönemde Batı için üstün reel politik olarak görülen bu durum, uzun dönemde manevra alanlarını içeriden ve dışarıdan daraltan ve kendi kendini hapseden, bir *"kendi kendini kuşatma=self-containment"* unsuru haline dönüşebilecektir. Hatta, daha da ötesi; felsefi planda başlayan hukuksal eşitsizlik, adaleti ikame edecek anlayışı uyandıracaktır.

Bugünkü, *"hukuksuzluk-güç-çıkart"* üçgeni, 21inci yüzyılda, hukuksuzluk ve kaosun egemen olduğu bir dünya yaratma adaydır. Umut edilir ki süper güç olmanın gereği, *"hukukun yeniden ikmalî ve düzensizlik (disorder)"* yerine gerçek bir düzenin (order) , *"kaos"* yerine de *"kozmosun"* devreye gireceği *"Yeni Bir Dünya Düzeni"* kurulur.

BOP ile *"Pax Americana"*yı 21inci yüzyıla taşıyan medeniyetler çatışması tezine sarılan ABD, İslam Dünyası ile olan ilişkilerine hızla olumlu nitelikler kazandırmak zorundadır. Aksi takdirde, her ne kadar Büyük Ortadoğu bölgesine fiilen yerleşmek istese de, *"Şangay İşbirliği Örgütü"* ile dışlandığı Asya'da barınması ve buna bağlı olarak Ortadoğu'da tutunması da çok güç olacaktır. Nitekim, daha yalnızca iki yılı dolan Irak işgalinin, ABD'ye faturası ağırdır. Terörizme karşı başarısızlık Amerikan ekonomisi için bir büyük savaşta alınan yenilgiden daha ağır bir bedel ödetmek durumundadır.

Ne var ki şimdiki stratejisini sürdürmesi durumunda, ABD'nin 21inci yüzyılda süper güç olarak ayakta kalabileceğini düşünmek zordur. ABD'nin çıkarı, *"yüzlerce yıllık düşman kardeşlerin barışmasında ve "Medeniyetler Çatışması" tezini rafa kaldırmaktadır."* Ancak gidişat ters yöndedir. ABD, Ortadoğu'da eyaletleşme ve kabileleşme ile etnik parçalanmayı desteklemek yerine, öncelikle kalıcı bir Filistin-İsrail barışını gerçekleştirmelidir. Bu ABD'ye inancın yeniden tesis edilebilmesi için önemli bir şanstır. *BOP'un, Ortadoğu perspektifi dönüşüm yerine barış olmalıdır.*

"Medeniyetler Çatışması" ile kurgulanan yeni düzende, ne ilginçtir ki *"post-modern gerici bir dinler çatışması dönemi"* başlatılmıştır. Oysa bu ortamın yarattığı *"terörizm, onu kurgulayanı da vuran bir silahtır. Terörizm, yakın vadede, devletlerin elindeki en tehlikeli askeri stratejik araç olma durumundadır. Buna ek olarak, Nükleer ve Biyolojik terörizm söylentisi de gündeme taşınmaktadır.*

ABD, Ortadoğu'da konuşlanmak üzere, geldiği yerlerde uzun süreli bir savaş başlattığını söylemektedir. İşgal ve askeri güç kullanımıyla, uluslararası hukukun ihlali kötü sonuçlar doğurmaya adaydır. Bu seçenekte, bölge ülkelerinin parçalanması, eyaletlere ve olabilecek en ufak parçalara bölünmesi, kaos ve anarşi vardır. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nin gerçek çıkarı bölgeyi birleştirmekte gözükmektedir.

Ortadoğu'da, "dönüştürme" olarak ifade edilen gereksinim demokratik bir istek değildir. "Dönüşüm", ancak toplumların kendi iç gelişimleriyle sağlanabilir. Bunların, dışarıdan güç kullanılarak yaptırılması kestirme yol gibi gözükse de, bu daha fazla çatışma ve yeni 11 Eylüller anlamına gelecektir. Mevcut konjonktürden, başta AB, Çin, Rusya Federasyonu, İran ve Hindistan gibi Avrupa ve Asya güçleri yararlanacaktır.

Küreselleşme ile büyük darbe yemiş olan ulus-devletler, "AB'nin gerçekleşmesi ile tarihe mi karışıyor?" denilen bir aşamada, teröre karşı başlatılan küresel savaşla birlikte, sınırların daha sıkı kontrol edilmeye başlanacağı ve küreselleşmenin tersine bir süreç yaşanacağı beklenmektedir. Bunun bir örneğini halihazırda ABD yürürlüğe koymuş durumdadır. ,

21inci yüzyıl başında, ABD halen bir süper güçtür, ama artık otoritesinin zayıflama sürecinde olduğu ve sözünün daha az dinlendiği görülmektedir. Artık yeni güçler, yeni rakipler vardır. Bu güçlerin içinde, Avrupa Birliği başta olmak üzere sürekli büyüyen Çin bulunmaktadır. 11 Eylül, bu güçlerin gelişimini kontrol etmek maksadıyla, jeopolitik ve jeostratejik fırsatlar yaratarak, ABD'nin küresel işgal projesinin yaşama geçmesini sağlamıştır.

Sonuçta; ne olursa olsun Soğuk Savaş sonrası istikrarsızlık ve küresel belirsizlik süreci sürececek, siyasi ve ekonomik rekabet daha da şiddetlenecektir. Bundan sonra, yeni ve büyük krizlerin doğması beklenmelidir. Hangi boyuttan bakılırsa bakılsın, çıkarlar ve paylaşım savaşı kanımca oyunun ana belirleyicisidir. Diğer öyküler, bunun süslemeleridir. Asıl tehlikeli olan ise, artık uluslararası barışa ve hukuka olan inancın yitirilmekte olduğudur. Sağduyu ile uluslararası hukuka inancın sürmesi gerektiği bilinmekle beraber, insanlar artık "güçlü olanın haklı olduğu" bir dünyada yaşadıklarına inanmaktadırlar.

Yine de, demokrasi, insan hakları ve barış, milletlerin büyük özlemi olmaya devam edecektir. Evrensel değerler, herkesin benimsemesi ve ne pahasına olursa olsun savunması gereken ortak değerlerdir. Bu değerler, radikalizme kurban edilmemeli ve dinler çatışması düzlemine çekilmemelidir.

BOP'un ilanıyla, İstanbul'da dünya tarihinin yeni bir dönemi başlatılmıştır. "*Büyük Ortadoğu Coğrafyası*" rekabet alanı olarak, geleceğe dönük derinleşen yeni krizler yaratmaya adaydır.

Irak'ta, "*Dördüncü Dünya Savaşı*" süreci başlamıştır. BOP, kaosa ve yeni sıcak savaşlara yol açabilecek bir "*felaket*" projesi gibi gözükmemektedir.



YARARLANILAN KAYNAKLAR**KİTAPLAR**

2000 Annual report on International Religious Freedom; Turkey Released by Bureau of Democracy, Human Rights and Labor US Department of State. 2000.

AMİN, Samir. **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**. 1.b.. İstanbul: Sarmal Yayınevi. 1999.

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri- Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**. 1.b.. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd.Şirketi 2002.

AYDOĞAN, Metin. **Yeni Dünya Kemalizm ve Türkiye- 20nci yüzyılın Sorgulanması**. 12.b.. İzmir: Umay Yayınları. 2004.

BATUK, Cengiz Batuk, **Tarihin Sonunu Beklemek**. İstanbul: 2003. İz Yayınları.

BAYZAN, Ali Rıza. **Küresel Vaftiz-Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hristiyanlaştırma Operasyonu**. 2.b. IQ Kültürsanat Yayıncılık.Ağustos,2004.

BİLBİLİK, Erol. **Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler**. 2.b. KaynakYayınları.

BREZINSKI, Zbigniew. **Kontrolden Çıkmış Dünya-Yirmibirinci Yüzyılın Arifesinde Dünya Çapında Karmaşa**. 2.b.. Çev: Haluk Menemencioğlu. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1996.

BREZINSKI, Zbigniew. **The Grand Chessboard**. New York: Harper Collins Publishers.1997.

BURNS, Edward McNall ve RALPH, Philip Lee. **World Civilizations**. 3.b.. NewYork:1964.

BUSH, George and SCOWCROFT, Brent. **A World Transformed**. NewYork: Vintage Books. 1998.

CHOMSKY, Noam. **11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?**. İstanbul: Aram Yayıncılık. Haziran 2002.

- COOPER, H. A. Cooper, KUSHNER, Harwey W., "Terrorism: The Problem of Definition Revisited" . **Essential Readings on Political Terrorism**. New York: Gordian Knot Books. 2002.
- COSSUDOVSKEY, Michel. **Yoksulluğun Küreselleşmesi-IMF ve Dünya Bankası reformlarının İç Yüzü**. çev.Neşenur Domaniç. 1.b.. İstanbul: Çivi Yazıları. 1999.
- DAVUTOĞLU, Ahmet. **Stratejik Derinlik- Türkiye'nin Uuslararası Konumu**. 1.b.. İstanbul: Küre Yayınları. Nisan 2001.
- DEFEEYES, Kenneth S. **Hubbert's Peak:The Impending World Oil Shortage**. Princeton: Princeton University Pres, [t.y].
- DOĞANAY, Z. ve ATUN, Fikret. **Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Yönden İncelenmesi**. Ankara: 1994.
- EHRMAN, John. **The Rise of Neoconservatism**. New Haven: Yale University Press. 1995.
- ERDURMAZ, A. Serdar. **Ortadoğu'daki Kitle imha silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye**. 1.b.. Ankara: Ümit Yayınları. 2003.
- GÖÇER, Mahmut. **Uluslararası Hukuk ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması**.1.b.. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2002.
- GÜREL, Şükrü Sina Gürel, **Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri**. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara: 1979.
- HALSEL, Grace. **Tanrıyı Kıyamete Zorlamak: Armageddon, Hristiyan Kıyametçiliği ve İsrail**. çev. M.Acar-H.Özmen, Ankara: Kim Yayınları. 2002.
- HAN, Ahmet. "Tarafsız olmayan Savaş Yeni Muhafazakar Komplo ve Bush Dokrini". **Kartalın Kanat Sesleri- ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**. Derleyen: Toktamış Ateş. 1.b.. Ankara: 2004.
- HASSNER, Pierre. **America as an Ordinary Power**. Newyork: Ithaca.1976.
- HENDERSON, Conway W.. **International Relations: Conflict And Cooperation At The Turn Of The 21st Century**. Mc Graw Hill. New York: 1998.
- HUNTINGTON, Samuel. ABD Ulusal Çıkarlarını Yitirirken", **Medeniyetler Çatışması**. çev. Murat Yılmaz. İstanbul: Vadi Yayınları.
- İSMAIL, Vural. **Evanjelizm; Beyaz Saray'ın Gizli Dini**. İstanbul: Karakutu Yayınları. 2003.

KAYNAK, Mahir. **Amerika; 11 Eylül, Afganistan, Irak.** 1.b. İstanbul: İlk Yayınları. 2003.

KENNEDY, Paul. **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri- 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar.** 2.b. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1990.

KEGLEY Charles W. ve WITTKOPF Eugene R., **American Foreign Policy.** New York: St.Martin's Pres.1996.

KISSINGER, Henry. **Diplomasi,** Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

KONGAR, Emre. **Küresel Terör ve Türkiye.** İstanbul: Remzi Kitabevi. 2001.

LEWIS, Bernard. **Middle East.** London: 1997.

LINDSEY, Hal. **Countdown to Armageddon.** NewYork: Bantam Books. 1980.

MEAD, Walter Russell. **Special Providence; American Foreign Policy and How It Changed the World.** New York: Routledge. 2002.

MEARSHEIMER, John. **The Tragedy of Great Power Politics.** New York: Norton and Company. 2001.

"**Military Expenditure**", SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security. **Oxford: Oxford University Press. 2002.** [yazar yok].

Foreign Missile Developments and The Ballistic Missile Threat Through 2015, Washington D.C.: National Intelligence Council. 2001. [yazar yok].

MORGENTHAU, Hans. **Uluslararası Politika.** Cilt 1. çev. Baskın Oran Ve Ünsal Oskay. Ankara:1970.

NAISBITT John. **Global Paradoks.** 1.b.. İstanbul: Sabah Yayınları. 1994.

NATO El Kitabı. 50 .Yıl Dönümü Sayısı. NATO Basın ve Enformasyon Bürosu. Brüksel:1999. [yazar yok].

NYE, Joseph. **The Paradox of American Power.** NewYork: Oxford University Pres. 2002.

ÖZKAN, Tuncay. **Bush ve Saddamın Gölgesinde Entrikalar Savaşı.** Ankara: Alfa Yayınları. 2003.

POND, Elisabeth. **The Rebirth of Europe.** Washington: Brookings Institution. 1999.

- SANDER, Oral. **Siyasi Tarih**. 6.b.. Ankara: İmge Kitabevi. 1998.
- UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih**. 4.b.. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.1987.
- WOODWARD, Bob. **Saldırı Planı**, Özgün Adı: **Plan of Attack**. çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez. Ankara: Arkadaş Yayınevi. 2004.
- World Energy Outlook 2002**. OECD/IEA International Energy Agency. Paris. 2002. [yazar yok].
- YÜKSEL, Recep. **NATO'ya Önümüzdeki Dönemde Katılması Muhtemel Ülkelerin Katılımının Türkiye'ye Askeri ve Politik Açından Etkileri ve Oluşacak Olumsuz Etkilerini Azaltmak veya Tamamen Ortadan Kaldırmak İçin Alınacak Tedbirler**. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi. 2003.

MAKALELER

DERGİ MAKALE

- "A Geopolitical Guide Guide to the World of Oil". **Newsweek**, C.CXXXIX, S.14. April 8-15. 2002. s.43. [yazar yok].
- "An Opportunity to Reduce OPEC's Role". **Business Week**. October 29, 2001. s. 64. [yazar yok].
- ARAS, Damla. "Minareyi Çalan Kılıfı Hazırladı: Bir başka açıdan 11 Eylül". **Stratejik Analiz**. Cilt-2. Sayı-4. Nisan 2002. ss.36-40.
- BENNETT, Christopher. "Terörizmle Savaş". **NATO Dergisi**. Mayıs 2004. ss.10-21.
- BİLGENOĞLU, Ali. "Evanjelizmin ABD Yönetimine Etkileri". **Cumhuriyet Strateji**. ss.12-13.
- CANATAN, Kadir. "11 Eylül Sonrası İslamın Ötekileştirilme Süreci". **Avrupa Günlüğü**. Yıl-2. Sayı-2. NR:4, 2003. ss.225-241.
- "Cumhuriyet'in 77. Yılında TSK 2001". **Ulusal Strateji**. İstanbul: Kasım-Aralık 2000. s.68.
- DAVUTOĞLU, Ahmet. "İntikam Gölgesinde Strateji Savaşı: Ladin Bahane Hedef Şangay". **Aksiyon**. Ekim 2003. ss.14-18.

DEDEOĞLU, Beril. "ABD'nin 21inci yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkisi". **2023 Dergisi**. 2002.

DEMPSEY, Gary T. "Old Folly In A New Disguise- Nation Building To Combat Terrorism". **Policy Analysis**. A CATO Publication. No.429. March 21. 2002. s.1.

"Dindar ABD", **Cumhuriyet Strateji**. ss.14-15. [yazar yok].

DOĞANAY, Şenol. "**Çatışmanın Arka Planı**". **2023 Dergisi**. Ekim 2001. s.62-66.

FORDE, Steven. "International Realism and the Science of Politics, Thucydides, Machiavelli, and Neorealism". **International Studies Quarterly**. Vol.39. No.2. June. 2004.

GADDIS, John Lewis. "The Long Peace: The Elements of Stability in the Postwar International System". **International Security**. Vol.10. No.4. Spring 1986. ss.99-142.

GÜN, Ö. Rengin. "11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu". **Stratejik Analiz**. Nisan 2002. s.113.

GÜRSES, Emin. "ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm". **Jeopolitik Dergisi**. Sayı 7. Yaz 2003. s 49.

GÜRSES, Emin. "ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm". **Jeopolitik**, Sayı.7.Yaz 2003. ss.40-51.

HACISALİOĞLU, İ.Yaşar. "BOP Avrupa, Rusya, Çin ve Hindistan'ın Yaşam Alanını Daraltıyor, ABD'nin Kalıcı Egemenlik Arayışı". **Cumhuriyet Strateji**. 8 Kasım 2004. ss.6-7.

HUNTINGTON, Samuel P. "The Lonely Superpower". **Foreign Affairs** , C.78, s.3. March/April 1999. s.39.

HUNTINGTON, Samuel. "The Clash of Civilizations?", **Foreign Affairs**.1993. Vol. 72 Issue 2. s.35.

IKENBERRY, G.John. "America's Imperial Ambition". **Foreign Affairs**. SepTember / October 2002. ss.44-60.

KAGAN, Robert. ve KRISTOL, William. "The Present Danger". **The National Interest**. Washington: Issue: 5. Spring 2000. s.57.

KAPLAN, Robert. "The Coming Anarchy". **The Atlantic Monthly**. 1994 Vol. 273. s.2.

KENNEDY, Paul. "The Greatest Superpower Ever". **New Perspectives Quarterly**. Washington : Winter 2002. s.12.

KRAUTHAMER, Charles. "Unipolar Moment". **Foreign Affairs**. C.70. S.1. Winter 1990-1991. s.23.

KRAUTHAMER, Charles. "The Unipolar Moment Revisited". **The National Interest**. S.70. Winter 2002/03. s.11.

KRISTOL, William. ve KAGAN, Robert. "A Distinctly American Internationalism". **The Weekly Standard**. November 29.1999. s.7.

"Manifest Destiny Warmed Up?". **The Economist**. Vol.367. No.8337. August 16-22. 2003. s.18. [yazar yok].

ÖZTÜRK, Osman Metin. "11 Eylül Sonrasında Ortadoğu ve Irak". **Jeopolitik**. s.14.

RICE, Condolezza. "Promoting the National Interest". **Foreign Affairs**. C.79. S.1. January-February 2000. s.47.

SERTEL, Yıldız. "İmparatorluk Çöküyor mu?". **Cumhuriyet Strateji**. Yıl 1 Sayı 38.

ŞİMŞEK, Ayhan. "ABD'nin Yeni Küresel Savunma Stratejisi". **Cumhuriyet Strateji**. Temmuz 2004. ss.10-12.

"The Alliance's New Strategic Concept". **Nato Review**. No:2(1999). ss. D7-D13. [yazar yok].

ULUĞBAY, Hikmet. "21inci yüzyılın Petropolitliği ve Türkiye". **Cumhuriyet Strateji**. 19 Temmuz 2004. ss.4-8.

INTERNET MAKALE

A National Security Strategy for a New Century. Washington D.C. The White House. May 1997. www.fas.org/man/docs/strategy_97.htm.

A National Security Strategy for a New Century, Washington D.C.: The White House. May 1997. www.fas.org/man/docs/strategy_97.htm.

Anthony H. Cordesman. Director, CSIS Middle East, Dynamic Net Assessment Project."US Policy, the Southern Gulf States, and the Changing Strategic Balance in the Gulf". Speech to the Middle East

Petroleum and Gas Conference, Dubai. 16 Mart 1998. The Gulf and Greater Middle East Force Trends, Strategy. www.csis.org/mideast/online.html.

BARY, Tom. "A Strategy Foretold". Foreign Policy in Focus Policy Report, www.fpif.org/papers/foretoldbody.html.

BUSH, George. "Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters Following Discussions With President Mohammed Hosni Mubarak in Cairo, Egypt". November 23, 1990. www.bushlibrary.tamu.edu/papers/1990/90112300.html.

BUSH, George W.. "The National Security Strategy of the United States of America". Washington, D.C.. www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf.

BUSH, George W.. State of the Union, January 28, 2003. www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html.

BOZKURT, Veysel. "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar". www.stradigma.com/turkce/subat2003.

FINEMAN, Howard. "Bush and God". *Newsweek*. C.141. S.10..March 10, 2003. www.gateway.prorequest.com.

FUKUYAMA Francis. "The End of History ?". Summer 1989. www.profelipe.locaweb.com.br/proset2.htm.

"Is 2004 the Year of the Greater Middle East?". www.csis.org/burke/mees.

KRAUTHAMER, Charles. "The Real New World Order; The American and the Islamic Challenge". *The Weekly Standard*. C.7.s.9. Jerry Taylor ve Peter Van Doren. "Oil Weapon, Myth Its Crippling U.S.Foreign Policy". *National Review Online*. December 6, 2001. www.nationalreview.com/comment/comment-taylor120601.shtml.

MAKOVSKY, David. "A Multifaceted Unilateralism". *Newsday*, www.washingtoninstitute.org/templateC06.php?CID=762.

MYERS, Richard B." U.S. Military: A Global View of Peace and Security in the 21st Century". *U.S. Foreign Policy Agenda*. Vol.7. No.4, www.usinfo.state.gov/journal/itps/1202/ijpe/pj7-4myers.htm.

National Strategy Of The United States. August 1991. www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm.

ROBIN, Marcus. "The Bush National Security Strategy: A first Step". Center for Defense Information.

www.cdi.org/friendlyversion/printversion.cfm?documentID=307.

SIMON, Steven. "Unavoidable Clash of Islam and the West?"

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, www.mfa.gov.tr.

www.randcorporation.org.

www.arabworldbooks.com/article36.htm.

www.lib.byu.edu/rdh/wwi/1917/senate.html.

www.freeworldacademy.com/globalleader/great.htm.

www.pass-prague.cz/soubory/

[PASS%20Conference%20Conclusions.pdf](#)

World Affairs correspondent. BBC News Website

"Rebuilding America's Defenses; Strategy, Forces and Resources For a New Century, a report of the Project for a new American Century."

www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf.

www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/456zfygd.asp

www.haberbilgi.com/haber/Amerika/223-0211/strateji.html.

www.cns.miis.edu/research/cbw/possess.htm.

www.fas.org/irp/threat/wmd_state.htm.

www.theatlantic.com/issues/90sep/rage.htm.

www.mfa.gov.tr/grupa/percept/V-2/ysezgin.htm.

www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011106-2.html.

www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html.

www.americandaily.com/item/3664.

www.falwell.com/historical_data.htm.

www.tompaine.com.

www.cnn.tr/2003/US/10/20/boykin.statement.

www.againstbombing.com/ArmageddonUpdates.htm.

www.Iraqwar.org/fundamentalists.htm.

www.europa.eu.int/comm/cdp/workingpaper/european_identity_en.pdf

www.informationclearinghouse.info/article2963.htm.

www.zmag.org/CrisesCurEvts/Interventions.htm.

YOUNG, D. Lindley. "The Use of American Power to Set a Course For The 21st Century Using American Power To Make A Better World". The Modern Tribune—www.themoderntribune.com/project_new_american_century_pnac_and_the_greater_middle_east_initiative_-_bush.

GAZETE HABER/MAKALE

BALBAY, Mustafa Balbay. İşgalin İkinci Yılı. **Cumhuriyet**. 21 Mart 2005.

"Dünya". **Milli Gazete**. 12 Ağustos 2004.

BARDAKÇI, Murat. "Milenyumu Bilmeden Konuştuk". **Hürriyet**. 2 Ocak 2000.

"Müslümanlar Üzerine Büyük Oyun." **Yeniçağ**. 09. 02. 2004.

"Bush Radikallikte Yalnız Değil". **Hürriyet**, 18.10.2003.

Ekonomi. **Sabah**. 22 Nisan 2005.

GODLEY Wynne. IZUERIETA Alex, ZEZZA Gennaro. "Why net exports must now be the motor for U.S. Growth?". **Washington Post**. Cambridge Endowment for Research in Finance- Levy Economics Institute- Bard College. Temmuz 2004.

"İşgalin 2.Yılında". **Cumhuriyet**. 21 Mart 2005. s.1.

NEGRI, Antonio Negri. "Emperyalizmin Son Aşaması 'İmparatorluk'". **Le Monde Diplomatique**. Eylül 2001. s.18.

PLENDER, John Plender. **Financial Times**. 15 Şubat 2005.

YILDIZOĞLU, Ergin. **Cumhuriyet**. 29 Aralık 2004.

YOUNG, D. Lindley Young, The Winds of War: Democratizing the Middle East Drawing the Line in the Sand. **The Modern Tribune**. 28 Mart 2004.

The Economist. 25 Ocak 2005.

Financial Times. 24 Ocak 2005.

YOUNG, D. Lindley. **The Modern Tribune**. "Two years of decline: Steady Leadership: The Wrong Way". 3 Nisan 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Kemal EVCİOĞLU, 1963 yılında Malatya'da doğdu. İlk öğrenimini Erzurum ve İzmir'de, orta öğrenimini İzmir'de tamamlamayı müteakip; 1982 yılında Deniz Lisesi'nden, 1986 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezun oldu.

1986-1998 yılları arasında, Donanma Komutanlığı'na bağlı muhtelif muhrip ve fırkateynlerde; Atış Kontrol, Silah Elektronik, Suüstü Harbi ve Silah Subaylığı görevlerinde bulundu. 1994 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi Elektronik Haberleşme Mühendisliği ana bilim dalından mezun olarak yüksek lisansını tamamladı.

1998-2001 yılları arasında, Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı Güverte Sınıf Okulu Komutanlığı'nda, deniz harp nevelerinden "Hava Savunma Harbi" öğretmenlik görevini yaptıktan sonra, 2002-2005 yılları arasında yüksek mühendis olarak Gölcük Tersanesi Komutanlığı'nda Su Üstü Silah Sistemleri Şube Müdürlüğü görevi yaptı. Hali hazırda Donanma Komutanlığı Elektronik ve Silah Sistemleri Şube Müdürü görevini icra etmektedir.

2003 yılında Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

"Bosna Krizi" döneminde 1994 yılında, Birleşmiş Milletler NATO görevi kapsamında, "Sharp Guard" Operasyonu'na, NATO'da STANAVFORMED (Standing Naval Forces Mediterranean) başta olmak üzere çok sayıda yurt içi ve yurt dışı tatbikatlara iştirak etmiş , ABD'de "Naval Surface Warfare School" dahil muhtelif zamanlarda yurt dışı eğitimlere katılmıştır.

Kemal Evcioğlu, evli ve biri erkek, biri kız çocuk babası olup; İngilizce, Almanca ve İtalyanca bilmektedir.